

KÁLDI
VÁLOGATOTT
EGYHÁZI BESZÉDEI.

BEVEZETÉSSSEL ÉS SZÓTÁRRAL.

SZERKESZTETTE

BELLAAGH ALADÁR

KÖZÉPISKOLAI TANÍTÓ.

BUDAPEST.
FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1891.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

TARTALOM-JEGYZÉK.

	Lap
Előszó.....	5
Káldi élete s művei	9
A Káldiról szóló irodalom.....	25
Advent I. vasárnapi harmadik beszéd.....	27
Advent II. vasárnapi első beszéd	39
Advent IV. vasárnapi második beszéd	53
Karácsonnapi első beszéd.....	66
Karácsonnapi harmadik beszéd	79
Karácsonnapi ötödik beszéd	92
Vízkereszt után I. vasárnapi első beszéd	102
Vízkereszt után I. vasárnapi harmadik beszéd	117
Vízkereszt után IV. vasárnapi második beszéd.....	133
Vízkereszt után IV. vasárnapi harmadik beszéd	151
Vízkereszt után VI. vasárnapi első beszéd	168
Septuagesima vasárnapi második beszéd.....	181
Böjt IV. vasárnapi harmadik beszéd.....	197
Böjt V. vasárnapi harmadik beszéd	215
Húsvétnapi ötödik beszéd	232
Szótár.....	245

ELŐSZÓ.

Irodalmunk régi jeles íróinak művei mind tartalmukra, mind nyelvökre nézve nevezeteseek, azért a velök való foglalkozás sokféle haszonnal jár: mindazáltal, úgy tetszik, még nem követtünk el mindent, hogy hozzáférhetőkké váljanak.

És pedig nemcsak a XVI. és XVII. századnak jeles íróival gondolunk keveset, hanem a XVIII. és a jelen századbeliak közül is akárhány van, a kinek műveihez hozzájutni, majdnem, teljességgel lehetetlen.

Kivált régi jeles prózaíróinknak munkáiról feledkezünk meg.

Valjon egybegyűjtöttük-e — hogy csak a legnagyobbakat említsük — Telegdi, Pázmány, Káldi, Faludi, Bessenyei, Báróczi, Kazinczy, Széchenyi s Kossuth műveit ?

Már rég meg kellett volna tennünk. Azonban könyvtárusaink vagy más magánosok nem vállalkozhatnak ily nagy terjedelmű műveknek fáradságos és költséges kiadására, mert az ily vállalatok — legalább egyelőre, addig ugyanis, míg régi íróinknak művei s általában irodalmunk iránt a valódi s állandó érdeklődés eléggé fel nincs keltve — nemcsak hogy nem lennének jövedelmezők, hanem még tetemes kárral is járnának.

Tudományos és irodalmi intézeteink- meg egyesületeinknek feladatai s kötelességei közé tartozik az ily műveknek kiadása.

Erre rá kell érnünk, és erre nem szabad sajnálnunk a fáradságot és költséget.

Tartozunk ezzel nagy íróink emlékének, irodalmunknak és — így — magunknak.

Ezuttal ama régi jeles íróknak egyikét, Káldit, a kiváló igehirdetőt és bibliafordítót, mutatjuk be, kiszemelvén a vasár- és ünnepnapokra írt egyházi beszédei közül néhányat, a melyekből, úgy véljük, megismerhetni őt mint író-t és szólót.

A beszédeiben előforduló sz. írási idézetekből pedig megismerkedhetni vele mint bibliafordítóval is.

Talán mondanunk sem kell, hogy csak azokat a beszédeit vettük be a jelen gyűjteménybe, a melyek nem bántják senkinek vallásos meggyőződését.

Meg kell említenünk, hogy mindaz, a mi e gyűjteményünkben foglaltatik, az eredeti betűnek (textus) teljesen hű másolata.

Habár tagadhatatlan, hogy a régi írók helyesírásának régieségei, külöködései, furcsaságai s következetlenségei igen érdekesekek és tanulságosak lehetnek a nyelvészre s más tudós emberekre nézve, de minthogy az olvasóknak nagyobb része, melynek nem telik kedve a régi írók helyesírási sajátosságainak vizsgálásában, az irodalmi műveknek főképpen tartalmát és stílusát óhajtja megismerni: azért a nagy közönségnek szánt kiadásokban nem lehet betűről betűre, azaz teljesen változatlanul meghagyni a régi íróknak helyesírását.

Hogy azokat, a kik nincsenek a régi írók munkáinak forgatásához szokva, e gyűjteménynek olvasásától el ne riaszszuk, jónak véltünk egyet-mást megváltoztatni Káldinak helyesírásán, a mely nagyjában olyan, mint a vele egykorú íróké; mert Káldi is majd a kiejtés-, majd a szófejtésnek törvényei szerint ír; olykor meg ugyanabban a szóban mind a két módot követi, s előfordul az is, hogy ugyanegy szót kétféleképpen is ír.

A rövid és hosszú «ö» és «ü» hangot Káldi is úgy jelöli, mint általában a régi írók: mi ezeket a hangokat a mai betűkkel írtuk le.

A szónak elején és közepén többnyire hosszú «f»-sel él: mi ezt mindig «s»-el cseréltük fel.

A «zs» hangot vagy a hiányjel nélkül való «s»-sel, vagy a szláv «ž»-vel jelöli: mi a «ž»-nek helyébe mindig «zs»-t tettünk.

Az «a» és «e» névelő (articulus) s az «ama» s «eme» mutató névmás után meg az «s» kötőszó előtt, valamint más régi írók is, hiányjellel él: mi ezeket elhagytuk.

Az összetett szókat, az igét az igekötővel és a névszókat a névutókkal (postpositio) kötőjellel kapcsolja egybe: mi a kötőjeleket oly szók közül elhagytuk, a melyek nem tartoznak egybe, vagy ha egybetartoznak is, de ma nem kötőjellel kapcsoltatnak össze, hanem egy szóba íratnak.

Nemcsak a pont után, a szóról szóra való idézetek és a tulajdonnevek első betűjének írásakor él nagybetűvel, hanem néha egy-egy mondatban majd minden szót nagybetűvel ír: mi a nagybetűket csak ott hagytuk meg, a hol, a mai szokás szerint, szükség van reájuk.

A szünetjelek (interpunctio) igen sűrűek irataiban: mi a szünetjelzésnek mai törvényeit követtük; de mondatokat sem nem választottunk szét, sem nem vontunk egybe; szóval, valamennyi mondatát, értelmével egyetemben, teljesen épen hagytuk, és minden szavát úgy írtuk le a mint azt ő kiejtetni kívánta.

Látnivaló, hogy csak az írást tarkázó s, úgyszólván, szemkápráztató apróságokat változtattuk meg, a melyek az olvasást akadályozzák és nehezítik; és hogy, ámbár nem betűről betűre teszszük is közzé a jeles írónak szavait, mégis, a mennyire lehet, ragaszkodtunk helyesírásához, sőt, ha nem kockáztatják az értetőséget, még következetlenségeihez is.

A beszédeknek egyes nehezen érthető szavait és kifejezéseit a textus mellé tett észrevételek és a jelen gyűjteményhez kapcsolt szótár magyarázzák meg.

Miután számot adtunk róla, hogy miképpen rendeztük sajtó alá Káldinak válogatott egyházi beszédeit, a melyek valamint tartalmuknál, úgy formájuknál fogva is kiváló becsűek, még csak azt óhajjtuk, hogy vajha e gyűjtemény is hozzájárulna ahhoz a nagy munkához, a melynek nemes célja nyelvünk épségének, gazdagságának, szépségének és tisztaságának megőrzése.

Csak azon a néhány lapon is, a melyet e kis gyűjteményünkbe

bevettünk, mennyi törőlmetszett, jó s szép magyar szót meg kifejezést lelhetünk, a melyek, nyelvünknek nagy kárára, kivesztek, és a melyekkel valóban gazdagíthatnók, régi nyelvünkhöz képest, sok tekintetben elerőtlenedett és elszegényedett mai nyelvünket.

Törekedjünk felhasználni azt, a mi régi íróinknak műveiben becses és maradandó.

Ha csak egy olvasónkban is sikerült felkeltenünk a kívánságot, hogy Káldinak vagy valamely más régi jeles prózaírónkak munkáival bővebben megismerkedjék: akkor elértük célunkat és elvettük fáradságunknak jutalmát.

B. A.

KÁLDI ÉLETE S MŰVEI.

I.

Nemzetünk viszontagságos életének történetében nevezetesen a XVI. és XVII. századnak szellemi fegyverekkel vívott vallási küzdelmei, a melyeknek bátor harczosai között számos oly emberre akadunk, a kik tehetség, tudomány és ékesszólás dolgában igen kiválnak egykorúik közül, sőt — noha ékesszólásukat olykor a pártoknak hevessege zavarja — még ma is felkeltik figyelmünket, és megérdemlik, hogy foglalkozzunk velök.

Ezeknek egyike Káldi György, a jeles igehirdető s bibliafordító, a kinek munkássága maradandó nyomokat hagyott irodalmunkban.

Nem sok az, a mit életéről biztosan tudunk.

Úgy tetszik, hogy abból a még ma is élő régi magyar nemes családból származik, a mely vasmegyei eredetű, s nevét Vasmegyének Káld nevű helységétől vette; a mely családnak tagjai közül némelyek azonban laknak Sopron-, Veszprém-, Zala-, Pest- és Nógrádmegyében is.*)

A nemzetségnek történetére s egyes tagjainak életére nézve kevés biztos adatunk van, de azt tudjuk, hogy a Káldiak közül számosan mint megyei tisztviselők és országgyűlési követek tűntek ki.**)

A reformáció idejében a Káldiak a protestans vallásra tértek, és a család ma is protestans vallású; azonban a XVI. századnak vége felé néhányan közülök visszatértek a katholikus egyházba.

Ezek közül való Káldi Györgynek atyja is, a ki II. Ferdinánd királytól — nem tudjuk, hogy miért — 100, utóbb 150 magyar forintnyi évpénzt kapott.

*) Nagy Iván, Magyarorsz. családai, VI. k. 21—26. lap.

**) U. a., u. o.

A jeles szóló s író, a kiről mi szólunk, a pozsonymegyei Nagyszombatban született, azért Nagyszombati Káldi Györgynek hívja magát.

Születésének évéről nincsen biztos tudomásunk; azonban élete történetének írói közül legtöbben úgy vélik, hogy 1572-ben született. Hogy mely hónapban és mely napon, azt ismét nem tudjuk.

Ifjú korában Kutasi János esztergomi nagyprépost, a ki utóbb győri, majd meg pécsi püspök, azután esztergomi érsek volt, fogadta házába, s ott nevedett.

E főpap, a kinek nemcsak egyházi, hanem politikai munkássága is nevezetes volt, döntő hatással lehetett az ifjúnak lelkére, mert még egyházi beszédeiben is megemlékezik róla.

Egyik beszédében *) «örök emlékezetre méltó»-nak hívja, s ezt mondja róla: «A mint hogy istenes életéért és jó magaviseléséért mindeneknél böcsületes volt: úgy a fejedelmeknél is kedvet talált, és végtére esztergami érsekké lött. Ez egyébha is mindenkor, de főképpen egykor valóságos szép példáját mutatta az egyházi emberektől kívántatott józanságnak, melyet talám többen fognak csodálni hogyses követni: de én, minthogy szememmel láttam és nagyra böcsülöm, örök emlékezetre meg is írom. Ezeröttszáz-kilencvenkét **) esztendőben Rudolfus császár gyűlést hirdetett az impériumi hercegeknek, uraknak és városoknak; melyben legelső lakodalmat a saxóniai herceg, avagy administrator, tartott fejedelmi készüléttel; abban jelen voltak a három választó érsekek, a moguntiai, a kolóniai és trevirisi, és azokon kívül a saltzburgi érsek is, annakfölötte egynéhány fejedelmek követi és a császár udvarából négyen: Rumpf, Trautzón, Fürstenberger és a megnevezett Kútasi János, ki akkor győri püspök és magyarországi cancellarius volt. A lakodalom közben a saxóniai herceg, úgy mint gazda, egy alkalmas pohár bort köszönt el a császár egészségéért egy húzomban és fennállva, alítván, hogy mindnyájan eleget tennének kívánságának. És noha sokan könyvezeve, mindazáltal mindnyájan megeselekedték, mind a gazdának kedvéért, s mind a

*) Vizk. ut. II. vasárnapi harm. besz. III. részében.

**) T. i. 1592-dik.

császárnak . . . böcsülletieért, mígnem Kútasi Jánosra került, ki, azon okokért, felállott ugyan és fennállva is ivott, de egy húzomban meg nem itta, ítélvén, hogy a duskás ital semmi okon nem illik egyházi emberhez. Eszébevévén a herczeg, inté a püspököt, hogy ő is úgy inná meg, a mint a több urak és fejedelmek megitták. De a püspök hallatlanná tévé a herczeg intését és semminek alítá. Másodszor is inté, és látván, hogy a szó nem fogna rajta, felkelvén az asztaltól, hozzája méne és ki akará a pohárt kezéből venni, hogy teli töltené és újollag megitatná véle. Látván azt a püspök, jó módjával a pohárt a balkezébe vévén, jobbkezével böcsülletesen a herczeg kezét megfogá, kérvén, hogy ne erőltetné akaratja ellen az italra, mivelhogy arra nem bírhatná magát. A herczeg, méltatlannak vélvén, hogy azt egy magyarországi püspökkel végbe nem vihetné, a mit négy érsekkal, ki mindenik impériomi fejedelem volt, és sok fő emberekkel végbevitt, megindulván, azt mondotta a püspöknek : Ez-e császár urunkhoz való hívséged és szereteted, hogy egy pohár bort meg nem akarsz egészségéért innya ? Kinek szép mosolyogva monda a püspök : A mit én az italban ő fölségéért elmúlatok, kész vagyok imádsággal helyére vinni : mert hívatalom is inkább kívánja, hogy imádkozzam érette, hogyszem igyam. Mely felelettel meggyőzöttetvén a herczeg, békét hagyván néki, helyére méne, és a jámbor püspököt többé itallal nem erőlteté.»

Azután még fejtegeti a józanságnak e példáját, és, egyebek közt, így szól : «Inkább nézett az Isten akaratjára, hogyszem az emberek kívánságára : inkább félt az Istentől, hogyszem a világi fejedelmektől : nagyobbra böcsüllötte püspöki hivatalját, hogyszem a herczeg barátságát : kinek méltatlan indulatját és haragját csendes és okos felelettel lecsendesítette, alattomban példájával az egyházi fejedelmeket józanságra intette, és nemcsak kedvét nem szegte a császárnak, hanem inkább dicsérotit érdemlette.»

Egy másik egyházi beszédében *) meg ezt mondja felőle : «Jól emlekezem reá, hogy a bődögemlekezetű Kútasi János, esztergami érsek, egy magyarországi fő úrnak, ki egy papot katonaságáért igen dicsért, azt mondotta : Én, uram, nem kedvellem a

*) Sz. János napjára szóló első besz. II. részében.

katonás papot, a mint tudom, hogy te sem szereted a papos katonát; jelentvén azzal, hogy nincs jobb, mint ha kiki hívtalajában maradván, más tisztit fel nem vállalja.»

Megemlíti akkor is, a mikor a buzgó igenhirdetőkről szól: «Hazánk gyümölcséből is hozhatok — úgymond *) — egy vagy két jeles példát, melyeket magam láttam: egyik a bódlogemlekezetű Telegdi Miklósé, pécsi püspöké, kit noha fölötte igen elgyötrött volt a köszvény, úgy hogy csak székben hordozhatnák, mindazáltal a prédikállást el nem hagyta, hanem felvonatta és tolyatta magát, nagy fájdalommal, a nagyszombati prédikállásokra, és úgy prédikállott, mintha semmi dolga nem lött volna. Másik az istenes Kútasi Jánosé, ki, huszonnégy esztendeig vala prédikállása után, győri püspökké és magyarországi cancelláriussá lévén, se Prágában, se egyébütt el nem mulatta a prédikállást, és, minthogy egyéb hallgatói nem voltak, csak a maga udvaranépe nek is prédikállott, tudván, hogy az a püspöknek tulajdon tiszti.»

Az ifjú Káldi a papi pályára készült; és csakhamar az esztergomi nagyprépostságra szemelték ki a jeles lelki tulajdonságokkal bíró ifjú embert, de ő — a mint némely életrajzírói állítják **) — ezt az előkelő egyházi állást nem fogadta el, mert, lelke sugallatát követve, az a szándék érlelődött meg benne, hogy a világ zajától elvonul és szerzetbe áll.

Talán a maga személyére is gondolt, a mikor egyházi beszédeinek egyikében ***) így szólt: «Mert, a mint Epictétus filosofus, a Pláto tanítványa mondotta, az ember élete hasonló a komédiához, melyben nem az érdemli a dícséretet, a ki főbb személyt viselt, hanem a ki állapotjához képest módosban forgolódott. És gyakorta, a ki királyi személyt viselt, szidalmaztatik; mert nem úgy viselte magát, a mint a királyi méltóság kívánta volna, és semmiben hasonló nem volt a királyhoz, hanem csak a külső öltözetben és fris ruhában: a ki pedig köldős vagy paraszt ember

*) Sexagesimavasárnapi első besz. II. részében.

**) «Repudiata praepositura principe post archiepiscopatum strigoniensem», mondja Szörényi Sándor, «Pannonia docta» czímű kéziratban maradt és a budap. egyetemnek könyvtárában levő munkájában.

***) Sz. Miklós napjára szóló első besz. I. részében.

személyét viselte, dicsértetik; mert állapotjához illendő erkölcsöt és magaviselést mutatott. Így, nem a sok talentomú ember dicséretes, hanem a ki, vagy kevés, vagy sok talentomával, hivatalja szerént jól és hasznoson kereskedik.»

Alkalmasint áldozópap volt már, a mikor, 1598-ban, Rómába ment, hogy ott a Jézustársaságba álljon.

Két esztendő mulva, 1600-ban, előljárói Magyarországra küldték, ugyanabban az időben, a melyben Pázmány is visszatért hazájába.

Elsőben Erdélyben, utóbb, Bocskai felkelésének idejében, a mikor szerzetét onnan számkivetették, az osztrák örökös tartományokban munkálkodott. A külföldön a tanuló ifjuságnak latinul, a népnek meg olaszul és németül prédikált. *) Azonban a külföldön sem feledkezett meg hazájáról. Akkor sem szünt meg magyar egyházi beszédekét írni, mikor Bécsben és Grácban lakott, és ez időben kezdte sajtó alá rendezni egybegyűjtött egyházi beszédeit, a mint ő maga mondja: «Harmincznégy esztendőttől fogva külömb-külobb helyeken tött prédikációimat írásba kezdettem foglalni, akkor tudniillik, midőn hazánkban támadott fergeteg miatt a szomszéd tartományokban kellett múlatnom: a végre, hogy, ha többé szerelmes hazámnak eleven nyelvvel nem szolgálhatnék, írásommal szolgálnék . . . A míg azokat írtam és rendbe vettem, főképpen a bécsi és grézi collegiumokban történt lakásom.» **) Egy beszédéről biztosan tudjuk hogy hol írta, mert abban a beszédben maga említi, ugyanis Bécsben: «A hol ezt írtam Sz. István tisztességére.» ***) Azután Olmüczben a jezsuita-akademiában az erkölestudományt (theologia moralis) tanította, s itt fejezte be a sz. írásnak Gyulafehérvárott megkezdett fordítását; majd meg szerzetének brünni házában az apródesztendősöknek mestere (magister novitiorum) volt, innen rendjének leobeni klastromába került.

*) «Latine ad academicos, nec raro etiam italice dixit, quandoque, cum res postularet, etiam germanice;» írja Szörényi, id. m.

**) «A vasárnapokra való prédikációknak első része stb.» című beszédgyűjteményének Pázmányhoz intézett ajánlólevelében.

***) Sz. István első vértanú napjára szóló harm. besz. III. részében.

Miután pedig, 1615-ben, újra felállították szerzetének nagyszombati kolostorát, annak igazgatásával őt bízták meg.

Hihetni, hogy örömmel fogadta előjáróinak azt a rendelkezést, melynél fogva, sok vándorlás után, újra láthatta szülőföldjét, a hol bölcsője ringott; és azon a helyen tölthette életét, a mely akkoriban az országnak egyik legnevezetesebb városa volt.

Ez időben találkozott újra Bethlen Gáborral, a nagy erdélyi fejedelemmel, a kivel, úgy tetszik, még Erdélyben ismerkedett meg. Noha különböző vallási s politikai meggyőződéseik elválasztották őket egymástól, mindazáltal, a mint nagy emberekhez illik, megbecsülték egymást.

Bethlen Gábor, 1623 november 23-án, győzedelmes hadaival Nagyszombatba jött, és ott mulatásának ideje alatt nemcsak a városnak polgárai, hanem a jezsuiták iránt is jó indulattal volt, sőt mikor a jezsuiták december 3-án Xavéri Sz. Ferencznek ünnepét ülték, a fejedelem a maga énekeseit küldte templomukba, hogy annál fényesebbé tegye istenitiszteletöket.*) Azonban midőn a fejedelem Nagyszombatból, december 17-én, Besztercebányára indult, másnap, nem tudni miért, de alkalmasint valami rossz indulatú embernek rágalmozásaitól fölingerelve, azt üzenté a nagyszombati bírácoknak, hogy a jezsuitákat katonák kíséretében, három esztergomi kanonokkal és ugyanannyi városi tanácsossal, azonnal utána küldjék. A kemény parancsolatnak engedelmeskedni kellett, és, három jezsuita kivételével, a kik betegek voltak, télvíz idején valamennyien útnak indultak, köztük Káldi, a n.-szombati kolostornak feje is. A ki, mihelyt elérte a fejedelmet, két óra hosszat tartó beszédben nemcsak ama cselekedetét lobbantotta szemére, hanem egész politikáját is kárhóztatta. Talán ekkor láthatta, a miket egyik egyházi beszédében**) említ: «Magam láttam — úgymond — ez elmúlt esztendőkbén egy calvinista fejedelem táborában a kápás és patyolatos törököket, azokat vendéglette, azokkal tanácskozott, azok barátságáért szeme előtt lenyakasztatta a keresztyén vitézeket, és sok ezer keresztyén rabokat engedett nékik, kiket örök rabságra és veszedelemre vittek.» Sokan attól tartottak, hogy

*) Kazy, Hist. regni Hung. I. köt. III. k. 211—212. lap.

**) Húsv. ut. II. vasárnapi harm. besz. II. r.-ben.

a fejedelem eme feddést nem hagyja bosszulatlan; azonban a fejedelem nemcsak haragra nem gerjedt, hanem a bátran vallott erős meggyőződésnek szavait türelmesen hallgatta s nem bántotta sem a dorgálót, sem a többieket, sőt Káldit asztalához ültette, megvendégelte s bibliafordítása nyomtatásának költségeire ezer tallért ajándékozott neki. Így bocsátotta el őket a nagylelkű fejedelem.*)

Meglehet, hogy ugyanakkor történt az is, a mit ugyanabban az egyházi beszédében **) mond el: «Tudgya a világ, mint bánt velünk Bethlen Gábor is, az erdélyi fejedelem, ki ha valami vétünköt tudta volna, minthogy elég fondorlók forgódtak körül ellenünk, soha bizony sem aranyas szekerébe nem vött volna bennünket egész serege láttára, sem egyéb böcsüllettel és jóakarral nem lött volna hozzánk: melyet ugyan orroltak is nem kevés ellenkezőink. De erről nem szükséges többet szóllanom, hogy ne láttassam magamat, vagy szerzetemet ajánlanom: csak szintén azt mondom, hogy az ártatlanság még az ellenséget is gyakorta kegyességre indítja.»

Minthogy Káldi egyike volt azoknak, a kik leginkább megértették Pázmányt és a kik lelkes munkatársai voltak, azért választotta őt Pázmány, 1624-ben, egyik nevezetes alkotásának, a nagyszombati nevelőintézetnek igazgatójává, s azért óhajtotta utóbb, hogy ő legyen fejevé a jezsuiták pozsonyi házának, a melyet szintén Pázmány állított föl, és a melynek építésére is Káldinak kellett ügyelnie.

1629-ben költözött Pozsonyba, s itt kezdte nyomtatni egybeültött egyházi beszédeit, a melyeknek, a mint ő magamondja: ***) «Kinyomtatására csak akkor érkeztem, midőn

*) «Principem Transsilvaniae, Gabrielem Bethlen, ob aliquot millia christianorum turcis vendita, libere duarum horarum spatio privato sermone admonuit. Patienter id, ac præter expectationem princeps tulit, mensæque suæ admotum ac mille imperialibus donatum, ut biblia hungarica in lucem ederet, ab se sine maleficio dimisit.» Írja Dobronoki György a nagyszombati jezsuitakolostor történetében, megv. a budap. egyet. könyvtárában.

**) Húsv. ut. II. vas. harm. besz. II. rész. végső soraiban.

***) «A vasárnapokra való prédikációknak első része stb.» című beszédgyűjteményének Pázmányhoz intézett ajánlólevelében.

házunkba térvén, a nagyságod pozsonyi collegiumában letelepedtem.» E fáradságos dologhoz annyival is inkább hozzáfogott, mert megérte azt az időt, a mikor sejthette, hogy munkás életének vége közeledik: «Minthogy — úgymond ¹⁾ — az idő eljár, és a prédikállásra való erőmhöz sokáig nem bízhatom, sőt Sz. Péterrel azt is mondhatom, hogy hamar letétetik az én hajlékom, ²⁾ mely, hatvan esztendőhöz közelgetvén, könnyen meghanyatlik: arra fordítottam gondolatomat, hogy a mivel éltemben, harminceznég esztendőtől fogva, együtt-is másutt-is prédikálván, oktattam a híveket, azt írásban foglalnám, és holtom után is jóra emlekeztetvén, használhatnék nekik. Mely írásnak kinyomtatásában, noha nem kevés munkám és bajom volt: mindazáltal ... azt is örömetst felvállaltam, és Isten segítségével hozzákezdettem.»

Még megérte nagyszámú egyházi beszédei két kötetének nyomtatásban való megjelenését, és néhány esztendő múlva, 1634 október 30-án, Pozsonyban, kimult a maga dicsőségét sohasem kereső hírneves ember, a kinek jeles tulajdonságait még ellenfelei sem tagadhatták.

Pázmány, a ki nagy bizodalommal volt iránta és őt nagyra becsülte, úgy vélekedett felőle, hogy nem volt abban az időben hozzá fogható ember az egyháziak között hazánkban.³⁾

Eszterházi, a nádor, jó indulattal volt iránta s szívesen hallgatta prédikálását; a kiról, mikor egyházi beszédeinek egyik kötetét neki ajánlja, maga mondja:⁴⁾ «A mint ekkídig jóakarattal hozzám kiváltképpen megmutatta, és eleven szómmal való tanításomat jókedvvel hallgatta, írásomat is úgy olvassa.»

Tisztelte, a mint fennebb láttuk, Bethlen is.

¹⁾ U. o. «Előljáró beszéd a keresztyén olvasóhoz».

²⁾ II. Pét. 1, 14.

³⁾ «Quanti viri jacturam fecerit in ejus morte Hungaria, sapientissimi atque eminentissimi cardinalis Petri Pázmány de eo judicium abunde declarat, quo ajebat, ex omni ordine ecclesiastico religiosoque nulli secundum esse toto Hungariae regno; parem illi hand facile repertum iri.» Mondja Szörényi, i. m.

⁴⁾ «Az innepekre való prédikációknak első része stb.» czímű beszédgyűjteményének Eszterházihoz intézett ajánlólevelében.

Azokban nemcsak korának e három nagy magyarja, a mint Kemény János erdélyi fejedelem hívja őket,*) és sok más előkelő s tudós ember kedvelte őt, hanem a nép is.**

II.

Korának bizonyára egyik legtehetségesebb, legtudósabb és legékességesebb embere volt.

Csak ily embernek sikerülhet oly nagy munka, mint a teljes szentírásnak lefordítása.

Igaz ugyan, hogy nem az eredeti betűből (textus) fordított, hanem a latinnyelvűből, melyet igen jól ismerhetett; és hogy a régi magyar bibliafordításoknak is hasznát vehette: mindazáltal a gyorsan készült és mégis jeles fordítás, a mely egy nagy elme nagy munkásságának gyümölcse, felkelti bámulatunkat.

Mert, a mint a budapesti egyetemnek könyvtárában meglévő eredeti kézírata bizonyítja, az 1605-iki esztendő október havának 11-ik napján, Gyulaféhérvárott, fogott a Vulgátának fordításához, munkáját — talán azért, mert a prédikátoroknak a szószéken szükségök volt az evangéliumoknak és sz. leczkéknek új fordítására — az új-szövetség könyveinek fordításával kezdve, s fordításukat alig két hónap alatt, ugyanabban az esztendőben, december 9-én, fejezte be, s már másnap az ó-szövetségnek fordításához fogott hozzá, a melyet, Manasszesznek imádságával és Ezdrásnak III. meg IV. könyvével megtoldva, tizenhatodfél hó alatt, 1607 márczius hó 25-én, Olmüczben, végezett el.

A gyorsan készült munka csak nagysokára, tizenkilenc esztendő múlva, került nyilvánosságra. Mielőtt nyomtatásban megjelent, hitűdősök átvizsgálták ***) és, a mint a meglévő kéziratnak

*) Önéletleírásában, kiadta Szalay L. Magy. történelmi emlékek, I. k. 147. lap.

**) «Magna fuit apud viros principes autoritate et gratia, qui libere auferret summos æque ac infimos, qua suaviter, qua fortiter ad officium cohortari.» Írja róla Szörényi, i. m.

***) «A doctis theologis visa et approbata», mondja Pázmány a levéltárban; lásd az első kiadásnak címlapja után.

a nyomtatott művel való egybevetéséből látható, egyet-mást változtattak és igazítottak is rajta.

Forró György, Pázmánynak iskolatársa Kolozsvárt, korának egyik jeles egyházi írója s igehirdetője — ő mondott halotti beszédet Forgács és Pázmány érsekek felett *) — volt egyike azoknak, a kikre Káldi fordításának átvizsgálását bízta.

Bizonyára nem rajta mult, a ki Káldinak szerzetestársa, barátja s igen munkás ember volt, hogy a fordítás előbb nem került ki sajtó alól.

A fordítás nyomtatásának költségeihez hozzájárult Pázmány, a mint Káldi maga mondja: «A szent bibliának, melyet én a régi deák bötűből magyarrá fordítottam, kinyomtatását nemcsak kezeírásával megengedte és javallotta, hanem, hogy hamarabb végbe menne az igaz hitnek őltalmára és gyarapodására, bőv költséggel is segítette»; **) Bethlen, a mint fentebb láttuk, ezer tallérral; és a pozsonyi magyar királyi kamara, a mint az a galgóczi harminczadhoz intézett, 1625 november 13-án kelt utalványából kitetszik, száz magyar forinttal.

Végre, Pázmány jóváhagyásával, 1626-ban megjelent, Bécsben, ívrétben, e cízzel: «Szent biblia. Az egész keresztyénységben bévött deák bötűből. Magyarra fordította a Jézus-alattvitelkedő-társaságbéli Nagyszombati Káldi György pap. Nyomtatta Bécsben a Kolóniai-udvarban Formika Máté. MDCXXXVI. esztendőben.»

Fordításához «Oktató inté»-t csatolt, a melyre Dengelegi Péter, református prédikátor, 1628-ban — «Bövid Anatomia stb.» cízzel — czáfolatot írt, a mely azonban csak 1630-ban, Gyulafehérvárott, jelent meg.

Bibliafordítása másodszor 1732-ben, Nagyszombatban, és harmadszor 1782-ben, Budán, jelent meg, azonban e kiadásokból elhagyták az «Oktató intést»-t.***)

*) Bővebben szól róla Ipolyi, Veresmarti élete s munkái, 163—166.

**) «A vasárnapokra való prédikációknak első része stb.» című beszédgyűjteményének Pázmányhoz intézett ajánlólevelében.

***) Ezen két változatlan kiadáson kívül még három átdolgozott kiadása van: az egyik a Szepessy Ignác pécsi püspöké, a mely, töb

Kétszáz évnél tovább éltek Káldi fordításával a magyar katolikusok, a kiknek alkalmasint ez volt első teljes bibliafordításuk; mert a Káldié előtt számukra a szentírásnak könyvei közül egyik-másik le volt ugyan fordítva, némelyik többször is, de nem tudni biztosan, vajlon le volt-e fordítva valamennyi, s ha volt is a Káldié előtt teljes bibliafordításuk, az idők viharos járása elpusztította.¹⁾

Nevezetes Káldi fordítása nemcsak vallási tekintetben és azért mert harmadfél század óta élnek vele, hanem mint irodalmi mű is.

És Káldi fordításának irodalmi becese általánosan el van ismerve.

Kazinczy úgy vélekedett, hogy a magyar bibliafordításoknak legszebbike a Káldié.²⁾ Mikor meg Verseghyről szól, egyebek közt, ezt írja: «Végre nekiállta még a lelkes Káldi bibliájának is, és azt a maga eretnekségeivel akará eltölteni, de szerencsénkre kihalt a gonosz szándékban. Mi ő Káldi mellett! hol áll ő Káldi megett! kinek valóban nem méltó saruit is feloldozni.»³⁾

Vass László, tudós egyetemi tanító, így szól: «Meg kell ismerni, hogy a mint vannak Káldi fordításában igazítást kívánó helyek: úgy vannak Káldi fordításának igen jeles díszei is, mind a fordítás hívségére, mind tiszta s érett magyarságára nézve. Legalább ezen utóbbi tulajdonságát a más vallású felekezetek is tisztelettel szokták említeni.»⁴⁾

tudós egyházi embernek közreműködésével, a püspököknek költségével, hat kötetben, 1834—35-ben Pozsonyban jelent meg; a másik, a Szabó József, Bucsánszky Alajosnak költségén, 1851-ben Budapesten, és a harmadik, Bartakovics egri érseknek költségével, a Tárkányié, 1865-ben Egerben.

¹⁾ V. ö. Toldy, A m. n. irod. tört. 1851-iki kiad. I. k. 153—161. lap. II. k. 86—90. A magyar protestansoknak első teljes bibliafordítása pedig a Károlyi Gáspáré, a mely, némelyek vélekedése szerint, egyszersmind a szentírásnak első teljes magyar fordítása; nyomtatták 1590-ben, Vizsolyban. V. ö. Szabó Károly, Régi Magy. Könyvtár, 29., 30. és 119. lap. A magyar bibliafordításokat elsorolni s megbírálni nem lehet ezuttal czélunk.

²⁾ V. ö. A «Magyar régiségek és ritkaságok» 18. lapjának jegyzetét.

³⁾ «Pályám emlékezete», V. k. I. szak. Pótlások, 332. lap. Abafi kiad. szerint.

⁴⁾ Tudom. Gyűjtemény, 1835. évf. VII. k. 92—120. lap.

Toldy azt mondja, hogy Káldi «annyi érzéssel és csinnal» fordította a bibliát, hogy Pázmánynak munkái után, a nyelvre nézve is, e fordításáé a palma.¹⁾

Ballagi Mór úgy vélekedik, hogy: «Káldi öntudatos műgondal fordít, a kinek kezében a nyelv elveszti merevségét és könnyű szerrel simul az idegen észjáráshoz; az őelőtte szokásban volt körülírási mód, a mely a fogalmakat inkább leírta, mintsem jelölte, nála eltűnik, s ennél fogva stílusának érthetősége és szabátossága egyaránt gyarapodik; nyelve oly könnyű folyású, hogy az olvasó észre sem veszi, ha itt-ott idegenszerű fordulatot lop be a magyar beszédbe, s néhol oly szólást tesz kelendővé, a mely nem egészen igazolható.»²⁾ Azután hozzáteszi, hogy: «A tökéletességnek e fokára azonban Káldi csak lassan fejlődve jutott el, és éppen ez teszi birtokunkban levő kéziratát oly nagybecsűvé, hogy módot nyújt e fejlődés menetének tanulmányozására.»³⁾ S minekutána Tárkányinak fordításáról szólott, ezt mondja: «Nem titkolhatom el csodálkozásomat... hogy midőn Tárkányi a Káldi nyomán eszközlendő fordításhoz fogott, azt a megbecsülhetetlen bibliafordítási kincset, melyet Káldi kéziratában birunk, felhasználni elmulasztotta.»⁴⁾

Káldi, a ki életének nagy részét igehirdetéssel töltötte,⁵⁾ nagyszámú egyházi beszédeinek tetemes részét is közzé tette.

«Több oknál fogva határozta el erre magát. Az első ok, a mint ő maga írja,⁶⁾ az volt, hogy: «Szerelmes hazámnak szükségét láttam, és oly szükségét, melynél nem tudom ha nagyobb lehet... Az egész keresztyénségben alig vagyon oly nemzetség, melynek oktatására s lelki épülésére maga nyelvén való nyomtatott könyvek kevésbek légyenek mint a nemes magyar nemzetnek. Ezt a fogyatkozást,

¹⁾ A magy. nemz. irod. tört. I. k. 65. lap., az 1872-iki kiad. szer.

²⁾ «Tanulmányok a magyar bibliafordítások körül» című értekezésében. V. ö. Nyelvtudományi közlemények, III. köt. 70. lap.

³⁾ U. o.

⁴⁾ U. o. 71. lap.

⁵⁾ «Magnam aetatis partem in sacris concionibus insumpserat», írja Szörényi, i. m.

⁶⁾ «A vasárnapokra való prédikációknak első része stb.» című beszédgyűjteményének «Előljáró beszéd»-ében.

superiorimnak engedelméből, valami részből helyére akarván hozni: azóltától fogva hogy hazánk, a sok támadás miatt, csaknem fenékkal felfordult, elsőben a szent bibliát magyar nyelvre fordítottam, azután alkalmas számú prédikációkat írtam, hogy a távülvő atyámfiait is segétem, a kikhez személyem szerint nem mehetek.»

Második oka az volt, hogy: «Példát adnék azoknak, kiknek Isten több girát adott hogysem énnékem... És olvasván az én együgyű írásomat, arra igyekezhetnének, hogy annál is jobbat, vagy alkalmasbat írának; melylyel magoknak nagy jutalmat nyerhetnének az Istentől... Hazájoknak pedig sokat használnának: mert az írás tovább tart és messzebb kiterjed a szóflásnál, és egy időben sok helyen foganatos.»¹⁾

Harmadik okul pedig azt omlíti: «Azért hogy a Telegdi könyvei igen elfogytak, és drága pénzzel sem tehetni szert azokra: azt ítéltem, hogy míg azokat újobban kinyomtatják, az én kised munkámmal élhetnek az együgyű keresztyének.»²⁾ És e valóban szerény szavaihoz még azt is hozzáteszi: «Noha nem ítélem, hogy az én írásommal akárki is lelki gyomrát bétölthesse: mindazáltal vélem, hogy valamennyire tengetheti magát és nemínéműképpen kívánságra gerjesztheti; mint némely künnyű étkek nem szintén elégíthetik meg az éh gyomrot, mindazáltal a jobb és egészségesb eledeleknek kívánságára éleszthetik.»³⁾

Végre, negyedik indító okául azt hozza fel: «Nem kevés jó-akaróim kívánták tőlem, hogy a minémű prédikációimat eleven szóval hallották és kedvellették, azokat olvashatnák is; remélvén, hogy az nem lenne szintén gyümölcstelen.»⁴⁾

Ez egybegyűjtött egyházi beszédeiből két kötet került ki sajtó alól, 1631-ben. Az egyiket Pázmánynak ajánlotta; ennek czíme: «Az⁵⁾ vasárnapokra való prédikációknak első része. Advent első vasárnapjától fogva Szentháromságvasárnapjáig. Írta az hívek vígasz-

¹⁾ U. o.

²⁾ U. o.

³⁾ U. o.

⁴⁾ U. o.

⁵⁾ A mássalhangzóval kezdődő szók előtt levő névelőből a «z»-t rendszeren elhagyja, azonban beszédeinek címlapjain kiírta.

talására és jobbülésára az Jézus alatt vitézkedő társaságbéli Nagyszombati Káldi György pap. Nyomtatta Pozsonyban Rikesz Mihály, MDCXXXI. esztendőben.» A másiknak, a melyet Eszterházi nádornak ajánlott, czíme ez : «Az ünnepekre való prédikációknak első része. Sz. Andrásnapjától fogva Ker. Sz. Jánosnapjáig. Írta az hívek vigasztalására és jobbülésára az Jézus alatt vitézkedő társaságbéli Nagyszombati Káldi György pap. Nyomtatta Pozsonyban Rikesz Mihály, MDCXXXI. esztendőben.»

Nem sajnálhatni eléggé, hogy egyik kötetnek folytatása sem jelent meg nyomtatásban. Bőjti beszédei s a «Magnificat-ének»-nek magyarázata szintén kéziratban maradtak.

Egy munkáját halála után, 1681 ben, Kolonics biborosznak költségén nyomtatták ki, ily czímmel: «Istennek szent akarátja. Azaz a nagy Úr tízparancsolatjának egynéhány prédikációkkal való megmagyarázása, melyben néhai, jezsuiták szerzetéből való katolikus pap Káldi György istenesen munkálkodván, nem szintén végig vihette, más-sok munkái után, az Istenhez elietvén: már most méltóságos nagyságos gróf Kolonics Leopold, német-újrhelyi püspök, nemes pozsonyi kámerának legfőbbik praesidens feje s az felséges császár és király urunk belső tanácsa, keresztyéni buzgóságtól viseltetvén kiadatta. Nagyszombatban, MDCLXXXI. esztendőben, Srnensky Máttyás által.»

Bod Péter azt írja, hogy: «Adott világra valami halotti prédikációkat is.»*) Sándor István is megemlíti ezeket, és azt mondja, hogy 1629-ben jöttek ki nyomtatásban.***) Azonban ezekről nincs biztos tudomásunk, mert ma egyetlen példányuk sem ismeretes.***)

Egyházi beszédeinek rhetorikai tulajdonságairól egyet-mást ő maga is mond. Prédikációinak általános céljáról ezt írja: «Az együgyű keresztyéneknek igyekeztem leginkább szolgálni, kiknek nem szükséges az igen mély tudomány, sem az elrejtett dolgoknak nyughatatlan vizsgálása, hanem elégséges az igaz hitről és a jó erkölcsökről való világos tanúság, mind a gonosznak eltávoztatá-

*) Magy. Ath. 126. lap.

**) Magy. könyvsház, 25. lap.

***) V. ö. Szabó Károly, R. M. Könyvtár, 257. lap.

sára, s mind a jószágos cselekedeteknek gyakorlására; a mely két dolog feltött czélom volt minden írásomban, tudván, hogy az üdvösségre a mint elégséges, úgy szükséges is az a két dolog: az igaz hit és a parancsolatoknak tekéletes megtartása, vagy, a mint Sz. Pál beszéll: ¹⁾ A hit, mely a szeretet által munkálkodik.»²⁾

Azt mondja, hogy nem akar unalmat szerezni hallgatóinak vagy olvasóinak, azért változatosságra törekszik: «Tudván pedig azt, hogy közönségesen a különböztetés, vagy változtatás gyönyörködteti az embereket, úgy hogy a kinek arra módja vagyon, el nem múlatja, hanem mind asztalánál étkeit, mind öltözetiben ruháit, s mind útaban lovait változtatja: hogy ne kelletnék minden esztendőben azon prédikációkat únakodva olvasni, vagy hallgatni, csaknem minden evangéliomra három prédikációt írtam; hogy a ki akarja, esztendőnként változtathassa s újabb-újabb tanúságokat találjon. Ugyanazon okból a prédikációkban is nem mindenkor egy módot követtem, hanem azt is különböztettem, a mint a figyelmetes olvasó észébe veheti.»³⁾

Kimondja, hogy új tudományt nem hirdet, sőt azt is, hogy még a beszédnek szerkezetére nézve is ragaszkodik a régi szokáshoz: «Tudván azt is, hogy, a régi példabeszéd szerént, a járt utat a járatlanért nem kell elhagyni: nem akartam semmi oly formát és módot követni, melyet a régi tanítóknál nem találtam volna, és azt ítéltam, hogy a mi bátorságosb, gyakorta hasznosb is.»⁴⁾

Megemlíti általánosságban a kútfőket, a melyekből merített, mondván: «Nem igyekeztem a prédikációkat a magam köntöse újjából kirázni, hanem azoknak könyveivel éltem, a kiket a keresztyén anyaszentegyházbéli tanítók és praelatusok istenfélő s tudós embereknek tartottak és tartnak, és azokból együtt is-másutt

¹⁾ A gal. írt lev. 5, 6.

²⁾ «A vasárnapokra való prédikációknak első r. stb.» czimű kötetnek «Előljáró beszéd»-ében.

³⁾ U. o.

⁴⁾ U. o.

is bátorságossan azt szedegettem, a mivel hallgatóimnak használhattam.»¹⁾

Végül, stílusáról szólóban, azt mondja,²⁾ hogy nem czifrán és mesterségesen, hanem egyszerűen és érthetően óhajtott írni: «Az udvari ékesszólásra sem nem érkeztem, sem nem erőlködtem; nem gondolván azokkal, kik az együgyű igaz tudományt nem kedvellik, hanem viszkető fülök³⁾ lévén, az emberi bölcseségnek czapragos igéiben gyönyörködnek; hanem azoknak igyekeztén szolgálni, kik az Isten igéjének hallgatásából, vagy olvasásából, vagy életöket akarják megjobbítani, vagy az elkezdett jóban kívánnak gyarapodni.»

Van némi tudomásunk arról is, hogy minémű volt külső ékesszólása, vagyis előadásának módja. A vele egykorúaknak elbeszélése nyomán azt írja egyik biographusa, hogy beszédje heves volt és mégis méltóságos, bölcs és mégis lelkesedéssel teljes, gyakran keltett bámulatot, olykor nagy tetszést és sohasem volt fogatlan.⁴⁾

Jelességeit nem csupán a vele egy hiten levő egykorúak hirdetik, hanem irodalmunknak kiváló műbírái is.

Kazinczy, a ki — a mint láttuk — nagyrabecsülte bibliafordítását, ezt írja Édes Gergelynek: «Azonfelül, hogy maga elmélkedik, olvassa, kérem, a mit a nemzet jobb írói: Káldi, a bibliafordító, Virág Benedek és Kis János írtak.»⁵⁾ Tatay Jánosnak — a ki egyike volt ama növendékpapoknak, a kiknek költségén Berzsenyi verseinek első kiadása világot látott — meg ezt: «Legyetek rajta, hogy nyelvünk bennetek Bossuet-ek, Bourdaloue-ek, Fénelon-eket találhasson. Telegdi, Pázmány, Káldi már szerencsével elkezdék futni a pályát. Induljatok utánok.»⁶⁾

¹⁾ U. o.

²⁾ U. o.

³⁾ Sz. Pál II. lev. Tim. 4, 3.

⁴⁾ «Fuit in dicendo vehemens, gravis, doctus et spiritu plenus, qui non raro diceret cum admiratione auditorum, interdum cum plausu, nunquam sine fructu.» V. ö. Szörényi, i. m.

⁵⁾ V. ö. 1803 okt. 29. kelt lev. Közli Abafi, Figyelő, VI. k. 145—147. l.

⁶⁾ V. ö. 1812 jún. 23. kelt lev. Közli Kazinczy Gábor, Kazinczy s Berzsenyi lev. 148—149. lap.

Toldy egyházi beszédeiről ekként ítél: «Pázmány után legszabályosban és legtöbb numerussal kezelte a nyelvet, s különösen a tanító előadásban — elrendelés, világosság és nyugalom által — valóban mintaszerű.»*)

Noha műveiben imítt-amott előforduló latinosságait, izléstelenségeit és nyereségeit, a melyek azonban korának általános hibái, nem dicsérhetni; de a mi jó van műveiben, kivált szabatos stílusát és tősgyökeres magyar nyelvét, fordítsuk hasznunkra.

Ne feledkezzünk meg róla, mert ama nagy íróink és szőlőink közül való, a kiknek műveiben sokféle becses kincs rejlik.

A KÁLDIRÓL SZÓLÓ IRODALOM.

BOD PÉTER szól bibliafordításáról, A sz. bibliának históriája stb. 1748. 149—152. lap.

U. a. közli életrajzát, Magyar Athénás, 1766. 126. lap.

SÁNDOR ISTVÁN elsorolja műveinek címzeit, Magyar könyvesház, 1803. VERSEGHY FERENCZ szól bibliafordításáról «Dissertatio de versione hungarica scripturæ sacrae stb.» című értekezésben, 1822.

VASS LÁSZLÓ szól bibliafordításáról «Szepessy Ignác magy. új-testam. első k. vizsgálata» című értekezésében. Tudományos Gyűjtemény, 1835. VII. k. 92—120. lap.

PODHRADSKY JÓZSEF «Nagyszombati Káldi György» címmel tanulmányt ír róla, Tudománytár, 1838. Új folyam. Második év. III. k. 296—327. lap.

TOLDY FERENCZ kijelöli helyét az irodalomban. A m. n. irod. tört. 1851-iki s utóbbi kiadásaiban.

FERENCZY és DANIELIK közlik életr. Magy. írók, 1856. I. köt. 357—360. lap.

BALLAGI MÓR bírálja bibliafordítását «Tanulmányok a magyar bibliafordítások körül» című értekezésében. Nyelvtudományi Közlemények, 1864. III. köt. 38—72. és 161—189. lap.

TÁRKÁNYI BÉLA szól életéről és bibliafordításáról «A legújabb magyar sz. írásról» című akad. értekezésében. 1868.

*) A magy. nemz. irod. tört. I. k. 64. lap., az 1872-iki kiad. szer.

SZABÓ KÁROLY közli műveinek szószerint való czímeit, Régi Magyar Könyvtár, 1879.

KISS IGNÁCZ fejtegeti nyelvének sajátosságait grammatikai tekintetből, «Káldi György nyelve» című akad. ért.-ben, 1883.

Életéről és műveiről mondanak egyet-mást:

Dobronoki György (Acta coll. soc. Jesu tyrnav., kézirat a budapesti egyetemnek könyvtárában).

Hevenesi Gábor (Tört. jegyzeteiben, kézirat, u. o.).

Szörényi Sándor (Pannonia docta, kézirat, u. o.).

Czvittinger Dávid (Specim. Hung. litt.).

Kazy Ferencz (Hist. universitatis tyrnav.).

Katona István (Hist. crit. regum Hung.).

Horányi Elek (Memoria hungarorum et provincialium scriptis ed. notor.).

Nagy Iván (Magyarország családai).

Fraknói Vilmos (Pázmányról szóló műveiben).

Ipolyi Arnold (Veresmarti élete s munkái).

Beöthy Zsolt (A szépprózai elbeszélés a régi magy. irodalomban)

ADVENT I. VASÁRNAPI HARMADIK BESZÉD.

(Mát. ev. 21, 1—9.¹)

Cájus Caligulának, a negyedik római chászárnak kegyetlen kívánságát olvasom Dion Cassiusnál, mellyért inkább nevezném fenevadnak, hogysen embernek: mert azt kívánta, hogy a rómaiaknak egy nyaka lőtt volna, hogy egy chapással mind lenyakazhatta volna őket. Sokkal kegyetleneb igyekezete volt az ördögnek, ki az egész emberi nemzetet egy által akarta elveszteni. Caligula egy város, vagy tartománybélieknek igyekezett veszedelmére, és csak azoknak, kik akkor éltek és azoknak, a kik ellene vétettek, vagy a kiktől tartott: de az ördög az egész világon valókat akarta elveszteni, azokat is, kik nem is születtek volt és a kik sem vétettek, sem véthettek ellene. Caligula embertelen kívánságát bé nem tellyesítette: de az ördög nagy részére végbe vitte, minthogy Ádámban, a kit halálos sebbel megsértett, az egész emberi nemzet volt; és az ő életétől, vagy halálától függött minnyájunknak élete, vagy halála. Azért mongya Sz. Pál: *Egy ember által jött bé e világra a bűn, és a bűn által a halál, es úgy minden emberre elhatott a halál, a kiben minnyáján vétkeztek.*²) Élő Isten, bezzeg nagy nyomorúság volt ez! De hála légyen a kegyes Istennek, ki más úton és ajtón, a Kristus által, a bűn helyett igasságot, a halál helyett életet hozott bé. Azokáért mongya az igasságról Sz. Pál: *A mint egy embernek engedelmessége által sokan bűnösökké löttek: úgy egynek engedelmissége által is sokan lésznek igazakká.*³) Az életről pedig Urünk ő maga: *Én jöttem, hogy életet légyen, és bővebben légyen.*⁴) Ez az Istennek valóban nagy irgalmassága és kegyessége, melyről szüntelen hálaadással kellene emlekeznünk, főképpen a szent adventben, midőn az anyaszentegyház sokkép-

¹) Káldi, mikor egybegyűjtött egyházi beszédeit sajtó alá rendezi, még a régi magyar egyház szokása szerint közli a vasár- és ünnepnapra evangéliumokat. Az 1630-iki nemzeti zsinaton, Páz-

mány indítványára, határozták el a magyar főpapok, hogy elfogadják a római misekönyv szerint való evangéliumokat.

²) Rom. 5, 12.

³) Vers. 19. ⁴) Joan. 10, 10.

pen serkeget bennünket. Azokáért én is e mostani prédikációban erről beszélgetvén:

I. Megmutatom, hogy a mi királyunk minden egyéb királyokat sokképpen megelőz.

II. Minémü üdvösséget hozott a Kristus, és azt mint kellyen böckülleniünk.

III. Megmutatom, hogy a Kristus a világi dolgokat meg akarta vélünk útáltatni.

I. RÉSZE.

Két dolgot mond a próféta, mellyekről az evangelista is emlekezik: ¹⁾ első, hogy a Kristus közönséges Üdvözítő és senkiti meg nem rekeszt jótéteményétől, a mint a nap senkitől meg nem von-sza világosságát és melegségét. Másik, hogy, világi ítélet szerént, ilyen nagy dologra chekély állapotban jött. Az elsőhöz képest királynak és üdvözítőnek nevezi a próféta: a másikat azzal jelenti, hogy szegény és számaron ülő. Az elsőhöz képest pedig mind a próféta, s mind az evangelista azt kívánnyja, hogy eszünkbe vegyük a mit mondnak: mert azt jelenti amaz íge *Imé,* ²⁾ és méltán: mert mentől nagyobb királynak ismérjük a hozzánk jövő Messiást, annál nagyobbra böcküllük a jókat, a mellyeket vélünk akar közleni.

Ebben azért a királyban egynéhány dolgot találunk, mellyekkel egyéb királyokat meghalad:

Elsőben: olly méltóságos, hogy minden egyéb méltóság terület-fejet hajt néki: *Mert királyok Királya és uralkodók Ura,* ³⁾ és a nevére minden térd meghajol, ⁴⁾ az ő hatalma a tengertől fogva a tengerig, és a folyóvizektől fogva a föld határáig: ⁵⁾ kinek minden népek, nemzetségek és nyelvek szolgálnak. ⁶⁾ Jól mongya a Bölch, hogy a nép sokaságában a király méltósága, és a kösség kecs voltában a fejedelem gyalázattya. ⁷⁾ Mert azokat nevezik nagy fejedelmeknek, a kik sok tartományokat bírnak: úgymint Assvérust, vagy Artaxerxest, ki száz és huszonhét tartományt bírt, Indiától fogva mind Szerechenországig: ⁸⁾ és Siciliának királyát nagynak nevezi Cicero, mert tizenhét nemzetségnek parancholt. Így mondatott nagynak Dávid, a szerechenek királya, ki hatvan keresztyén és öt pogány királyoknak parancholt; Mithridates a Pontus királya, ki huszonkét nemzetségnek parancholt, kiknek nyelvökön is szóllott; a török chászár, ki hetvenkét királyságot bír, és a török chászárság ⁹⁾ kívül a konstantinápolyit és a

¹⁾ Zach. 9, 9. Matt. 21, 5.

⁴⁾ Phil. 2, 10.

⁷⁾ Prov. 14, 28.

²⁾ Ibid.

⁵⁾ Zach. 9, 10.

⁸⁾ Esth. 1, 1., 13, 1.

³⁾ Apoc. 17, 14., 19, 16.

⁶⁾ Da. 1. 7, 14.

⁹⁾ T. i.: császárságon.

trapezuntumit; a hispaniai király, ki annyi országot bír, főképpen Indiában, hogy alig győzi ember titulust elolvasni. De ezekenél sokkal nagyobb a mi királyunk: mert ezeknek is királyok, és a kit akar, királyi tészen, és ha akarja, meg leveti a királyságból. Azért mongya Salomon által: *En általam országolnak a királyok.*¹⁾ Példabeszéd a görögöknél, a mint Plinius írja, hogy az a király, a ki soha királyt nem látott. De olyan több ninchen a Kristusnál, ki királyt, magánál nagyobbat, sem látott, sem láthat: ötet pedig minden királyok vagy látták, vagy látták; midőn, úgy mint mindeneknek királya, mindeneket megítél. Minden királyról mondhattuk, az egy Kristus²⁾ kívül, a mit Dædalus mondott Minosról, a krétai királyról: Bár mindent bírjon Minos, de a levegő eget nem bírja. Azokéért méltábban mondhattuk a Kristusról, hogysem Salomonról, a Kristus példájáról: *Felmagasztaltaték Salomon király a földnek minden királyi fölött.*³⁾

Másodszor: minden földi országok változók és kevés ideig tartnak. Az assyriusok birodalma, noha legtovább tartott, mindazáltal ezernégyszáz esztendőnél többet nem töltött. A római birodalom közel sem érte, noha azt írta Virgilius, Jupiter szavával: Ezek dolgainak sem határt, sem időt nem vetek.⁴⁾ A németek birodalma csak hétszáz esztendei, a töröke közel jár ezerhez: de, a mint reméllyük és magok is vélik, rövid időben vége szakad. A mi királyunkról azt mondotta az angyal: *Országol a Jákob házában örökké, és az ő országának nem lesz enyvége.*⁵⁾ Dániel pedig: *Az ő hatalma örökkévaló hatalom, mely el nem vétetik: és az ő országa, a mélly meg nem bomol.*⁶⁾ Holott azt is vedd eszedbe, hogy a birodalmak mentől tovább tartnak, annál többen bírják: mert minnyájan halandók, és az ember napjai rövidék,⁷⁾ de a Kristus örökké uralkodik és az ő országa másra nem száll. Azért mondotta Dávid: *A te széked, Isten, örökön örökké.*⁸⁾ Melyhez képest akárnenny hosszú birodalom is csak álom: mert az Isten előtt ezer esztendő, mint a tegnapi nap, mely elmúlt.⁹⁾

Harmadszor: minden királyok azt mondhatták: *Tegnapiak vagyunk, és nem tudjuk, hogy mint az árnyék a mi napjaink a földön.*¹⁰⁾ De a mi királyunknak és az ő országának kezdete nem volt. Mert noha az Isten Ígéje bizonyos időben jött e világra, midőn testté lőtt, mindazáltal minekelőtte Ábrahám volna,

¹⁾ Prov. 8, 15.

⁵⁾ Luc. 1, 32, 33.

⁸⁾ Psalm. 44, 7.

²⁾ T. i.: Krisztuson.

⁶⁾ Dan. 7, 14.

⁹⁾ Psalm. 89, 4.

³⁾ III. Reg. 10, 23.

⁷⁾ Job, 14, 5.

¹⁰⁾ Job, 8, 9.

⁴⁾ «His ego nec metas rerum, nec tempora pono.
Imperium sine fine dedi.» (Aen. I. 280—281.)

sőt azt mongya: *Jaj, midőn titeket az emberek áldanak.*¹⁾ De még ezeknél nagyobbakat is, úgymint a chodatételeket, minthogy Urünk mondotta az apostoloknak: *Azon ne örüljétek, hogy a lélek engednek néktek: örüljétek pedig, hogy a ti neveitek írva vannak mennyekben;*²⁾ és: *Örüljétek és vígadgyatok, mert a ti jutalmatok bővséges mennyekben.*³⁾ mind a nevünk béírása pedig, s mind a jutalom a mi Üdvözítő királyunktól származott. Azért a próféta azt az örömet ajánllya, melyet rövidnap az angyaltól fogunk hallani, azért, hogy a világ Üdvözítője a Kristus születik. Magyarázván azért ez igéket Sz. Bernárd, és megmutatván, hogy mindennek kell ezt az Üdvözítőt kívánni, kiben mindent feltalálhatunk, a mi kívánságra méltó, tisztességet, hasznot és gyönyörűséget, imígyen fejezi bé beszédét: *Vígadgyunk atyámfiai ezen a születésen és sokképen örvendezzünk rajta, melyet mind az üdvösségnek haszna, s mind a kenetnek gyönyörűsége, s mind az Isten Fiaának dichósége illy szépen fényesít, hogy semmiben fogyatkozás ne legyen, a melyek kívántatnak, sem a haszonban, sem a gyönyörűségben, sem a tisztességben.* De mondaná valaki: *Ez az üdvösség nem mindennek adatik, sőt többen vannak, kik abban nem részesek.* Felelet: *Az üdvösség mindennek készítettett az Isten kegyességéből és senki ki nem reked, hanem a ki akarattya szerént kirekeszti magát. Mert a próféta arról az időről szóllott, melyben Urünk, bötű szerént, számaron ment Jerusalembé, és annak a Sion, vagy Jerusalemléányának teszi hírré az Üdvözítő jövetelét és annak adgya jeleit, intvén, hogy örömmel és vígasággal fogadgya. A Sion léányán pedig érti Sion lakosit, vagy Jerusalempolgárit: a mint Isaiás, Jeremiás, Sofoniás és Zakariás a Sion, Egyiptus, Edom, Jerusalemléányin értik azon városok avagy tartományok lakóit. Kik voltak pedig azok? Annás, Kaifás és ezekhez hasonló frástudók és a népek nagyobb része: kik az ördög rabjai, a setétség fiai, a pokol üszögi voltak; kik ennek a nagy örömmel idején, imígyen tanáchoztak a Kristus ellen: *Igen rút halálra kárhoztassuk őtet,*⁴⁾ és: *Gyomlálljuk ki őtet az élők földéről, és az ő neve ne legyen többé emlékezetben.*⁵⁾ Ezeknek úgy vagon, hogy a Kristus jövetele nem volt üdvösségökre, hanem veszedelmökre: de nem a Kristus igyekezetiből, hanem a magok vétkeiből; a mint Urünk megmondotta, mikor bément Jerusalembé, és olly romlását jelentette Jerusalemnak, hogy egy köve a másikon nem maradna. De azoknak is hirdette a próféta az üdvösséget, és Urünk valóban elkészítette volt nékik, ha meg akarták volna ismérni: de, minthogy nem ismérték meg látogatásoknak napját, az üdvösség helyett veszedelem találta őket.*

Vedd eszedbe pedig, mint beszéllett akkor Urünk: *Ha meg-*

1) Vers. 26. 2) Luc. 10, 20. 3) Matt. 5, 12. 4) Sap. 2, 20. 5) Jer. 11, 19.

ismérte volna te is, és főképpen ezen a te napodon, melyek a te békeségre vannak.¹⁾ Az ő napját említi. Az mondatik pedig méltán mi napunknak, a mely nekünk jónkra vagyon : tehát az a nap Jerusalemnnek javára volt, mert a veszedelmére való napokat nem nevezi ő napjainak, hanem egyáltalában mongya : *Redd jönek a napok.*²⁾ Továbbá, a mi békeségünkre mondatik lenni az üdvösségünkre való, főképpen mikor a Kristus békeségéről vagyon emlekezet, azért örvendezve mondták az angyalok a Kristus születésekor : *Dichőség magasságban az Istennek, és a földön, békeség a jóakarató embereknek.*³⁾ Erről mondtotta Sz. Péter : *Iqét küldött az Isten az Israel fiainak, békeséget hirdetrén a Jésus Kristus által.*⁴⁾ Jerusalemnnek pedig békeségére volt a Kristus jövele : tehát üdvösségére is. Annakfölötte a látogatás a Kristus által üdvösséges, azért mondtotta Zakariás : *Aldott az Úr, Israelnek Istene, mert meglátogatta és meqváltotta az ő népét.*⁵⁾ És : *A mi Istenünknek nagy irgalmassága által, mellyel meglátogatott minket, a magasságból támadó.*⁶⁾ Ha azért a Kristus jövele látogatásnak napja volt, Sion leányának mindenképpen készítettett az üdvösség. De azt nem akarta venni, sőt nagy háladatlansággal Üdvőtőjére támadott és kegyes királyát megölte.

Ezt hánta szemökre Urünk a zsidóknak, midőn azt mondtotta, hogy úgy akarta őket szárnyai alá gyűjteni, mint a tik az ő chirkéit ; de nem akarták. És innét következött a megvetés és büntetés, hogy a kik az irgalmasságot ismérni nem akarták, érzének a büntető igasságot. Mert noha az Istenben mind az igazság a büntetésre, s mind az irgalmasság a kegyelemre feltaláltatik : mind azáltal *felyülhaladgya az irgalmasság az ítéletet ;*⁷⁾ mert az irgalmasságot olly bőven mutattya, mintha az ítéletről elfeledkeznek : de az ítéletet nem hadgya irgalmasság nélkül ; hanem mikor megharagszik is, az irgalmasságról megemlekezik. Vagyon ugyan mind az Isten igasságának, vagy haragjának, s mind irgalmasságának kinche, vagy tárháza : de különben gyűjtetik egyyk hogysesem a másik. A bűnökről ímígyen szól az Isten : *Nemde eltétetve vannak-e ezek nálam és bépechételve kincheim között !*⁸⁾ Mert a mi bűneink az Isten haragjának és büntető igasságának kinchei : de azokat nem az Isten gyűjti, hanem az ember ; és az Istennek büntető igassága nem volna őmagában gazdag és bővelkődő, ha a mi bűneinket, mint egy temérdek kinchet, kezéhez nem adnók. De az irgalmassághoz képest őmagában mondatik gazdagnak az Isten ; és mi az ő javaival gazdagulunk meg. Mind a kettőt szépen egybefoglalta Sz. Pál :⁹⁾ mert midőn a bűnösnek azt mondtotta volna :

¹⁾ Luc. 19, 42. ⁴⁾ Act. 10, 36. ⁶⁾ Vers. 78. ⁸⁾ Deut. 32, 34.

²⁾ Vers. 43. ⁵⁾ Luc. 1, 68. ⁷⁾ Juc. 2, 13. ⁹⁾ Rom. 2, 4.

³⁾ Luc. 2, 14.

Megútáloed-é az ő jóságának és türésének és hosszú várakozásának gazdagságát! utánna veti: A te keménységed szerént pedig és penitentiátlan szíved szerént, gyűjtesz magadnak haragot, a haragnak és az Isten igaz ítéletinek megjelenése napján.¹⁾ Holott látod, hogy a jóságnak gazdagsági az Istennek tulajdoni: a haragnak és büntető igazságnak gazdagságát pedig mi gyűjtjük az Isten tárházába, és azért mondotta Sz. Jakab is az istenteléneknek, hogy haragot gyűjtöttek magoknak az utolsó napokra. Azokáért Kristus urunk úgy jött, mint Üdvözítő, az ő jóvóltának tárházából, nem keresvén arra a mi érdeminket, és azért senkit sem rekeszt ki. Azután, mikor úgy mint bíró jó el, a büntető igazságnak tárházából, melyet a mi bűneinkből gyűjtött, vészen büntetést; a mint idő szerént is megbüntette a haládatlan zsidókat, kik az ő irgalmaságát vakmerőképpen és kemény nyakkal megvetették.

III. RÉSZE.

A mi a másik dolgot illeti, mi módon jött légyen a Kristus azzal az alázatos móddal, arra akart tanítani, mi úton és módon kellessék nekünk a Kristustól szerzett üdvösséghez jutnunk. Bizonyos dolog, hogy Urunk az ő jövetelének módgyával e világnak chiklandó gyönyörűségét megútálta és tapodta; azokat választván és követvén, mellyektől a világ fiai futnak és irtóznak. A próféta szegénynek nevezi; az evangalista pedig szelídnek, vagy alázatosnak; melyet valóban megmutatott. Mert minekutánna, talám ugyan fáradtig, gyalog járt volna, egy elvetett rest számárra ült, és úgy vitte végbe királyi pompáját. Valóban szegény volt a Sionnak királya, kinek csak egy számarkája sem volt, hanem azt is mástól kellett költsön venni; a mint Sz. Lukách jelenti. Bizonyára alázatos is volt, ki tellyes éltében csak egy úttal mutatván diadalmas dichőségét, nem valami felékesítettett ugráló lóra ült, hanem az ostoba számárra: nem vontarany czapragja, vagy bársony nyeregkápája volt, hanem a szegény apostoloknak együgyű rongya avagy gúnyája volt a számárra terítve. Követő udvaranépe is csak szegény halászokból, köz emberekből és gyermekekből állott; nem grófokból és zászlós urakból, mellyek tellyességgel ellenkeznek e világ szokásival. Tudom, hogy a népnek indulattya az volt, hogy *elragadnák, és királlyá tennék:*²⁾ de elfutott előttök. Most pedig, mikor a gonosz farizeusok bányák a Kristus tisztességét, és úgy ellenzik, hogy királynak nevezik, hogy őmagát is megszólíttják érette: ő nemcsak javallya, hanem ugyan őltalmazza is azokat, kik királynak mongyák, és párttyokat fogja, jeles

¹⁾ Vers. 5.

²⁾ Joan. 6, 15.

okát adván a Dávid zsoltárából, sőt azt is mongya: *Mondom néktek, hogy ha ezek hallgatnak, a kövek kiáltnak.*¹⁾ Azokáért, ha most is ilyen szegényül és alázatosan viseli magát: akárki is eszébe veheti, hogy egyébkor annál inkább nem pipeskedett, sem pompára nem vágott; a mint nyilván vagy on, hogy mind születésekor, s mind tellyes életinek rendiben nagy alázatosságot mutatott, melly főképpen halálakorbeli szenvedésében tündöklött.

De mi vólt ennek az oka? Gondolom, hogy ezzel, mint egy eleven és hatható példával, meg akarta mutatni, mi módon kellessék az örök boldogságba jutnunk: tudniillik, hogy e világi dolgokat meg kell vetnünk és útálnunk; magunkat úgy kell viselnünk, Sz. Péter tanítása szerint, mint *jövevényekhez és szarándokokhoz illik, megtartóztatván magunkat a testi kívánságoktól, mellyek a lélek ellen vitézkednek;*²⁾ és, a mint Sz. Pál mongya, *megtagadván e világi kívánságokat.*³⁾ Mert, minthogy e világnak föltébbvaló szereteti⁴⁾ által, tévelyedtünk ki az üdvösségnek útából, és a mennyei boldogságot elvesztettük, annak megútálása és megvetése által kellett a jó útba igazodnunk. Bizonyos on el vólt végezve a Kristustól, hogy az ő boldogságába nem ereszti, a ki e világnak hiúságát bátor szívvel meg nem veti, magát tellyességgel megtagadván, a maga keresztyét hordozván és az Istennek országát és igazságát mindeneknek előtte és föltte keresvén, a mint ő maga megmondotta, egy szóval, a ki e világnak meg nem feszítettett és a világ ő néki, a mint Sz. Pál maga felől írta. Azért, minthogy e világi dolgokat szeminkkel láttyuk, és chodálatosképpen utánnok vonyattunk, örömet kapdosván azokon: azt a hamis vélekedést, mellyel e világi dolgokat nagyra böchüllyük, tellyességgel ki kellett gyomlálni, és elménket másfelé kellett hajtani. Melynek végbevételére olly példának kellett szemünk előtt lenni, mellyet az okosság javallana, és egyéb példáknál méltóbbnak alítana, és azt az okosság szerint senki meg nem vethetné, se senki követni nem szégyenlené.

Eljött azért a Sionnak királya, és ezeket mind maga példájával megmutatta, minden világi dolgot megtapodván, hogy mi is őtet követvén, megtapodnók azokat: mivelhogy senki méltatlan és illetlen dolognak mihozzánk képest azt nem tarthattya, mellyet az Isten Fia magához illendőnek és méltónak ítelt: sem nem vélheti, hogy abban megehalatkozzunk, a mit az Atyának bölchesége a végre adott elónkbe, hogy kövessük. Élő Isten, ha a Kristus azokat a dolgokat kiváltképpenvaló igyekezettel és kívánsággal kereste volna, mellyek e világ előtt tettetesek: kichoda találatott volna, a ki e világi dolgoknak megútálására és megvetésére igyekezett volna, és úgy kereste volna a menyieiket? holott úgy is kevesen találatnak, noha igen nyilvánvaló példájok vagy on a Kristusban.

¹⁾ Luc. 19, 40.

²⁾ I. Pet. 2, 11.

³⁾ Tít. 2, 12.

⁴⁾ T. i.: szeretete.

Ézt emlegeti gyakorta a sz. írás a Kristusnak példaadását.¹⁾ Ezért írta Sz. Lukách: *Jésus chelekedni és tanítani kezdett.*²⁾ Elsőben chelekedni, azt, a mire minket akart tanítani: ezért mondotta ő maga, hogy ő nemcsak életünk, hanem útunk is és igasságunk. Életünk, mert a haláltól megmentett maga halálával; igasságunk, mert megtanított az igaz hitre és igasságra; útunk pedig, mert életének példájával megmutatta, mi úton kellessék az örök életre jutnunk, mert: *A ki azt mongya, hogy a Kristusban lakik, neki is úgy kell járni a mint ő járt.*³⁾

Megmutatta azért Urünk maga példájával, mint kellessék megtapodni e világnak chalárd, hízelkedő és hiúságos dolgait; mellyeket három rendbe állat Sz. János,⁴⁾ tudniillik: *a testnek kívánságában*, vagy a gyönyörűséges lakásban: *a szemnek kívánságában*, vagy gazdagságban és marhában: *az életnek kevélységében*, vagy a tisztességes és böchülletes állapotnak szomjúhozásában. Ezeket valóban megvetette és tapodta a Kristus. Az elsőt ugyan tellyes életében való munkával, fáradsággal, szenvedéssel; úgy-mint, *ki eleibe cévén az örömet, elszenvedte a keresztet, megvetvén a gyalázatot.*⁵⁾ A másikat ama chodálatos szegénységgel; *nem lévén csak annyi tulajdon helye is, a hová fejét lehajtaná.*⁶⁾ A harmadikat minden világi dichőségnek elkerülésével; elfutván, mikor királlyá akarták választani. Mindenikre pedig maga példájával int bennünket: az elsőre, midőn azt mongya: *A ki fel nem részi keresztét, s nem követ engem, nem méltó hozzám.*⁷⁾ A másikkra, midőn a gazdag ifiat imígyen inti: *Ha tekkéletes akarsz lenni, menny el, add el a mid vagyon, és add a szegényeknek, és kinched léssen mennyben, és jőj el, kövess engem.*⁸⁾ A harmadikkra pedig, midőn azt mongya: *Tanúlljatok tölem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű:*⁹⁾ és midőn az alázatosságnak jeles példája után, mellyet mutatott a lábmosásban, azt mongya: *Ha én megmostam a ti lábaitokat, Ur és Mester lévén: ti is tartoztok véle, hogy eggyik a másik lábait megmossa. Mert példát álltam néktek, hogy a mint én chelekedtem, ti is úgy chelekedgyetek,*¹⁰⁾ és utánna veti: *Ha ezeket tudgyátok, boldogok léstek, ha megchelekeszitek azokat.* Mellyekből könnyen kifetszik, hogy ezek nem egyébert löttek, hanem hogy nekünk világos és valóságos, hatalmas és általható példa adatnék az üdvösség útának bizonyoson való megtalálására.

•Ezen dolgot a hitben fondáltatott okosság is megbizonyította: mert arra tanít a sz. írás, hogy a Kristus az ő első jövetelében két tisztet viselt, és azokban foglalta és fogyatta tellyes éle-

¹⁾ T. i.: A Krisztusnak ezt a példaadását gyakorta emlegeti a sz. írás.

²⁾ Act. 1, 1.

³⁾ I. Joan. 2, 16.

⁴⁾ I. Joan. 2, 6.

⁵⁾ Hebr. 12, 2.

⁶⁾ Luc. 9, 58.

⁷⁾ Matt. 10, 38.

⁸⁾ Matt. 19, 21.

⁹⁾ Matt. 11, 29.

¹⁰⁾ Joan. 13, 14.

15, 17.

tét. Eggyik az volt, hogy érdemével nekünk üdvösséget szerezne. A másik pedig, hogy az üdvösségnek megtalálására, igaz útba igazítana. Az elsőhöz képest a mi prófétánk¹⁾ üdvözítőnek nevezi őtet, Jób, Dávid, Isaiás, Jeremiás és egyebek is megváltónak, Sz. János szószóllónak, Sz. Pál közbenjárónak. A másikhoz képest a mi prófétánk²⁾ és az evangelistánk³⁾ nekünk jövő királynak nevezi, Moyses magához hasonló prófétának, ki vezére és tanítója volt az Isten népének, Isaiás törvényadónak és tanítónak, Joel pedig az igazság mesterének. Az első az ő szent vérének árrával és életének fogyasztásával nyerte meg. A másikat tanításával és példájával vitte véghez.

A mi illeti a mi váltáságunkat, bizonyos, hogy arra a Kristus munkájának és fáradságának csak legkissebb része is elégséges lett volna, mivelhogy méltóságában véghetetlen volt, igaz Isten és igaz ember, és azokáért valamit bémutatott az ő szent Atyának, annak véghetetlen érdeme volt, a legkisebb chelekedetének is; minthogy az Isten előtt az érdemnek mivolta nem annyira fondáltatik a munkának vagy dolognak nagy avagy nehéz voltában, mint a chelekedőnek böchfülletes méltóságában. Melyből az következők, hogy a Kristus nemcsak váltáságunkért vött fel olly nagy munkát és fáradságot, hanem azért is, hogy példát adna nekünk e világi dolgoknak megvetésére, a mennyeknek keresésére és egynéhány szükséges dolgoknak megismérésére: tudniklik, melly rút és útálatos légyen a bűn, melly rettenetes és kemény az Istennek ítélete, melly súlyos és szenvedhetetlen a pokol kínnya, melly megfoghatatlan és örvendetes a mennyei boldogság! melyekre világosan megtanít a Kristus életének és halálának példája; úgy hogy itt is valóban eszünkbe vehettyük, hogy az Atyaisten minnyájunknak úgy szóll, mint régenten Moysesnek: *Nézd meg, és a példa szerént chelekedgyél, melly néked mutattott a hegyen.*⁴⁾

Második oka e szokatlan és halhatatlan alázatosságnak és minden világi gyönyörűség megvetésének az volt, hogy az Istennek ereje nyilvánban kinyilatkoznék. Mert fölötte igen illet, sőt ugyan kívántatott is, hogy Kristus urúnknak minden chelekedete és az ő istenségéről való hit, e széles világon, ne tulajdonítatnék egyének, hanem csak az Isten erejének: és így mindeneknél tudva lenne, hogy a Kristusról való hit nem egyébtől, hanem az egy Istentől származott, gyarapodott, nevelkedett, erősödött; és minden időkben, minden háborúságok között, minden hatalmas ellenségek ellen győzhetetlen volt és virágában megmaradott. Ha a Kristus e világi hatalmassággal és dichóséggel jött volna, a mint egyéb királyok, úgy mint e világnak tanítványi és fiai szoktak jóni: az emberek megtérése nem inkább tulajdonítottatott volna-e

¹⁾ T. i.: Zach. 9, 9. ²⁾ Ibid. ³⁾ Matt. 21, 5. ⁴⁾ Exod. 25, 40.

a fegyver hatalmasságának, hogysem az Isten erejének? minthogy a római pogány fejedelmek is az ő bálványok tiszteletit fegyverrel és emberi erővel igyekeztek inkább támogatni és kitorjeszteni, hogysem isteni fegyverrel és hatalommal. Ha pedig gazdagságoknak osztásával, avagy e világi, vagy testi gyönyörűségeknek javallásával jött volna, nem inkább azoknak tulajdonított volna-e az ő hitinek gyarapodása, vagy öregbülése, hogysem a magasságbéli Istennek erős és kinyújtott karjának? a mint tudgyuk, hogy Mahomet sokakat meghalt és utánna¹⁾ vont, testi szabadságot és gyönyörűséget ígervén nekik, mind ezen s mind a más világon. Hasonlóképpen, ha emberi bölcheséggel és ravasz okoskodással jött volna, nem annak tulajdonított volna-e inkább az evangéliomnak bővséges gyümölcse, hogysem az Isten bölcheségének? a mint bizonyosan tudgyuk, hogy a pogány bölchekek és filosofusok, emberi tudománynak bölcheségével és szép módgyával rendelt okos beszédekkel, sokakat az ő vélekedésekre hajtottanak. Azokéért, minthogy ezeknek semmi helye nem volt a Kristus tudományának gyarapításában, hanem inkább ezekkel ellenkező dolgokat találunk abban: következők, hogy a Kristus hitinek fogantatossága és kiterjedése az Isten erejének nyilvánvaló bizonyysága légyen; a mint Sz. Pál is jelentette, mondván: *Az én beszédem és prédikállásom nem az emberi bölcheségnek hitető ígében, hanem a léleknek s az erőnek megmutatásában; hogy a ti hitetek ne légyen az emberek bölcheségében, hanem az Isten erejében,*²⁾ és ismét: *A miéket beszéllünk is, nem az emberi bölcheségnek tudós ígében, hanem a léleknek tanításában.*³⁾

Harmadik oka ezen dolognak az lehet: mivelhogy az emberi nemzet veszedelmének eredeti⁴⁾ tellyességgel csak e világi és testi dologból származott; úgymint nagyravágásból, midőn Ádám elhitte az ördög mondását, hogy *hasonló léssen az istenekhez, tudván a jót és a gonoszt*; ⁵⁾ úgymint feleségének, ki ő teste volt, kedvezéséből,⁶⁾ tartván attól, hogy, ha kedvét szegné, megszomorítaná; úgymint az almának megkóstolásából, melly jóízűnek tetszett és tekintetre gyönyörűségeseznek: illet, hogy azon embernek megszabadulása tellyességgel különböző dolgok által lenne, mellyeket Kristus urünk tellyes életében követett és gyakorlott. Ki, nemhogy nagyobb állapotra igyekezett volna hogysem hozzája illet, hanem inkább, *mikor az Isten formájában volna, és nem alitaná ragadománnak lenni az Istennel való egyenlőséget: ő magát igen megálázta, szolgai formát vévén fel, az emberekhez hasonlóná lott, és külső ábrázattjában úgy találtatott mint ember. Megálázta*

¹⁾ T. i. : maga után. ⁴⁾ T. i. : eredete. ⁶⁾ T. i. : felesége kedvének v.

²⁾ I. Cor. 2, 4. 5. ⁵⁾ Gen. 3, 5. akaratának teljesítéséből.

³⁾ Vers. 13.

*önmönmagát, engedelmes lévén mind a halálig, a keresztnek haláláig pedig.*¹⁾ Nemhogy az ő testének, vagy az ő jegyesének, mely az anyaszentegyház, kedvezett volna, hogy meg ne szomorítottatnék: hanem inkább a keresztnek viselésére intötte, arra is tanítván,²⁾ hogy: *Valaki nem gyűlöli az atyját, és anyját, és feleségét, és fiait, és atyafiait, és nényeit, még pedig az önnön lelkét is, nem lehet az ő tanítványa.* Nem hogy édes almával gyönyörködtette volna szája ízít, vagy valamiben testének kedvezett volna: hanem inkább, legnagyobb szomjuságában is, közel lévén halálához, epés eczetet vitetett szájához.

Ezek így lévén, nagy vígasággal hálát adgyunk a mi Üdvözítőnknek, ki az ő eljöveteleivel ilyen nagy üdvösséget hozott nekünk, és attól senkit ki nem rekesztett: és a minémű utat nekünk arra mutatott, arról el ne távozzunk, hanem szüntelen kövessük, azon a formán, melyet e máj szent epistolában előnkbe adott Sz. Pál, tudniillik: felkelvén a restségnek és tunyaságnak álmából, és elvetvén nagy serénységgel a setétségnek minden chelekedetét, igaz töredelmesség és gyónás által, bűneinkből kitisztulván, és felöltözvén *a világosságnak fegyveriben,*³⁾ gyakorolván magunkat minden jószágos chelekedetekben. Mellyeket megchelekedvén, mi őket jó kedvvel fogadgyunk, és ő is jó kedvvel jó hozzánk, és minden javaiban részessé tészen: melyet engedgyen a kegyes Atyaisten, az ő szerelmes szent Fiának drágalátos érdemiért. Amen.

¹⁾ Phil. 2, 6—8.

²⁾ Luc. 14, 26.

³⁾ Rom. 13, 12.

ADVENT II. VASÁRNAPI ELSŐ BESZÉD.

(Luk. ev. 21, 25—33.)

Josuének azt parancholta vólt az Isten, hogy Jériónak elrontására trombitaharsagással élne: és úgy is lótt. Melly azt példázta, minthogy Jérió hóldat téssen, hogy a változó hóldhoz hasonló bolond embernek alkotmány, mely a bűn, trombitaharsagással rontathatik el. De michoda trombitaharsagás az? Az utólsó ítéletről való gondolkodás; melynek napját a próféta *trombita és harsagás napjának*¹⁾ nevezi, és nem ok nélkül, minthogy akkor az ember Fia elküldi az ő angyalát trombitával és nagy szó-zattal, és egybegyűjtik az ő választottit,²⁾ mert szóll a trombita, és a hóltak feltámadnak.³⁾ Ennek a trombitaharsagásnak minémű foganatossága lótt légyen Sz. Jerónymus doktorban, ő maga megjelenti: Valamennyiszter, úgymond, azt a napot meggondolom, egész testemmel reszketek: mert akár észem, akár iszom, s akár másit valamit chelekeszem, mindenkor ama rettenetes trombita látatik az én füleimben zengeni: Kellyetek fel halottak, jőjetekek az ítéletre. Erről a trombitaszavú napról léssen beszédünk. És minthogy hét trombita harsagott a Jósué hadában: én is arra a kérdésre: Miért kellessék az utólsó közönséges ítéletnek lenni? Hét okkal felelek meg, mellyek közzül mindenik egy trombitaszó gyanánt esik.

I. Okait adom, miért kellessék az utólsó közönséges ítéletnek lenni.

II. Megmutatom, hogy vétkeznek, a kik az utólsó ítéletnek bizonyos napját kifejezik és azok is, a kik igen messzire hallasztyák.

III. Megmondom, ha félelemmel kell-e az ítélet napját várni, vagy örömmel.

I. RÉSZE.

Bizonyos dolog, hogy mihelyen ember e világból kimúlik, legottan megítéltetik és elvész a jutalmát, vagy büntetését. Mert midőn Sz. Pál azt mondotta vólna: *Elvégezve vagy, hogy az*

¹⁾ Soph. 1, 16.

²⁾ Matt. 24, 31.

³⁾ I. Cor. 15, 52.

emberek egyszer meghallyanak,¹⁾ azonnal utánna vetette: *Azután pedig az ítélet.* Azért mondotta a Bóleh is: *Kiínyyil Isten előtt, kinek-kinek halála napján megfizetni az ő útai szerént;*²⁾ a fizetés pedig nem léssen ítélet nélkül. Azért mongya ugyanottan: *Az embernek halálakor, az ő chelekedetinek kinyilatkoztatása.*³⁾ Ez kiteszik a frissen lakozó gazdag és a küldús Lázár históriájából: mert a gazdag, mihelyen megholt, pokolban temettetett: Lázár pedig az angyaloktól az Ábrahám kebelébe vitetett. Melly példával bizonyította ezen dolgot Sz. Ágoston, és üdvösséges dolognak mongya azt elhinni. Azokaért nem ok nélkül kérdehetné valaki: Mirevaló léssen világ végezetin a közönséges ítélet, melyre a Kristus, úgy mint ítélő bíró, hitünk ágazattya szerént, eljövendő? Mert, e világ szerént, az új ítélet azért engedtetik, hogy az elsőben fogyatkozás találtatott, vagy hogy appellazio vagyon fellyebbaló bíró eleibe. Mellyeknek a mi dolgunkban ninchen helye: mert sem a bíró nem változik, sem fogyatkozás az első ítéletben nem esik. Azért írták a törvényadók, hogy az egyszer megítélt dolog másodsor ne ítéltessék; tudn'illik a megmondott okok⁴⁾ kívül.

Az utolsó közönséges ítéletnek szép okait talállyuk a doktoroknál: és az albigenisiek az eretnekek közibe számláltattak, hogy azt tagadták, a mint Guido carmelíta írja.

Első oka az, hogy az Istennek titkos ítéleti mindeneknek kinyilatkoztatassanak, mellyekben mostan sokan török fejöket. Gyakorta szerencések e világon az istentelenek, az igazak pedig nagy háboruságokban élnek: amazok tiszteltetnek, ezek pedig láb alatt hevernek, mintha az Isten tellyességgel megvetette volna őket; melly dolog még a híveket is és a nagy szenteket chaknem megtántorította: *Az én lábaim, úgymond Dávid, chaknem megtántorodtak, chaknem elchuszamodtak a lépésim. Mert bosszonkodtam a hamissakra, látván a bűnösök békeségét.*⁵⁾ És utánna veti: *És mondek: Tahát ok nélkül igazítottam meg a szíremet, és az ártatlanok között mostam a kezemet. És egész nap ostoroztattam, és jó reggel*⁶⁾ *az én vereségem.*⁷⁾ Jeremiás pedig: *Igaz vagy te ugyan, Uram, ha veled vetekedem: mindazáltal igazat szöλλök néked: Miért szerenchésíttetik*⁸⁾ *az istentelenek úta; jól vannak minnyájjan, a kik vétkeznek és hamissan chelekesznek?*⁹⁾ Habakuk próféta is: *Miért tekintesz a hamisságchelekedőkre, és hallgatsz, mikor az isten-*

¹⁾ Hebr. 9, 27.

⁶⁾ T. i.: korán reggel. A Vulg.-ban: in matutinis.

²⁾ Ecces. 11, 28.

⁷⁾ Vers. 13, 14.

³⁾ Vers. 29.

⁴⁾ T. i.: okokon.

⁸⁾ T. i.: tétetik szerencsésű. A Vulg.-ban: Quare via impiorum prosperatur? Károlyimál: Mi az oka, hogy ily boldogságos a hitetleneknek útjok?

⁵⁾ Ps. 72, 2, 3.

⁹⁾ Jer. 12, 1.

telen elnyeli az igazbat nálánál! 1) Sőt még ama békeséggel tűró Sz. Jób is: *Miért élnek az istentelenek! felemeltettek, és megerősödtek gazdagsággal! 2)* Azokáért, hogy minnyájan eszекbe vegyék, hogy a gonoszok elvötték éltökben javokat és jutalmokat a kevés jóért, a melyet chelekedtek: az igazak pedig nyomoruságot szenvedtek, hogy azok által a lelki jókban nevedkednének, vagy a kevés és kichiny vétkekért lakolnának. Némelykor a mesterséges takách szép kárpitot kezd szóni, és minekelötte elvégezi, látván azt valami kába és tudatlan ember, hogy imitt-amott a képek fejetlenek, vagy lábatlanok, és nem tudván az egész alkotmányról ítéletet tenni, semmi olyat nem vél felöle, és megneveti a mestert, hogy olyan módnélkülvaló dologban töri fejét és veszti idejét: de mikor elvégezi, és mindenek éppen kitetszenek, nem győzi szemlélni és díchérni. Eképpen, e világnak szövése most színtelennek látszik: de a világ végén mindenek meglátszanak, és az Isten bölcheségét minnyájan díchérik. Némelykor valami paraszt ember. bémégnyen a mesterséges órachinálónak műhelyébe, és látván sok különböző kerekeket, s nem tudván mirevalók, heábválóknak ítéli: de midőn az óra elkészül, akkor vészi eszébe, hogy megehalatott, és oly dologról tött ítéletet, a melyhez semmit nem értett. Így e világ műhelyében sok dolgok kerék módra forognak, és sokan azt ítélik, hogy az alsóbb helyen valók fellyebbvaló helyt érdemlenének: de mikor mindenek elvégeződnek, megtetszik, hogy semmit nem alkotott az Isten nagy bölcheség nélkül, sem nem rendelt nagy igasság nélkül.

Második oka az, hogy gyakorta az emberek a bűnt nem nagyra böchüllik, és, ha valami súlyos chapás esik rajtok, panaszkodnak, alítván, hogy érdemek fölött szenvednek. Ha valami fejedelem népét megszámláltatná, mint Dávid, és látná, hogy a dög-halál népe közzül hetvenezeret megemésztene: vallyon nem mondaná-e Jóbbal: *Vajha fontba vettetnének az én bűneim, melyekkel haragot érdemlettem, és a nyomoruság, melyet szenvedek! Ez, mint a tenger förenye, nehézbnek tetszenék.* 3) Ha a gyermekek gyermeki bolondságból a vén embert meghúfolnak, és legottan a medvék megvenkottót elszagatnának közzülök, a mint Eliséus idejében történt: vallyon az atyák nem fölöttébbvaló büntetésnek mondanák-e? Az utolsó ítéletkor azért meg fog tetszeni, hogy efféle panaszkodások helyetlenek, és minnyájan megértik a halálos bűnnek gonosságát, mely örök büntetést érdemel.

Harmadik oka az, hogy az Istennek igassága a közönséges ítéletkor leginkább tündököllyön. Ha valami szép testben mindenik tagot magán megnézed, ékesnek tetszenek; de sokkal inkább, ha azokat mind egygyütt megtékinted: úgy az Istennek igassága az

1) Hab. 1, 13.

2) Job, 21, 7.

3) Job, 6, 2, 3.

egész világnak együttvaló megítélésében inkább fog félni, hogyszem a magánvaló ítéletekben. Egy embernek gyönyörűségesszavát kedvelled az éneklésben: de ha egyebekkel együtt énekel, gyönyörűségesszbnk tetszik. Midőn Isten e világot részenként teremtetted, mindenik alkotmányról azt olvassuk, hogy látta az Úr, hogy jó volt: ¹⁾ de elvégezvén mindeneke, látta, és igen jók voltak; ²⁾ nemcsak jók, hanem igen jók. Azont mondhattuk az Isten ítéletiről, hogy noha mindenik magán igaz, de mindazáltal a közönséges igen igaz.

Negyedik oka az, hogy illendő módon megdichőítettessék az embernek Fia. Kinek dichősége azt kívánnya, hogy mivel az ő első eljövetelekor hamissan megítéltetett és megölettetett: a másikkban dichőségesnek láttassék és mindeneknek igaz bírāja legyen. Akkor bétellyesedik az Isten mondása: *En magamra esküdtem, kímégyen az én számból az igazság ígéje, és vissza nem tér: mert nekem hajol meg minden térd.*³⁾ Melly mondást Sz. Pál az ítélő Kristusról magyaráz. Mert midőn azt mondotta volna: *Minnyájan a Kristus ítélőszéke eleibe fogunk állani,*⁴⁾ utánna vetette: *Mert írva vagyon: Ellek én, úgymond az Úr, hogy nekem hajol meg minden térd.* És talám azért léssen az utólsó közönséges ítélet a Jósafat völgyében, a mint Joelnél olvassuk, mely közel vagyon Jerusalembhez, hogy a hol halálra ítéltetett a mí bűneinkért, ott lássák őtet mind a jók s mind a gonoszok, hogy nagy dichőséggel ítélő bírāja az eleveneknek és holtaknak; a mint őtet Sz. Péter nevezte.

Ötödik oka az, minthogy embernek teste és lelke vagyon, méltó, hogy chelekedetiért mindenikben jutalmat, vagy büntetést végyen; a mint Sz. Damascénus okoskodik. Szükség azért, hogy ne csak titkon és magán való ítélete legyen, melly a léleknek elég volna, hanem külső és látható is, melly a testnek is szolgállyon. Ennek szép okát adgya Sz. Tamás: Minthogy a test társ volt az érdemben is. Melly okát Sz. Pál is jelenti: *Minnyájunknak, úgymond, meg kell jelenmünk a Kristus ítélőszéke előtt, hogy elvegye kiki a testnek tulajdonit, a mint chelekedett, vagy jót, vagy gonoszt.*⁵⁾ Mellyel azt jelenti, hogy, mivel a jó és gonosz chelekedetek a testben löttek, szükség, hogy testökkel együtt az Isten széke eleibe állyanak az emberek. És minthogy az ember üdvösségéért lött emberré az Isten, úgy hogy őtet megítéllye, mint ember megmutattya magát; és hatalmat adott neki (tudn'illik az Atya a Fiúnak) *hogy ítéletet tégyen, mert embernek Fia.*⁶⁾ Azokáért nem ítélt az Atya senkit, hanem minden ítéletet a Fiúnak adott: ⁷⁾ mert nem az Atya, hanem a Fiú lött ember fiává. Innét mon-

¹⁾ Gen. 1. 4. 10. 12. 18. 21. 25.

⁴⁾ Rom. 14, 10. 11.

⁶⁾ Joan. 5, 27.

²⁾ Vers. 31. ³⁾ Isa. 45, 23. 24.

⁵⁾ II. Cor. 5, 10.

⁷⁾ Vers. 22.

dotta Jób: *Tudom, hogy az én Megdáltom él, és az utolsó napon a földből feltámadok: és ismét környülvetetem bőrömmel, és az én testemben látom meg az én Istenemet: kit én magam látok meg, és az én szemeim nézik és nem más: eltételezt e reménség az én kebelemben.¹⁾ Melly reménség minden fáradságot meg szokott könnyebbíteni.*

Hatodik oka az, hogy a magánvaló ítéletben kiki csak maga tudgya sententziáját: de a közönségesben mindenek megértik. Sokakat méltatlan kárhozott a világ, nem tudván senkinek belső dolgait: sokan megint úgy eltitkolyák gonosságokat, hogy nagy szenteknek tartatnak. Erről emlékezik Salomon: *Láttam a nap alatt az ítélet helyén istentelenséget, és az igazság helyén hamisságot. És mondék szívcemben: Az igazat és az istentelent megítéli az Isten, és minden dolgoknak akkor leszen ideje.²⁾ És ismét: *Vagyon gonosz, melyet láttam a nap alatt, úgy mint tibolyodásból származván a fejedelem színe előtt;³⁾ hogy a bolond nagy méltóságban helyeztetett, és a gazdagok alól ülnek. Lovakon láttam a szolgálkat, és a fejedelmeket a földön járni, mint a szolgálkat.⁴⁾ De megmutattya az ítélőt nyilván az igazságot: mert nem a test szerént leszen, hanem a szívnek vizsgálása szerént; hogy az igazaknak jó hírek megtérjen és a hamissak álorczája levonattassék. E világon alig ismérhető meg a balgatag szűzöket az eszesektől, a jó halakat a rosszaktól, a juhokat a gödölyéktől: de akkor megválasztják őket, mint a búzát a konkolytól, vagy polyvától. Akkor, a mint Salomon írja, *fognak az igazak nagy állhatatossággal állani azok ellen, kik őket nyomorgatták és a kik elvették az ő munkájokat. Azt látván, megháboródnak iszonyú félelemmel, és chodálkoznak a véletlen szabadulásnak hirtelenségén, mondván magokban, bánkólván és a lélek szorongatása miatt fohászokdván: Ezek, a kiket valaha chűfnak tartottunk és szídalom hasonlatosságának. Mi balgatagok, az ő életöket bolondságnak alítottuk vala, és az ő végöket tisztelet nélkül: imé, mint számláltattak az Isten fiai közzé, és a szentek között az ő sorsok.⁵⁾***

Ebből pedig a nyilvánvaló ítéletből a gonoszoknak igen nevedik büntetések. Mert a tűzben való kínlódást a barmok is érezhetik: de a gyalázattól és píróság az embernek tulajdon büntetése, melly semmit nem fog az oktalanállaton. És az emberek gyakorta inkább félnek a gyalázattól, hogysen a fájdalomtól. Innét vagyon, hogy a gonosztévöket nyilván büntetik; melytől inkább irtóznak hogysen a kintől, és nagy kegyelemnek tarttyák, ha titkon rektentik el őket. Ezzel a büntetéssel gyakran fenyeget a sz. írás:

¹⁾ Job, 19, 25—27.

²⁾ Eccles. 3, 16. 17.

³⁾ A Vulg.-ban: quasi per errorem egrediens a facie princi-

pis. Károlyinál: a tévelygés miatt, mely származik a fejedelemtől.

⁴⁾ Eccles. 10, 5—7.

⁵⁾ Sap. 5, 1—5.

Ímé, úgymond az Úr, én felfödözöm a te szégyenségedet a te orczád előtt, és megmutatom a pogányoknak a te mezítelenségedet és az országoknak a te gyalázatotod. És útálatosságokat hányok reád, és gyalázatokkal illettek téged.¹⁾ Elő Isten, minémű gyalázat léssen az egész világ előtt megszegyenűlni! Ha az üdvösségünkre szerzett titkos gyónásban, csak egy ember előtt is oly hatalmas a szemérem, hogy nagy lelki veszedelemmel némellyek eltitkollyák vétkeiket: mi léssen, midőn az egész világ előtt kinyilatkozik minden útálatosságok? mint fognak akkor pirúlni és szégyenkedni? főképpen, minthogy az nem a végre léssen, hogy mególdoztattassanak, hanem örök gyalázattyokra. Ezt a szégyenvallást nagyobb gyötrellemnek tarttya Sz. Basilius minden kinnál. Midőn a bírák valauni híres gonosztévőt büntetni akarnak, azt sokadalom- avagy vásárcor chelekeszik; és a népet harang- vagy trombitaszóval reá hirdetik, hogy nagyobb gyalázattyra légyen, mentől többen láttják. Az Isten is akkorra hallasztya derék ítéletét, mikor legtöbben léssnek jelen, és ugyan trombitaszóval hirdetteti az egész emberi nemzetnek.

Hetedik oka az, hogy a kárhozottaknak semmi mentségek ne légyen. Mert a közönséges ítéletkor sokan léssnek jelen, kik magok győzedelmes példájával mindenféle bűnösöknek bédugják szájokat. A kovélyeknek, kik az Isten ajándékival kérkednek, a bődögságos Szűz Mária; ki noha minden malasztal tellyes volt, mindazáltal nagy alázatossággal magát az Úr szolgálójának nevezte és minden díchéretet az Úrra háritott. A fősvényeknek, kik házoknépe szükségével mentik magokat, a sareptai özvegyasszony; ki az egy marok lisztből is, elsőben az Isten emberének adakozott. A fajtalanoknak, kik gyarlóságokat, vagy egyebeknek gonosz példáit akarnák paisúl venni, a szép ifjú József; ki asszonyának sem engedett; és Susanna, ki életénél nagyobbra böchlüllötte a tisztaságot. A kényesgyomrú zabállóknak, kik a bójtöt megvetik, az ifjú Dániel az ő társaival; kik kínálva sem akartak enni a király asztaláról való gyenge étkekből, hanem csak böchü eleséget kívántak; de ugyan nem hervadott meg orczájuk, sem hasok meg nem chapont: hanem inkább szebbnek láttatott az orczájuk és tellyesbnek minden gyermekekénél, kik a királyi étekkel éltek. Az irégyeknek, kik bánnyák, ha alábbvalóknál hátrább maradnak, Dávid; ki az ő előmenetelének ellenségét, Sault, elkerülte, és nemcsak meg nem ölte, hanem siratta is, hallván halálát. A haragosoknak, kik méltatlan szenvedésekkel mentik magokat, Sz. István; ki azokért, kik kövekkel agyonverték, térdre esvén, imádkozott. Az isteniszolgálatban való resteknek, kik a munkát nehezlik, az apostolok; kik Urunkat egy szavára legottan követték, számtalan munka után életöket is a Kristusért kiadták.

¹⁾ Nah. 3, 5, 6.

II. RÉSZE.

Ezekből kitetszik, minémű rettenetes lészen az utolsó ítélet napja: melyről hogy hasznosan gondolkodgyunk, annak idejéről való két tévelygéstől kell őrizkednünk:

Némellyek nem általlották annak esztendejét, hónapját, hetét, sőt napját is feljedzeni: de valakik azt mérészlették, meghalatkoztak és balgatagságoknak méltó jutalmát vöttek. Nyilván mondotta Urunk, *hogy arról a napról, vagy óráról senki nem tud, sem az angyalok mennyben, sem a Fű, hanem csak az Atya.*¹⁾ És midőn az apostolok olytatént kérdezték volna tőle,²⁾ azt felelte nékik: *Nem ti dolgotok, tudni az időket, melyeket az Atya az önnön hatalmában helyheztetett.* Melly felelettel, a mint Sz. Ágoston írja, mindeneknek, kik azt akarták számlálni, kezét megerőtelenítette. És bizonyára méltán, és nékünk nagy hasznunkra. Mert ha valaki bizonyosan tudná, hogy rövid idő múlva eljő az ítélet, semmi gondot nem viselne házanépére, se a közönséges jóra. Azokáért, hogy e világot fölöttébb ne szeretnők, bizonyosokká tött, hogy elmúlandó: hogy pedig hívtalunkat el ne mulatnók, bizonyos végét eltitkolta. És így a reménség és félelem között tart bennünket, hogy az elmúlandókra fölöttébb ne vágódyunk, elfeledkezvén az örökkévalókról; se a szükséges gondviseléstől meg ne szűnnyünk, hanem mindennek idejét megadgyuk.

Némellyek pedig az ítélet napját fölöttébb messzire vetik, és ahoz képest a gonósságban bátorságosan megmaradnak, életeknek megjobbításáról ingyen sem gondolkodván. Kik nagy veszedelemben vannak: mert gyakrabban véletlen és készületlen elrántják alólok a gyéként, és egy szempillantásban pokolba vettetnek. Ez igen veszedelmes és nyilvánvaló tévelygés: mert az ítélet napjának elközelgetését az egész sz. írás bizonyította. A próféták megjövendölték. Isaiás azt mongya: *Ordítsatok, mert közel vagyok az Úr napja; mint a pusztítás úgy jó ki az Úrtól.*³⁾ Ezekiel is úgy szól, mint közelvaló dologról: *A vég eljő, eljő a vég a földnek négy részeire.*⁴⁾ Sofonias pedig: *Közel vagyok az Úrnak nagy napja; közel vagyok, és igen gyors.*⁵⁾ Az apostolok bizonyították: mert Sz. Péter azt írta, hogy *mindeneknek elközelgetett a vége.*⁶⁾ Sz. Pál, hogy *az utolsó idők eljutottak.*⁷⁾ Sz. János, hogy *utolsó óra vagyok.*⁸⁾ És Urunk képében imígyen szól: *Ímé hamar eljövök, és a jutalmom velem vagyok, megfizetni mindeneknek az ő cheleke-*

¹⁾ Marc. 13, 32.

³⁾ Isa. 13, 6.

⁵⁾ Soph. 1, 14.

⁷⁾ I. Cor. 10, 11.

²⁾ Act. 1, 7.

⁴⁾ Ezech. 7, 2.

⁶⁾ I. Pet. 4, 7.

⁸⁾ I. Joan. 2, 18.

detek szerint.¹⁾ Azokáért, ha valaki azt kérdi, mikor leszen e világnak vége? Azt felelhetjük, hogy igen hamar.

Mondanád: Közel ezerhatszáz esztendeje, hogy azt mondotta Urünk, hogy hamar eljő, és most sem láttuk? és minémű utolsó óra lehet, melly ennyi száz esztendeig tart? Ez ellenvetésről emlékezik Sz. Péter: *Az utolsó napokban*, úgymond, *chalarádsággal járó cháfjölök jönnek az ő tulajdon kívánságok szerint járván, mondván: Hol vagyon az ígélet, vagy az ő eljöretele?*²⁾ Erre, először, ő maga Sz. Péter ugyanott megfelel: *Ez egygyet megtudgyátok, szerelmesim, hogy egy nap az Úrnál olly, mint ezer esztendő; és ezer esztendő, mint egy nap. Nem késeleli az Úr az ő ígéletét, a mint némellyek alittyák: hanem békességessen várakozik tiérettetek; nem akarván, hogy valakik elveszszenek, hanem hogy minnyájan penitentziára térjenek.*³⁾ Melyből kitetszik, hogy különb mértéke vagyon az Istennek, hogysesem nekünk; a mit egy óriás egy lépéssel elér, azt a hangya sok ideig viszi véghez, és ugyanazon dolog egyiknek rövidnek tetszik, a másiknak pedig hosszúnak. Hasonlóképpen ezer, sőt csak száz esztendő is, nekünk soknak és hosszúnak tetszik, mivelhogy a mi életünknek határa igen rövid, és, a mint Sz. Jakab írja, *pára, melly kevés ideig tetszik:*⁴⁾ de az Istennél, *kinnek utai örökkévalók,*⁵⁾ *ezer esztendő is, mint a tegnapi nap, melly elmúlt.*⁶⁾ Azokáért, ha szintén az ítélet napja sok száz, avagy ezer esztendő után vólna is, igen keveset tenne az Isten mértékével, és valóban mondhattuk, hogy közel vagyon és szintén az ajtónk előtt.

Másodszor, azt felelem, hogy a mit mondott és a mire intett Krjstus urünk a közönséges ítélethez képest, azt méltán érthetjük a magán való ítéletünkről, melly bizonynal közel vagyon. Valamiben talál pedig akárkit is, úgymond Sz. Ágoston, az ő utolsó napja, ugyanazonban talállya a világnak utolsó napja is; mert akárki is, a mint ez napon meghal, úgy ítéltetik az utolsó napon. Azokáért kell a keresztyénnek vigyázni, hogy készületlenül ne talállya őtet az Úr napja. Az a nap pedig készületlenül talállya azt, valakit készületlenül talál az ő életének utolsó napja. Bizony, a sz. írás gyakorta azokról a napokról, nem úgy emlékezik mint különbözőkről, hanem mint azonegy napról. Azért jól mongya Sz. Jerónymus: Az Úr napján értsed kinnek-kinnek az ő ítélete vagy a testből való kimenetele napját: mert a mi az ítélet napján történik mindenem, az mindennek halálán bétellyesedik, mert noha különbek az idők, mindazáltal egy az ügy és a sententzia. Idevaló Salomonnak ama mondása: *Ha a fa délre esik, vagy északra: valamelly helyre esik, ott marad;*⁷⁾ mivelhogy a sententzia meg-

¹⁾ Apoc. 22, 12.

³⁾ Vers. 8. 9.

⁵⁾ Hab. 3, 6.

⁷⁾ Eccles. 11, 3.

²⁾ II. Pet. 3, 3. 4.

⁴⁾ Jac. 4, 15.

⁶⁾ Ps. 89, 4.

marad. Azokéért, ha okoson akarunk gondolkodni, úgy kell készülnünk, mintha az ítéletnapja közel volna: mert akkor végeződik el nekünk e világ, mikor életünkben vég vagyon. A mi életünknek pedig végét, noha bizonyosan nem tudgyuk, mikor légyen, mindazáltal közellétét az emberi életnek rövid volta megmutattya.

Mondaná valaki: Hallom az írásból, hogy véletlenül jó el az utolsó ítélet napja, mint Noé idejében jött a vízözön; és azért hasonlíttatik a törhöz, a lopóhoz, a szülő asszonyállatnak hirtelen való fájdalmihoz. De e máj evangéliomban nyilvánvaló jeleit jelenti Urunk, mellyekért ugyan elszáradnak az emberek: mellyet Isaiás is bizonyít, Ámos és Oseás, és Salomon azt mongya, hogy *akkor hadakozik a föld kereksége az esztelenek ellen;*¹⁾ azaz minden teremtetállatok megmutattják az ítélő bírónak haragját. *Akkor kezdik mondani a hegyeknek: *Essetek réánk!* és a halmoknak: *Burítsatok bé minket!**²⁾ Akkor, úgymond Isaiás, *bémennek a kőszikláknak barlangiba és a földnek hasadékiba az Úr félelmének színe előtt és az ő fölségének dichósége előtt, mikor felkel a földet megverni.*³⁾

Erre azt felelem, hogy a sz. írás hasonlóképpen szól a mi utolsó óráinkról is, hogy arra, melytől az örök élet függ, mindenkor készek legyünk: mert a lopóhoz és a törhöz hasonlíttatik, mellyek véletlenül érkeznek. Noha azért bizontalan a halál órája: mindazáltal, midőn szintén elközelget, bizonyos jelekből, mellyek előljáró követi, eszünkbe vehettyük. Ilyen a gyakor chuklás, nehéz lélekzetvétel, kimeresztett és meghomályosodott szemek, béhorpadt orr, lábak inainak megmerevedése, kezeknek és karoknak elesése és az egész testnek ellankadása. Ezek a kibent találtatnak, bizonyos lehet haláláról, és tarthat az utolsó órától, mert efféle jelek a halálhoz tartoznak. Azokéért az ítélet napjának jelei megrettenthetik ugyan az embert. De mégis bizontalan az és véletlenül lepi az embereket, mikor leginkább vígadnak, mert azok a jelek véletlenül érkeznek el. És noha valami közbetetés léssen azok között és az ítéletnapja között: mindazáltal az istenteleneknek veszedelme véletlennek mondatik, mert azon veszedelmhez tartozók a jelek is: mint mikor a bíró véletlen követel küld, ha szintén ő maga azután mégyen is, véletlenül mondatik jóni, mert az ő jöveteléhez tartozik amaz is, melly valóban véletlen. Ezt jelenti a gyermekszülőnek hasonlatossága is, kit hirtelen elfognak a fájdalmak, mellyek a közelvaló szülést bizonynyal jelentik és magokkal hozzák. Azonképpen elfogja ugyan az embereket a jelektől való rettegés, mellyek az Úr napjának közelvaló létét fogják jelenteni. De azok az iszonyúságok úgy meghomályosíttják elméjüket, hogy semmi üdvösséges eszközt nem láthatnak,

¹⁾ Sap. 5, 21.

²⁾ Luc. 23, 30.

³⁾ Isa. 2, 19.

sem találhatnak: a mint a balgatag szűzeken történt, kik hallották ugyan az éjjélkorbeli kiáltást, és vötték eszükbe a vőlegény jelenlétét: de minthogy idejénkorán el nem készítették volt a lámpásokat, azután nem is tudtak mit chelekedni, és valamihez kaptak, mind kezekben szakadott. De a vízözön is azt jelenti, melly nem egy szempillantásban lepte el az egész világot: de midőn elkezdett, futostak ugyan az emberek hegyekről hegyekre, fákról fákra; de minthogy későn kezdettek hozzá, mint heiba lött, és elvesztek.

Holott azt is vedd eszedbe, hogy noha az igazak is, kik mindenkor készen várják az Urat, nem tudják se napját, se óráját az Úr eljövételének, mint szintén a gonoszok: mindazáltal nem léssen azoknak véletlen, sem hirtelen el nem lepi őket; mert mindenkor úgy vigyáztak, mintha szintén akkorra várták volna, és tudták volna eljövételét. Azokáért midőn Sz. Pál azt mondotta volna, hogy *az Úr napja, mint a lopó éjjel, úgy jő el*; ¹⁾ utána vetette: *Ti pedig, atyámfiai, nem rattok sejtésben, hogy az a nap titeket mint a lopó megragadgyon.*²⁾ Az igaznak azért ninchen véletlen halála, hanem az istentelennek, és, a mint Salomon mongya, *az igaz, ha a haláltól hirtelen meglőztetik is, nyugodalomban léssen.*³⁾ Innét, mikor Urunk azok halálát hallotta, kiket a Siloé tornya megölt, imígyen intett egyebeket: *Ha penitentiáit nem tartotok, minnyájan hasonlóképpen vesztök el.*⁴⁾ Méltán bizonyára: mert a ki Istentől penitentiára intetik, és azt elmúlattya: annak véletlenül kell elveszni, mert *az emberre, a ki a dorgálót kemény nyakkal megreti, hirtelen veszedelem jő: és őtet nem követi az egészség.*⁵⁾ Azért fenyegeti Urunk a gonosz szolgát, hogy *eljő az ura az napon, mellyen nem reméni, és az órán, mellyen nem tudja*; ⁶⁾ és Sz. Pál is azt írja, hogy a gonoszokra, *midőn azt mongyák, békeség és bátorság, akkor jő hirtelen veszedelem*: ⁷⁾ a kik, tud'illik, *jókban mulattják napjokat* (azaz kedvek szerént való dolgokban), *és egy szempillantásban alámennnek poklokra.*⁸⁾ Valaki azért készületlen a halálhoz, azt hirtelen és véletlen talállya a halál.

Mondaná mégis valaki: Minthogy az ítéletnap előtt elvész az Antikristus, kinek veszedelmén igen megrötnének az ő követői, mint élhetnek mégis azok olly bátorságban, hogy semmitől nem tartván, véletlenül leppe el őket az Úr napja? főképpen, minthogy Sz. Anselmus és egyebek is azt írják, hogy az Antikristus halála után negyvenöt nap engedtetik az embereknek a penitentiára és megtérésre: melly időben a választatottak, látván az Antikristus veszedelmét, felébrednek, és megtérvén, életüket megjobbítják.

Erre azt felelem, hogy igen hihető, hogy az istentelenek az

¹⁾ I. Thess. 5, 2.

³⁾ Sap. 4, 7.

⁵⁾ Prov. 29, 1.

⁷⁾ I. Thess. 5, 3.

²⁾ Vers. 4.

⁴⁾ Luc. 13, 5.

⁶⁾ Luc. 12, 46.

⁸⁾ Job, 21, 13.

Antikristus esetét igen hamar elfelejtik és szokott gonosságokra térnek, ha meggondoljuk az emberi elmének állhatatlanságát és a megrögzött gonosságnak tulajdonságát, melynek olly nagy ereje van, hogy a következő dolgokat könnyen elfelejteti a jelenvaló gyönyörűség által. Ezt valóban megmutatta a Faraó példája, ki keményen megostoroztatván, sokszor megváltoztatta akaratját, és chakhamar elfelejtette büntetését, míg nem a tenger közepén elveszett. De a zsidók is, mennyiszer támadtak Moysesre? mennyiszer ostoroztattak meg? mennyiszer feledkeztek el fogadásokról? Úgy van, hogy midőn ölné őket, keresik vala őket, és megtérnek vala, és jóreggel hozzája jönnek vala: de igen hamar szokott gonosságokra térnek vala. Urunk halálakor, nem sok chodákat láttak-e? de vallyon megtértek-e? Mennyiszer Saul és egyebek is, mikor megjédtek, elméjüket jóra bírták: de hamar elhajlottak? Naponként látjuk, hogy az emberek, vagy a tenger habjaitól, vagy mennydörgéstől, vagy földindulástól, vagy dőghaláltól megrémülvén, a míg azok szemök előtt forognak, meg akarnak térni: de mihelyen a félelem megszűnik, mind szívökből, s mind fejökből kimégyen a jó igyekezet, és a régi játékokra térnek. A galambok, midőn valami chattanást hallanak, legottan ételeket félbenhagyván, elröpülnek: de ismét mingyárt arra térnek, ha szintén egynehány esett is közzülök és szemök előtt halva fekszik: hasonlóképpen chelekesznek az istentelenek, és főképpen akkor, mikor a sok gonosságban ugyan elmerülnek. Továbbá, mint-hogy az Antikristus e világnak nagyobb részét meghallya és utánna vonzza, másfél hólnap alatt nem mindenütt leszen híre veszedelmének: azokáért, ha szintén azok, a kik láttyák, vagy bizonyosan hallják veszedelmét, megrettennek is, és némellyek talám meg is eszméllik magokat; mindazáltal nagyobb részre igaz leszen, hogy az istenteleneket véletlen veszély találja, mely előtt el nem szaladhatnak.

III. RÉSZE.

Ezek így lévén, kérhetné valaki: Az ítélet napját félelemmel kell-e várunk, vagy örömmel? mert egyfelől fölötte igen rettenetesnek láttatik az iszonyú jelekért, melyekről Urunk az evangéliomban emlekezik, és egyéb dolgokért is, melyeket a profétáknál olvasunk: és azokáért még az igen szent emberek is féltének attól. *Ki chelekedgye azt velem, úgymond Sz. Jób, hogy pokolban megöltatmaz engem, míg elmúllýék a te haragod, és időt rendelly nekem, melyen megemlekezzél rólam?*¹⁾ Dávid pedig: *Uram, ne menny ítéletbe a te szolgálóddal: mert egy élő sem igazúl*

¹⁾ Job, 14, 13.

meg a te színed előtt.¹⁾ Dániel is, látván lélekben az ítéletnek formáját, eliszonyodott a lelke, a mint maga írja, és megrettent, és a feje látási megháborították; noha Dánielt a három igazak közzé számlállya az írás. Másfelől Urunk a máj evangéliomban azt mongya: *Ezek meg kezdvén lenni, feltekintsetek, és emellyetek fel a fejeteiket: mert elközelget a ti váltságotok.*²⁾ Sz. Pál is azt írja, hogy az igasságnak koronája azoknak adatik az igaz bírótól, a kik szeretik az ő eljövetelét. Sz. János is könyörög az igazak képében: *Jőj el Uram Jésus!*³⁾ Mellyek nem félelmet, hanem örömet jelentnek.

Felelet: Ezekben semmi ellenmondás nincsen, ha jól megfontoljuk. Három rendbéli emberek várják az ítéletnek napját: elsőik azok, kik noha volta-szerént gonoszok, mindazáltal nagy lelki vak-ságból igazaknak alfttyák magokat, mint a laodicziai püspök, ki noha küldős volt, mindazáltal gazdagnak mondotta magát:⁴⁾ és a kevély fariséus, ki nem ollyannak tartotta magát mint az egyéb emberek, hanem sokkal igazbnak. Ezekről mongya Salomon: *Vannak istentelenek, kik oly bátorságosok, mintha az igazak cselekedeti válmának nálok.*⁵⁾ Ezek nem félnek az Isten ítéletitől: sőt kívánnyák, bizván lelkekisméretiben. Kiknek keményen jövendől a próféta: *Jaj az Úr napját kívánóknak! mire az néktek? ez az Úr napja setétség, és nem világosság.*⁶⁾ Mely mondással, a mint Sz. Jerónymus írja, a földhöz verettetik a kevélyeknek heabavaló bizakodások: kik, hogy az emberektől igazaknak ítélessenek, várják és kívánnyák az Úr napját, mondván: Vajha megszabadulhatnánk a testnek kötelétől és a Kristussal együtt lehetnénk! Ezek vakmerőségöknek méltó büntetését vészik, mert az Úr napja nem örömkre léssen, hanem örök siralmokra.

A másik rendbéliek félnek az ítélet napja előtt, és azon félelemmel, ha mi vétekbe estek, lemoszák, félelemmel és rettegéssel munkálkodván üdvösségéért. Ezeknek félelmök bizodalomná változik és bánattyok örömmé, kiket Sz. Pál tekéletes igazak lelkeinek nevez, és ezekről érti Haymo Urukknak biztató mondasát, hogy elközelget az ő váltságok.⁷⁾ Azért kéri ezek minden nap az imádságban: *Jőjön te országod.* Mindazáltal ezekben megmarad az ítélettől való félelem; a mint kitetszik Jóbnak, Dávidnak és Dánielnek példájából, a mint ezelőtt megmutatám. Sőt Jeremiáséból is, ki azt mondotta: *Dorgálly meg engem Uram; de ítéletben, és nem a te haragodban, hogy valamiképpen semmiré ne tégy engem.*⁸⁾ Azért Sz. Péter is imígyen ír: *Ideje, hogy az ítélet az Isten házától elkezdessék. Ha pedig először mitőlünk: mi-*

¹⁾ Ps. 142, 2.

⁴⁾ Apoc. 1, 11., 3, 14—22.

²⁾ Luc. 21, 28.

⁵⁾ Eccles. 8, 14.

³⁾ Apoc. 22, 20.

⁶⁾ Amos, 5, 18.

⁷⁾ Luc. 21, 28.

⁸⁾ Jer. 10, 24.

choda azoknak végek, a kik nem hisznek az Isten evangéliomának? És ha az igaz csak alig üdvözül, az istentelen s a bűnös hol állhat elő?¹⁾ Hasonló indulatot olvasunk az Istennek több szenteiben is. Sz. Hiláron úgy rettegett, hogy biztatásnak okáért azt kellett magának mondani, a mint Sz. Jerónymus írja: Én lelkem, közel hetven esztendeig szolgáltál a Kristusnak, és félsz-e kimenni? Sz. Ágoston pedig azt írja: Jaj még a díchéretes életnek is, ha irgalmasság nélkül vizsgálod meg.

E félelemnek oka, mind a tulajdon gyarlóságoknak ismérési, s mind az Isten méltóságának és kemény ítéletének meggondolása. Mert az igazakat noha lelkekismérési nem vádollya: mindazáltal azt mongyák Sz. Pállal: *Semmiben lelkemismérési nem vádol: de abban meg nem igazultam: a ki pedig engemet ítél, az Úr;*²⁾ és Jóbbal: *Mennyi hamisságim vannak és bűneim, gonosságimat és vétkeimet mutasd meg nekem;*³⁾ és Dáviddal:⁴⁾ *A vétkeket ki érti? az én titkonvalóimból tisztíts meg engem; és az idegenektől szabadítsd meg a te szolgádat:*⁵⁾ tudván, hogy az Istennek fényesb szemei vannak, és mindeneket jobban látnak. Az Istennek méltósága előtt pedig a nap sem fénlík és a chillagok meghomályosodnak: *A kik néki szolgáltnak nem állhatatosok; az angyaliban is gonosságot talált:*⁶⁾ *az ő szentei között senki ninch változhatatlan, és az egék nem tiszták az ő színe előtt:*⁷⁾ *az ég oszlopi reszketnek és félnek az ő intésére.*⁸⁾ Azért mongya Sz. Ágoston, hogy az angyalok is rettegni fognak akkor: nemhogy valamitől félnének magokért, hanem az ítéelő bírónak kemény tekintetét látván és hallván a bűnösök ellen való sententziáját. Félnék azért az igazak ez okokból: de a félelmet meggyőzi a jó lelkiismeretnek bizodalma és az Istennek sokképpen megismértetett kegyessége, melly biztatni fogja őket.

A harmadrendbeliek középarúnt vannak; kik, megtartván a keresztyén emberhez illendő erkölchöt, némelykor engednek a világ és a test kísértetinek: kik, ha az utolsó ítéletet bátorságon akarják várni, arról gyakorta gondolkodgyanak, mert az igon használ a bűnnek eltávoztatására, a kísértetek meggyőzésére; mellyel, mint egy erős zabolával, a lelket megtartóztatni, a mint Sz. Basilius írja, hogy nyakra-főre ne meennyen a gonoszra. Sőt az ítéletről való gondolkodást szögnek nevezi Sz. Dávid:

¹⁾ I. Pet. 4, 17. 18.

²⁾ I. Cor. 4, 4.

³⁾ Job, 13, 23.

⁴⁾ Ps. 18, 13. 14.

⁵⁾ A Vulg.-ban: *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me: et ab alienis parce servo tuo.* Károlyinál: *Kicsoda tudhatja*

a vétkeket? Az én titkos bűneimtől tisztíts meg engemet. Tartóztasd meg a te szolgádat a vakmerő bűnöktől. Káldi is titkos bűnöknek fordítja lejjebb.

⁶⁾ Job, 4, 18.

⁷⁾ Job, 15, 15.

⁸⁾ Job, 26, 11.

mert, mint a ki szöggel megszőgeztetett, egyfelé sem mozdíthatta magát; sőt nem is mér mozdúlni, hogy fájdalmát ne öregbítse: úgy a ki az utolsó ítéletről megemlekezik, sem jobbra, sem balra nem hajol, hanem az igazságnak középútyján jár. Aranyszájú Sz. János azt írja, hogy azok, kik a poklot szemök előtt viselik, pokolba nem mennek: sem azok el nem kerülnek, kik elméjeből kivetik. A ki mitől tart, attól tud őrizkődni. Azokáért jóidején vegyük eszünkbe magunkat, és készüllyünk az ítélethez: hogy mikor a bíró eljő, megfelelhessünk néki és kegyes sententziát vehessünk tőle. Amen.

ADVENT IV. VASÁRNAPI MÁSODIK BESZÉD.

(Ján. ev. 1, 19—28.)

Azt írja a bölch Aristóteles, hogy az emberek természet szerént kívánnak tudni: és láttyuk, hogy sokan a tudományért, se költségöket, se fáradságokat nem szánnyak. De tagadhatatlan, hogy sokan ártalmas tudományban törődnek; minéműnek kívánsága rekesztette ki Ádámot a paradichomból: azt pedig a kétféle tudománt, mellyel magunkat és Istenünket ismérjük, sokan megvetik; noha azokat ajánlya a sz. írás, azokról vagyon emlekezet a mái evangéliomban; azokban tanúlt volt Sz. János. Magát ismérte, és megvallotta, hogy ő sem Kristus, sem Illyés, sem próféta, hanem *a pusztában kiáltónak szava*: az Isten pedig midőn a Kristusról azt mondotta: *Közöttetek állott, a kit ti nem tudtok: ő az, a ki émutánnam jövendő, a ki előttem lött; kinek én nem vagyok méltó, hogy megoldgyam a saruja kötelét.*¹⁾ E két tudomának hasznát igen általlátta volt Sz. Ágoston, ki minden imádságok között legrövidebnek és tekéletesbnek ezt tartotta: Istenem, ki mindenkor azon vagy, és meg nem változol: ismérjem meg magamat, ismérjelek meg tégedet. És nem ok nélkül: mert, valami jó vagyon e világön, e két tudományból származik; és minden gonosznak kútfeje a két ellenkező tudatlanság, melyről ért-hettyük az Isten mondását a prófétánál: *Mivelhogy te a tudománt megretetted, megretlek téged, hogy papságban ne szolgálly nekem.*²⁾ Mind a kettő igen hasznos az alázatosságnak megnyerésére. De a mostani prédikázióban csak a magúnkisméretiről szóllok, mivel erről könnyű az Istennek ismérétre is jutnunk.

I. Megdíchérem a magúnkisméretit, és megmutatom miben állyon.

II. Megmondom, mint kellessék ahöz jutnunk; tudn' illik, a lelki számvétellel.

III. Megmutatom a lelki számvételnek hasznait és módgyát.

¹⁾ Joan. 1, 23. 26. 27.

²⁾ Óse. 4, 6.

I. RÉSZE.

A magúnkisméretit igen díchérik és ajánlják. A sz. atyák közzül Sz. Basilius, Sz. Efreem és Isaiás Apátúr egész prédikációkat írtak az Istennek ama mondásáról: *Oltalmazd magadat;*¹⁾ avagy, a mint a hetven magyarázók fordították: *Attende tibi,* azaz: *Figyelmezz magadra.* Sz. Gregorius Nazianzénus azt igaz bölcheségnek mongya. Sz. Agoston és Sz. Bernárd jobbnak mongyák, ha ember magát isméri, hogysen ha tudgya az égi és a földi dolgoknak természetit. A pogány Pláto azt írja: Magát ismérni legnagyobb eszesség, és attól függ az életnek minden bölchesége és igassága. De minthogy nem könnyen adgyák a szépséget, ez igen szép dolog lévén, igen nehéz is; sőt, a mint Aristoteles írja, legnehezebb. Mert kiki, a maga szeretetiért, nem tehet magáról igaz ítéletet; hanem, mint a majom és bagoly a fiát szépségnek alíttya, úgy az ember is magát jobbnak ítéli hogysen kellene. Azért keressük fel annak útát, hogy hozzájuthassunk és hasznos gyümölcshében részesek lehessünk a magúnkisméretinek.

II. RÉSZE.

Hogy magúnkat megismérjük, egynehányképpen kérdezzük meg magúnkat: Te ki vagy? mindenütt előttünk viselvén a Sz. Pál mondását: *Michodád vagyon a mit nem vöttél? Ha pedig vöttél, mit dickekedel, mintha nem vötted volna?*²⁾ És Sz. Bernárdét: Semmit tiédnek ne mongy, valamit elveszthetsz.

Elsőben, kérdd meg: te ki vagy, testedhez képest? Ha mondd: szép, egészséges, gyors, erős vagyok; nem dickekedhetel, mert azokat mástól vötted, és egy órában elvesztheted. Mongyad tehát azt, a mit az Istentől tanúltál: *Por vagy, és porba térsz.*³⁾ Sőt iszonyú férgékké válsz, mellyek megemésztnek, ha szintén márványkő, ezüst, vagy arany koporsóba temetnek is; ha király, chászár, pápa vagy is: mert *a király is, ma vagyon, és holnap meghal.*⁴⁾ *Midőn pedig meghal az ember, kígyókat és oktanállatokat és férgeket részen örökségül.* Ehez képest a régi bölchelek az embert buboréknak nevezték, melly egy szempillantásban semmivé lészen. Jób pedig a virághoz és árnyékhoz hasonlíttya, azon okból. Mellyekből nem vehet ember okot a felfualkodásra, hanem arra, hogy megalázza magát az Istennek hatalmas keze alatt; és hogy mindúntalan azt mongya magának: *Mit kevélykedik, a föld és a hamu?*⁵⁾ Az Istennek pedig: ⁶⁾ *Szóllok*

¹⁾ Deut. 4, 9., 6, 13., 8, 11.

³⁾ Gen. 3, 19.

⁵⁾ Eccli. 10, 9.

²⁾ I. Cor. 4, 7.

⁴⁾ Eccli. 10, 12, 13.

⁶⁾ Gen. 18, 27.

az én Uramnak, holott por és hamu vagyok.¹⁾ Alkalmasint tanult volt ez iskolában a pogány Alcibiades is, ki, nagy nemzetből lévén, a Sócrates beszédéből megismerte, hogy nincz különbség öközötte és a terhordozó szolga között; és, a mint Cicero írja és Sz. Ágoston, könyvezett és azt kérte, hogy jószágos chelekedetre tanítsák. Nem tanulta volt meg ezt Nabukodonosor; ki, nem engedvén ennek az Isten mondásának: *Ne dickekedgyék az erős az ő erősségében,*²⁾ és erős hatalmúnak altván magát, hogy a nagy Babylont építette, az emberek között a barmok közzé vettetett.

Másodszor: te ki vagy, lelkedhez képest? Ha azt mondod, hogy Istennek képére és hasonlatosságára teremtetett, halhatatlan és örök boldogságnak bírhatója. Úgy vagyon. De abból nincz okod a felfualkodásra, hanem a megalázásra: holott többet szolgáltál ekkéig a romlandó testnek, hogysen a meghalhatatlan léleknek: amannak táplálását éjjel-nappal korostod, emezért csak helyedből is alig mozdultál ki: melynek tellyességgel különbömben kellene lenni, és, a mint számtalan mártýrok chelekedtek, a testet nem kellene kímélni, hogy a lelket megőrizzék. Nem tanult volt ez iskolában ama bolond gazdag, ki azt mondotta magának: *Egyél, igyál, vígan lakjál;*³⁾ és mivelhogy lelkére gondot nem viselt, azon éjjel elvesztette azt és azzal együtt mindent. Gondold meg azt is, hogy noha a lélek oly nemes állat, mindazáltal okot ád az alázatosságra, mert, a mint Sz. Bernárd mongya, bűnnel megterhelhetett, a halandó testnek terhével megnehezítettet, a földi gondolatokba békötélődött, a testi kívánságoknak szemetével megúndokíttatott; vak, meggörbedett, erőtlen, hamis vélekedésekben egyeledett, ezer veszedelmekre vettetett, ezer félelmekkel retteget, a vétekre hajlandó, etc. Azért méltó, hogy alázatosan azt kiáltsa: *Gyógyítsd meg lelkemet, mert vétkeztem néked.*⁴⁾

Harmadszor: te ki vagy, vallásodhoz képest? Ha mondod: keresztyén, Isten híve, az anyaszentegyház tagja, részes az istenfélők között, kik az ő parancholatit megőrizik: gondold meg, hogy ilyen fő állapotodban semmi lelki gazdagságot nem gyűjtötél, és magadat meg nem böcsüllötted, hanem gyalázatos disznópásztorságra adtad magadat, és csaknem éhvel holtál, egy szóval, inkább pogánnak mutattad magadat, hogysen keresztyének. Maga nyomoruságával megtanulta volt ezt a tékozló fiú, midőn imígyen szólott: *Mennyi béresek az atyám házában bővelkődnek kenyerekkel, én pedig éhvel halok meg! Felkelek, és az én atyámhoz megyek;*⁵⁾ nem is chalta meg a reménség: mert az atya

¹⁾ A sz. írásból való két fennebbi idézethez hasonlóak Horatius e szavai: «Pulvis et umbra sumus.» Carm. lib. IV. od. VII. v. 16.

²⁾ Jer. 9, 23.

³⁾ Luc. 12, 19.

⁴⁾ Ps. 40, 5.

⁵⁾ Luc. 15, 17.

nagy szeretettel fogadta, megruházta, vígan tartotta. Nem tanulták volt meg ezt azok, kikről panaszkodva mongya az Úr: *Miért költitek az ezüstöt nem a kenyerekre, és munkátokat nem a megelégedésre?*¹⁾ Bizony gazdagok a keresztyének, ha élni akarnak az anyaszentegyháznak javaival, a drága szentségekkel, mellyek az Isten malasztjának edényi és chatornái. Gondold meg azért, hogy nem elég a menyekezőházba menni, vagy az anyaszentegyházba, hanem szükség a menyekezőruhába is öltözni, hogy ki ne vettesünk; nem elég a talentomot elvenni, hanem keresgődni kell véle, hogy el ne vétessék: azaz nem elég csak a hitet vallani, hanem a jó chelekedeteket is kell gyakorlani, Sz. Pálnak intése szerint: *Vitézkedgyél jó vitésséget, hited lévén és jó lelkiismereted, mellyet némelyek megvetvén, a hit hajójából kiestek.*²⁾

Negyedszer: te ki vagy, hivatalodhoz vagy tisztedhez képest? Ha mondod: nagy tisztet viselek, sokakat megelőzők: gondold meg a Séneca mondását: Senki azok közöttül, kiket a gazdagság és a tiszt magas helyre vitt, nem nagy, hanem nagynak láttatik: mert azzal öggyütt méred a min áll. Nem nagy a törpe, ha szintén hegyen áll is: a nagy oszlop a kút fenekén is nagy. Így challyuk meg magunkat, mert senkit nem ítélünk abból a mi ő, hanem azt adgyuk hozzája a mivel felékosítottott. Igazán mondotta. És a szerint a lacedaemoniai Archidamus, a diadalomért dichekedő Filep királynak jól mondotta Plutarchusnál: Ha megméréd árnyékokat, nem találod nagyobbbnak mint a győzedelem előtt volt. En azért azt ítélem, hogy a méltóság az alázatosságra ad okot, nem a felfualkodásra: mivelhogy igen kemény ítéletek leszen azoknak, a kik uralkodnak. Mert a kichinnek irgalmasság engedtetik: a hatalmasok pedig hatalmason szenvednek kínokat... Az erősebbekre, erősebb kínzás követhözik.³⁾ Kedves a tiszt: de nehéz a számadás, midőn a tisztnek meg nem felelünk, főképpen midőn léleken jár a tisztviselés, a minémük leginkább az egyházi és egyéb nagy tisztetek is.

Ötödször: te ki vagy, lelki állapotodhoz képest? Ha mondod: Istennek igaz szolgálója, barátja, fia, mert nem tudom semmi bűnomet: meglásd, hogy meg ne chalatkozzál; mert senki maga igassága felől bizonyos nem lehet, hanemha az Isten jelenti meg néki; a mint magokról megvallották az Istennek nagy szenti is: úgy mint Jób, ki azt mondotta: *Ha szintén eggyügyű leszek is, azt sem tudgya az én lelkem.*⁴⁾ Dávid pedig: *A vétkeket ki érti? az én titkonvalóimból tisztíts meg engem.*⁵⁾ Sz. Pál is: *Semmiben lelkem ismérési nem vádol; de abban meg nem igazultam: a ki pedig engemet ítel, az Úr.*⁶⁾ De bár úgy volna is, hogy bizonyos vólnál mostani igasságod felől: azzal bizony okod nem vólna a felfualkodásra,

1) Isa. 55. 2.

3) Sap. 6, 6. 7. 9.

5) Ps. 18, 13. V. ö. az 51. 1. 5. jegyz.

2) I. Tim. 1, 18. 19.

4) Job, 9, 21.

6) I. Cor. 4, 4.

hanem inkább az alázatosságra; meggondolván sokaknak esetit, és hogy te is megeshetel minden órában; és mentől nagyobb igazságban vagy, annál nagyobbat eshetel. Azért mongya Sz. Pál: ¹⁾ *Te pedig a hit által állasz: ne érts fenn, hanem féjly.* ²⁾ Alázd magatad, hogy állhatatos légy.

Hatodszor: te ki vagy, rendedhez képest? Ha mondod: szolgáljak ugyan, de nem haszontalan, hanem a ki megérdemli, hogy az Úr azt mongya néki: *Orüllý jó és hív szolgálóm, miérthogy a keresésben hív voltál, sokat bízok reád, menny bé az Úrad örömébe.* ³⁾ Vallyon miért ítéled magadat hasznos szolgálónak? Nem olvastad-e, hogy az Isten a mi javaink nélkül nem szükölködik? ⁴⁾ És: *Ha igazán chelekeszel, mit ajándékozsz néki, vagy mit részen a kezdeből?* ⁵⁾ Azokáért bátorságosb alázatosan azt mondani: *Haszontalan szolgálók vagyunk; a mit meg kellett chelekedniünk, megchelekedtük.* ⁶⁾ Es: *Nem a mi megigazulásinkban vettyük a könyörgéseket a te orcád eleibe, hanem a te sok irgalmasságidban.* ⁷⁾ Jusson eszedbe a felfuakodott fariséus; ki, igen hasznos szolgálónak tartván magát, kevésbre böchíltetett a bűnös publikánusnál: és ama kérkedékeny püspök; ki, gazdagnak alítván magát, méltó sententziát hallott: *Nem tudod, hogy nyomorúlt vagy, és nyaralyás, és szegény, és vak, és mezítelen?* ⁸⁾ Külömbek az Isten ítéleti, és fényesbék az ő szemei a miénknél. Ezekből kitetszik, hogy senkinek oka nem lehet a kevélységre, nagy. vagyon pedig az alázatosságra, mellyet a magúnkisméreti magával hoz.

De minthogy, a mint Sz. Bernárd mongya, senki nem üdvözülhet a magaisméreti nélkül, azon tudakozhatnék valaki: michoda eszköz által juthatna ahhoz legkönnyebben és hamarjában? Erre én Sz. Ágostonnal azt felelem, hogy semmi hasznosb arra nem lehet a lelkünkisméretitől való gyakor számvételnél, vagy annak megvisgálásánál, mellyel neminémiüképpen az Istennel számot vetünk; egyfelől megtekintvén az Istentől vött ajándékokat, másfelől meggondolván, mint éltünk azokkal: lött-e azokban szorgalmatosságunk által valami többülés, avagy restségünk miatt apadás, hogy azt helyére hozzuk: tudván, hogy az Isten azt kívánnya tőlünk, hogy az ő giráival kereskedgyünk; és ha azt elmúlatyuk, megbüntet: és viszontag, hogy munkálkodgyunk míg időnk vagyon, mivelhogy *kiki tulajdon jutalmát részi, az ő munkája szerint.* ⁹⁾ A munkásoknak pedig szokások, hogy a mit mivelnek, gyakorta megtekitik és próbállyák, ha a próba szerint vagyon-e,

¹⁾ Rom. 11., 20.

²⁾ A Vulg.-ban: Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time. Károlyinál: Te pedig a

hit által állasz; fel ne fuakodjál, hanem félj.

³⁾ Matt. 25., 21.

⁴⁾ Ps. 15., 2.

⁵⁾ Job, 35., 7.

⁶⁾ Luc. 17., 10.

⁷⁾ Dan. 9., 18.

⁸⁾ Apoc. 3., 17.

⁹⁾ I. Cor. 3., 8.

mellyet elejökbe vettek. Melly dologban az Isten is szép példát adott, ki, a világnak teremtetésekor, mindennapi munkáját megsemmlélte, és látta, *hogy jó volt:*¹⁾ és mikor mindeneket elvégezett volna, látta, *hogy igen jók voltak.*²⁾ Ki azt nem magáért chelekedte, úgymint, ki nem véthetett semminémű alkotmányában: hanem hogy minket tanítana, a mint Hugo de Sancto Victore okoskodik, a magunk chelekedetinek megvizsgálására. A kereskedő emberek pedig, igen megnézik michoda marhát, vagy pénzt vesznek bé, avagy kiadnak, és minden költségről számot tartanak, és ha valamiben kárt vallottanak, azon igyekeznek, hogy mentől hamarább helyére hozzák.

Chodólatos szép példáink vannak e számvételről a sz. írásban. Dávid imígyen beszél maga felől: *Gondolkodtam a régi napokról, és az örök esztendőik voltak eszemben. És elmélkedtem éjjel szivemben, és gondolkodtam, és megsöpröttem az én lelkemet.*³⁾ Melly mondást ezen dologról magyarázza Sz. Agoston. Aranyszájú Sz. János pedig Dávidnak más mondásával él: *Mert ismérlem hamisságomat, és a bűnöm előttem vagyok mindenkor:*⁴⁾ azért, tudniillik, hogy eltöröltessék. Sz. Ambrús azon Dávidnak más mondását hozza elő: *A miket szivetekben mondotok, ágyasházatokban számnjátok meg.*⁵⁾ Melyről Aranyszájú Sz. János igen nyilván így ír: **V**achora után, midőn alunni mégy és, senki jelen nem lévén, nagy chendességes hallgatás vagyok: a te lelkedisméretinek ítéletit ébredz fel, végy számot tőle, és a mi gonosz szándékid voltak nappal, azokat megítéld és megbüntesd. Ez mindennap meglégyen, és előbb el ne aludgyál, mígnem elméddel megforgatod, a mi gonoszt nappal chelekedtél. Sz. Pál is emlékezik e dologról: *Ha mi magunkat megítélnők, nem íteltetnénk meg.*⁶⁾ Melly mondásból azt hozta ki Sz. Antal, a mint Sz. Athanasius írja, hogy naponként meg kell vizgálnunk lelkünkisméretit, számot vevén tőle. Azon mondást Sz. Basilius így magyarázza: Ha mi magunkat megvizgálnók, a kárhozat alá nem vettetnénk. De a pogány bölcheknél is szokás volt naponként számot venni a lelkiismerettől. A pythagoræusok, a mint Sz. Jerónymus írja, azt mondták, hogy leginkább két időről kell gondot viselni: a reggeliről, meggondolván, mit chelekedgyünk; és az estvéliről, megvizsgálván, mit chelekedtünk. Ausónius imílyen verseket írt a jámbor és bölch emberről: ⁷⁾

Judex ipse sui, totum se explorat ad unquam:

Cogitat, et justo trutinæ se examine pendit,

.....

¹⁾ Gen. 1, 4. 10. ²⁾ Gen. 1, 31. ³⁾ Ps. 50, 5. ⁴⁾ I. Cor. 11, 31.
⁵⁾ Ps. 4, 5. ⁶⁾ Ps. 76, 6. 7. ⁷⁾ Eidyllio 8.

*Non prius in dulcem declinans lumina somnum,
Omnia quam longi reputaverit acta diei.*

Azaz maga megírté és megfontollya magát, és el nem aluszik, míg véghez nem viszi a lelki számvetést. Seneca pedig e számvetelről nemcsak úgy ír mint bölch filozofus, hanem mintha tekéletes keresztyén lőtt volna. De Stobæus azt írja Phocylidesről, hogy nemesak kétszer, hanem háromszor is vött napjában számot ömaga lelkiisméretitől és egyebeknek is azt tanátslotta, tudván annak nagy hasznait, mellyek közzül én is egynehányat előszám-lálok, hogy a haszonhoz képest gyakorlyuk abban magunkat.

III. RÉSZE.

A lelkiismérettől való számvetelnek első haszna az, hogy ember eszébe vészi, mi kárt vallott, és azon igyekezik, hogy azt helyére vigye; a mint odafel mondtam, hogy az áros emberek che-lokesznek. II. Ritkábban esik az ember. A mint hogy az ellenség, a kit a leshelyből gyakorta kiűznek, nem olly gyakorta, sem olly bátorságosan tér vissza. Ollyan az ördög, mint a tisztességes személy után ólálkodó fajtalan ifiú, kinék, ha álnokságos mesterkedési gyakorta kinyilatkoznak, nem oly mérész dolgában. Azért mondtotta Seneca, hogy megszűnik a harag, a kívánság és a hiúság, mely eszébe vészi, hogy naponként a lelkiisméretnek íté-letire kell menni. III. Megszabadítja az embert a vakmerő íté-lettől. A jó gazda, a ki a maga házára jó gondot visel, nem kér-dezkedik a szomszéd dolgairól; és a ki a maga köntösét szakadva láttya, a másét nem föltozgattya: úgy a ki maga lelkeisméretitől jól számot véssen, talál abban mit jobbítottson, és a más életét nem vizsgáltya. A ki pedig azt elmúlattya, megláttya ugyan a felebaráttya szemében a szálkát, de a magáéban a gerendát sem láttya. IV. A meggyökerezett gonosz szokásokat kiirtya. Mert a lelket, a mint Dávid jelenti,¹⁾ ember megsöpri és, a zsidó és görög bötű-nek tulajdonsága szerint, megkapáltya, vagy megássa. Mert mint a ki a földet ásóval, vagy kapával felforgattya, a gonosz füveket gyökerestől kihánnya: azonképpen a számvétel a mi szívünknek földéből a bojtortjánt tellyességgel kiirtya, hogy könnyen bévegye a jó magot és gyümölchöt hozzon az örök életre. V. Az embernek imádságát foganatosbá tészti. Mert, a mint Salomon mongya, *az igaz elsőben maga vádolója;*²⁾ és azért nagyobb buzgósággal könyörög, és könnyebben megnyeri a mit kíván. Nem vádolná pedig magát, ha a számvétel által magát meg nem ismérné; és bochánatot sem kérne, magát szentnek alítván. VI. A számvétel hasznos készület a jó gyónásra. Mert mentől szorgalmatosb a

¹⁾ V. ö. az 58. l. 3. jegyz.

²⁾ Prov. 18, 17.

számvetel: annál bizonyosb a bűnnek megismérése: és ez mentől világosb, annál tekéletesb a vádolás és a töredelmesség, melyet az Istennek bővségesb malasztja követi. Azért mongya a Bölch: *Az ítélet előtt kérdezd meg magadat, és az Isten színe előtt engesztelést találsz.*¹⁾ Holott azt vedd eszedbe, hogy azt kívánnya, hogy ember magát kérdezze meg; azoknak szokások ellen, kik a gyónásban azt akarják, hogy csak a pap kérdezze. VII. Hasznos készület a kommunikálásra is, avagy az óltáriszentséghez való járulásra. Mert mentől jobban megismérjük magunkat a számvetel által, annál inkább megalázzuk magunkat és inkább megböchtüllyük az Istennek olly drága ajándékát; tudván, hogy azért jó hozzánk, hogy minden javaiban részesíttsen. Erről érthettyük a Sz. Pál mondását: *Próbálly meg azért magát az ember, és úgy egyék abból a kenyérből.*²⁾ Melly próbálás, noha főképpen a halálos bűnökért szükséges, hogy azoktól ember a gyónás által megmenekedgyék, a mint a tridentomi conciliom taníttya: mindazáltal azokban, kik a halálos büntől tellyességgel megöltalmazák magokat, a bochánandó bűnökről is értetik; mellyekből kitisztáltván az ember a számvetel által, nagyobb hasznát érzi a szentségnek; mint a tiszta gyomor a józú eledelnek. VIII. A lelkiismeretet megvilágosíttya. A ruhát mentől gyakrabban tisztíttya, annál inkább megtétszik akármi kichiny mochok is rajta: azonképpen mentől gyakrabban söpörjük lelkünkisméretit a számvetel által, annál inkább meglátunk abban minden aprólék fogyatkozásokat. IX. A lelket megchendesíti. A melly várasban bíró nunchen és a gonoszokat meg nem büntetik, nem lehet abban bátorságos békeség, sem jó rendtartás; a hol pedig vigyázó gondviselő vagyon és a ki a vétkeket megbünteti, ott mind chendesség, s mind szép rendtartás találtatik: hasonlóképpen a melly lélektől számot nem vésznek, hanem szabadgyában hadgyák, ott semmi állhatatos chendesség nem lehet: a melyet pedig naponkéntvaló számadásra fognak, magára vigyáz és úgy rendeli dolgát, hogy a számadásban meg ne ejthessék; melyből nagy chendessége következik. Azért mongya Sz. Gergely, hogy még az istenfélő emberek is, ha ezt a számvetelt elmúlattya, lassan-lassan a jószágos ckelekedetekben megfogyatkoznak; és az történik, a mit a prófé-tánál olvasunk: *Megötték az idegenek az ő erejét, és ő nem tudta: de az ősz hajak is kiütöttek rajta, és ő nem tudta.*³⁾ X. A lélek megválasztásának⁴⁾ szép ajándékát megnyeri. Mert mint a pénz-

¹⁾ Eccli. 18, 20.

²⁾ I. Cor. 11, 28.

³⁾ Ose. 7, 9.

⁴⁾ A Vulg. «discretio spirituum» kifejezésének fordítása. I. Cor. 12,

10. Károlyi is úgy fordítja. Az egyházi írók Isten amaz ajándékát értik alatta, melynél fogva megítélhetni, vajjon Isten szól-e valaki által, vagy nem.

váltók, kik naponként pénzt forgatnak, a jó pénzt a hamistól könnyen megismérik és elválasztják: azonképpen a kik a számvétellel a fogyatkozásokat megvizsgálják, a jó chelekedeteket és gondolatokat is a gonoszoktól könnyen megválasztják, meghányván azoknak eredetét, okát, végét. XI. A jószágos chelekedetekben előmenetelt szerez. Mert miképpen a melly iskolákban gyakor disputáziók és kérdezkedések lévelnek, a tanulók hamar tudósokká lesznek: úgy a jó erkölchöknek iskolájában, ha gyakorta számot vészünk lelkünkisméretitől, beszédinkről, gondolatinkról és chelekedetinkről, minden jóban nagy előmenetelünk lehet. Mert ha azt mongya Aranyszáju Sz. János, hogy ha egy hólnapig mindennap estve lelkünkisméretit megvizsgáljuk valóban, a jószágban teléletesek lehetünk: mennyivel inkább, ha azt sok esztendeig és telyes életünkben gyakorlyuk; főképpen mint hogy ugyan ő maga is a számvétel sok jószágos chelekedeteket foglal magában: elsőben a három fő jószágos chelekedeteket: tudnillik a hitet, a reménséget és a szeretetet. Mert ha ember nem hinné az utólsó ítéletet, ahhoz olly szorgalmatossággal nem készülne. Ha nem remélné a bochánatot, azt olly gyakorta nem kérné. Melly reménségből származik az isteni szeretet,¹⁾ kit, mint kegyes bírákat és irgalmas Atyánkat, szerettet az erős reménség. Benne vagyon az igasság, nem hízelkedvén magának, sem a vétket nem mentvén, hanem igazán megítelvén és megbüntetvén. Az okosság, módot keresvén a vétkeknek eltávoztatásában. A mértékletesség, megfosztván magát minden heübavaló dolgoktól. Az erősség, a jó igyekezetet bátorságosan végbevívén. Az aitatosság, mert imádságon kezdetik és azon végeztetik. Az alázatosság, bünösnek vallván magát és meg is büntetvén. Végezetre az istenifélelem, mert azért ítéli ember magát, hogy fél az Istennek ítéletitől és annak eleit akarja venni. XII. A lelkiismérettől való számvétel az embert megszabadítja a hirtelen és véletlen haláltól, melynek eltávoztatásáért könyörög az anyaszentegyház a litaniákban. A mi a hirtelen halált illeti, azt nem mindenkor kerülí el, a ki e számvételt gyakorlyá, de véletlen a halál őtet nem talállyá. A számadó szolgál, ha mindent szorgalmatosan feljegyez, a mit kiád és bévészen, hirtelen hívattathatik ugyan a számadásra, de véletlenül nem, és azért mindenkor örömet reá mégyen: azonképpen a ki e számvétellel él, mindenkor kész a derék számadásra, és nem történik rajta a miről a Bölch int bennünket, mondván: *Ne légy bolond, hogy meg ne hally a nem te időben;*²⁾ azaz mikor készületlen lészesz a halálhoz és a számadáshoz: hanem, a mit azon Bölch másutt mondott: *Az igaz, ha a haláltól hirtelen megelőztetik is, nyugodalomban léssen.*³⁾ Mert azt mondhattya a hív szolgálval:

¹⁾ T. i.: az Istennek szeretete, vagy az Isten iránt való szeretet.

²⁾ Eccles. 7, 18.

³⁾ Sap. 4, 7.

Uram, öt talentomat adtál nekem, imé más ötöt nyertem a fölött: 1) és remélheti az örök jutalmat, melly sokkal fölülfalad minden fáradságot; melly az örökkévalóhoz képest csak egy szempillantásnyi.

Ím látók e számvételnek tizenkét jeles hasznát, vagy gyümölcsét: mellyekért nem ok nélkül hasonlónak mondhattuk az életnek fájához, melynek Sz. János tizenkét gyümölcsét mondja: 2) mellyekben hogy bővségesen részesülhessünk, meg kell tudnunk, mi kívántatik e számvételhez. Ót részből áll: **ELSŐBEN:** az Istennek az elvott jókért hálát kell adnunk. Mellyeket előszámálván, könnyű megismérnünk, mint viseltük magunkat a mi kegyelmes Istenünkhöz, és mint feleltünk meg néki az ő nagy jótéteményiért. Az ellenkező dolgokat jobban megismérjük, mikor egymás mellé vettyük; a feirt a fekete mellé, a szépet a rút mellé, etc. azonképpen mentől több és nagyobb javait láttyuk az Istennek mibennünk, annyival nagyobbak ismérjük háládatlanságunkat, és inkább bánnyuk. És minthogy a számvételben a véteknek sokasága kétségbe ejthetne bennünket, az Istennek jótéteményinek emlegetésével támogathattuk magunkat. Annakfölötte, holott a számvételben bűneinknek megismérését és bochánattyát kérjük: azt, az előbbi jóknak előszámlálásával, könnyebben megnyerhettyük. Jól tudta ezt Jákob patriárka: és midőn az Istennek előbbi jótéteményit előszámlálta volna, mondván: *Kissebb ragyok minden irtalmasságidnál és igazságodnál, mellyet bétellyesítettél a te szolgádnak. Pálczámmal mentem által e Jordánon: és most két sereggel jövök vissza:* azután más dolgot kér: *Ments meg engem a bátyám Esau kezéből, mert igen félek tőle.* 3) Ennek oka az, hogy a jótétemény merő irtalmasságból és szeretetből származik. Azért mikor azt emlegettyük, a szeretetet újíttyuk és gerjeszttyük több jótéteményekre. A jótétemények pedig, mellyeket elő kell számlálnunk, testiek és lelkiek; természet szerint és természet fölött valók; közönségesek és magánvalók; nyilván és titkon valók: mellyekért egyenként tartozunk hálaadással, mert mindenik nagy űmagában is, és azért is, hogy a fölséges Istentől származik.

MÁSODSZOR: a számvételben malasztot kérünk, hogy megismérhessük és kiirthassuk a bűnt. Könnyebben chelekeszszük a bűnt, hogysem megismérjük. És noha Dávid azt mondotta, hogy az Isten az ő bölcheségének titkos és elrejtett dolgait kinyilatkoztatatta néki: mindazáltal azt kérte, hogy az ő titkos bűneiből megtisztítsa. A magúnkszerelme gyakorta befogja szemünket, hogy ne lássuk fogyatkozásunkat, ha láttyuk is, mint Ádám fiai, örömet mentyük és másra fogjuk. Seneca egy szép dolgot ír Luciliusnak, egy Harpastes nevű bolond asszonyállatról, tudn'illik: hogy hir-

1) Matt. 25, 20.

2) Apoc. 22, 2.

3) Gen. 32, 10. 11.

telen megvakult, és nem tudta, hogy vak, hanem a házat mon-
dotta setétnek és másuvá kívánczozott, kérvén a vezetőjét, hogy
kivigye a setét házból. És utánna veti: Ez a mit ő benne neve-
tünk, minnyájunkon történik: senki magát fősvének nem ismeri,
sem tisztességgívánónak. De a vakok, vezetőt keresnek; mi pedig
vezér nélkül tévelygünk, és azt mongyuk: Nem vagyok én nagyra-
vágó; de külömben Rómában senki nem élhet. Nem vagyok bőv-
költségű; de a város kíván nagy költséget. Miért challyuk meg
magunkat? Nem kívül vagyon a mí vétünk, hanem bennünk
vayon, és belső részeinkben üldögél. Azért gyógyulunk nehezen
meg, mert nem tudgyuk, hogy betegek vagyunk. Valóban igazat
mond; és azért kell malasztot kérvünk, hogy bűneinket meg-
ismérhessük: és annál is inkább, hogy azokat kirekeszthessük;
noha elégségesek voltunk mimagunktól, hogy azokat megchele-
kednök: a mint hogy a hajó magától elsillyedhet, de más segít-
sége nélkül ki nem szabadúlhat. Jól tudta ezt Dávid és azokéért
chak egy zsoltárában is egynehányképpen változtattya beszédét,
hogy bűneinek bochánattyát megnyerje: *Töröld el hamisságo-
mat,*¹⁾ és: *Moss meg engem hamisságomból,*²⁾ és: *Öntözz meg
engem isóppal, és megtisztúlok,*³⁾ és: *Fordítsd el orczádat bűneim-
ről,*⁴⁾ és: *Szabadíts meg engem a vérektől.*⁵⁾

HARMADSZOR: a számvételben szorgalmatosan megtekintyük
az utolsó számvétel után, gondolatinkat, beszédinket és cheleke-
detinket óránként: úgy hogy ha azokban valami vétet találunk,
azt legottan megszánnyuk-bánnnyuk, és a nyavalyának mingyárt
orvosságot szerezzünk; követvén a jámbor Ezekiás királyt, ki min-
den osztendeiről lelkének keserűségében gondolkodott.⁷⁾ Ezt hogy
jobb móddal végbevihezzük, a kimeket kövessük; kikben az kíván-
tatik elsőben, hogy hívek légyenek és adományért ne árulkodgya-
nak, az ellenséggel czimborálván. 2. Hogy tudgyák az útat, hogy
véletlen az ellenség kezébe ne essenek. 3. Hogy valóban
gyűllöllyék az ellenséget, és ne könyörüllyenek rajta. 4. Hogy oko-
sok és szemesek légyenek a kímlésben, minden dolognak végére
menvén, hogy meg ne chalatkozzanak; és azokat, a kiknek szol-
gálnak, se vakmerőkké, se igen félénkekké ne tegyék, az ellenség-
nek erejét fölöttébb kissébbítvén és alázván, vagy fölöttébb nagyít-
ván és magasztalván. 5. Hogy jó elméjek légyen, és el ne felejtsek
a mit hírré kell tenniük. 6. Hogy hátorságos szívűek légyenek, és,
ha a szükség kívánnya, elsőben is ők fogjanak fegyvert az ellen-

¹⁾ Ps. 50, 3.

²⁾ Vers. 4.

³⁾ Vers. 9.

⁴⁾ Vers. 11.

⁵⁾ Vers. 16.

⁶⁾ A Vulg. e szavainak: *Libera me de sanguinibus, fordítása. Károlyinál: Szabadíts meg engemet a vértől; t. i. a vérontástól, gyilkosságtól.*

⁷⁾ Isa. 38, 15.

ség ellen. Ezek, módgya szerént, a számvévőben is feltaláltatnak ; a mint akárki is eszébe veheti, ha ezikkelyenként meglánnya-veti. És ha valakinek ezek nehéz dolgoknak tetszenek : gondolgya meg, hogy ha a földet nagy munkával ássuk és mindenfelé forgattunk, hogy valami kevés aranyat talállyunk : mennyivel méltóbb serénykednünk e dologban, hogy az előszámlált jeles gyümölcsökben részesek lehessünk ; a mint Seneca is okoskodott.

NEGYEDSZER : a számvételben feltalálván bűneinket, azokról bochánatot kérünk ; minthogy azoknak megfizetésére elégségesek nem vagyunk, ha az Isten az ő véghetetlen irgalmasságából meg nem bochátta. Innét vagyon, hogy Urunk az imádságban, a többi között, arra tanított, hogy adósságinknak megengedését kérjük,¹⁾ nem tehetvén mi azokért eleget. Ezt pedig, hogy nagyobb buzgósággal chelekedhessük, meg kell az Istennek jóvóltáról és irgalmasságáról, méltóságáról és nagyvóltáról emlekeznünk ; a kinek ellene vagyon mindenféle véték, még a bochánandó is : másfelől a bűnnek gonosságáról, melly minden jótól megfoszt, és minden gonoszt fejűnkre hoz ; mert mentől inkább szeműnk előtt forog a nyavalyának veszedelmes volta, annyival inkább esedezünk az orvosnak, hogy meggyógyíttson.

ÖRÖDSZÖR és utólszor : a számvételben az Isten malasztjával igyekeznünk magunk megjobbítására, és eltekellyük magűnkban, hogy azután szorgalmatosban őrizkedünk a vétkektől ; minthogy e nélkül a négy előbbi dolgok semmit nem használnak. Mert : 1. Ha valaki halálat ad az elvött jókért ilyen igyekezet nélkül, magát csak halálatlannak mutattya, és fejére mond sententziát : mivelhogy az elvött jótéteményeknek emlekezetivel is nem igyekezik attól megszűnni, a mivel az Isten fölötte igen megbántódik és a mit leginkább gyűlöl. 2. Heába kéri a bűnnek megismérésére való malasztot is, mely az eltávoztatásra való igyekezet nélkül nemcsak nem hasznos, de ugyan káros is. Mert vagy azon bűnben megáltalkodtat és vakmerővé tészon, hogy többször is chelekedgyed, gondolván, hogy ha ekkídig nem ártott, azután sem árt : vagy kétségbeejt, nem remélvén arról bochánatot, a mit nem igyekezel eltávoztatni. 3. Heába vészen ember számot is lelkiismeretítől, ilyen igyekezet nélkül : sőt maga ellen bizonyosságokat szed, tanúkat rendel és sententziát formál, mellyel kárhoztattya magát a bíró előtt. 4. Végezetre heába kér bochánatot, a kiben ez az igyekezet ninchen : sőt szíve szerént nem is kérhet bochánatot az Istentől, holott ismég kész ellene véteni ; mint a ki valakit arezűl chapván, egyfelől bochánatot kérne, másfelől pedig a kezét emelgetné, hogy ismég arezűl chapja. Azokáért mindenképpen szükséges ez az igyekezet : és méltó, hogy ne csak imillyen-amollyan

¹⁾ A Vulg.-ban : dimitte nobis debita nostra, Matt. 6, 12.

légyen, gyenge és változó, hanem erős és állhatatos; a minémű Dávidban volt, midőn azt mondotta: *Megesküdtem és eltekéllettem, hogy megőrizem igazságod ítéletit.*¹⁾ Adgya a fölséges Isten, hogy e számvételnek jeles hasznait megértvén, abban úgy gyakorlyuk magúnkat, hogy mimagúnkat megismérvén, az Istennek hatalmas keze alatt megalázzuk magúnkat, hogy felmagasztaljon minket a meglátogatásnak idején.²⁾ Amen.

¹⁾ Ps. 118, 106.

²⁾ I. Pet. 5, 6.

KARÁCSONNAPI ELSŐ BESZÉD.

(Luk. ev. 2, 1—14.)

Meg akarván érteni Dávid, minémű szívvél volna ő hozzája Saul, azt mondatta néki Jonatással, hogy a király asztalához azért nem ült, hogy Betlehembe ment áldozni; mellyet ha javallott volna Saul, elhitte volna hogy jóakarattal vagyon hozzája: ha pedig ellenzette volna, gonoszszal. És úgy lött: Saul szívét kinyilatkozattá, és Dávid a nyilvánvaló veszedelmet eltávoztatta. E napokban a chalárd világ, kinek példája a rókanévű Saul,¹⁾ vendégséget szerez, nem a Kristusnak kedveskedvén, hanem Bacchusnak és Venusnak: melly vendégségtől ha Dávid, az Istennek szerelmese,²⁾ tanátsot tartván Jonatással, az Isten ajándékával,³⁾ megvonsza magát, Betlehembe akarván menni: eszébe veheti, minémű szívvél légyen hozzája. Mert a ki e napokban, a világ fiainak tobzódását elkerülvén, elméjével Betlehembe mégyen, azokról elmélkedvén a mik ott történtek, a lelki életét, mellyet a világi vendégségben elvesztett volna, mególtalmazza: nem gondolván azzal, hogy az ő hamis baráti ellenzik és szidalmazzák. Így chelekedett a jámbor Tóbiás is: mert, *mindön minnyáján az aranyborjúkhoz mennének, ... ő egyedül futtya vala mindének társaságát, és Jerusalembé mégyen vala az Úr templomába, és ott imádgya vala Israelnek Urát Istenét.*⁴⁾ Imádgják azért a világ fiai az aranyborjúkat, aranyokat ezifra ruhára és fris lakásra vesztegetvén: mi Betlehemben a születott Kristust meglátogassuk aita-tos elmélkedésekkel, mellyekre útát nyitok e mostani prédiká-tzióban.

I. Okait adom, miért született a Kristus a béiratáskor.

II. Megmondom, miért született télben, éjjel és Betlehemben.

III. Megmutatom, miért született istállóban, miért helyeztetett jászolba és pólákba takartatott.

¹⁾ Saul v. Sual, hébertül, egyebek közt rókát teszen.

²⁾ Dávid, hébertül, kedveltet teszen.

³⁾ Jonatás, hébertül, a. t. m. az Úr ajándéka.

⁴⁾ Tob. 1, 5. 6.

I. RESZE.

És őben azon tudakozhatnék valaki: Miért született Kristus urunk a béíratáskor? melly a chászárnak vagy felfuvalkodásából lött, hogy népének sokaságában dichekodnék; vagy fősvénységéből, hogy adót szedne tőle: a Kristusnak pedig e világra való jövele merő alázatosság és szegénység volt: és az Isten Dávidot, a népnek megszámlálásáért, keményen megbűntette. Erre azt felelem, hogy noha az Istennek ítéleti megfoghatatlanok és az ő útai megvizsgálhatatlanok:¹⁾ mindazáltal, minthogy az ő bölchesége nemcsak erőssen végről végig ér, hanem mindeneket gyönyörűséggessen is rendel,²⁾ ezt sem chelekedte ok nélkül, sem történetből nem esett, hanem jeles okokból; a mint majd megmutatom.

Első oka az, hogy a Bóldogságos Szűznek oka lenne, hogy Betlehembe menvén, ott szülné szent fiát, a mint Theophylactus írja, és bétellyesedett, hogy mint a vizek oszlási: úgy a király szíve az Úr kezében: valahová akarja, oda hajtya azt.³⁾ Azokáért, mivelhogy öröktől fogva el vólt rendelve, hogy a Messiás Betlehemben születnék, a Mária szülésének idején arra vezérlette Augustusnak szívét, hogy azon időben rendelné ő tartományinak béíratását, és, nem tudván, az Isten akarattjának szolgálna és Mikeásnak jövendölését bétölténé. Az Assvérus elméjét arra bírta az Isten, hogy a zsidókat a nékik rendeltetett haláltól megmentené: és álmot reája nem bochtván, azt mivelte, hogy Mardokeusnak históriáját olvastatván, ötet nagy tisztességgel illettené Ámán által, a ki amazt nemzetségestől el akarta törteni. Gyakorta nem tudgyuk a dolgoknak okát, chodálkozunk rajtok, és ugyan zúgólódunk is, gyakorta tellyességgel külömbre igyekezünk; de nem vihettyük végbe, mivelhogy az Isten mást rendelt és végezett. A mint kijetszik a Jósef bátyyaiból, kik azért adták el ötet, hogy az ő álma bé ne tellyesednék, maga nem külömben tellyesedett bé, hanem az eladással. Úgy a zsidók is, felfeszítették Úrunkat, hogy a nevét kiirtanák az élőknek földéről: noha azáltal magasztaltatott fel főképpen, a mint Sz. Pál mongya.

Második oka az vólt, hogy Jákobnak jövendölése bétellyesednék: *El nem vétetik a fejedelmi pálcza Judából és a fejedelem az ő ágyékából, mágnem eljő a ki elküldetik, és ő leszen a nemzet-ségek várása.*⁴⁾ Mert akkor jelent meg az Isten Fia, mikor Augusztus chászár egész Juda nemzetségét birodalma alatt tartván, a királyi pálczát elvötte tőle: és azzal valóságosképpen megbizonyodott, hogy a Kristus vólt a megígértetett Messiás. Ha az Isten egy magas toronyban egy nagy szövétnekot mutatván, azt mondotta

¹⁾ Rom. 11, 33. ²⁾ Sap. 8, 1. ³⁾ Prov. 21, 1. ⁴⁾ Gen. 49, 10.

vólna, hogy az addig el nem aluszik, míg a Messiás el nem jó: a ki látná, hogy az elaludt, nem mondaná-e hogy eljött a Messiás? Azonképpen Judeának magas toronyából a zsidóknak fényes királyi pálczájokat, mint tündöklő szövétneket, kimutatta az Isten, és megmondotta, hogy el nem töröltetik a Messiás eljövetelieg. Semmivé lött: tehát a Messiás eljött.

Harmadik oka: a próféták a Messiás eljövetelekor közönséges és nagy békeséget jövendöltenek. Augustus chászár idejében az bétellyesedett: ki, a mint a historicusok írják, a Janus templomának kapuit háromszor zárta bé, mintha a békeséget abba rekesztette vólna; a mint Numa Pompilius rendelte vólt. Negyveneggyedik esztendejében pedig birodalmának, kevéssé a Kristus születése előtt, majd tizenkét esztendeig maradt bétévo, úgy hogy a kapukat a rozsdá is meg kezdette fogni. Méltán született pedig békéséges időben a *békeség fejedelme*:¹⁾ *a mi békeségünk*²⁾ és békéltetünk. A halcyon nevű madár a tenger partján tojik és költ, és valámig ki nem költi madarkáit, nagy chendesség vagon a tengerén; sőt azt írja Sz. Ambrús, hogy ha szintén habos is a tenger, mihelyen a halcyon tojik, legottan meghendesedik. Hét nap ül pedig a tojásán és hét nap tartya a fiait, míg meg kezdnek nevedni, és mind a két hétig olly bizonyos chendesség vagon, hogy azokon a hajósok bátorságosan rendelik útokat, és azokat a napokat halcyon napjainak nevezik. Nem choda, tehát, hogy a Szűznek szűléscok a világ meghendesedett. És minthogy a Kristus békeséges időben született, mindenkor kedvellette a békeséget. Azt hirdette az angyal születésekor: békeséget prédikáltatott az apostolokkal: halála előtt békeséget hagyott nekik:³⁾ feltámadása után békeséggel köszöntötte őket. Melly békeség sokáig tartott a keresztyének között, egy szívök és egy lelkök lévén: és a békeségeseknek kiváltképpenvaló jutalmok vagon, hogy Isten fainak hívatatnak.

Negyedik oka, hogy kitudódnék, hogy az született, a ki az életnek könyvébe írja a híveket, kik az anyaszentegyházban bévallyák nevöket, és parancholatinak engedvén, az adópénzt megfizetik. Erről a béfrásról emlekezik Sz. Dávid, Urünk, Sz. Pál és Sz. János. És a mi a Kristust illeti, azért jött, hogy mindeneket béfrjon, minthogy közönséges Üdvözítő: és azért mondotta az angyal, születésekor, hogy *nagy örömet hirdet, melly léssen minden népeknek, azért, hogy Üdvözítő született*;⁴⁾ noha igen sokan, magok vétke szerint, *kitöröltetnek az élök könyvéből és az igazakkal bé nem íratatnak*:⁵⁾ kik megvetett ezüstnek hívatatnak.⁶⁾ Végezetre, pogány fejedelem alatt, ki az ő népét számlálta, született a mi

¹⁾ Isa. 9, 6.

²⁾ Eph. 2, 14.

³⁾ Joan. 14, 27.

⁴⁾ Luc. 2, 10. 11.

⁵⁾ Ps. 68, 29.

⁶⁾ Jer. 6, 30.

szabadságunknak megszerzője: tanítván minket az engedelmes-
ségre (mivelhogy *minden hatalom az Istentől ragyon*¹⁾). És nem-
chak telley életében engedelmes volt mind a keresztnek haláláig:
de még annya méhében is példája volt az engedelmességnek; a
mint hogy halála után is testét a keresztről, Pilátus engedelme
nélkül le nem vétette.

II. RÉSZE.

Másodszor: azt kérhetné valaki: Miért született a Kristus
télközépbén? Erre, a sz. atyáknak elmékedésökből, azt felelem:
I. Miképpen hogy akkor kezdett a nap világosítása nevedetni:
azonképpen a Kristus által az Isten malasztyának világossága
nevededett, és akkor a bűnnek étszakája meg kezdett kissebbedni;
a mint Sz. Gregorius Nissénus írja. Azokáért most leginkább *le
kell vetnünk a setétségnek chelekedetit, és fel kell öltöznünk a vilá-
gosságnak fegyverébe; hogy, mint nappal, tisztességessen járjunk.*²⁾
II. Sz. Ambrús azt írja: Imé a Kristus születésekor a nap nevede-
dik, és Keresztelő János születésekor fogy; az idők szolgálván az
ő születésöknek: midőn fogy, a szolga születik; mikor pedig az
Úr születik, nevededés követközik. Öregbül a nap, midőn e világ-
nak Üdvözítője születik; fogy, mikor az utolsó próféta születik:
mert *a törvény és a próféták Jánosig voltak.*³⁾ Azokáért szükség
völt, hogy meghomályosodnék a törvénynek megtartása, a hol az
evangéliomnak malasztya kezdeti tündökleni; hogy megszűnnék
az ó-testamentomnak prófétálása, mikor az új-testamentomnak
malasztya jött helyébe. Azért az Úrnak születésekor nevededik a
nap, mellyet az igasságnak fényes világossága megvilágosít. Mely-
ből vedd eszedbe, hogy nekünk felyül kell haladnunk a ó-törvény-
béli híveket, több világosságunk lévén. III. Sz. Agoston arra
magyarázza, a mit Keresztelő Sz. János mondott a Kristusról:
*Önöki nevedetni kell, nekem pedig kissebbülnöm:*⁴⁾ mert Urünk
a keresztben felmagasztaltatott; János feje elvételel megkisseb-
bült: a kereszt által pedig az egész világon megdichőfttetett.

Harmadszor: azt kérhetnők: Mi okért született éjjel? a mint
Sz. Agoston írja és egyebek is, sőt az evangelista is jelenti, mikor
azt írja, hogy az angyal éjjeli időben hirdette Urünk születését a
pásztoroknak? Ennek is egynehány okait találjuk: I. Mert a
világ a bűnnek és tévelygésnek temérdek setétségében el volt
temetve, mellyet meg akart világosítani. II. Azzal tanított a diche-
kedésnek eltávoztatására, eltitkolván azt a dichőséges születést,
mellyen az angyalok is örvendeztek: noha a gyalázatos halált

1) Rom. 13, 1. 2) Rom. 13, 12. 13. 3) Matt. 11, 13. 4) Joan. 3, 30.

déltájban szenvedte. III. Azt jelentette, hogy az Isten szereteti, melly őtet arra hozta, a mi elménktől megfoghatatlan.¹⁾ IV. Azzal bizonyította, hogy ő a setétségben is világoskodik, de a setétség meg nem fogja.²⁾ Végezetre, azzal az ő szent anyja szemérmetségének is kedvezett, bátorságosb lévén a szülésben midőn egyebek aludtak. Elég ez az időről, lássuk a helyt is.

Negyedszer: azt kérhetnéd: Miért született Kristus uránk Betlehemben? Ha az Isten az embereknek tetszését követné, vagy az ő gondolattyonon járna, kétség nélkül, a zsidókkal azt végezte volna, hogy születése Palostina tartományának fő városában Jerusalemben legyen: a pogányokkal pedig, hogy Rómában, melly e világ fejének tartatott. Nem úgy jött-e, mint *mindent megvilágosító igaz világosság?*³⁾ Nem ő mondta-e, hogy *senki gyertyát nem gyújt, s a rejtékekbe teszi, sem a véka alá, hanem az gyertya-tartóra, hogy a kik béménnek, lássák a világosságot?*⁴⁾ Nem azért jött-e, hogy Isten Fiának ismértetné magát? Azt pedig könnyebben végebe vihette volna Rómában: mert a mi Rómában tudva lött volna, a széles világra kiterjedett volna, a rómaiak bírván az egész világgal; és azért íratta bé Augustus az egész világot. *Az elrejtett bölcheségben pedig, és az eltitholt kinchben, mi haszon vagyjon mind a kettőben?*⁵⁾ Bizonyára, ha az Istennek angyla hírt nem tött volna és jelt nem adott volna, csak azon tartományban lévő pásztoroknak sem lött volna tudtokra: és ha új chillag nem támadott volna, a napkeleti mágusoknak hírével nem lött volna; mellyek Rómában szükségesek nem löttek volna, avagy hasznosbak lehettek volna. Továbbá nem azért jött-e a Kristus, hogy *az igasságról bizonyágot tenne?*⁶⁾ és mester lenne? De arra is alkalmatosb lött volna Róma: nemcsak a chászár parancholattyáért, hanem a deák nyelvért is; melly több helyeken szolgálhatott volna a zsidó nyelvnél: és az ékessenszólló orátoroknak hirdetéséért, kik felesen találtattanak volna Rómában: és többet szolgálhatott volna Cicero Péternél, Hortensius Jakabnál, Sallustius Jánosnál; kik, mint az Orpheus és Amphion czitharája, a vad-erkölchü embereket is az evangéliomnak gyönyörűséges igája alá hajthatták volna. Annakfölötte, nem azért jött-e a Kristus, hogy a bálványimádásnak végét érné? De arra is alkalmasb lött volna Róma, melly minden bálványoknak hajléka völt, és midőn csaknem minden nemzetségeken uralkodnék, mindenik tévelygésének szolgált: abban helyhezettvén istenességét, ha semmi hamisságot meg nem vetne; a mint Sz. Leo írja. Azokáért a mint Dávid, fejét vévén Góliátnak, meggyőzte a filisteusokat, és Judit Holofernesnek, az assiriusokat: azonképpen a Kristus, ha Rómában a bál-

¹⁾ Eph. 3, 19.

³⁾ Joan. 1, 9.

⁵⁾ Eccli. 20, 32.

²⁾ Joan. 1, 5.

⁴⁾ Luc. 11, 33.

⁶⁾ Joan. 18, 37.

ványozásnak nyakát szakasztotta volna, egyébütt is füstbe ment volna.

Ezek mind így lévén: mindazáltal az Istennek megfoghatatlan bölchesége a Kristus születését nem Rómában, hanem Betlehemben rendelte: melynek jeles okai is voltak. Mert, elsőben, ha az Istent tekintjük, így az ő prófétái igazaknak találtattak: ¹⁾ főképpen Mikeás, kinek jövendölését Betlehem felől, a papifejedelmek és írástudók Heródesnek előhozták. Másodszor, ha a Kristust tekintjük, igen illett a hely az ő születéséhez. Mert, a mint némelyek magyarázzák, Betlehem annyit teszzen, mint hadakozásnak háza: melyben illett annak születni, a ki azért jött, hogy az erős fegyverost meggyőzné. ²⁾ Továbbá, a mint Sz. Gergely írja, annyit teszzen, mint kenyérnek háza: illett tehát abban születni a Kristusnak, ki az ő szent testét gyakorta kenyérnek nevezte, és azt nekünk a kenyér színe alatt hadta az oltáriszentségben: ki az ő szent ígéjének kenyérével is táplál bennünket: ki mennyben is a szenteket táplálja az ő színének látásával és meg is elégíti; a mint Dávid jelentette, mondván: *megelégszem, mikor megjelenik a te díchőséged.* ³⁾ Annakfölötte Betlehem Efrátának is mondatik, azaz gyümölcsözőnek: illett tehát abban születni a Kristusnak, ki nemcsak őmaga drága gyümölcsöket terem, de minket is gyümölcsözőkké teszzen; a mint ő maga jelentette a szőlőtőnek és vesszőnek példájával. Ez pedig a Betlehem, ⁴⁾ mivelhogy kichiny hely volt, úgy is illett a Kristus születéséhez, ki nekünk mint kis gyermek született, szerette a kichinyeket sokképpen, és ugyan megölelgetvén és kezeit reájok tévén, megáldotta őket.

De mihozzánk képest is illett, hogy a Kristus Betlehemben születnék: I. Hogy megszegyenítené azokat, kik balgatagúl dichekednek nemes hazájokkal és a nemtelen helybélieket megútályák. Azt írja Laërtius, hogy midőn Aristóteles előtt némely azzal dichekednék, hogy nemes városban született: azt felelte Aristóteles, hogy a ⁵⁾ volna díchéretes dolog, ha úgy viselné magát, a mint hazájának nemessége kívánná. Anacharsis felől pedig azt írja, hogy midőn egy athénási azt vetette volna szemére, hogy Szi-thiából származott, azt felelte: Nékem a hazám nagyon gyalázatomra, te pedig hazádnak vagy gyalázattayára. Azokáért nem a ház teszi böchülletessé a gazdát, hanem a gazda a házat. II. Azokat orczázta, kik ha mit olyat chelekesznek, azt akarják hogy az egész világ tudgya: ha pedig gyalázat esik rajtok, azt kívánnák, hogy a föld se tudná. A király legnemesb városában koronáztattya magát: de a kit fel kell akasztani, azt akarná, hogy rejtek helyen lenne. Croesus Solonnak, Ezekias a babylóniai követeknek mutogatta kin-

¹⁾ Eccli. 36, 18.

³⁾ Ps. 16, 15.

²⁾ Luc. 11, 22.

⁴⁾ T. i.: ez a B. pedig.

⁵⁾ T. i.: az.

chét: Midas a számárhoz illendő füleit még a barbély előtt is fődözgette. A Kristus azért, felvévén a szolgálai ábrázatot, és nem jövén ítélni, hanem ítéltetni, Betlehemet választotta születésének, Jerusalemet szenvedésének; úgymond Sz. Leo pápa. Három ízben vött diadalmat bajvívással az ördögön; de a pusztában, hol ott csak az Isten és az angyalok látták. Elváltoztatta színét, *fénylett az orcája mint a nap*; ¹⁾ de csak három tanítvány előtt, és azoknak is megparancholta, hogy senkinek ne mondanák, míg nem feltámadna. III. Meg akarta mutatni, hogy ajándékait szépen osztogattya, kívánván, hogy mindennek jusson valami, kinek erő, s kinek elme; és mivelhogy Jerusalemet elég híres-neves város volt a templomért; és hogy abból ment ki a törvény, Róma pedig a hatalmas birodalomért: Betlehemet is meg akarta nemesíteni születésével, mellyel egész Palestinánál tettekesbé lött. Hét fő város vetekedett a Homérus születésén, a mint Gellius írja: *Septem Urbes certant de stirpe insignis Homeri; Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Chio, Argos, Athenae.* ²⁾ Sz. Agatha felől is, Siciliának két fő városa vetekedik, Panormum és Catana, mindenik nagy böchülletnek tartván, hogy őbenne született: de én azt gondolom, hogy mind a kettőt megékesítette, egyikben születvén, másikban e világból kimúlván. De mennyivel inkább dickekedhetik a kis Betlehem, hogy őbelőle származott nemcsak Israelnek vezére, hanem a világnak Üdvözítője is.

Azt is akarta Urúnk jelenteni Betlehembben való születésével: kiknek születtségük lélek szerént és kikkél lakják örömet. I. Minthogy hadakozásnak háza; a kik valóban vitézkednek a test, világ és ördög ellen: tudván, hogy *az embernek élete vitézkedés a földön,* ³⁾ és hogy *menyeknek országa erőszakot szenved, és azt az erőszaktevők ragadgyák el.* ⁴⁾ II. Minthogy kenyérnek háza; a kik örömet alamizsnálkodnak: kik, midőn a szegényt látták, nem mongyák: *Ninch az én házamban kenyér, sem ruházat.* ⁵⁾ Azzal nyerte Zacheus az ő házának üdvösségét, hogy a kenyérnek háza volt, és felét javainak a szegényeknek adta: és Cornelius tellyes házának megtérését, hogy sok alamizsnákat osztogatott a népnek: annakfölötte azok is, kik az ő szent ígéjének és testének is kenyérével örömet és gyakorta élnek, hogy ne mongyák: *Megszáradott a szívem, mert elfelejtettem kenyeremet megenni.* ⁶⁾ III. Minthogy gyümölcsöz; kik minden jószágos chelekedetekben szorgalmatoskodván, szüntelen gyümölcsöznek. Mert, a mint Sz. Pál mongya: *Megjelent a mi Üdvözítő Istenünk kegyelme minden embereknek, oktatrán minket, hogy megtagadván az istentelenséget és a világi kívánságokat, józanon és igazán és aitatossan éllyünk e vilá-*

¹⁾ Matt. 17, 2.

³⁾ Job, 7, 1.

⁵⁾ Isa. 3, 7.

²⁾ Noct. Attic. lib. 3. cap. 12.

⁴⁾ Matt. 11, 12.

⁶⁾ Ps. 101, 5.

gon, várván a boldog reménséget és a nagy Isten s a mi Üdvözítő Jézus Kristusunk dichóságának eljövetelét: ki önmömagát adta értünk, hogy minket megváltana minden hamisságtól, és tisztítana magának kedves népet, a jó chelekedeteknek követőjét.¹⁾ IV. Minthogy kichiny; kik noha gyümölehoznak, alamizsnálkodnak és vitézkednek, mindazáltal magok szemök előtt kichinyek és aláztatosok, semmit magoknak nem tulajdonítván. Szerette mindenkor a Kristus az aláztatosságot, és az ő szent anyyában is inkább kedvellette a szűzességnél. Liliomnak nevezi magát, de nem a hegyen, hanem a völgyön termőnek. V. Minthogy Judának, azaz dichéretnek, hálaadásnak, vagy vallástételnek várasa; kik az Istennek ilyen nagy kegyelmességéről megemelekezvén, dichérettel hálát adnak néki: és mivelhogy *nem szép a dichéret a bűnösnek szájában,*²⁾ vallást tésznek mind az Istennek jóvóltáról, s mind a magok vétkérről, hogy kegyelmet nyervén megigazúlyanak. A Szentlélek galamb képében szállott a Kristusra; jelentvén az ő tisztaságát, mivelhogy a galamb legtisztább helyre száll örömben: úgy az Istennek bölchesége a gonoszakaró lélekre *nem mégyen: se nem lakik a bűnök alá vettetett testben:*³⁾ nem is ereszt az ő szép lakóhelyébe semmi ferteztetettet, vagy a ki útálatosságot chelekeszik.⁴⁾

Mindezekből az Isten nagy dichóságát mutatta, mivelhogy uentől kisebb az eszköz, ha nagy dolog mégyen végbe általa, annál dichőségeseb: és kétség nélkül nagyobb dolgoknak tartották a rómaiak, mikor a Veszta a nagy hajót a víz folyása ellen pártá-övével vonta fel, hogysem ha azt Archimedes, vagy Vitruvius mesterséges szerszámokkal vonta volna fel. Dánielnek chodálatosnak tetszett a kő, melly kéz nélkül a hegyből kiszakadván, elrontotta a nagy állóképet, melly aranyból, ezüsből, rézből, vasból és földből volt csinálva, és azután, nagy hegyvé lévén, az egész földet bétöltötte; de sokkal chodálatosb, hogy a kis Betlehemből származott Kristus, egyedül minden bálványokat elrontott; minden vétkeket eltörlött, és az egész világot igája alá hajtotta. Ezt példázta Dávid: ki betlehemi volt, és pásztorinas lévén, a nagy Góliátot egy kövel leontotta. Nem heába mongya az Isten, hogy dichóságát másnak nem adgya: ha a Kristus Rómában, vagy Jerusalemben született volna, nagy részét dichóságának másnak engedte volna; de Betlehem semmit magának nem tulajdoníthatott, hanem a Kristusnak engedett minden dichóságot, ki méltábban mondhatta egynémely-nél: Magam voltam lovas, gyalog és zászlótartó. Lássuk immár azt is Betlehemben, michoda helyt választott Urunk az ő születésének.

¹⁾ Tit. 2, 11—14.

²⁾ Eccli. 15, 9.

³⁾ Sap. 1, 4.

⁴⁾ Apoc. 21, 27.

III. RÉSZE.

Nem lévén az édes Szűz Máriának helye a szálláson, az istállóba szállott, és ott szülte az ő egyetleneggyét. Nem ok nélkül történt ez nyilván. Hallyuk mit beszél Sz. Bernárd: Nem ő-e, a ki azt mondgya: *Enyim a föld kerekése és annak tellyessége?*¹⁾ miért választotta tehát az istállót? Nyilván azért, hogy a világnak dichőségét megvesse, a világnak hiúságát kárhóztassa. Még nyelvél nem szóll, és mindenek a mik körülé vannak, kiáltnak, prédikálnak, hirdetnek. Még a gyermeki tagok sem hallgatnak: mindenekben a világnak ítéletét feddi, felfordíttya, meghamisíttya. Utánna veti: Avagy a Kristus chalatkozik meg, avagy a világ tévelyeg. De lehetetlen, hogy az Istennek bölchesége meghalattassék. Azokáért méltán mondatik *a test okossága halálnak, mert ellensége az Istennek,*²⁾ és *a világ bölchesége bolondságnak* nevezetik,³⁾ mivelhogy Kristus, a ki meg nem chalatkozik, azt választotta, a mi a testnek inkább ellene vagon. Azért az jobb, az hasznosb, azt kell inkább választani, és akárki taníttson mást, vagy tanátsollyon: attól, mint a hitetőtől, őrizkedni kell. Bizony, jól mondotta Sz. Ágoston, hogy ennek a születésnek minden iskolája, az alázatosságának műhelye: mert főképpen ezt akarta ebben a műhelyben tanítani az igaz és fő mester. Ez azért az első oka.

Másodsor: arra tanít, hogy azt mondgyuk Dáviddal: *Jövények vagyok én nálad és szarándok, mint minden atyáim.*⁴⁾ És Sz. Pállal: *Nincz itt maradandó várasunk, hanem a jövendőt keressük.*⁵⁾ A szállás és vendégfogadóház arra való chak, hogy az útonjárók rövid ideig megnyugodgyanak benne, és ismét előbb mennyenek: mi se ragaszkodgyunk tehát semmi világi dologhoz, Sz. Péternek intése szerént: *Szerelmesim, kérlek titeket, mint jövényeket és szarándokokat, hogy megtartóztassátok magatokat a testi kívánságoktól, mellyek vitézkednek a lélek ellen.*⁶⁾

Harmadsor: azt jelentette, hogy *az ember, midőn tiszteletben volna, nem értette; és az esztelen barmokhoz hasonlítottatott, és hasonló lött azokhoz:*⁷⁾ következendőképpen, lakóhelye nem a paradichom vólt, hanem az istálló. Fel akarván azért a Kristus keresni a mi elveszett vólt, ott kereste a hol megtalálhatta, tudniillik az istállóban; hogy onnét kihozná és előbbi méltóságába helyeztetné, melyre igen alkalmas vólt az istállóban példázatot szegénység és alázatosság; a mint hogy a folfuvalkodás vólt oka a megalázásnak. A hamis istenek tisztelői, a mint Sz. Ágoston írja, mihelyen a bujaság ingerli őket, inkább nézik mit chelekedett

1) Ps. 49, 12.

2) I. Cor. 3, 19.

3) Heb. 13, 14.

4) Rom. 8, 6, 7.

5) Ps. 38, 13.

6) I. Pet. 2, 11.

7) Ps. 48, 13.

Jupiter, hogysem mit tanított Pláto, vagy mit ítelt Cáo. Méltó tehát, hogy az igaz Istennek tisztelői, midőn a bűnre vágyódnak, inkább nézzék mit chelekedett a Kristus, hogysem mire tanít a világ, vagy mit kíván a test. Ugyanazon Sz. Agoston azt is írja, hogy Terentiusnál egy fajtalan ifjú, Jupiter paráznaságát írva látván a falon, latorságát azzal akarta palástolni, és dichekedett, hogy Jupitert követte. A mit, úgymond, az a nagy isten chelekedett, a ki a mennyeknek templomit nagy dörgéssel megrázza: én nyomorék ember ne chelekedném-e? Sőt én azt örömet is chelekedtem. Ha a falra írott képre nézvé a pogány ifjú, hamis és lator istennek méltóságával menti fajtalanságát: nem méltó-e, hogy a keresztyén, látván az igaz Istent az istállóban, annak példájából tanúllyon jószágos chelekedetet, és örvendezzen, hogy azt követi, a ki valóban megrázza dörgéssel az égi templomokat: és azt ne csak imígy-amúgy, mint kételenségből, hanem örömet is chelekedgye. Tudom, hogy e dologban, a Bóldogságos Szűz Máriának példájáért, találattanak istenfélő és fő renden való asszonyállatok, kik, elközelgetvén szülésőknek ideje, búlchút vévén fris palotájoktól, istállóba költöztek és ott akartak szűlni, melyet Sz. Ignatiusnak, a mi kichiny szerzetünk fundálójának annyáról is olvastam. Melly aitatosságnak hasznát is érzette, olly fiat szűlvén, ki a Kristus példáját követvén, e világnak pompáját megvetette és olly szerzetnek lőtt hadnagya, melly a Jésus zászlója alatt vitézkedvén, a Jésus nevét mindenütt hirdeti és a pogányok között is fáradhatatlanul terjeszti.

Valaminémű fris palotája vólt születésekor a Kristusnak, ollyan szép vólt ágya is, vagy búlchője, tudniillik a jászol; melyet ugyan jelül is adott az angyal a pásztoroknak. De miképpen hogy Betlehemet fő városoknál dichőségesebbé és az istállót minden palotáknál és a római Capitoliumnál is nevezetesbé tőtte: azonképpen a jászolt is minden aranyas és mennyezetes ágynál böchülletesbé tőtte a keresztyéneknél, melly most is nagy tiszteletben tartatik Rómában, a híveknek vígasztalására. Ez sem vólt pedig ok nélkül: mert noha a szükség is tétette a Szűz Máriával, hogy, mindúntalan ölében nem tarthatván és az istállóban más helyt nem találván, a jászolba helyhezettné az ő áldott szent Fiát: mindazáltal, minthogy az Istennek mindenben módgya vólt, nem gondolhattuk, hogy ez is kiváltképpenvaló gondviselése nélkül történt volna. Aranyszájú Sz. János azt mongya, hogy azzal bétellyesedett Isaiásnak jóvendőlése: *Megismérte az ökor az ő Urát és a számár az ő Ura jászolát.*¹⁾ Azon okról emlékezik Sz. Gregorius Nissénus is, és azt is mongya, hogy az ökor a zsidókat példázta, kik a törvénynek igáját viselték: a számár pedig a pogányokat.

¹⁾ Isa. 1, 3.

kik a bálványok tiszteletinek bűnével voltak megterhelve. Azokáért, hogy e két népet egy új néppé formálná, és a közöttök való kőfalt elrontaná, a két oktalanállat között feküdt a jászolban, hogy a zsidóktól elvennie a törvénynek nehéz ígáját; a pogányokat pedig a bálványok terhétől megmentené. Az ó-törvényben meg volt ugyan parancholva,¹⁾ hogy együtt az ókrön és számaron ne szántának: de a Kristus születésekor együtt találtak, mert a kik különb erkölchűek és nemzetségek voltak is, a Kristus születésében egygyaránt részesülhettek, minthogy immár nem az egy zsidó népet választotta magának, hanem *személyrágatás nélkül, minden nemzetségben, a ki féli őtet és igasságot chelekeszik, kellemetes neki.*²⁾ Akkor bételyesedett Habakuk prófétának is jövendőlése, melyet a hetven magyarázók imígyen fordítottanak: *Meggondoltam a te chelekedetidet, két oktalanállat között megismértetel.*³⁾ melly magyarázattal él az anyaszentegyház az isteniszolgálatban.

A palotához és bölchőhöz illendők voltak a lepek is és pólák, mellyekbe takarta a Szűz Mária az ő szent Fiát: tudmiellik nem selyemmel varrott vankosok, sem arannyal tűzött lepedők, sem vontarany paplanok, hanem szegény és egygyűű, de tiszta ruhások; mert a szegénységet kedvelhette ugyan a Szűz Mária, de a rusnyaság nem illett hozzája; a mint Sz. Bernárdrnak is szavajárása volt, és nem kétlem, hogy tőle is tanulta. Ennek pedig ha okát kérded, azt adom, hogy a szolgai ruházattal királyi méltóságát akarta befödözni és eltitkolni: hogy midőn a harezon a szolgai köntös megszakadna, akkor kitetszenék az istenségnek arany öltözete. A mint halálakor valóban kitetszett, midőn a sok chodákat látván a százados, azt mondotta: *Bizony ez ember Isten Fia vala.*⁴⁾ Továbbá nekünk példát adott a testi czifrázásnak megvetésére. Annakfölötte a tanítókat arra tanította, hogy az Isten ígését egygyűű beszéddel magyarázzák, hogy a köznép érthesse, és ne czifrázzák beszédöket, se ne fitogassák világi bölcheségöket, és Sz. Pállal azt mondhassák: *Az én beszédem és prédikállasom nem az emberi bölcheségnek hitető igéiben, hanem a léleknek és az erőnek megmutatásában.*⁵⁾ Mert úgy az Istennek igaz szolgálú lesznek, az ő tisztességét keresvén, nem a magokét.

Menny bé, keresztyén lélek, a betlehemi istállóba és szemlély meg mindeneket szorgalmatosan, és bizonyára megisméred, melly távúl légyen a világnak ítélete és chelekedete az Istennek bölch tanátsától és példájától! Melyből imígyen okoskodhatol: Az Isten Fia születése helyének az istállót választotta, és én miért igyekszem fris palotákra, lelkeket a bűnnek bűdös tömlőczében hever-

¹⁾ Deut. 22, 10.

³⁾ Hab. 3, 2.

²⁾ Act. 10, 35.

⁴⁾ Marc. 15, 39.

⁵⁾ I. Cor. 2, 4.

tetvén? a kemény jászolba helyhez tetett, és én miért gyengéltem hitván testemet, nem érezvén lelkemisméretinek sebes gyakdósáit? szegény pólákba takartatott, és én mit üzök czifra köntösre, lelkemet mezeitelen hagyván, minden jószágos chelekedetek ruházattya nélkül? És mindezeket az alkotmatlanságokat az Isten Fia én érettem vötte fel: nem méltó-e tehát, hogy én is ő érette valamit efféléte chelekedgyem? Bizony, a szeretet szeretetet kíván, és ha nagy, nagyot. Azt olvasom, hogy egy istenfélő és Istennek szenteltetett szűz, az Istennek jótéteményéről gondolkodván, gyermekségétől fogva azon könyörgött a Szűz Máriának, hogy méltóztatnék megmutatni őnéki szent Fiát. Egy karáchony estin, nagy buzgósággal könyörögvén, a Bóldogságos Szűz, ölében tartván a kis Jézust, megjelenék néki. A leányzó, meggondolván nagy méltóságát mind a Szűz Máriának, s mind a Jészusnak, reájok sem mér volt tekinteni. Azonban a Szűz Mária parancholá, hogy oda mennyen, ölébe vegye a Jészuskát és, ha akarja, meg is chókolya. Ki engedvén, kezébe vévé és nagy aitatossággal megchókolá a kis Jészus lábát. Ki monda néki: Szeretsz-e engemet? Monda a leányzó rettegve: Szeretlek Uram, és inkább a magam testénél. Másodszor is kérdő: Ugyan valóban szeretsz-e engemet? Szeretlek Uram, monda a leányzó, és inkább a magam szívénel, és legottan, a szeretetnek nagyvólta miatt, a szíve meghasadván, meghala és a lelke angyali énekekkel felviteték mennyországba. A szívet azután kivéven, aranyas bötűkkel ez igéket találák benne felírva: Szeretlek téged, inkább magamnál; mert te teremtettél, megváltottál és jegyruháat adtál énnékem. Más, Margit nevű szűzről azt írja Ludovicus Granáta, hogy éltében gyakorta elmélkedett a Kristus születéséről, és hólta után a szívében egy szép öreg gyöngy találatott, mellyen, mint egy táblán, ki volt írva a Kristus születésének képe, és ő maga is a szűz úgy völt kiábrázolva, mintha a jászol előtt térdre esve imádkoznék. Mellyel meg akarta Isten jelenteni, melly kedves lött légyen néki a szűznek ollyatén aitatossága.

Mondaná valaki: Mi ilyen chodákat sem várhatunk, sem kívánhatunk. Úgy vagon: de afféle chodálatos történetek nélkül is, nem kevés hasznát vehettyük az Isten Fianak születéséről való elmélkedésnek, életünknek megjobbítására és magunk megalázására. Azt írja Sz. Bonaventúra és Marcus Marullus Sz. Ferenczről, hogy midőn egykor az atyafiaival asztalnál ülne, és az asztalhoz való olvasásban emlekezet lött volna a Szűz Máriának betlehemi szoros szállásáról szűlésekor: hallván azt, legottan felkölt az asztaltól s a földre ült, mondván: Méltó-e, hogy én asztalnál üllyek, a ki bűnös, gonosz és haszontalan szolgál vagyok; holott az Isten anyjának nem volt helye a szálláson? holott a világnak teremtője, az én Uram, az istállóban vagon és a jászolban fekszik? és

így a földön sírva ötte meg kenyeréf. Ezt bizony mi is megchelekedhetnők, avagy mást ehez hasonlót; és úgy a Kristus születésének nagy hasznát vehetnők lelkünknek gyönyörűséges vigasztalásával; melyből elegendő és bővséges okot találunk az hálaadásra, mondván: Légyen áldott örökké a fölséges Atyaisten, ki a vigasztaló Szentlélek által, az ő egyetlenegy Fiát emberi testbe öltöztetvén, nekünk mesterül, például és üdvözítőül adta: légyen áldott örökkön örökké. Amen.

KARÁCSONNAPI HARMADIK BESZÉD.

(Luk. ev. 2, 1—14.)

A minémű gyönyörűsége és mézzel folyó igékkal tisztelte e mái szent napot, ezerkétszáz esztendő előtt, Sz. Leo pápa és a mellyekkel a keresztyén anyaszentegyház esztendőnként él az isteniszolgálatban : azon igékkal kívánom én is a híveket aitatosságra serkenteni : A mi Üdvözítőnk, szerelmes atyámfiai, ma született : örvendezzünk. Mert nem méltó ott helyének lenni a bánatnak, a hol születésnapja vagyon az életnek : melly megemésztvén a halandóságnak félelmét, a megígért örök életért örömmre indít bennünket. Senki ennek a vígaságnak részesüléséből ki nem rekesztetik. Mindennek egygyaránt való oka vagyon a közönséges örömmre : mert a mi Urunk, a bűnnek és halálnak elrontója, a mint senkit a bűntől szabadosnak nem talált, úgy mindeneknek szabadulásáért jött. Ezekkel igen egygez az angyal : ki nagy örömet hirdett minden népnek, azért hogy Üdvözítő született, azaz minden gonosznak eltávoztatója, minden jónak megadója. Erről az Üdvözítőről nagy kívánsággal és lelki örömmel emlekeztek a régi sz. atyák és próféták, tudniillik : Jákob, Dávid, Isaiás, Habakuk, Zakariás ; melly örömben hogy mi is részesek lehessünk, e mostani prédikációban,

I. Megmutatom, miért kellessék örülnünk,

II. Megmagyarázom, ki légyen a Kristus, a kiért örülnünk kell.

III. Megmondom, mint ábrázolta le a menyasszony a Kristust.

I. RÉSZE.

Gyakorta olvassuk, hogy az angyalok híven, szorgalmatosan és vígan szolgáltanak a Kristusnak : akarván bizonyítani az ő méltóságát és egyebeket is annak tiszteletire felgerjeszteni. Fogantatásában angyal a követ, ki a Bölcsőséges Szűznek annak titkát megjelentette. Jósefet, ki, azt a titkot nem tudván, el akart a Szűztől válni, angyal bátorította meg, hogy azt ne chelekedgye, és a titkot megmagyarázta. Születésekor angyal tött hírt a pásztoroknak : angyal volt kalaúzok a mágusoknak, vagy a chillagot vezetvén, vagy chillag képében útát mutatván ; a mint Theophy-

lactus írja. Ha Egyiptusba kell futni, vagy onnét visszatérni, angyal jelenti meg Józsefnek. Mikor Urunk, negyvennapos böjtölése után, az ördögön diadalmat vőtt, az *angyalok oda mentek, és szolgáltak neki*:¹⁾ Midőn a kertben inádkozván, vérel veritékezett, angyal jelent meg neki, *bátorítván őtet*:²⁾ Feltámadásakor, Magdolna két angyalt látott feir ruhában, és azoktól értette meg a dolgot: mennybemenetelekor két angyal, férfiú ábrázatban, feir ruhában, állott az apostolok mellé, kik tanúbizonyosságot tettek mennybemeneteléről és visszajövetelét is megjelentették. Végezetre, mikor az ítéletre eljő, minnyájan az angyalok véle jönnek. *És kiválasztják a gonoszokat az igazak között, és a tüzes kemenczébe vetik őket*.³⁾ Ez utólsótól megválva, mikor tudniillik az ő fölségében jó el az Istennek Fia, mindenütt egy, kettő, vagy legfellyebb egynehány angyal szolgált Urúknak: de a mai napon, noha nagy alázatossan jött e világra, mindazáltal angyali seregnak sokasága dicherte az Istent és békeséget hirdetett a *jóakarátú embereknek*, és kívánatos örömet is hirdettek minden népnek.⁴⁾

Kérdené valaki: Mi oka vőlt az angyalok örömének a mai napon, mert ők Üdvözítő nélkül nem szűkölködtenek, meg sem váltattanak az Isten Fiának megtestesülése által, a mint Sz. Gergely mongya; a Kristus pedig nem örömré jó, hanem a siralomnak völgyére és a nyomorúságoknak tengerébe: azért inkább kelletnek véle együtt sírni, a Sz. Pál tanácsa szerint? Erré azt felelem, hogy méltó okok⁵⁾ volt az angyaloknak az örömre.

Élsőben: Látták az angyalok, hogy a föld, mely azelőtt, az Istent megvetvén, az ördögnek szolgált, megváltozik az Isten Fiának jelenlétével, és megvetvén a hamis isteneket, tellyességgel az isteni dichéretben és szolgálatban foglallya magát: ha azért *öröm vagyon az Isten angyali előtt egy penitentiartató bűnösön*:⁶⁾ mennyivel inkább annak születésén, a ki mindaneknek malasztot ad a penitentiartásra, és a ki nélkül senki penitentiát nem tarthat? Ezt a változást megjövendőlte Isaiás, mondván: *Vigadni fog a puszta s az útatlan hely, és örvendez a kietlen és virágozik mint a lilium. Okát is adgya: A Libanus dichósége adatott neki, a Karmélus s a Saron ékességét*:⁷⁾ azaz a melly hely, azelőtt puszta lévén, tövissel és bojtortjánt termett, a Kristus eljövetelével úgy felépül, hogy minden jószágos chelekedetekkel felékesíttetik, az örök életnek gyümölcshét termi, melly változáson még az angyalok is örvendeznek, úgymint mellyből az Úr dicsőíttetni fog.

Másodsor: Némelly doktorok, magyarázván Sz. Pálnak ama mondását: *Mikor (az Atyaisten) béhozza az ő elsőszülöttét a föld*

¹⁾ Matt. 4, 11. ³⁾ Matt. 13, 49. 50. ⁵⁾ T. i.: okok.

²⁾ Luc. 22, 43. ⁴⁾ Luc. 2, 10—14. ⁶⁾ Luc. 15, 10. ⁷⁾ Isa. 35, 1. 2.

kerektségére, azt mondgya: *Tés imádjgyák őtet az Istennek minden angyali:* ¹⁾ azt írják, hogy midőn az Isten az angyalokat teremtette, megjelentette nekik akarattyyát a Fiának megtestesülése felől, és azt parancholta, hogy azt az Embert imádjgyák. Lucifer a pártos angyalival nem akarván engedni, levettetett mennyországból, Mihály és a több engedelmes angyalok által. Kik azzal megmutatták engedelmességöket, hogy akarják imádni az Isten- és Ember-Kristust. Eljövén azért az Istennek Fia az emberi testben, az angyalok, a régi végezésnek állván, nagy örömmel bémutatatták magokat és egyebeket is örömmel indítottak, megemlekezzvén a régi diadalomról is, mellyel a Lucifer seregét meggyözzvén, az Istennek hívségében maradtanak az ő seregökkel, és talám azért emlekezik az evangelista is a mennyei seregnek sokaságáról.

Ez az Atyaistennek elsőszülötte, — a mint Sz. Pál nevezi az előhozott helyen és egyébütt is és Sz. János is, — a Szűz Máriának is elsőszülöttének neveztetik, ²⁾ kinek privilégiomit és méltóságát méltó megtekíntenünk. Mellyet hogy alkalmasban megchelekedhessünk, elsőben felellyünk meg egy tévelygésnek, mellyet Helvidius nevű eretnek koholt: ki az elsőszülött nevéből azt akarta kihozni, hogy a Szűz Máriának azután több magzati is vóltak, kiket az evangéliom a Kristus atyafiainak nevez. Erre azért azt mondom Sz. Jerónymussal és Sz. Damascénussal, hogy elsőszülöttnek azt mondgyuk, a ki előtt más nem született, vagy született más utánna vagy nem. Midőn az Isten azt parancholta, hogy minden elsőszülöttet néki szentelleyenek: ha csak az vólna az elsőszülött, a ki után más született, az egyyetlenegyszülöttöt nem szentelték vólna az Úrnak. Melly nem igaz: mert senki nem várta az elsőszülöttnek megszentelésére, hogy más fia születtesék, hanem azt az Úrnak szentelte, vagy lött azután fia vagy nem. Továbbá hihető-e, hogy az egyiptziusok elsőszülötti közzül, kiket az Úr megöletett, egy sem vólt egyyetlenegyszülött, vagy a barmok fajzái között egyyetlenegy fajzás? ³⁾ Annakfölötte a Kristus az Atyaistennek elsőszülötte, de egyyetleneggye is: azonképpen a Szűznek is. Ezt a feleletet adgya, a mint mondám, Sz. Jerónymus, Sz. Damascénus és Sz. Epiphanius. Sz. Anselmus pedig elsőszülöttnek mondgya a hívekhez képest: mert, a mint Vigverius szépen okoskodik, noha a Szűz Mária az ő szentséges méhéből csak egyyet szült: mindazáltal abban, lélek szerént, nagy sokaságnak és sok fiának lött annya, kik közzül a Kristus az elsőszülött és ahoz képest az elsőszülöttnek privilégiomi őbenne feltaláltatnak.

I. Az elsőszülötteké vólt a papi tiszt és méltóság, és azért

¹⁾ Hebr. 1, 6.

²⁾ T. i.: Szűz Mária elsőszülöttének is neveztetik. Matt. 1, 25. Luc. 2, 7.

³⁾ Exod. 12, 29.

választotta az Isten a papi szolgálatra a Levítákat, az Israel fiainak elsőszülöttiért.¹⁾ A Kristus pap volt és örökkévaló, de nem Aron, hanem Melkisedek rendi szerént: *ki nem bakok, vagy borjúk vére által, hanem a tulajdon maga vére által ment bé egyszer a szent helybe, örök váltságot találván.*²⁾ Jó arany, úgymond Sz. Ambrús, a Kristus vére, gazdag a vételre, bőven folyó minden bűnnek elmosására. Úgy vagyon bizony: mert olly drágalátos volt, hogy egy chöppel is az egész világot megválthatta volna, a mint igazán mondotta a Hatodik Kelemen pápa: mert az istenségtől, mellyel egy személyben volt, véghetetlen méltóságot vött. II. Az elsőszülöttnek böchülletesb helye volt az ülésben, a mint hogy a József bátyjai *leültenek, az elsőszülött az ő elsőszülöttsége szerént, a legkissebbik is az ő ideje szerént.*³⁾ A Kristusnak legfőbb helye vagyon, kinek az Atyaisten mondotta: *Ülly az én jobbmra.*⁴⁾ III. Az elsőszülött két részt vött az atyai örökségből, ha szintén a gyűlölséges feleségtől lőtt volna is. Ettől a két résztől megfosztatott Rúben, az ő vétkeért, és Józsefnek adatott: de birta a Kristus, mivelhogy igaz Isten és igaz ember volt: melly sem az Atyában, sem a Szentlélekben nem találhatott, az isteni személyek között; sem angyalban, sem más emberben a teremtettállatok között. Feje mind az angyaloknak, s mind az embereknek, a mint Sz. Tamás tanította és Sz. Pál is jelenti. Hatalma vagyon azokon, kik az ő testszerént való születése előtt voltak és a kik utánna jöttek, az ő- és újtestamentombélieken. A zsidókból és a pogányokból szerzett magának anyaszentegyházat, holott a sinagóga csak a zsidókból állott. IV. Az elsőszülött előtt meg kellett hajlani a több atyafiaknak, és őtöle, vagy őáltala kellett áldomást várni: a Kristus megáldotta a kisdedeket, az apostolokat, és *öbenne áldatnak meg minden nemzetségek.*⁵⁾ Innét mongya Sz. Pál is: *Áldott az Isten és a mi Urunk Jésus Kristusnak Atyja, ki megáldott minket minden lelki áldással a mennyekben a Kristus által.*⁶⁾ V. A szülék kiváltképpen az elsőszülötteket mutatták bé a templomban és megszentelték: a Kristusról Szűz Máriának azt mondotta az angyal: *A szent, melly téled születetik, Isten Fiának hívatatik.*⁷⁾ Sz. Pál pedig azt írja, hogy *ő lőtt nekünk az Istenől megszentelésünk,*⁸⁾ és hogy *magát adta az anyaszentegyházért, hogy azt megszentelné, megtisztítván a víznek fürdőjével, az életnek ígéje által; hogy dichóséggé tenné ömagának az anyaszentegyházat, nem lévén makulája, vagy sömörögzése,*⁹⁾ vagy egyéb efféle; hanem hogy *szent és makula nélkül légyen,*¹⁰⁾ és hogy *megszentelné a népet az ő vére*

¹⁾ Num. 3, 12, 8, 16. ⁵⁾ Gen. 12, 3., ⁷⁾ Luc. 1, 35. szóval él azon

²⁾ Hebr. 9, 12. 18, 18., 22, 18., ⁸⁾ I. Cor. 1, 30. a helyen.

³⁾ Gen. 43, 33. 26, 4., 28, 14. ⁹⁾ Károlyi is ama ¹⁰⁾ Eph. 5, 25—27.

⁴⁾ Ps. 109, 1. ⁶⁾ Eph. 1, 3.

által, a kapun kívül szenvedett.¹⁾ Mellyekből kitetszik, hogy a Kristus minden elsőszülötteket felyülhalad: kinek születésén méltán örvendeztek az angyalok is.

De mivelhogy az angyalok minket is örvendezésre íntnek és azt mongyák, hogy nagy örömet hirdetnek, *melly léssen minden népnek*:²⁾ lássuk michoda okát adgyák e nagy örömnék. *Mert, úgymond az angyal, született ma néktek Üdvözítő, ki az Úr Kristus, a Dávid várasában.*³⁾ Három okát jelenti: mert a ki született, Üdvözítő, Kristus és Ur.

A mi az elsőt illeti: az Üdvözítő neve sokkal inkább illeti a mi Kristusunkat, hogysen az Israelnek régi bírúit, kiket az írás üdvözítőlnék nevez, azért, hogy a népet az ellenségtől megszabadították, mert a Kristus a lelkeket szabadította meg a bűnnek nehéz terhétől és az ördögnek súlyos igájától és kemény rabságától. Ezért neveztetett Jésusnak, a mint az angyal mondotta Józsefnek: *A nevét, úgymond, Jésusnak hírod, mert ő szabadította meg az ő népet az ő bűnökből.*⁴⁾ Hallyad michoda okát mongya Dániel a Messiás eljövételének: *Hogy megszűnyyék az általhágás, és véget végyen a bűn, és eltöröltessék a hamisság, és elhozzattassék az örökkévaló igazság.*⁵⁾ Dávid pedig azt mondotta: *Az Úrnál az irgalmasság: és bővséges önála a megváltás. És ő szabadította meg Israelt minden ő hamisságiból.*⁶⁾ De nemcsak azt chelekeszi: hanem, hogy bővséges megváltását megbizonyítsa, fel is ékesíti a lelkeket az ő szent malasztyával és a Szentléleknek külömbféle szép ajándékival e világon, a más világon pedig feliszteli örök dichőséggel.

II. RÉSZE.

A mi a Kristus nevét illeti, az nem tulajdonnév; hanem, a mint Lactantius írja, hatalmasságnak, vagy országnak nevezete, mert királyi hatalmasságot téssen. Jól mondgya: mert bötű szerént a Kristus annyit téssen mint megkenetett, és minthogy a királyokat külső kenettel megkenték, kristusoknak nevezték: Dávid Sault és magát is kristusnak nevezi. De a mi Üdvözítőnk a belső kenésért, mellyet példázott a külső, neveztetett Kristusnak, kit *az Isten kent meg Szentlélekkel és erővel*:⁷⁾ *az örvendezésnek olajával, az ő közösi*⁸⁾ *fölött*;⁹⁾ minden emberek fölött,

¹⁾ Hebr. 13, 12. T. i.: az Üdvözítőt Jeruzsálem falain kívül feszítették fel.

²⁾ Luc. 2, 10.

³⁾ Vers. 11.

⁴⁾ Matt. 1, 21.

⁵⁾ Dan. 9, 24.

⁶⁾ Ps. 129, 7. 8.

⁷⁾ Act. 10, 38.

⁸⁾ T. i.: társai. — Károlyinál így van; Káldi is így mondja a következő kikezdésben.

⁹⁾ Ps. 44, 8. Hebr. 1, 9.

mint a királyok királyát. Ezt a mi igaz királyunkat példázta Dávid, kit háromszor kentek meg: elsőben, Sámuel Betlehemben: másodsor, a Júda nemzetsége Hebronban: harmadszor, az egész Izrael azon Hebronban. Hasonlóképpen a Kristus, elsőben a Szentlélektől kenetett meg Názaretben, a vigaságnak olajával, midőn a Szűznek méhében fogantatott, és ez titkon lött, mint a Dávidé Betlehemben. Másodsor, mikor a tanítványi és valami kevesen a zsidók között Messiasnak ismérték, azt kiáltván: *Aldott a ki az Úr nevében jó: áldott a mi atyáinknak Dávidnak eljött országa;*¹⁾ mint Dávidot, egyedül a Júda nemzetsége. Harmadsor, mikor minden nemzetségektől Messiasnak tartatott; mint Dávid Israelnek minden nemzetségitől: *midőn minden földre kiment az apostolok zengése és a föld kereksége határirra az ő ígéjök.*²⁾

De nemcsak a királyokat kenték meg, hanem a papokat is, kiknek a kenet fejről a szakállokra és a ruhájok perémekre is elfolydogalt. E kenet chinálásának módgyát őmaga az Isten rendelte és parancholta Moysesnek. Így is megkenetett a Kristus az Istentől az ő társai fölött, főpap lévén Melkisedeknek rendi szerént, ki mind király s mind pap volt. Úgy vagyon, hogy mi is mind a két kenettel megkenettünk a Kristus által, és királyokká s papokká löttünk; a mint Sz. Péter jelenti és Sz. János: királyokká, hogy kívánságinkat meghóldottassuk és ne engedgyük, hogy rajtunk uralkodgyanak: papokká, hogy lelki áldozatokat tegyünk; és a Kristus által, a mint Sz. Pál mongya, *szüntelen bemutassuk az Istennek a díchéretnek áldozattyát, azaz, az ő neréről való vallástérvő ajakoknak gyümölcshét. A jótéteményről pedig és alamizsnálkodásról el ne feledkezzünk, mert afféle áldozatokat engeszteltetik meg az Isten.*³⁾

De a prófétákat is megkenték néha, mint Illyés Eliséust, az Úr parancholattyából. Így is megkenetett a Kristus, ki az a nagy próféta volt, a kit Mosyes ígért maga helyett, a mint Sz. Péter megmagyarázta, és a nép is annak nevezte, mikor a náimi özvegy-asszony fiát feltámasztotta. És minthogy Moyses a tőle ígért próféta felől azt mondotta, hogy hallgassák őtet, azt jelentette, hogy tanítója lészen a népnek, mivelhogy a Kristus is az volt, és ő maga is mesternek nevezte magát: és az Atyaisten is megparancholta, hogy őtet hallgassuk. Hogy pedig e tisztre felkenetetett a Kristus, ő maga megbizonyította, magáról értvén és magyarázván Isaiásnak ama mondását: *Az Úr Lelke énrajtam: azért kent meg engem, elküldött engem evangéliomot hirdetni a szegényeknek, meggyógyítani a töredelmes szívűeket, a foglyoknak szabadlást prédikállani és a vakoknak látást, elbochtáni a megrom-*

¹⁾ Marc. 11, 10.

²⁾ Ps. 18, 5.

³⁾ Hebr. 13, 15. 16.

lottakat a szabadságra, prédikállani az Úr kedves esztendejét és a megfizetés napját.¹⁾ Ezt a tisztet legottan születéskor chelekedéttel megmutatta, ellenkezően e világnak szokásával: azután pedig mind száival, s mind példájával, noha úgy is kevesen követték.

A mi az Úr nevét illeti, a Kristushoz valóban illik: ki a mint királyok királya, úgy az uralkodók ura,²⁾ és maga is javallotta, hogy a tanítványok Őrnak mondták: *Jól mongyátok, úgymond, mert az vagyok.*³⁾ Nagy jelét mutatta uraságának születésekor, azzal, hogy az ördögöket megnémította, kik, a bálványokból szólnán, sokakat meghaltak. Augustus chászár ezer állatokkal áldozván és a Pythius Apolló bálványától kérdezőn, kire szállana útánna a birodalom? csak ezt felelte, a mint Nicéphorus írja: ⁴⁾ *Me puer Hebraeus, divos Deus ipse gubernans, Cedere sede jubet, tristemque redire sub orcum. Aris ergo dehinc tacitus abscedito nostris:* Engem a zsidó gyermek, ki, Isten lévén, az istenekkel bír, székeimből kiűz és a szomorúságos pokolba kerget. Azért ezután a mi óltárunktól hallgatva távozzál el. Megértvén Augustus a feleletet és Rómába térvén, a Capitoliumban egy nagy óltárt épített az Istennek elsőszülöttének, a mint Suidas írja. És Barónius is emlékezőn felőle, azt véli, hogy az a hely a Capitoliumban a Tarpeja kősziklának ellenében vagyon, a hol azután Constantinus chászár igen szép templomot épített a Bóldogságos Szűznek emlékezetire, és a megmondott okért Ara caeli, azaz mennyország óltárának neveztetik, most a Sz. Ferencz szerzetebéliek bírják és a hívek nagy böchfületben tartják.

Ezek így lévén, méltán mondgya az angyal, hogy az öröm, mellyet ő hirdet, *minden népnek léssen,*⁵⁾ azaz minden rendet, minden állapotot illet. Mintha azt mondogta volna: Örvendezzen a pogány, ki setétségben járt és a halál árnyékában lakott, mert nagy világossága támadott: örvendezzen az igazhitű, mert ő maga az Isten Fia, emberré lévén, fundálta a hitet, hogy az embernek úttya az Istenhez az Ember-Isten lenne, a mint Sz. Ágoston mongya: örvendezzen a bűnös, mert a Jéhus a bűnösöket jött híni a penitentiára: örvendezzen az igaz ember, mert eljött az igaz bíró, hogy megadgya az igazságnak koronáját:⁶⁾ örvendezzen az elveszett juh, mert eljött a jó pásztor, ki a tövissek között is felkeresi és örömmel hátára vévén, haza viszi: örvendezzen a beteg és a sebes, mert eljött az igaz orvos a betegekért, és a kegyes samaritánus, ki a sebbe bort és olajt tölt: örvendezzen a rab és a fogoly, ki a bűnnek köteleivel megkötötzetett, mert eljött a ki a foglyoknak szabadulást hirdet: örvendezzen a szegény, mert eljött a ki érettünk szegénnyé lött, hogy mi az ő szegénységével gazda-

¹⁾ Isa. 61, 1. 2.

²⁾ Joan. 13, 13.

³⁾ Luc. 2, 10.

⁴⁾ Apoc. 19, 16.

⁵⁾ Lib. 1. cap. 17.

⁶⁾ II. Tim. 4, 8.

*gokká lennének:*¹⁾ örvendezzen az éhező, mert az égi kenyér, a kenyérnek házában született, melyből a ki észik, örökké él: örvendezzen, végezetre, az egész világ, kit úgy szeretett az Isten, hogy az ő egygyetlenegyszülött Fiaát adta, hogy minden a ki őbenne hiszen, el ne vesszen, hanem örök élete légyen.²⁾

III. RÉSZE.

Elmélkedvén a menyasszony erről az ő jegyeséről, kinn méltó mindeneknek örvendezni, tetétől fogva talpig úgy leírta és kiabrázolta, hogy szebben sem lehet, és minden tagjaiban feltalálta, a miért őtet szeretni kellésék és eljövételén örvendezni.

Kezdgyük el a fején: I. *A feje, úgymond, legfőbb arany, a haja, mint a pálmafa levelei, fekete mint a holló.*³⁾ Emberi természete szerint, a Kristusnak aranyfeje az ő elméje vólt, melly minden jósággal, okossággal, bölcheséggel fel vólt ékesítve és semminéni fogyatkozás benne nem találatott. Hajszájai, a gondolati, hasonlók a pálmafa leveleihez: mivelhogy mindenkor az Istenre néztek és semmiféle háboruságok el nem nyomhadták, mindenkor zöldék és jó gyümölcsökkel telyesek. Feketék pedig, mert bánatosok az embereknek bűneiért, mellyekért tudta, hogy keserves halált kell szenvedni, és azért mondotta: *Szomorú az én lelkem mind halálig.*⁴⁾ Ha pedig egybefoglaljuk a két természetet: a feje az istenség, melyből minden jók úgy származnak, mint valami eleven kútfóból: a hajszájak az emberség, mert miképpen a haj a főtől függ, azonképpen az emberi természet az isteni személytől. Az egészes ember fején vastagon állanak a hajszájak: az emberi természetnek részei és tagjai úgy vóltak az isteni természethez szerkezetve és foglalva, hogy akkor sem váltak el tőle, mikor a testtől a lélek és a vér is elvált. Ez a hajszál, az emberi természet: mikor a keresztnek pálmafáján függött, gyalázatokkal és sebekkel megfeketítettett; de el nem nyomattatott, hanem inkább felemelkedett és győzedelmet vött. Nem engedett azoknak, kik azt mondták: *Szállj le a keresztről:*⁵⁾ hanem inkább, felmagasztaltatván a földtől, mindeneket magához vont.

II. *Az ő szemei mint a vízfolyás mellett való galamboké, mellyek téjjel mosattattak meg, és a tellyes folyások mellett ülnek.*⁶⁾ A feir galambokat tarttyák szebbeknek, és a feirség tisztaságnak és ártatlanságnak jele; a feir galambokat pedig a palæstinusok, mint Istennek áldoztatott és szenteltetett állatokat tartották. Azokáért úgy díchéri a szemeket, mint szépeket, fényeseket, szen-

¹⁾ II. Cor. 8, 9.

³⁾ Cant. 5, 11.

⁵⁾ Matt. 27, 40.

²⁾ Joan. 3, 16.

⁴⁾ Matt. 26, 38.

⁶⁾ Cant. 5, 12.

teket. Valóban feír a Kristus, ki egyebeket is megfeírít érdemivel. *A szemei pedig tiszták, hogy ne lássák a gonoszt, és nem nézhetnek a hamisságra:* ¹⁾ tudniillik, hogy azt javallyák: mert egyébaránt világosok és minden helyen szemlélik a jókat és a gonoszokat.²⁾ Nem is choda: mert az Úrnak hét szemeit olvassuk, *mellyek futosnak az egész földön,*³⁾ mindenekre szorgalmatos gondot viselvén, hogy se a jókat jutalom nélkül ne hadgya, se a gonoszokat büntetés nélkül.

III. *Az orezái mint a patikárosoktól ültetett fűszerszámok táblái. Az ő ajaki legfőbb mirrhát chöpögő liliumok.*⁴⁾ Értsed ezen a Kristusnak igaz chelekedetit: mellyekért soha orezája meg nem pirúlt, mert semmit szemére nem vethetnek; senki a bűnért meg nem feddhetette; mindenütt tiszta szép orezával volt, minéműek a patikárosoknak szép festékekkel felékesített szelenczék, vagy mint a kertekben szép renddel ültetett virágos táblák. Annakfölötte, az ő igazmondását: mellynél egyéb a Kristusnak ajaki közzül vagy száájából nem származott, mivelhogy ő maga is igazság volt: *Minden ember hazug*⁵⁾ ugyan; de a Kristusnak, ki Isten és ember, száájában álnokság és hamisság nem lehetett. Minthogy pedig a mirrha keserű, az igazmondás is sokaknak keserűnek tetszik, és gyűlölséget szerez, mint a kedvezés barátságot: de azért, mint a mirrha a testnek rothadása ellen hasznos, azonképpen az igazmondás a bűnnek rothadásától mególtalmazza a lelket. A Kristusnak feddési igen igazak voltak, de a hitetlen fariseusok igen keserűeknek alították, és azért halálra gyűlölték és üldözték.

Sokan vannak most is, kik Kristusnak igaz és lelki egésségre való mondásit keserűeknek ítélik, kedvetlenül hallják, könnyen megvetik, úgymint: *Ha ki utánnam akar jóni, tagadgya meg magát, és vegye fel az ő keresztét, és kövessen engem. Mert a ki lelkét megakarja tartani, elveszti azt; a ki pedig lelkét elveszti érettem, megtalállya azt.*⁶⁾ És: *Ha tekkettes akarsz lenni, menny el, add el a mid vagydon, és add a szegényeknek, és kinched leszén mennyben: és jőj el, kövess engem.*⁷⁾ És: *Ha ki hozzám jő, és nem gyűlöli az attyát és annyát és feleségét és fiait és attyafiait és nényeit, még pedig az önnön lelkét is, nem lehet én tanítványom.*⁸⁾ Oh üdvösséges mirrha, melly keserű vagy a világ fiainak! de bizony igen szükséges, és ha szintén megkeserited is szájokat, megédesited szívöket: epe vagy gyökeredben, de méz gyümöl-

¹⁾ Hab. 1, 13.

²⁾ Prov. 15, 3.

³⁾ Zach. 4, 10.

⁴⁾ A Vulg.-ban: Genæ illius sicut arcole aromatum consite a

pigmentariis. Labia ejus lilia distillantia myrrham primam. Cant. 5, 13.

⁵⁾ Ps. 115, 2.

⁷⁾ Matt. 19, 21.

⁶⁾ Matt. 16, 24, 25. ⁸⁾ Luc. 14, 26.

chödben: munka az úton, jutalom hazánkban. Nem különböztek a parancholatoktól a Kristusnak chelekedeti, melyeket érthetünk a kezeken. Azért,

IV. *Az ő kezei gömbölyegek aranyból, rakvák hyacintusokkal.*¹⁾ A mit esztergában chinálnak, hamarébb, könnyebben és mestersegesben, fogatkozás nélkül szokták végbevenni. A Kristus az ő chodálatos isteni chelekedetit nagy hamarsággal és tekéletessen végbevitte, és gyakran csak mondásával is nagy dolgokat chelekedett. A vaknak azt mondotta: *Láss:*²⁾ és azonnal látott. Az inaszakadtnak: *Kelly fel, vedd fel nyoszolyádát, és menny a házadba:*³⁾ és mingyárt felkölt, és dolgára ment mindenek látára. A negyednapi megbűszött halottnak: *Lázár jőj ki: és mingyárt előjött a ki megholt volt, megkötvé lévén lábai és kezei ruhákkal.*⁴⁾ Hová lehet gyorsabb dolog? De igen tekéletesek is voltak a Kristus dolgai: sőt *dichéret és dichőség az ő chelekedete:*⁵⁾ *mindeneket móddal és szám szerint és mértékkel rendelt.*⁶⁾ Egy szóval, *mindeneket jól chelekedett.*⁷⁾ Annakfölötte, rakvák a Kristusnak kezei hyacintusokkal. Mert a mint a hyacintus háromféle, úgy a Kristus chelekedetiben három jeles dolgot találunk: alázatos-ságot; megparancholván, hogy azokat *senkinek ne mondgyák:*⁸⁾ bölcheséget; elsőben a betegségnak okát vévén el, tudniillik a bűnt, és azután orvosolván meg a testet, mivelhogy nagyobb is a lelki betegség a testinél: szeretetet, vagy könyörülést; így könyörülvén az özvegyen, támasztotta fel a fiát, és a népen, ele-delt szerzett néki.

V. *A hasa sáfirokkal ékesítettett elefánttetém:*⁹⁾ azaz feír, fényes, tiszta, sima, igyenes, erős. Az elefánt nem fajtalan állat, hanem tisztaságszerető, azért példázza a tiszta szűzességet: a teteme erős, példája az állhatatosságnak. A sáfir tiszta ég színű, és a tiszta ember újjában tisztán megmarad a sáfirköves gyűrű; a mint Marbodæus Rhedonensis írja: azért azt jelenti, hogy a tisztaság égi dolog és égbe méltó. Eggyez a menyasszony mon-dása a Sz. Pál mondásával: *A mi az Istenben erőtlenség, erősb az embereknél.*¹⁰⁾ Mert a hason, mely az emberi testben leggyengébb tag és leghamarébb rothad meg, érthettyük a Kristus emberségé-nek halandóságát és nyomoruságok alá vettetett állapotját, mely az istenséghez képest olyan, mint a has a chonthoz képest: de mindazáltal a Kristusban az emberi természet is feír volt, mint az elefánttetém, semmi vétékkel meg nem rúttatott: annak fölötte, vastag, mivelhogy a koporsóban sem rothadott meg. És

¹⁾ A Vulg.-ban: Manus illius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis. Cant. 5, 14. Károlyinál: Az ő kezeiben aranygyűrűk stb.

²⁾ Luc. 18, 42.

³⁾ Marc. 2, 11. ⁷⁾ Marc. 7, 37.

⁴⁾ Joan. 11, 43. 44. ⁸⁾ Marc. 7, 36.

⁵⁾ Ps. 110, 3. ⁹⁾ Cant. 5, 14.

⁶⁾ Sap. 11, 21. ¹⁰⁾ I. Cor. 1, 25.

mennyei malaszttal lévén felékesítve, sáfirokkal telyes volt, főképpen a Szentléleknek hét jeles ajándékival: *Megnyugszik, úgymond Isaiás, a Messiáson az Úr lelke, a bölcheségnek és értelmének lelke, a tanításnak és erősségnek lelke, a tudománynak és isteni tiszteletnek lelke, és betölti ötet az Úr félelmének lelke.*¹⁾

VI. *A szárjai márványoszlopok, mellyek aranytalpakra fundáltattak.*²⁾ Ez, a mint Theodorétus írja, a Kristusnak erősségét és állhatatosságát példázza és jelenti. Mert miképpen hogy az emberi testnek minden terhét a két szárjai hordozzák és tarttyák: azonképpen az a két jószágos chelekedet hordozza és tarttya a lelki épületet. A talpak pedig aranyból vannak, mert a Kristus erőssége és állhatatossága a bölcheségnek és szeretetnek szép tiszta aranyán fundáltattak. Az erősség a bölcheségen, hogy nyakra-főre ne menne, mint a bölcheség nélkül való erősségben történik: az állhatatosság a szereteten, hogy a munkának terhe alatt el ne hajlana és el ne dőlne. Valóban különböz a Kristus ábrázattya a Nabukodonosor állóképétől, mellyet álmlában látott. Mert a Kristusnak feje, kezei és talpai aranyból vannak: a Nabukodonosor képének pedig csak a feje arany, a keze ezüst, a lábai félddel elegyítettett vas: e világi bölogságnak valóságos példája, melynek kezdeti³⁾ akárminémű ékes és friss legyen is, a közepi mingyárt alábbvaló, a vége pedig semmirekellő: valami kevés ideig láttatnak virágozni és fényleni, de hamar megüti a kéz nélkül kivágattott kő,⁴⁾ az Istennek kemény igassága, és lábairól leütven az egész képet, semmivé teszi; a mint kitetszett a világnak négy fő birodalmiból, mellyeket példázott az állókép, mellyek füstbe mentek, és nagyobbbrészre csak nevek vagyon meg,

VII. *Az ő ábrázattya mint a Libanusé, választott mint a cédrusok:*⁵⁾ azaz hasonlatos a gyönyörűsleges hegyhez, melly ékes szép virágokkal, tettetes magas fűkkel, kedves madarak éneklésével, kellemetes jóillatú fűszerszámokkal és minden egyéb gyönyörködtető dolgokkal; a minéműnek tartották a Libanus hegyét. És miképpen hogy a Salomon templomához a Libanus hegyéről hordottak épületre való eszközöket: hasonlóképpen a lelki templomnak épülete, mellyet Isten az embernek teremtesekor kezdett, a Kristusból áll; a mint Sz. Pál igen szépen taníttya. Továbbá, minthogy a Libanusban legböchülletesb volt a cédrusfa, fellyülhaladván minden egyéb fűkat igényességgel, magassággal, jóillattal és rothadatlansággal: ahhoz hasonló a Kristus, ki sok eze-

¹⁾ Isa. 11, 2. 3.

²⁾ A Vulg.-ban: Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas. Cant. 5, 15. Károlyinál: Az ő szárjai

tiszta arany fundamentomon álló márványkőből csinált oszlopok.

³⁾ T. i.: kezdete.

⁴⁾ Dan. 2, 34.

⁵⁾ Cant. 5, 15.

rekből választatott, és nemcsak az embereket haladta meg, hanem az angyalokat is, szentséggel, tisztasággal, malasztal, dichóséggel.

VIII. Hogy semmi fogyatkozás ne láttatnék a Kristusban lenni, utólyára a menyasszony ímígyen fejezi bé díchérő beszédét: *Az ő torika igen édes, és mindenestől kívánatos.*¹⁾ Mintha azt mondaná: Semmi ninchen megvethető benne, minden szavajárása, minden magaviselése kívánatos, kellemetes. Ki volna azért, a ki e drága személyben nem gyönyörködnék? ki minden nemzetsegtől kívántatott:²⁾ és az örökkévaló halmoknak is kívánsága.³⁾ Főképpen minthogy ő is öröktől fogva kívánt velünk lenni, a mint Salomon által jelentette, mondván: *Gyönyörködöm vala naponként, játzodozván előtte minden időben; játzodozván a föld kerekéségén: és az én gyönyörűségem az emberek fiaival lenni.*⁴⁾ Melly mondásnak első részét az istenségnek tulajdonítyák némelly doktorok: az utolsó részét pedig a megtestesült Ígének. Mert az Atyaistennek Ígéje és Bölchesége világ kezdetitől fogva gyönyörködni kezdett az ő jövendőben való megtestesülésében. Melyben két dolgot akart kiváltképpen végbevinni, tudniillik: az anyaszentegyháznak (mellyet Sz. Pál az *Isten házának* nevez⁵⁾ felépítését és az emberi nemzet fő ellenségének meggyőzését (kit Urünk ömaga erős *fejgyeresnek* nevezett⁶⁾), mellyek előtte forogván, gyönyörködött és, hogy így szólyak, azokban mulatozott. A ki valami szép palotát akar építeni, annak formáját kiabrázollya, azután azt gyakorta szemléli, gyönyörködven benne, és alig várja, hogy hozzá kezdhessen. A ki valóságos bajt akar is vni, minekelötte arra kellyen, az előtt próbállja magát és a harcznak módgyát elméjében forgattya, mi módon kellessék magát viselni és ellenségét meggyőzni. Hasonlóképpen az Isten Fia az ő anyaszentegyházának fundálását kiabrázolta, Évát az Ádám oldalá chontyából formálván, a mint az anyaszentegyház a Kristus oldalából formáltatott: az ördöggel való bajvivását pedig azzal, hogy megátkozván a kígyót, azt ígerte, hogy az asszony magva megrontya annak fejét, mellyet a Kristus az ő keresztfájának bottyával vitt véghez. És így világ kezdetitől fogva példákat forgatott előtte⁷⁾ az Istennek Fia, mellyeket a sz. írásban szerte-szerént béíratott, és azért nevezte őtet Sz. János *világ eredetitől fogva megöletett Báránymak.*⁸⁾ tudniillik a példákban.

A másik része,⁹⁾ a megtestesült Ígére néz. Mert az Istennek Bölchesége akkor jött közinkbe, és forgott s nyájaskodott közöttünk, a mikor megtestesült és született, a mint Isaiás jelentette,

¹⁾ Cant. 5, 16.

⁵⁾ I. Tim. 3, 15.

⁹⁾ T. i.: Salamon ama szavainak, a melyeket az előbbi kikezdésben előhozott. V. ö. e lapnak 4. jegyz.

²⁾ Ag. 2, 8.

⁶⁾ Luc. 11, 21.

³⁾ Gen. 49, 26.

⁷⁾ T. i.: magaelőtt.

⁴⁾ Prov. 8, 30. 31.

⁸⁾ Apoc. 13, 8.

mondván: *Ímé egy szűz méhében fogad, és fiat szül, és a neve Emmanuelnek hívattatik.*¹⁾ Melly az evangélista által így magyaráztatik: *Velünk az Isten.*²⁾ Hogy pedig gyönyörűségét abban mondotta, hogy az emberek fiaival légyen, Hugo Cardinalis imígyen elmélkedik fölöle: Inkább gyönyörködik az emberek fiaival lenni, hogysem az angyalokkal, mivelhogy azokban gyönyörködünk inkább, a mellyeket vadászással, vagy madarászással fogunk, hogysem a miket házunknál tartunk. Az angyalok pedig a házanépe mennyországban, a hol mondatik az Isten lakni: az embereket pedig prédikálásának vadászattal fogta az Isten Fia és a kereszten való halálának madarászattal. Szokások a madarászoknak, hogy egy magas karóra kötnek valamely madarat, és látván azt a hasonló madarak, hozzája röpülnek és igen könnyen a lépben, vagy törben megfogattatnak. A Kristus a keresztfán mihelyen azt mondotta: *Atyám, bocsásd meg nekik, mert nem tudják mit mivelnek:*³⁾ legottan hozzája sietett az egyik tolvaj, mondván: *Uram, emlékezzél meg rólam, mikor országodba jutsz.*⁴⁾ Azután chakhamar a százados is dicsőítvén az Istent, és mondván: *Bizony, igaz volt ez az ember:*⁵⁾ avagy: *Bizony, ez az Isten Fia volt.*⁶⁾

Ha kérdés: Michoda gyönyörűsége volt az Isten Fiának az emberek fiaival való létében? Azt mondom, hogy a próféta megjelentette: mert midőn azt mondotta volna, hogy *a neve Emmanuelnek hívattatik*, mingyárt utána vetette: *Vajat és mézet észik, hogy tudgya a gonoszt megvetni, és a jót választani.*⁷⁾ Mintha azt mondotta volna: Olly kedves léssen az emberek fiaival való lakása, mint a ki mézzel egyeltett vajat észik. Mert noha mind egyik s mind másik magán is kedves és gyönyörűséges: mindazáltal kedvesb és gyönyörűségesb mind a kettő egygyütt. Az Istennek az ember kívül két rendbéli teremtetállattya volt: egyik tellyességgel lelki, tudniillik az angyalok; kiket a méz példázhat: a másik tellyességgel testi, tudniillik az egyéb teremtetállatok, mellyeket a vaj példázhat. Mind a kettőt szerette s mind a kettőben gyönyörködött: de főképpen az emberben, ki lélekből és testből áll, és mind a mézet s mind a vajat magában foglalja. Azokáért *sem az angyalokat nem vötte fel, sem az egyébféle állatokat; hanem az Abrahám magvát vötte fel.*⁸⁾ Annakokáért mi is nagyobb hálaadással tartozunk, mind az angyaloknál s mind az egyébféle állatoknál, s nagyobb örömrünk is lehet azoknál. Mellyeknek ha megfelelünk, kétség nélkül jutalmát is vészszük az örök boldogságban: mellyet engedgyen minnyájunknak a fölséges mindenható Atyaisten, az ő áldott szent Fiának érdemiért. Amen.

¹⁾ Isa. 7, 14.

²⁾ Luc. 23, 34.

³⁾ Luc. 23, 47.

⁴⁾ Isa. 7, 14. 15.

⁵⁾ Matt. 1, 23.

⁶⁾ Luc. 23, 42.

⁷⁾ Matt. 27, 54.

⁸⁾ Hebr. 2, 16.

KARÁCSONNAPI ÖTÖDIK BESZÉD.

(Ján. ev. 1, 1—14.)

Azt írja a bőlel Ecclesiasticus, hogy Ezekiás király napjaiban hátra tért a nap és meghosszabbította a király életét. Melly azt példázta, a mit Sz. János a máj evangéliomban írt : *Az Íge testté lőn.*¹⁾ Az ember, kit az Isten őmaga minden ő teremtetállatin királyná rendelt, nagy betegségbe esett vólt : kihez orvosúl az Istennek Ígéje küldetett, kiben *élet vagyon, és az élet az emberek világossága: és igaz világosság, melly megvilágosít minden e világra jövő embert:*²⁾ ez az igazságnak napja, *kinek tollaiban egészség vagyon.*³⁾ Ez az igazvilágosságú nap neminéműképpen visszament, mikor az Íge testté lött: mert a *szoljai formát felvécén,*⁴⁾ igen megalázta magát, és azzal gyógyította meg az embert, sőt fel is támasztotta (holott a bűn által ugyan meghólt vólt) mind a kegyelemnek és malasztnak, s mind az örök boldogságnak életére : mivelhogy azért jött, *hogy élete legyen, és bővebben legyen ;*⁵⁾ nemcsak a malaszttal, mint a bűn előtt, hanem az örök dichőségel is. Miképpen pedig Ezekiás idejében a nap tíz garádittsal tért hátra : úgy a mi napunk is, az angyali kilencz karokon alászállván, a tizedikre jutott, az emberi természetre, melly kisebb az angyalinál, és azért mondotta Sz. Pál, hogy a Jésus *egy kevésse megkisebbült az angyaloknál.*⁶⁾ De ez mind azért lött, hogy Isten fiaivá lennének, a kik a Jésus nevében hisznek. Azokáért méltó arról elmélnedünk, de józanon, hogy háláadók legyünk és életünket jól rendellyük. Mellyet hogy alkotmatosban megchelekedhessünk, e mostani prédikátzióban :

I. Szóllok a testté lött Ígéről, ki mibennünk lakik, és tellyes malaszttal és igazsággal.

II. Megmutatom, hogy inkább illett az Ígéhez, hogysem más személyhez a megtestesülés.

III. Megbizonyítom, hogy a Kristusban két természet vagyon.

¹⁾ Joan. 1, 14.

³⁾ Malach. 4, 2.

⁵⁾ Joan. 10, 10.

²⁾ Joan. 1, 4. 9.

⁴⁾ Phil. 2, 7.

⁶⁾ Hebr. 2, 9.

I. RÉSZE.

Bizonyos dolog, hogy midőn Sz. János azt mondotta, hogy *az Íge testté lett,*¹⁾ a testen, az írásnak szokása szerint, az embert értette. Azokéért, elsőben, kérhetőné valaki: Miért nem mondotta nyilván és világosan: Az íge emberré lett? Felelet: első oka az, hogy a tévelygő Marcionnak, Manichæusnak és azon pórázon járó eretnekeknek szájokat bédugná, kik a Kristusnak valóságos testét tagadták és azt csak tettetettnek mondották. Második az, hogy az Istennek hozzánk való jóvóltát jelentené, kikért testté, azaz legalábbvaló dologgá lett, a mint Theophylactus írja. Harmadik oka az, hogy a Kristus szenvedését jelentené, melyet Sz. Pál a Kristus teste napjainak nevez.²⁾ Negyedik az, hogy megmutatná a Kristussal vérszeréntvaló atyafiuságunkat, minthogy a vér a testben vagyon, mint tulajdon helyén. Holott azt vedd eszedbe, hogy noha csak az Isten Fia, a szentháromságbéli második személy, lett emberré: mindazáltal a két természetnek öszveszerkeztetését a teilyes Szentháromság chelekedte: mint midőn valaki harnadmagával öltözteti fel magát, a felöltöztetés mind a háromnak tulajdoníttatik, de a felöltözés csak egynek, a mint Sz. Ágoston jelenti. Ki más hasonlatossággal is él e dolognak megmagyarázásában: Nézd, úgymond, a cziparát, gyönyörűséges zengést hallasz, melyben három dolog láttatik lenni: a tudomány, a kéz és a húr; de csak egy a zengés. A tudomány tanít, a kéz pendít, a húr zeng: háromé a chelekedet, de az egy húr zeng: sem a tudomány, sem a kéz nem zeng, hanem a húrral együtt chelekesznek. Azonképpen, sem az Atya, sem a Szentlélek fel nem vészi a testet: de mindazáltal a Fiúval együtt chelekesznek.

Ez az Íge testté lévén, *mibennünk lakott.*³⁾ Az Isten az ó-törvényben négy rendbéli helyben lakott az emberek között: 1. Hajlékokban és sátorokban. 2. Az Obededom házában, három hólnapig. 3. A Dávid palotájában, vagy várasában, több ideig. 4. Annál is tovább Salomonnak ékes és dichőséges templomában. *Ezek mind példában történtenek,*⁴⁾ és példázták az Isten Fiának négyféle lakását az emberek között: I. A prófétáknak jövendölésiben és példákban, mellyekkel nekünk ígertetett. II. Kilencz hólnapig a Szűz Máriának méhében. III. Harminczhárom esztendeig az emberek között, melly lakásban gyönyörködött. IV. Mind a mái napig az emberek szívében, kiket Sz. Pál az Isten templominak nevez. Erről mondotta Urunk, hogy velünk vagyon *mindennap viláig végezetig.*⁵⁾ De Sz. János a harmad rendbélit érti, és azt veti

¹⁾ Joan. 1, 14.

²⁾ Joan. 1, 14.

³⁾ Matt. 28, 20.

⁴⁾ Hebr. 5, 7.

⁵⁾ I. Cor. 10, 11.

utánna : *És láttuk az ő dichóségét, mint az Atyának egyetlenegy szülöttének dichóségét, tellyest malaszttal és igassággal.*¹⁾ Ezt a dichóséget sokképpen megmutatta a Kristus, mind tanításában, s mind chodatételiben. Melyhez hasonló nem volt se Moysesben, se egyéb pusztá emberben. Mert mivelhogy azok szolgák voltak, csak kegyelemből volt részök a dichóságban : de a Kristusnak, úgy mint Fiúnak, a dichóság természetszeréntvaló volt : sőt, a mint Sz. Basilius elmélkedik, Sz. János a Kristust egyetlenegy Fiúnak nevezvén, azt jelentette, hogy annyi dichósége volt, mint az Atyának. Mert a melly atyának több fiai vannak, nem adgya egynek minden dichóségét és gazdagságát, hanem elosztja közöttök, és senkinek annyi nem jut, mint az attyoknak volt : de az egyetlenegy fiának mindenét oda adgya és magához hasonlóvá teszi. És ezt jelentette Urünk ómaga, mondván : *Mindenek valamelyek az Atyáé, enyímek.*²⁾

Tellyes volt a Kristus malaszttal : de különben hogyses a Szűz Mária, vagy Sz. István, vagy egyéb szentek : kikiről azt olvasuk, hogy tellyesek voltak malaszttal, vagy Szentlélekkel. I. A Kristusban noha nem volt véghetetlen a megszentelő és bennelakó malaszt, a mint Sz. Tamás és a több doktorok tanították : mindazáltal olly bővséges volt, hogy egyedül mindeneknek együttvaló malasztját is sokkal felyülhaladta, és azt mondhattuk, hogy a Kristus olly tellyes, mint a mély tenger ; a Szűz Mária, mint a nagy folyóvíz ; a több szentek, mint bizonyos edények, mellyek noha nagyobbak és kisebbek, mindazáltal, az ő módgyok szerént, mindenik teli. II. Minden szenteknek malasztja a Kristus malasztjából származik, mint a folyóvizek a tengerből. Azért mondgya Sz. János, hogy *az ő tellyes voltából vöttünk minnyáján, malasztot a malasztért.*³⁾ És ismét : *Az Atya szereti a Fiát, és mindeneket az ő kezébe adott :*⁴⁾ nekünk pedig *a Kristus ajándékozásának mértéke szerént adatott a malaszt.*⁵⁾ III. A Kristus malasztja tulajdona volt és, az Istennel való egyesülésért, természete szerént való ; egyebekben pedig a tellyes malaszt csak részeltetésből volt : a mint tellyes világosságnak mondhattuk, a mi valóban fénylik : de különben a nap felől és a felől a mi a naptól világosítottik, mint a hóld és a chillagok felől, noha azok is eléggé fénylenek. IV. A Kristusban, fogantatásától fogva, tellyes volt a malaszt : de egyebekben nevedett. V. Mindenek⁶⁾ a malaszt érdeme fölött adatik : de a Kristus emberségének adatott malaszt ötet illette és, úgy mint Isten Fia, mindent megérdemlett.

Tellyes volt igassággal is : 1. Mert őbenne és őáltala tellyesedtek bé az Istennek minden ígéreti, mellyeket az emberi nem-

¹⁾ Joan. 1, 14.

⁴⁾ Joan. 3, 35.

⁶⁾ T. i. : mindenkinek,

²⁾ Joan. 16, 15.

⁵⁾ Eph. 4, 7.

v. minden embernek.

³⁾ Joan. 1, 16.

zetnek tött. *Az irgalmasság és az igazmondás előltalálták egymást:* ¹⁾ mert a mit Isten irgalmasságából ígért, igazán bétellyesítette. 2. Mert az ó-testamentomi példákat és árnyékokat ő vitte végbe, és azért mondotta, hogy nem jött a törvényt felbontani, hanem bétölteni.²⁾ 3. Mert hazugság soha az ő szájában nem volt,³⁾ sem álnokság az ő szájában nem találtatott.⁴⁾ 4. Mert tellyes volt az Istennek isméréivel, és azt mivelünk is közlötte: mivelhogy azért is jött e világra, hogy bizonytságot tégyen az igasságról.⁵⁾

II. RÉSZE.

Kérdené másodsor valaki: Inkább illet-e, hogy az Íge, vagy a Fiú lenne testté, hogysesem az Atya, vagy a Szentlélek? A mit az Isten chelekeszik, úgy mint véghetetlen bölcheség és jószág, kétség nélkül, ha mi semmi okát nem adhatnók is, azt kellene vallanunk, hogy az leginkább illet: de ennek okait is találljuk a sz. írásban és a szent atyák elmélkedésiben. I. Mindenek az Íge által löttek, és az ember is, ki mindeneknek fejedelmévé tétetett volt, ki a bűn miatt megromlott. Méltó volt tehát, hogy azon Íge állatná helyére: mellyért, hogy őmaga akart emberré lenni, az ő véghetetlen szeretetinek tulajdonította Sz. Damascénus. II. Az Ígében élet volt: tehát illet, hogy a meghólt embert ő elevenítené meg, mellyet az ő halálával vitt végbe. III. Az Íge az embereknek világhossága volt: tehát ő világosíthatta meg a vak embert, a végre, hogy láthatná az Istennek mennyei dichóségét. IV. A tudatlanokat ígével, vagy beszéddel kell tanítani: az ember azért, tudatlan lévén minden üdvösséges dologban, az Ígének tanítását kívánta. Ki testté lévén, nemcsak beszéddel, hanem példával is tanította,⁶⁾ és azért neveztetett is tanítónknak és mesterünknak. V. Az embert Isten az ő képére teremtette és az okosságnak királyipálcáját kezébe adta, hogy egyéb állatokon hatalma volna és azoknak parancholna: az ember pedig a képet is megmochkolta és az okosságot is megtapodta, a barmok életéhez szabván magát és azokhoz hasonlónak lévén. Azokáért az Íge, ki az Atyának képe, vagy ábrázattya, testté lött, hogy a kép a képet megsegetené, elveszett szépségét helyére hozván és mint valami reányomott pechéttel megújítván, hogy azt azután nagyobbra böchülléné. VI. Az Íge, Istennek Fia, testté lött és ember fiává, hogy az embert Isten fiává tenné, a mint Sz. Leo mondgya. Természetszeréntvaló Fia csak egy vagyon az Istennek, és több sem lehet; de fogadott fiai sokan lehetnek. Azokáért az eggyetlenegy e világra jött, hogy sokakat fogadott fiakká tenne és azokkal közlené gazdag örökségét, mel-

¹⁾ Ps. 84, 11.

²⁾ Apoc. 14, 5.

³⁾ Joan. 18, 37.

⁴⁾ Matt. 5, 17.

⁵⁾ I. Pet. 2, 22.

⁶⁾ T. i.: az embert.

lyet ha szintén mindenekkel közöl is, meg nem kevesedik, a mint Sz. Ágoston mondgya.

Azt írja Caelius egy Dejotarus nevű emberről, hogy fiait, egytől megválva, mind megölte, hogy az egy hatalmasb lenné és öröksége sokfelé ne szakadna: azokéért szőlőtőnek neveztetett, melynek csak egy vesszejét hadgyák, hogy bővebben vonhassa magához a földnek nedvességét. A Törökbirodalomban is hasonló szokás vagyon: gyakrabban a chászár fiai közül csak egyet hagynak meg. Sőt némelly keresztyén országok törvénye szerént is, az elsőszülötté a derék örökség, hogy együtt maradjon, a több atyafiait pénzzel fizeti ki. Nem úgy chelekedett az Istennek és a Szűz Máriának elsőszülötté: hanem a melly nagy örökséget maga bírhatott volna, csak fogadott atyafiaival is örömet közlötté. Valóban *igaz szőlőtő*,¹⁾ kinek minnyájan szőlővesszei vagynak: kiknek noha bővségessen engedi az ő malasztyának nedvességét, mindazáltal meg nem fogyatkozik, sem ki nem szárad. Azokéért Dejotarus, hogy egyet meggazdagítana, sokakat ölt meg: de az Atyaisten az ő egyetlenegy Fiát adta halálra, hogy sok atyafiai gazdagúlnának meg az ő halálának érdemivel.

Mondám, hogy, a több okai között, az Íge azért lött testté, hogy a tudatlanokat tanítaná: mellyet ugyan testesüléssel is valóságosképpen megchelekedett, melyből az Istennek ismérétihe juthatunk, kiből véghetetlen hatalmasságot, bölcheséget és irgalmasságot tapasztalunk. Hatalmasságot: mert, a mint Sz. Basilius mondgya, nagyobb hatalmasságát mutatta az Isten az ő megtestesülésében, hogysen az egész világnak semmiből való teremtésében. Ha a Kristus testét meggondolod: szűztől fogantatott, a Szentléleknek erejéből; ha lelkét: teremtésének első szempillantásától fogva tellyes volt minden tudománnyal és bölcheséggel; ha személyét: abban három különb rendbéli dolog találtatik, test, lélek és istenség, mellyet soha senki sem hallott. Bölcheséget tapasztalunk benne: mert, midőn az emberek úgy eltévelyedtek volna, hogy az emberi ábrázatra formáltatott képekben inádnák és tisztelnék a hamis isteneket, nem is emelnék fel elméjeket a láthatatlan Istennek ismérétihe és tiszteletire, az Isten maga vötte fel az emberi ábrázatot, hogy ne a hamis isteneket tisztelnék az emberi ábrázatban, hanem az igaz Istent az igaz emberi testben. Irgalmasságot is: hogy alkotmányának, tudniillik az embernek, erőtlenségét meg nem útálta, hanem, szánakodván esetin, kezét nyújtott néki és felemelte, a mint Sz. Damascénus írja. Továbbá, ha a jóság a maga közlésében mutattatik meg, a mint Sz. Dionysius írja: nem lehet az Istennek nagyobb közlése teremtettallattyával, mint hogy az Íge testté lött. Annakföltre, ha a kegyes-

¹⁾ Joan. 15, 1.

ség abban áll, hogy a fejedelmek szelíden viselleyék magokat az alattokvalókhöz, azt valóban megmutatta a Kristus, ki a bűnö-söket is nemhogy megvetette volna, hanem inkább magához édesgette, és ha erős és chipós bort kellett a sebbe tölteni, azt is olajjal egyeltette.

Ezt Isaiás imígyen jövendőlte meg: *Vessző jő ki a Jesse gyöke-réből, és virág nevedik az ő gyökeréből:* ¹⁾ azaz, a mint némelly sz. atyák magyarázzák, virágos vessző, mellyen a Messiást értik, és, a mint Sz. Hilarius mondgya, a vesszón értetik az ő királyi hatalma: de, mivelhogy az nem kegyetlen birodalom, emlekezet vagyon a virágról is, hogy a vesszőt a virág meggyengítené, mert ha kit virágos vesszővel ütnek, virággal is hintik; és azért példája a virágos vessző a hasznos és szeretetből származott büntetésnek. Ezért hasonlítottá Dávid a Messiást a gyapjúba szálló essőhöz, ²⁾ melynek semmi chattogását nem hallani, a mint hallani midőn kemény kőre esik. Melyről szép ígéretet tött az Atyaisten Isaiás által: *A megrepesztett nádat el nem rontya, és a füstölő gyertya-belet meg nem óltya:* ³⁾ azaz oly gyengén lépik, hogy ha szintén megrepesztett nádra háгна is, melynél romlandóbb dolog nem lehet, meg nem rontaná, és ha csak füstölő chöpüre háгна is, meg nem óltaná. Melly gyengén való lépésről a spanyolok azt mondgyák példabeszédben, hogy ha az ember tikmonyakon járna is, egyet sem törne meg benne. Mivelhogy pedig a zsidó nyelv a járásom embernek minden magaviselését jelenti: a próféta azt jövendőlte a Kristusról, hogy minden dolgaiban oly chendes léssen, hogy semmi háborgását nem hallhatni, és nem hogy valakit meg-ejtene, de még az elesteket is felemeli.

Ezeket igen hasznoson tanulhatyuk meg az Ígének meg-teszteléséből: de annakföltre a mi hitünknek legnehezebb ága-zattját is, tudnillik a Szentháromságnak szentséges titkát. Melly titkos szentség az Ígének megtestesülése előtt igen homályos volt és keveseknél volt nyilván tudva: azután pedig az egész világon kiterjedett és kihirdettetett. És mihelyen az Isten az angyal által a Szűz Máriát köszöntette és az Ígének megtetesülését néki meg-jelentette, legottan nyilvánvaló emlekezet lött a Szentháromság-ról: mert az Atyaistent magasságbelinek nevezte, kinek ereje árnyékozta meg a Szűz Máriát; a Szentleket pedig világosan em-lítette, ki a Szűzre szállott, hogy, a ki öröktől fogva Istennek Fia volt, időszerént embernek fia lenne. Azután, hogy megkeresztel-kedett a Kristus, az Atyaistennek szóztattát hallotta Sz. János: mellyel a Fiúról bizonytságot tött, hogy az az ő szerelmes Fia, kiben néki kedve tölt: a Szentlélek pedig galamb képében szállott reája. Hasonlóképpen midőn színét elváltoztatta, az apostolok

¹⁾ Isa. 11, 1.

²⁾ Ps. 71. 6.

³⁾ Isa. 42, 3.

hasonló szavát hallották az Atyának a Fiúról, és azon apostolokat fényes köd árnyékozta meg, mellyen Sz. Tamás és egyebek is a Szentlelket értik. Nem szóllok most a Kristusnak tanításáról és chodatételiről, mellyekben nyilván emlekezett az Atyáról és Szentlelekről és magát Isten Fiának bizonyította lenni: csak szintén azt mondom, hogy mikor az apostolokat az egész világra küldötte az evangéliomnak prédikálására, megparancholta nekik, hogy minden nemzeteket megkeresztelnének, Atyának és Fiúnak és Szentleleknek nevében. Innét vagyon, hogy most is, még a gyermekké is, nyilván és bizvást tanubizonytságot téznek a Szentháromságról és semmi nem forog gyakrabban a keresztýének nyelvén, mint e szép ígék: Atya, Fiú, Szentlelek, telyes Szentháromság egy bizony Isten.

III. RÉSZE.

Kérdené valaki harmadszor: Minthogy az Ígének testté lété-ről azt vallyuk, hogy a Kristusban két természet vagyon egy személyben, tudniillik isteni és emberi természet, és mindenik megtartya az ő tulajdonságit: vagyon-e ahoz hasonló példa a természet szeréntvaló dolgok között? Felelet. Nyilvánvaló és tekéletes példája nem találtatik, mivelhogy természetfölttvaló sok dolgok találtatnak benne: mindazáltal néminémű árnyékos példáit találjuk, mellyekkel az egygyűű keresztýen megelégedhetik. I. Ha az éles kardot megtűzesíted, abban mind a kardnak, s mind a tűznek különböző tulajdonságit és chelekedetit megtapasztalhatod; mert vág és éget: vág, mint kard; éget, mint tűz: egyik a másiknak akadékat nem szerez, hanem mind a kettő éppen megmarad az ő állapottyában. Hasonlóképpen a Kristusban két természet vagyon; isteni és emberi, íge és test: egyik a másikat nem fogyattya, és mindenikben megmarad tulajdonsága szerént való chelekedete. Mihelyen kiűzte Ádámot az Isten a paradichomból, legottan a *gyönyörűségnek paradichoma eleibe helyezteté a Kérbint és tűzes s kétélű kardot, az élet fája útának őrizetire.*¹⁾ Mintha azt akarta volna jelenteni az Isten, hogy senki addig paradichomba, az életnek fájához, nem mehet, mígnem az Isten és ember egy személyben kapcholtatik, és mint a tűzes kard forgolódik az emberek között: gyűjtogatván őket az isteni ismérnek és szeretetnek tűzével, elvlasztván és néminéműképpen elvágván minden testi indulatot az evangéliomi tekéletességnek kardgyával.

A tűzről emlekezett Urúnk, mondván: *Tűzet jöttem bochtatani*

¹⁾ Gen. 3, 24.

a földre, és mit akarok ha nem hogy felgyuladjon? ¹⁾ Erzették azok ezt a tüzet, a kik Urünk beszélgetéséről azt mondták: *Nem gerjedez vala-e a szíriünk mibennünk, midőn szállana az úton, és megnyilatkoztatná nekünk az írásokat?* ²⁾ A választó kardról is emlékezett Urünk, mondván: *Nem jöttem békeséget bochtáni, hanem fegyvert: mert elválasztani jöttem az embert az atya ellen, és a leányzót az anyja ellen. etc.* ³⁾ Ennek a tüzes kardnak cheledetét megmutatta a testté lött Íge, legottan hogy e világra született: mert a pásztorokat, isteni fényességgel körülölvén, nyájuktól elválasztotta; és az isteni szeretetnek tüzevel úgy felgerjesztette, hogy még étszaka elmentek és felkeresték az Üdvözítőt. Hasonlóképpen, a fényes chillag által, a mágusokat elvonta hazájuktól és a Kristushoz vezette, kihez imádással és ajándékokkal mutatták meg szeretetüket.

És talám ezt példázta az égő, de meg nem égő chipkebokor. Mert az alaton, kemény és tövisses chipkebokor a Kristusnak emberségét példázta: melly, a sok munka és nyavalya által, a szegénységnek és alázatosságnak külső színe által, elvetettnék és alávalónak láttatott és ítéltetett. És miképpen hogy a tűz egybe volt foglalva a chipkebokorral, de meg nem emésztette: azonképpen az istenség egy személyben lévén az emberséggel, ennek halandóságát és egyéb tulajdonságát meg nem emésztette, sem el nem fogyatta. Azokáért, a mint Sz. Gergely írja, azt akarta Moysesnek jelenteni az Isten, hogy abból a népből származnék az, a ki az istenségnek tüzeiben a mi testünknek fájdalmát, mint a chipkebokornak tövisét, felvenné: és a mi emberségünknek állatytát az istenségnek lángjában is úgy megtartaná, hogy meg ne emésztődne. Hogy pedig az istenséget a tűzhöz hasonlíttotta, a sz. írásból tanúlta, mivel Moyses és Sz. Pál az Istent emésztő tűznek nevezik.

Hasonló dolgot látunk a kristályban is, avagy akárminémű üvegben, mellyet tellyességgel általhat a nap fényessége: de mindazáltal éppen marad mind a fényességnek, s mind az üvegnek mivólta, és ha az üveget darabokra török is, a fényesség mindenik darabban megmarad. Hasonlóképpen az istenségnek fényessége általjárta ugyan az emberségnek gyarlóságát: de mindazáltal mindenik megmaradott az ő tulajdonságiban. És noha a Kristus halálakor a testtől a lélek és a vér elvált: mindazáltal az istenség mindenikkel megmaradott. De a vízben is egy ilyen dolgot látunk, midőn valami festékekkel színt adnak neki, és a ruhában is, ha valami jó illattal éppen megkenik.

Annakfölötte, a sz. atyák gyakorta élnek a testnek és lélekek hasonlatosságával. Mert, a mint Sz. Athanásius mondgya,

¹⁾ Luc. 12, 49.

²⁾ Luc. 24, 32.

³⁾ Matt. 10, 34, 35.

miképpen hogy az értelmes lélek és a test egy ember: azonképpen az Isten és az ember egy Kristus. Hasonlóképpen beszélnek több sz. atyák is, úgymint: Sz. Gregorius Nazianzenus, Sz. Cyrillus, Sz. Ágoston, Sz. Tamás és az efesusi concilium. És nem ok nélkül: mert noha nem szintén eggyeznek és nem kichiny különbség vagon közöttök, a mint majd megmutatom, mindazáltal vagon hasonlatosság is. Elsőben: Abban vagon különbség, hogy az embernek nemzésében mind a test, s mind a lélek újonnan léznek: a test ugyan, testi nemzés által, atyától és anyától; a lélek pedig az Istentől teremtetik: de a Kristusban az emberség újonnan alkottatik ugyan, de az istenség semmiképpen nem, mert öröktől fogva volt. Továbbá, az embernek halálakor, a lélek elválván a testtől, többé az emberi személy meg nem marad: de a Kristusnak halálakor, noha elvált a lélek a testtől, mindazáltal az isteni személy mindenikkel megmaradt. Hasonlatosság pedig első az, hogy miképpen a test és a lélek különbözők természetökben, és egymás nélkül is találtnak, a lélek az anyagokban, a test sok egyéb teremtettállatokban, mindazáltal az emberben eggyet szereznek: azonképpen a Kristusban az istenség és emberség egy személyt szereznek, noha egyébaránt az isteni személy az Atyában és Szentlélekben emberi természet nélkül vagon, és az emberi természet minden egyéb emberekben, a Kristus¹⁾ kívül, isteni személy nélkül. Másodszor: Miképpen hogy az emberben mind a két résznek tulajdonsági megmaradnak és chelekedeti, úgy hogy a lélek meghalhatatlan, értelmes, szabadakaratú; a test pedig halandó, értelem és szabadakarat nélkül való: azonképpen a Kristusban is, úgy hogy az istenség öröktülvaló, véghetetlen, mindenható; az emberség pedig időszeréntvaló, határos mind helyében, s mind erejében. Harmadszor: Miképpen hogy a test a léleknek eszköze, és a mit a lélek rendel és akar, azt a test viszi végbe: azonképpen a Kristusnak teste az istenségnek eszköze volt, és a chodákat az istenség a Kristusnak kezével, szavával, nyálával, akarattjával vitte végbe. Negyedszer: Miképpen hogy a testnek a lélekkel való eggyesüléséért szoktuk mondani, hogy az embert ember nemzi, noha a lelket nem az ember nemzi, hanem az Isten teremti: azonképpen, noha a Kristus nemzésében a Szűz Máriának chak a testhez volt közi²⁾ és azt nemzette; mindazáltal, minthogy az isteni személyben eggyütt volt a test az istenséggel, igazán mondgyuk, hogy a Szűz Mária az Istennek annya és az Istent szülte, a mint Nestorius ellon az efesusi conciliumban a sz. atyák elvégezték.

Ezek így lévén, meggondolhattya minden keresztény ember, minémű nagy dolgot chelekedett a hatalmas és senki nélkül nem

¹⁾ T. i.: a Krisztuson.

²⁾ T. i.: köze.

szűkölködő Isten a gyarló és magával is jóltehetetlen emberért, és minémű szeretettel és hálaadással kellene megfelelni és fizetni ilyen nagy szeretetért és jótéteményért. Mellyet ha megchelekednénk, bizonyára részesek lennénk abban, a miért főképpen emberré lőtt az Istennek szent Fia: tudniillik, hogy az embert Istennek fiává tenné és az örök boldogságba helyeztetné, melyben mind testének s mind lelkének gyönyörűsége lenne, testi szemeivel a Kristusnak emberségét nézélvén, lelki szemeivel pedig az istenségét szemlélvén: mellyet mindnyájunknak engedgyen a fölséges mindenható Isten, az ő áldott szent Fiának megtestesüléseért. Amen.

VÍZKERESZT UTÁN I. VASÁRNAPI ELSŐ BESZÉD.

(Luk. ev. 2, 42—52.)

Lykurgus a lacedæmoniusok törvényszerzője, arra akarván őket inteni, hogy a gyermekek feltartására gondot viselnének, nem valami bölch okoskodással élt, hanem olly találmánnyal, melly a dolgot szemök eleibe adta. Mert Plutarchus azt írja, hogy egy kuasztól való két kölyköt tartott fel: de az egyikét, csak otthon tartván, naponként a konyhalévre szoktatta; a másikat pedig, mezőre hordozván, nyúlak után futtatta. Ilyen módon felnevelvén azokat, a nép eleibe kihozatta: egyfelől levét töltetvén egy tálba, másfelől egy nyúlat eresztetvén ki: és legottan a konyhára szokott kölyök a lévnek esett, a mezőnjáró pedig a nyúl után eredett. Azonban monda Lykurgus a népnek: Láttjátok-e a kölyköknek különböző feltartása mit mivel? Ebből eszetekbe vehettek, hogy a tisztesség erkölchre nagyobb ereje vagyon az oktatásnak, hogysem a születéssel vött természetnek. Azokáért nekünk sem fog használni nemzetségünknek nemessége, hogy Herculestől származtunk, ha azokban magunkat nem gyakorlyuk, mellyekkel ő böchülletes hírt-nevet nyert mindeneknél. Bizony, nagy ereje vagyon az oktatásnak, melly a megveszett természetet is megjobbítja. És noha nincz hatalmunkban, hogy jótermészetű gyermekink légyenek: de rajtunk áll, hogy jó oktatással megjavuljanak. Melly oktatást akkor kell elkezdeni, mikor a gyermekek hasonlóak a lágy viaszhoz, melyre a pechét könnyen nyomódik; a fiatal fához, melly könnyen hajol mindenfelé; a lágy agyaghoz, melyből könnyű mindenféle edént formálni. Példánk ebben a tizenkét-esztendőös Jésus, ki minden ifiaknak oktatójok lehet, sőt az öregeknek is, minthogy a doktorok között találatott, kik álmélkodtak rajta: de e mostani prédikázióban csak az ifiakról szöllok.

I. Némelly kép által megmutatom, mint kellésék magokat viselni az ifiaknak.

II. Megmutatom, minémű nagy gondot viseltek az okos és istenfélő emberek az ifiakra.

III. Megjelentem, miben vólt Jésus az ifiaknak példájok; és mivel tartoznak a fiak az ő szülőknek.

I. RÉSZE.

Nem régen egy bonóniai tudós fő ember, követvén a régi bölcelek szokását, hogy a fiatskáját minden tisztességes erkölcsre könnyen megtaníthatná, egy jeles képet íratván, a gyermek eleibe adta: hogy gyönyörködve a képben és annak magyarázatját kívánván, megértene, mint kelletnék magát viselni.

Elsőben azért a táblára egy ökörfejet íratott, két öreg verővel avagy pőröllyel, mellyel a henyélésnek eltávoztatását jelentette, mivelhogy a hívokodás embernek elméjét megtompította, az okosságot meghomályosította, a testi kívánságokat gerjeszti és, egy szóval, minden gonosságnak eredeti.¹⁾ Noha pedig a hívokodás minden rendbélieknek ártalmas, de főképpen a jó és nagy elméjűeknek. Mert a mint a jótermő mező elhagyattatván, több bojtortjánt terem és inkább elvadul a sovány földnél: úgy az éles elme, ha a hívokodással elhagyattatik, sok vétkekkel rakodik meg, és inkább elsoványodik, hogysen valami tompa elme. Bizony, jó példa a Jézus: ki soha nem hívokodott, hanem ifúságától fogva munkában volt foglalatos; tudván, hogy a Sodoma hamisságának egyik fő oka a hívokodás volt. Távul légyen azért az ifiaktól.

Másodszor: a táblán egy mosdókorsó volt, melynek szoros nyaka a mértékletes és józan életet példázta, melly az ifiaknak igen szükséges, minthogy nem konyhára hizlaltatnak, hanem tisztességes állapotra neveltetnek, melyre a józanság igyenes út és bizonyos eszköz. Nagy mértékletességet mutattak a régi bölcök az ifiaknak táplálásában. A persák fűszerszáma a torma volt, a lacedaemoniusok egy tál köz étket adtak a gyermekeknek, a rómaiak tiszta víznél egyebet innok nem adtak. Plátó azt tartotta a szicíliai olaszok felől, hogy alkolmatlanok a jószágos chelekedetre; azért hogy napjában kétszer éltek friss étkekkel. Bizonyos dolog, hogy a tobzódás mind elméjét megtompította az embernek, s mind testét megerőteleníti, mellyet a józanság megvastagít; úgy hogy a doktorok is jeles orvosságnak tartják a koplást. Jól értette ezt Pyrrhniculus Vasko, kiről azt írja Adrianus Barlandus, hogy egy szegény gazdának, ki igen ösztövérvachorát készített volt néki és megvizezett bort tölt eleibe, úgy fizetett mint orvosnak: jelentvén, hogy a józan élet jó orvosság. Lássák azért a szülék, hogy kelleetlenül ne étessek és itassák a gyermekeket: tudván, hogy nem azért él az ember, hogy egyék, hanem azért ésszik, hogy éllyen; a mint Sócrates maga felől mondotta Laërtiusnál.²⁾

¹⁾ T. i.: eredete.

²⁾ Lib. 2. — Gellius is megemlíti: «Aristoteles dicebat: Multos vi-

vere, ut edant: se edere, ut vivat.» Noct. Att. 19, 2. Molière is, L'Avare, III, 5.

Harmadszor: a táblán metsző kés volt, jelentvén, hogy ha valami vad erkölhnek ágai kezdenek nevekedni a gyermekekben, azt az atyák legottan lemessék, a mint a jó kertészek a fiatal fákat úntalan nyesik és tisztíttyák. Erre igen szükséges a gonosz társaságnak eltávoztatása, főképpen a házbéli szolgák között, kik gyakorta uroknak szerelmes gyermeköket minden fajtalanságra taníttyák. Azokáért jól meglássák az atyák, kikkel társolkodtattvák az ő gyermeköket, hogy legnagyobb kinehőktől meg ne fosztassanak. Példát ad Szűz Mária, ki a Jésust magával a templomba vitte, és midőn elmaradott volna tőle, mindaddig sem nyugodt, míg nem feltalálta; nem hogy gonosz társaságtól féltette volna, hanem hogy szeretetből való szorgalmatos gondviselését megmutatná. Lássák a szülék, mit mivelnek, kik fiokot és leányokot előbb szoktattvák menyegző- és lakodalomházhoz, hogy tánczot és tréchelést tanúllyanak, hogysem iskolába, vagy templomba, a hol jó erkölhöt és isteni félelmet tanulhatnak.

Negyedszer: a táblán egy szemes óltár volt, kakással és égő gyertyákkal együtt, jelentvén, hogy a gyermekeket jó idején aiatatosságra kell szoktatni, mellyre a kakas az embereket felébreszti. Abban pedig nem kell szunnyadozni, hanem az Istenre, kit az óltár példáz, kell szüntelen szemöket fordítani, és az ő szívöknek óltárán az isteni szeretetnek tüzét mindúntalan táplálni és gerjeszteni, gondolkodván az Istennek méltóságáról és jóvólátáról. Továbbá, jelentvén azt is, hogy minden dolgokban az Istenhez kell folyamlni, kinek *szemei az igazakon* vannak:¹⁾ és *nem aluszik, sem szunnyadoz*, a ki őket óltalmazza.²⁾ Annakfölötte, hogy az Isten szeme igen fényes és vígyázó, mindeneket általlát és igazán megtítel: azért semmit nem kell chelekedni, a mivel megbántódhatnak. Példa ebben a Jésus, ki noha mindenütt szeme előtt hordozta az Istent, mindazáltal el nem maradt szüléitől, hanem a templomba ment vélek, melly kiváltképpen az aiatatosságnak gyakorlására rendeltetett.

Ötödször: a táblán egy szemes czipellóstalp volt és körüle pálmafának és olajfának zöldellő ágai, jelentvén, hogy a földi dolgokat meg kell ismérni és úgy mint alávalókat meg kell tapodni, és úgy kell győzedelmet e világon venni. Erre is példa a Jésus, ki, születésétől fogva haláláig, e világi nagy dolgokat semminek alította és ugyan megtapodta; a gazdagsáért, szegénységet; a bőchülletért, gyalázatot; a gyönyörűségért, múnkát és fájdalmat választván. Azokáért méltán mondotta: *Bizzatok: En meggyőztem e világot.*³⁾

Hatodszor: a táblán égő gyertya volt a gyertyatartóban, jelentvén, hogy a mi jó az ifiakban vagyon, azt az atyáknak el

¹⁾ Ps. 33, 16.

²⁾ Ps. 120, 4.

³⁾ Joan. 16, 33.

nem kell rejteni, hanem azon kell lenni, hogy egyebeknek is használynak véle. Ebben is példát adott a Jézus: ki, minthogy Isaiás lámpásnak nevezte; ¹⁾ a vén Simeon pedig világosságnak: ²⁾ az ő bölcheségének gyertyáját ma a gyertyatartóra tötte, és a doktorok között úgy tűndöklött, hogy minnyáján álmélkodtak az ő okosságán, noha nem úgy mutatta magát közöttök mint tanító, hanem mint tanuló, hallgatván és kérdezvén őket.

Hetedszer: a táblán egy tüzes golyóbis volt, példázván az ifiak engedelmességét, kiknek engedelmességök a golyóbishoz hasonló legyen, könnyen fordúlván akármellyfelé, mint a szép gömbölyű és kerekded golyóbis, avagy mint a tűzzel járó golyóbis, melynek gyorsasága chodálatos és semmi meg nem tartóztathattya. Példa ebben a Jézus: ki, noha azért maradt el szüleitől hírok nélkül, hogy az ő mennyei szent Attyának akarattját chelekedné: mindazáltal, azt bétellyesítvén, aláment szülivél Náza-retbe, és engedelmes volt nékik.

Nyolczadszor: a táblán egy delfinhal volt ládához kötözve, jelentvén a kegyes szeretetet, mellyet mutat a delfin az emberhez, mert a gyermekekkel ugyan játszozdik a vízben és hátán hordozza őket, a tengeren járó emberekkel is gyakorta jót chelekeszik és az égiháborút, vagy szélvészt megjelenti nékik. Illik az ifiakhoz a barátságos szelídség; követvén a földet, melytől neveztetik az ember a deák nyelven, ³⁾ és a melyből alkotattott; mert a föld senkitől semmit erővel el nem vészen, sőt magától is sokat ad, és a mit beléje vetnek, nyereséggel téríti meg. Példánk abban a Jézus, ki sokakkal jót tött kéretlen is, és *szélllyel járt jól tévén, és meggyógyítván mindeneket*: ⁴⁾ a ki pedig, asztalához híván, jót tött véle, sokkal többet vött tőle; a mint megmutatta a kánai menyegzőben, Simon fariséusnál, Zakeusnál és egyebeknél, főképpen az ő szent annyánál, kinek kevés tejéért bővséges mennyei malasztot és lelki vigasztalást adott.

Kilenczedszer: a táblán egy gombolyag czérna avagy fonál volt, jelentvén, hogy az ifiaknak igen hasznos, sőt szükséges a jó rendtartás. Mert ha rend nélkül mindenfelé kapnak és ide s tova chavarognak: nem léssen helyen dolgok. Azokáért kívántatik tőlök, hogy öregbektől várjanak és azokat tisztellyék, böchüllýék, hozzájok hasonlókkal békeségben éllyenek és senkit meg ne útállyanak, és mindenekhez úgy visellyék magokat, hogy a ki láttya őket, gyönyörködhezzék benne és azt mondhassa: *Éz a mag, mellyet megáldott az I'.* ⁵⁾

¹⁾ Isa. 62, 1.

²⁾ Luc. 2, 32.

³⁾ Valamint a héber Adám szó annyit teszzen mint földből vétetett:

úgy a latin homo (ember) a humus (föld) szóból eredett volna.

⁴⁾ Act. 10, 38.

⁵⁾ Isa. 61, 9.

Tizedszer: a táblán vasmachkához köttetett hattyú volt, jelentvén a jóban való állhatatosságot, melyben gyakorta megfogyatkoznak az ifiak; kik mind a háboruságoknak hideg szeleitől, s mind a gyönyörűségnek meleg fűásától ingadoznak és ide s tova haboznak, elannyira, hogy igen nehéz állapotokról ítéletet tenni, a mint a Bölch is jelenti: *Három dolog, úgymond, nehéz nekem, és a negyediket tellyességgel nem tudom: tudniillik a férfiú útát ifjuságában.*¹⁾ Azokáért a jóban való állhatatosságra mind halálíg gondúnkknak kell lenni, sőt azon kell igyekeznünk, hogy hová közelebb jutunk a halálhoz, annál vígabbak legyünk, a mint hogy a hattyú is legszebben akkor énekel, mikor halálához közel vagyon. Itt is példánk a Jésus, ki a jóban halálíg állhatatos volt és a halálra nem kételenségből, hanem jóakarattól ment, hozzánk való szeretetiből és irgalmasságából: azokáért midőn a vachoráló helyből a kertbe ment, a hol tudta, hogy megfognák, nem sírt, hanem díchéretet mondott.²⁾ És noha chakhamar azután azt mondotta: *Szomorú a lelkem mind halálíg:*³⁾ mindazáltal azzal a természetnek állapotját jelentette, nem az akaratnak változását, azokáért azon könyörgött, hogy az ő mennyei Attyának akarattya légyen:⁴⁾ és litván az ellene jövő sereget, el nem rejtezett, hanem eleibe menvén, magát megjelentette.

II. RÉSZE.

Ezeket, ha gyakorta eleikbe adnák a szülék az ifiaknak, nagy örömök lehetne rajtok és vénkorokban sem távoznának el azoktól; a mint az új edény, a melly szagot magához vészen, sokáig megtartja.⁵⁾ Nyilván, valakik hazájoknak javát kívánták, nagy gongyok volt az ifuságnak oktatására: és a pogányok közöttül Aristóteles azt írta, hogy a törvényadónak, vagy fejedelemnek arra kiváltképpenaló gongyának kell lenni. Mert, a mint Sócrates mondotta Platónál, ha a tartománnak állapotja jól kezdetik el: elébb-elébb mégyen és nevedik, mint a vízben való karika. De ha a gyermeki állapoton jól nem kezdetik, azután semmi jót nem várhatni belőle; mint a gombolyag ezernát, ha mingyárt szép kerekdeden nem tekered, hová nagyobbbat nő, annál görbébb és chintalanb lézen. A keresztyének sok concilionokban azt végeztek erről, hogy az ifiak oktatására iskolákat rendeljenek és azokba jámbor bölch embereket keressenek, és az egyházi jövede-

¹⁾ Prov. 30, 18. 19.

²⁾ Matt. 26, 30.

³⁾ Vers. 38.

⁴⁾ Vers. 39.

⁵⁾ Horatius e szavai:

«Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu.»

Ep. lib. I. ep. II. v. 69—70.

lemből fizetést szabjanak nekik; és azt helyén hatta a tridentomi conciliom is. És nem ok nélkül: mert az írásban is azt olvassuk, hogy az Isten Ábrahámot nagyra böchüllötte, hogy fiaira jó gondot viselt: Hélit pedig megbüntette, hogy azt elmúlatta.

Tudgya ezt az ördög, és azokáért az ő tagjaival keményen ellenzi az ifiak jó oktatását. Maximínus, fene kegyetlen chászár, látván, hogy kínokkal a Kristus hitit el nem fogyathatta, álnoksággal akarta eleit venni, és, a mint Eusébius írja, egy könyvet íratott és azt Pilátus chelekedetinek nevezte: melyben számtalan hazugságok és a Kristus ellen való káromlások voltak: és megparancholta, hogy minden iskolákban azt olvassák és tanúlnák, és úgy a gyermekek a Kristust meggyűlölnék, és az anyok tejével szopott gyűlölséget halálíg megtartanak. Ezt követik a mostani tévelygők is: kik útálatos hazugságokkal megtömött könyveket írnak minden egyházi rendekről, de kiváltképpen a mi kichiny társaságunkról (mivelhogy az ifiaknak keresztyéni oktatását, hivatallya szorént, felvállalta és abban serényen munkálkodik) és azokat olvassák az ifiaknak az iskolákban, hogy megúttassanak bennünket óvélek, és mihozzánk ne jőjenek tanuságnak okáért: tudván azt, sok példák által, hogy a kik megismérnek bennünket, őket könnyen elhadgyák és hozzánk sietnek, mind a jó tudományért, s mind a keresztyén erkölchökért: és a mit ifúkorokban mitőlünk tanúlnak, abban maradnak. Ezek ellen nagy haragját jelenti az Úr a prófétánál és kemény büntetéssel fenyegeti őket, kiket még a pogányok is kárhoztatni fognak, úgy mint, kik a jó tanítómestereket megböchüllötték. Azt írja Aulus Gellius a macedóniai Filc: királyról, hogy a Nagy Sándor nevű fia Aristoteles idejében született, kinek (minthogy ötlet nagy bölch embernek tartották) azt írta a király, hogy nem annyira örvendez azon, hogy országának örököse lött, mint azon, hogy olyan bölch filósofus idejében született, kinek gondviselésére bizhatná, és igen kérte, hogy a fiát minden szép tudománra és tisztességes erkölchre oktassa: mert nem oly nagy dolog királlyá lenni, mint bölch és jeles királlyá lenni. Bizonyára úgy vagyon, és azokáért Aristoteles is, noha bajos a gyermekekkel való bajlódás, örömet engedett a király kérésének, és Sándort mindenre tanította, a mire tudta.

Chodálatos buzgóságát olvasom némely sz. atyáknak az ifiaknak és gyermekeknek oktatásában. Sz. Gergely pápáról azt írja Joannes Diaconus, hogy Rómában két házat chináltatott, melyekben a gyermekek az éneklést tanútták, és ómaga jelen volt mikor énekletek és reájok figyelmezett, ostora kezében lévén, és megbüntetvén a ki nem jól éneklelt. Sz. Jerónymus pedig azt írta Lætának, egy római fő asszonnak, hogy ha Paulát hozzája küldi Betlehembe, ómaga lészen mestere és gondviselője, és ölben

hordozván, szállani taníttya, mellyel inkább dichekedik, hogyszem e világ filosofusa Aristóteles : úgy mint, ki nem a macedónia király fiát, hanem az Isten szolgálóját és jegyesét fogná tanítani, hogy a meñnyei boldogságnak örök birodalmába és uraságába menne. Nézd mire ajánlya magát a szent doktor: kihez, mint főmesterhez, folyamodtak nemcsak a több püspökök a széles világról, de még a római pápa is. Ennek a sz. írásban mestere volt Sz. Gregorius Nazianzénus; ki megértvén, hogy a hittőlszakadt Juliánus chászár megtiltotta a keresztyéneknek a pogány filosofusok, orátorok és poéták könyveit, a végre, hogy semmi szép tudományokban részök ne lehetne: ő maga szép verseket és komédiákat írt a keresztyén gyermekek oktatására, úgy hogy a pogányok könyveivel nem is gondolnának; a mint Gregorius Presbyter írja és Nicephorus Callistus. Tudták ezek a bölch és szent emberek, minémű haszna légyen a gyermekek oktatásának. Mellyet az Isten chodálatosképpen jelentett meg egy szent asszonyállatnak, ki midőn nagy áitatoson kérné az Istent, hogy az ő anyaszentegyházát régi jó állapotjára hozná, azt kérdették tőle: Mi módon teremhetnének szép és józű almák valami megveszett és megrothadott almából? És midőn nem felelhetne a kérdésre, azt mondták néki, hogy ha a megrothadott almának ép magvát vévén, jó földbe ültetnék, jó almafa származnék abból, melly azután jó és szép gyümölchöt is hozna: jelentvén, hogy az anyaszentegyházban is, a megveszett erkölchű embereknek ártatlan fiókat kellene jó helyre plántálni és jó gongyokat viselni, azok által azután a régi gyönyörűséges állapotra juthatna.

III. RÉSZE.

Hogy pedig a gyermekek oktatása nem kichiny dolog és nem idővesztés, abból kitetszik, hogy a gyermekekben a jószágos chelekedeteknek olly bővséges gyümölchét talállyuk, mint az öreg emberekben; sőt azt mondom, hogy a mint Urúnk gyermekkorában a doktorokat és a szüléit tanította: úgy sok ifiak és gyermekek olly dolgokat chelekedtek, követvén a kised Jésust a mái evangéliomi dolgokban, mellyekkel méltán taníthatták az öregeket, és méltán mondhatták Dáviddal: *A vének fölött értettünk: mert a te parancholatidat kerestük.*¹⁾ Mert ha, elsőben, a Jésus áitasságát megtekintyük, mellyel parancholat nélkül felment a jersalemi templomba az isteniszolgálatra, abban szépen követte Sénási

¹⁾ A Vulg.-ban: Super senes intellexi: quia mandata tua quaesivi. Ps. 118, 100. Károlynál:

A vén embereknél bölcsőbb vagyok, mert a te parancsolatidat megőrizem.

Sz. Bernardinus: ki gyermekkorában házánál óltárokat chinálván, a mennyre lehetett, azokat felékesítette és, minthogy az imádság bőjtöléssel jó, minden szombaton a Szűz Mária tisztességére bőjtölt. Sz. Guido, gyermek lévén, szüleitől elorozkodott bizonyos órákban, hogy a templomba menvén, imádkoznék és, minthogy az imádság az alamizsnával jó, valamie lehetett, a szegény betegeknek osztogatta, és senki víg kedvét nem látta, míg nem imádkozott, vagy alamizsnát adott. Sz. Edmundus vasárnapokon és innepeken étel előtt az egész zsoltárt elmondotta. Sz. Malachias, a mint Sz. Bernárd írja, nem oly gyakorta mehetvén a templomba, a mint kívánta volna, mihelyen senki nem látta, legottan térdre esvén, imádkozott. Aquinumi Sz. Tamás, ötesztendő korában, a cassinumi kalastromban mindennap két óráig és tovább is imádkozott. Sz. Robertus Malatesta, ötesztendő lévén, az étszakának nagyobb részét imádságban múlatta és még álmában is, az ajkait mozgatván, a Miatyánkat mondogalta.

A leánzóknak is jeles példáink vannak. Sz. Beatrix, nyőlezestendő korában is, naponként térden állva mondotta el a Bóldogasszonnak egész olvasóját. Sz. Felix szűznek ötesztendő korában, noha gyenge és erőtlen testtel volt, a térden való imádkozásban úgy megkeményedett a térde, mint a tevének. Sz. Clara, négyesztendő korában is, mezítelen térdeire esvén, imádkozott a feszület előtt. De hazánkbeli példát is találunk. Mert Sz. Erzsébet, a Második András király leánya, midőn valamely egyházba ment, minden óltár előtt letérdeplett és le is borúlt és, néha szemeit s kezeit is felemelvén, imádkozott, sőt midőn, gyermeki állapattya szerént, játzodozott is, ha templomhoz találkozott, melynek ajtaja bé volt téve, kívül is letérdeplett és a küszöböt egynehányszor megchókolta. Sz. Margit, a Negyedik Béla király leánya, anyyira kedvellette az imádságot, hogy, hétesztendő korában, valahol az apátzákat imádságban látta, ottan hozzájok adván magát, vélek imádkozott. A szent kereszthez pedig, négyesztendő korától fogva, oly aitatatos volt, hogy, valahol keresztet látott, leborúlva imádkozott előtte; mindenkor egy kis keresztet hordozott a szent kereszt fűjából és, mind nappal s mind éjjel, gyakorta megchókolgatta. Valahol látta a Bóldogasszony képét, térdre esvén, elmondotta az Üdvözetet: minden innepe előtt vízzelkenyérrel bőjtölt: és minden innepén ezer Üdvözetet mondott, mindenikre leborúlván a földre: és sok egyéb aitatosságokat gyakorlott.

Második példája a Jésusnak az, hogy elmaradott szüleitől, és okát adta, mondván: *Azokban, mellyek az én Atyámé, kell nekem tennem.*¹⁾ Tanítván azzal az ifiakat, hogy az isteni dolgokban nem

¹⁾ Luc. 2, 49.

szükség a szüléknek javallását várniok, hanem hírek nélkül is eljárhatnak dolgokban: főképpen minthogy gyakrabban a világi és testi szülék ellentartnak és akadált szereznek fioknak. A Jésus példáját követte Aquinumi Sz. Tamás, ki, tizenháromesztendő korában, e világi méltóságot, gazdagságot és gyönyörűséget meg tapodván (minthogy fő nemzetből való volt), Sz. Domokos szerze tibe állott, és az atyafiainak, kik őtet megfogták volt, minden mesterségit meggyőzte, a szemtelen asszonyállatot pedig, a ki azért küldöttek volt hozzája, hogy szűzességének virágától meg foszszsa, tüzes üszöggel elűzte. A Falkenburgi grófnak Albért nevű fiáról azt írja Thomas Cantipratensis, hogy tizenhatesztendő lévén, Sz. Domokos szerzetibe ment, szüléinek híre nélkül: kit mikor az anyjának bátyja, Theodoricus, a szerzetből, minekelőtte béesküdt volna, ki akart volna chalni és, a többi között, azt mondotta volna néki, hogy, ha az anyjának gyilkosa nem akar lenni elmennyen véle, igen szépen felelt néki: Látod, szerelmes bátyám a három képet, mellyek a Kristust az ő szent anyjával és szerelmes tanítványával és rokonával, Jánossal, példázzák; tudod azt is hogy Kristus uránk az anyját igen szerette, és tudta, hogy az ő szenvedése miatt, a tör általjárta lelkét; ¹⁾ látta hasonlóképpen szerelmes tanítványának is kesergését: mindazáltal őérettek le nem szállott a keresztről, hanem énérettem halálig megmaradott rajta Tudgyad azért, szerelmes bátyám, hogy én a Kristusért hágtam a szerzetnek keresztére, és ha látnám is, hogy az anyám bánatjában meghalna, és te keserűségben elfogyatkoznál, én a kereszten halálig megmaradnék, sőt te is ezen keresztet vedd fel, ha vesznem akarsz. És úgy is lött.

Tudom, hogy *a testszeréntvaló ember meg nem fogja azokat a mik az Isten lelkéé: mert bolondság öléltte, és nem értheti;* ²⁾ és azokáért sokan efféle példákat nem javallanak, hanem kárhoztatnak; de nagyobbra kell a Kristus példáját böchüllenünk, hogy sem a világ ítéletit. Hallyad mit mond Uránk: *A ki atyját, vagy anyját inkább szereti, hogysen engem, nem méltó hozzám.* ³⁾ Melly mondást magyarázván Aranyszájú Sz. János, azt írja: Mindenekben engednünk kell szüléinknek, azokon kívül, mellyek az isten tisztelettel ellenkeznek. De Moysesnél is azt olvassuk: *A ki a atyjának és anyjának mondotta: Nem tudlak titeket; és az atyafiainak: Nem ismértek titeket; és nem tudták az ő fiokat. Ezel őrizték meg beszédedet, és szövetségedet megtartották.* ⁴⁾ Azért mondotta Sz. Jerónymus Heliodórusnak: Ha szintén a nyakador chügg is a kis unokád, ha szintén elszélltyedt hajjal és megszagatott ruhával mutattya is az anyád az emlőit, mellyekkel feltartott, ha szintén a küszöbön fekszik is az atyád: megtapodván az

¹⁾ Luc. 2, 35. ²⁾ I. Cor. 2, 14. ³⁾ Matt. 10, 37. ⁴⁾ Deut. 33, 9

atyádat, menny által, száraz szemmel röpülly a keresztnek zászlójához: e dologban istenesség kegyetlennek lenni. Bizony úgy vagyon: mert nagy istentelenség ebben lágnak és puhának lenni, és az Istent emberekért megvetni, sőt az Isten zászlóját megütélván, az ördög zászlója alá írattni magát. Ha valamely szülék efféle dologban ellentartnak, méltán azt mondhatták nekik a fiak Sz. Bernárddal: Mit vöttem tőletek, ha nem a bűnt és nyomorúságot? csak a romlandó testet valloim és ismérém, hogy tőletek vöttem: nem elég-e néktek, hogy engem e világ nyomorúságára, nyomorúttak nyomorúttat szűltetek? hogy bűnben szűltetek, bűnösök a bűnöst? hogy a bűnben szűltet, bűnben neveltetek fel? hanem annakfölte, irégyelvén nekem az irgalmaságot, mellyet attól nyertem, a ki nem akarja a bűnösök halálát pokolnak fiává akartok tenni? És: Oh kemény atya, oh kegyetlen anya, oh fene és istentelen szülék, sőt nem szülék, hanem ölk: kiknek fájdalmok, a fioknak üdvössége; kiknek vigasztalások, a fioknak halála; kik inkább akarják, hogy vélek elveszszek, hogysen nálók nélküi országollyak. Chodálatos gonosság! ég a ház, a tűz hátúl közelget, és a ki el akarna futni, ki nem bochtátták; a ki meg akarna menekedni, annak azt tanátsollyák, hogy visszatérjen! és ezt azok chelekeszik, kik az égésben vannak, és vakmerő bolondsággal és bolond vakmerőséggel nem akarnak elfutni a veszedelemből. Oh dühösség! Ha ti nem gondoltok halálotokkal, miért kívánnjátok az enyimet is? Ha, mondám, ti elhényélték üdvösségtöket, mit használtok véle, hogy az enyimet is üldözitek és el akarjátok veszteni? Miért nem követtök inkább engem, a ki futok a veszedelem előtt, hogy meg ne égjete? Az-e a ti kínatoknak könnyebsége, ha engem is megöltök? és csak attól félték-e, hogy csak magatok ne veszszete? Az égő az égőknek, michoda vigasztalásokra lehet? Michoda vigasztalások lehet a kárhozottaknak, hogy a kárhozatban társok léssen? És michoda orvosságokra ¹⁾ lehet a meghalóknak, hogy egyebeket látnak meghalni? Valóban igaz mondás. Melly ellen semmit nem mondhatnak a világ fiai.

Harmadik példája a gyermek Jésusnak az, hogy a szüléit szépen oktatta: kik noha tudták, hogy ő e világnak Üdvözítője; és azért küldetett, hogy megvilágosítsa még a pogányokat is: mindazáltal nem tudták és nem is tudhatták, hogy gyermekkorában szüléinek híre nélküi elmaradna a templomban és a doktorokkal disputálna. Azokáért a Kristus mondása nem feddés, noha úgy szóllott mintha feddötte volna szüléit: hogy annyival inkább eszökbe vennék, a mit mondott nekik. Ebben is sok követői találtattak Jésusnak a gyermekek közzül, és némelylek szüléjüket a

¹⁾ T. i.: orvosságokra, gyógyulásukra, javukra.

pogánságból a keresztyén hitre térítették, mint Indiából gyakorta hallottuk: némellyek az eretnokségből kisegítették, mint a szomszéd országokban gyakran láttuk: némellyek a vétekekről megintótták, mint Sénási Sz. Katalin, Suriusnál, könyörgéssel az anyját, és Achaz nevű gyermek, Cantipratensissnél, az atyját könyhullatással, és mindenik haszonnal. Efféle oktatást pedig a szüléknek jó néven kell venni magzattyoktól, mint Mária és József a Jésustól, mert kétség nélkül az Isten szól őáltalok.

Negyedik példája a Jésusnak az, hogy, alámenvén szüleiével Názaretbe, engedelmes volt nékik. Ebben azt mondhattuk, hogy minden istenfélő fiak követték a Jésust: mivelhogy az Istennek nyilvánvaló parancholattyát tudták, mely azt hadgya, hogy tisztelyék attyokat, a végre, hogy hosszú életűek légyenek a földön. Melly tiszteletet, a többi között, az engedelmes fiak tellyesítik bé, a mint Sz. Pálból megérthettyük, ki midőn azt mondotta volna: *Fiak, engedgyetek a szüléiteknek az Urban: mert ez méltó dolog: utánna vetette: Tisztelyed az atyádat s az anyádat, melly az első parancholat az ígéletben: hogy jól légy és hosszú életű légy a földön;*¹⁾ a hol Sz. Pál megmutatta, minden állyon a tisztelet: tudni illik az engedelmisségben. Ezt a tisztelő engedelmet, avagy engedő tiszteletet, igen szép példákkal megmutatták, még az írott törvény előtt,²⁾ Isák és József; kik Kristusnak sok egyéb jeles dolgokban is nyilvánvaló példái voltak. Isák engedett az attyának, nemcsak akkor, mikor az áldozatra való fákat felvállalta,³⁾ hanem akkor is, mikor a kardot feje fölött látta. József pedig, mikor az attya parancholattyára, a bátyjaihoz ment, noha tudta, hogy a bátyyai gyűlölnek és *semmit nem szólhatnak néki békeségessen.*⁴⁾

Mondaná valaki: Mint eggyez ez a tanúság a két előbbi tanúsággal? mert úgy tetszik, hogy az atyáknak híre nélkül valamit chelekedni, tiszteletlenségnek és engedetlenségnek jele. de az intés is;⁵⁾ mivelhogy az intés inkább illik ahhoz, a ki másnál nagyobb; és azokáért a ki szüleit inti, úgy tetszik, hogy azoknál nagyobbnek ítéli magát. Erre én azt felelem Sz. Agostonnal, hogy tisztelnünk kell szüléinket; de az Isten országának hirdetéséért, minden istentelenség nélkül megvethettyük: azaz valahol az Isten országának keresését, avagy hirdetését meg nem bűntyk a szülék, tartozunk őket tisztelni és nékik engedni. A két első dologban azért, minthogy az Istennek tisztelete forog elől,⁶⁾ a szüléknek tisztelete hátramarad: avagy inkább a tiszteletben a jó rend megtar-

¹⁾ Eph. 6, 1 - 3.

²⁾ T. i.: még mielőtt Isten Mózeszel a törvényt megíratta.

³⁾ T. i.: vállára vette.

⁴⁾ Gen. 37, 4.

⁵⁾ T. i.: az.

⁶⁾ T. i.: az Isten iránt való tisztelet jár elől, v. előbbre való stb.

tatik, úgy hogy a kinek többel tartozunk és a kitől többet várunk, azt inkább tiszteljük és annak előbb engedjük. Ezt még a pogány bölcsek is állallták: mert Hierócles az atyákat neminémű földi isteneknek mondotta, kiknek méltó, hogy minden tiszteletet tegyünk, és utánna vetette, hogy a fiak azt alítsák, hogy őket az atyok házában a természet papokká rendelte, hogy abban őket tiszteljük. Holott látod, hogy az atyákat nem egyáltalában mongya isteneknek, hanem neminémű földi isteneknek: jelentvén, hogy azoknál más igazabb istenek vannak, a kiket inkább kell tisztelni, és nemcsak valami meghatározott helyen, úgy mint az atyokat a magok házában, hanem mindenütt.

Ennek szép okát adgya Sz. Ágoston: A jószágos chelekedet, úgymond, semmi nem egyéb, hanem a szeretetnek igaz rendi.¹⁾ A szeretetnek rendi pedig abban áll, hogy felebarátunkat az Istenre nézve és az Istenért szeressük. Azokéért felebarátunknak minden szeretete az Isten szeretetire vivő garádieh. Annakokéért ezen a garádiehon úgy kell megállanunk, hogy ómiatta a felső rend el ne bontassék: azaz ez ne légyen a felső garádiehira való menésnek akadály, hanem, valamikor szűkség a felsőre menni, az alsót általhúgjuk, az embert az Istenért elhadgyuk. Nagy dolog, hogy ezt az igaz Isten ismérétől távul lévő pogányok is megízeltették és azt alították, hogy a hamis istenek akarattyanak is engedni kell, ha szintén szerelmes fioktól meg kellene is válniok. Régenten az egyiptiusok a crocodilust istennek tartották és isten gyanánt tisztelték: azokéért ha valakinek gyermekét történet szerént megötte, azt tartották, hogy méltatlan dolog azért az atyának könyvet hullatni, sőt örvendeztek rajta, és azt a napot megimneplötték, mintha valami nagy ajándékot nyertének volna az Istentől. Nem kárhoztatták-e ezek az ítélet napján a keresztényén név²⁾ viselő embereket, kik azt alították, hogy ha az Isten, az ő hírok nélkül, fiokat maga szolgálattyára hívja és választya, mód nélkül chelekeszik és bosszúval illeti őket? Maga az Isten nem halálra, és olyan szörnyű halálra, hanem életre és üdvösséges gyönyörűségre hívja őket: és nem a másét vészi el, hanem a magiét kívánja vissza. Tartoznak azért a fiak engedni atyoknak, de inkább az Istennek, a ki mindeneknek fő atya és ura.

Ötödik példája a Jésusnak az, hogy midőn elmaradott szülei-től, nem találtatott a rokonok és ismérők között, sem az útzán futosó és játszadozó gyermekek között, sem a trágár beszédű és vásott erkölchéű szolgálak között: hanem a doktorok között, a templomban, hallgatván és kérdezővén őket. Nehéz a gyermekeknek

1) T. i.: rendje.

2) T. i.: nevet.

a böchülletes és tudós emberekkel lenni, és a magokhoz hasonlókhoz sietnek, hogy szabadon vásodkodhassanak, és azon okért még attyok házától is elkívánkoznak, mint a tékozló fiú, ki azt mondotta az attyának: *Atyám, add ki nékem az örökség részét, melly engem illet . . . És nem sok napok után, egybegyűjtván mindeneket, messze ment, távul való tartományba, és ott eltékozolta örökségét bűja étellel.*¹⁾ Mindazáltal ebben is voltak a Jésusnak követői. Sz. Fridericus, ki végre trajectumi püspökké és mártýrrá lőtt, gyermekkorában, a mint Súrjus írja, angyali életet viselt inkább a földön, hogýsem emberit: de tudod-e miért? Mert örömet istenfélő emberekhez adta magát és a gyermeki játékokat tellyességgel megvetette, az egyházba igen örömet és sietve ment, és valamit ott mondottak és énekeltek, figyelmetessen meghallgatta, és a mit elméjében megtarthatott, haza menván, az anyjának megmondotta, és azon nagy öröme vólt az anyjának. A boldog Franciscus Borgia, ki, fejedelmi uraságát fiának hagyván, a mi kichiny szerzetünkbe állott és harmadik generálisunk vólt, tizesztendős korában, a mint Petrus Ribadeneiránál olvassuk, az Isten ígénének prédikátorit nagy örömet hallgatta a templomokban, kiket, ha megkedvellett magokviseléséért, úgy mint tudós embereket, követte őket és mondásokat szépen megbeszéllette. És midőn az öreg anyja és az anyjának nényje megparancholták, hogý prédikállyon előttök: olly dolgokat mondott a Kristus szenvedéséről, minéműeket senki nem várt vólna tőle idejéhez képest, elannyira, hogý a kik hallották, azt mőndötták, hogý nem úgy hallgatták mint gyermek szavát, hanem mint a Szentlélekét. Ezek igaz követői a Kristusnak.

De a kik attyoktól elmaradnak, avagy elbűjdosnak, mint a tékozló fiú, hogý gonosz kívánságoknak és indulattyoknak eleget tehessenek, és azzal szerelmes szüléjüket nagy bánatba és gondba hozzák: nem a Kristust követik, mivelhogý a Szentlélek imígyen beszéll a Bölch által: *Melly gonosz híre-nere ragyon, a ki elhadgya az attyát: és megátkoztatott az Istentől, a ki megkeseríti az anyját.*²⁾ Azokáért, az egy isteni szolgálat kívül, nem kell embernek könnyen szüléitől elválni: hanem kívántatik, hogý szolgállyon nékik és táplállya őket, melyben a pogányoknak is szép példáit olvassuk. Virgilius azt írja Aenás felől (kit gyakorta istenesnek, vagy istenfélőnek nevez) hogý, mikor a görögök felgyűjtották vólna Tróját, semmire nagyobb gongya nem vólt, mint a vén attyára Anchisesre, kit a veszedelemből, a tűz és fegyver között is, kihozott a vállán.³⁾ Azon Virgilius azt írja Euryalusról, hogý, mikor az ellenség táborára akart ütni, csak azon kérte Ascániust,

1) Luc. 15, 12. 13.

2) Eccli. 3, 18.

3) Lib. 2. Aeneid.

hogy, ha oda vész, az anyyára gondot viseljen és azt vigasztalja.¹⁾ Homérus egy új vitézről azt írja, hogy az halálos sebbe esvén, nem panaszkodott a fájdalomért, sem a halálnak szeme előtt való forgásáért: hanem azért, hogy vén szüléinek még meg nem szolgálhatta véle tött jótéteményeket, gyermekségétől fogva.²⁾ Aelianus pedig azt írja, hogy midőn az Aetnahegye iszonyú tüzet hánt és okádott, melly Siciliaországnak Catana nevű városát tellyességgel ellepte, két ott való polgár, Callias és Philónomus, minden marhájokat hátrahagyván, ki-ki az attyát ragadta és a tűzből kivitte. Kiknek szolgálattya oly kedves volt az Istennél, hogy a láng, kétfelé válván, útadott nékik. Erasmus azt írja, hogy midőn Darius király minden erejével gyakorta a szítákra³⁾ ütött volna, elébb-elébb menvén előtte, az utolsó pusztaságra jutottak. És midőn azt kérdezte volna tőlök Darius: Míg⁴⁾ akar-nának futni? Azt felelték: Nékünk se mezőnk, se falunk, se városunk ninchen, hogy azokért hadakozzunk: de mikor az atyáink temetőhelyére jutunk, akkor érti meg Darius, mi módon szoktak a szíták hadakozni.

De nemcsak a pogányok, hanem az oktalan-állatok is példát adnak e dologban. Az eszterag avagy gólya, a mint Sz. Ambrús írja és egyebek is, chodálatosképpen meghálállya és fizeti szüléinek véle tött jókat. Mert, ha fázna, szárnya alá vészi, és úgy melegíti hideg testöket: ha valami szükség talállya, nyakára vagy vállára vészi és másuvá viszi, annakfölötte étellel táplállya, és ha valami új eledelt nem hozhat nékiek, a mit ött kiokádgya és szüléinek adgya, melynél, nem tudom hová lehet nagyobb szeretet. Azokáért meggondolják a keresztyének, hogy méltatlan dolog volna, ha a pogányoktól, sőt az oktalan-állatoktól is meggyőztetnének a szülékhez való indulatban, főképpen mint-hogy ők oly szeretettel vannak a fiokhoz közönségesképpen, hogy, ha az Istennek parancholattya nem volna is, minden tiszteletet és szolgálatot megérdemlenének. Tudgyuk a sz. írásból, minémű szeretetét mutatta Jákob patriárka Jósefhez, midőn halálát jelentették, noha azon kívül is számos fiai voltak: Dávid király, az ő áruló fiához Absalomhoz: Anna, a vén Tóbiás felesége, az ifjú Tóbiáshoz, midőn egy ideig távul volt tőle. Az athénási Aegeus királyról azt olvasom, hogy midőn a fiát, Theseust, Creta szigetébe nagy veszedelemre küldötte volna, megparancholta neki, hogy ha jó szerenchével jár, a fekete vitorlyákat visszajövelt fejéreké változtassa. Jó szerenchével járt: de, az attya parancholattyaról elfeledkezvén, fekete vitorlyákkal tért vissza. Mellyet távul meglátván Aegeus, és gondolván, hogy a

1) Lib. 9. Aeneid. 2) Iliad. 10. 3) T. i.: scythákra. 4) T. i.: meddig.

fia elveszett, bánattyában a tengerbe ölte magát. Sok egyéb éktelen dolgokra is mentek némely atyák, fiokhoz való gyenge indulattyokból. Azokáért, noha a fiaktól nem kívánhatnak semmi éktelen és képtelen dolgot: mindazáltal méltán kívánhatnak minden képes és illendő dolgot. Mellyet ha megchelekesznek, nemcsak e világon lesznek hosszú életűek, hanem az örök életnek boldogságában is részesülnek. Mellyet engedgyen a fölséges Isten, az ő szent Fiáért. Amen.

VÍZKERESZT UTÁN I. VASÁRNAPI HARMADIK BESZÉD.

(Luk. ev. 2, 42—52.)

Sokan chodálkoznak, sőt ugyan panaszkodnak is, hogy e mostani nyomorúlt időben annyira eláradott a gonosság, hogy semminémű rendbéli emberek meg nem felelnek állapottyoknak magokviselésével. Ennek okáról sokan nem gondolkodnak, és azért nem is vehetik eleit: én, gondolkodván, mi lehessen e fogyatkozásnak legfőbb oka, azt találom, hogy a szülőknek gondviseletlenségök a gyermekeknek tisztességes felnevelésében és minden jóra való oktatásában. Mert a gyermekek, minthogy gonoszúl nevednek fel, a gonosságban megmaradnak és ők is fiokat hasonlóképpen nevelik, és úgy a gonosság kézről kézre kél és tellyességgel elárad. Azért mondotta Sz. Ágoston, hogy az atyáknak nagyobb gondot kell viselni a gyermekek felnevelésére, hogysem nemzésére: mert nem, az a boldogság, hogy fiaid légyenek, hanem hogy jók légyenek. És valakik a régi bölchek között kívánták a tartományokban a jó rendtartást és igasságot, igen vigyáztak arra, hogy az atyák jól nevelnék az ő gyermeköket; a mint Platónál, Aristótelesnél, Plutarchusnál és Xenophonnál írva talállyuk. De Salomon is sok szép intésekkel serkengeti az atyákat azon dologra. Azokáért fölötte szükséges megtudni, mivel tartoznak az atyák a fiaknak és a fiak is az atyáknak. És példát vehetnek a máj evangéliomból a szülék Szűz Máriától és Jóseftől, a fiak pedig a Jésustól. Minthogy pedig az atyáké az első kötelesség, hogy tisztökben eljárjanak: én is azokról szóllok elsőben, azután a fiakról.

- I. *Megmutatom, mivel tartozzanak a szülék a fioknak.*
- II. *Megmutatom, mivel tartozzanak a fiak az ő szüléjöknek.*
- III. *Megjelentem, miben engedgyenek a fiak az ő szüléjöknek.*

I. RÉSZE.

Sólon, az athénásiaknak írott törvényében, azt végezte, hogy a fiak ne táplállyák az atyákat, ha valami tisztességes mesterségre

nem tanították őket. Jól végezte-e vagy nem, most nem vizsgálom: hanem csak azt mondom, hogy azzal nyilván megmutatta, hogy nem kevés vétek, ha az atyák azt elműlattyák, holott még az oktalan-állatok is, a természeti indúlatból, nemnémüképpen oktatták a fiokat: úgymint a fogolymadár fiait megtanította, mint kellésék elrejtezkedni a madarászok előtt, tudnillik hanyattá fekvén és darab földet fogván lábaikkal és azzal magokat beföd-
vén. Az eszterag a fiait röpülésre tanította és, hogy jobban oktathassa, együtt röpös vélek. A fülemüle fiait énekleni tanította, azokéért a mellyeket időnek előtte elfognak, nem olly tudákosan énekelnek, mivelhogy a mestertől eléggé nem tanulhattak. Kétség nélkül inkább kívántatik a keresztyén szüléktől, kik az Isten törvényét tudgyák, hogy fiokat minden szükséges dolgokra tanítsák. Ezt gyakorta parancholta az Isten, ki Salomon által imígyen szól: *Oktasd a fiadat, kétségbe ne essél*; ¹⁾ tudnillik, hogy oktatásod heában légyen: avagy, hogy kétségbe ne essél, tudnillik, ha felnevekedik, és azután az oktatás nem fog rajta. És ismét: *Oktasd a fiadat, és megvizgasztal téged és gyönyörűséget ád a te lelkednek.*²⁾ Hasonló parancholatokat olvasok a bölch Ecclesiasticusnál: *Vannak-e fiaid? Oktasd őket, és hajts* ³⁾ *meg őket gyermekségöktől fogva.*⁴⁾ És Sz. Pálnál: *Atyák, ne ingerlyétek haragra a fiaitokat: hanem nevellyétek őket az Úrnak tanításában és fenyítékében.*⁵⁾ Mellyet mivelhogy mechelekedett Ábrahám, Héli pedig nem chelekedett, különböző oktatásnak különböző jutalmát vötték.⁶⁾

De mondaná valaki: Miben áll az atyák gondviselése a fiakhoz, és mivel tartoznak nékik? Felelet. Tartoznak az atyák: ELSŐBEN, és mindeneknek előtte és fölötté, az isteni félelemre és tiszteletre szoktatni és oktatni az ő fiokat, magokkal a templomba vivén; a mint a Kristus szüléi és egyéb istenfélő szülék is chelekedtek. Dávid, halálához közelgetvén, imígyen szóllott Salomonnak: *Erössödjél, és emberkedgyél.*⁷⁾ *És őrizd meg a te Urad Istened parancholatit, hogy az ő útain jársz, hogy megőrizzed az ő czeremoniáit és parancholatit, és ítéletit, és biznyságtételit, a mint megírattatott a Moyses törvényében.*⁸⁾ És az Istenből is azont kérte néki: *A fiamnak Salomonnak is, adgy tekkéltes szívet, hogy megőrizze a te parancholatidat, a biznyságidat és czeremoniáidat, és mindeneiket megmirellyen: és építse meg a házat, melynek költéségét elkészítettem.*⁹⁾ Tóbiás is a fiát *gyermekségétől fogva tanította az Istenet félni és magát megtartóztatni minden büntől.*¹⁰⁾ Halálá-

¹⁾ Prov. 19, 18.

⁵⁾ Eph. 6, 4.

Confortare, et esto

⁸⁾ III. Reg. 2. 2. 3.

²⁾ Prov. 29, 17.

⁶⁾ Gen. 18, 18.

vir. Károlyinál:

⁹⁾ I. Par. 29, 19.

³⁾ T. i.: hajtsd.

I. Reg. 3, 13.

Erössödjél meg, és

¹⁰⁾ Tob. 1, 10.

⁴⁾ Eccli. 7, 25.

⁷⁾ A Vulg.-ban:

légy ember.

hoz közelgetvén pedig, fiának és unokáinak imígyen szóllott: *Szolgálatok az Úrnak igazságban, és azon tudakozatok, hogy a mellyek kedvesek néki, azokat chelekedgyétek: és a fiaitoknak megparancsholljátok, hogy igazságokat chelekedgyenek és alamizsnálkodgyanak, hogy megemlekezzenek az Istenről, és álggyák ötet minden időben igazán és tellyes erejökéből.*¹⁾ Susannáról azt olvasom, hogy istenfélő volt: mert a szülei, mivelhogy igazak voltak, oktatták az ő leányokat a Moyses törvénye szerint.²⁾ Jóbról pedig azt mongya az írás,³⁾ hogy a lakodalmak⁴⁾ után a fiaihoz küldött, és megszentelte őket, és felkelvén reggel, éppen égő áldozatot tött mindenikért.⁵⁾ Vallyon miért? Mert mongya vala: *Nétalám vétkeztek a fiaim, és az Istent megáldottak az ő szívökben.*⁶⁾ Így chelekedik vala Jób mindennap. Jób, úgymond Aranyszáju Sz. János, a fiaiert áldozatokat tött és azokat a bűnöktől megáldozta, mert nétalám valamit gondoltak szívökben: így viselte gongyát fiainak. Nem mondotta, a mit sok emberek szoktak mondani: Örökséget hagyok nékik; dichőséget szerzek nékik; fejedelemséget vészek; mezőket keresek nékik; hanom: Nétalám vétkeztek és gonoszt gondottak szívökben az Isten ellen. Mintha azt mondotta volna: Mindeneknek királyával megbékéltettem őket, és semmi fogyatkozások nem lészen. Ez a nagy gazdagság, ez a nagy kinch. Ha az isteni félelem nálunk vagyon, semmi nélkül nem szűkölködünk: de ha az nálunk ninchen, ha szintén országot bírunk is, mindeneknél szegényebbek vagyunk. Ninch hasonló az istenfélőhöz, mert az istenfélelem mindeneket föllyúlhalad. Azókról pedig, a kik külömbet chelekednek, imígyen beszéll: A fiakra gondot nem viselünk, és azokat akarjuk többíteni a mi a fiainké: hasonlók lévén azokhoz, kik látván, hogy romlandó házok vagyon, azt meg nem chináltattyk, hanem nagy kerteket építnék körüle: avagy azokhoz, kik a betegség miatt megemésztetnek, de mégis, egészségökről nem gondolkodván, aranyas ruhákat chináltatnak magoknak. Félek rajta, hogy most is, sohan inkább igyekeznek azon, hogy a fiok gazdag, hogysem jámbor légyen: nem gondolván a Bölchnek mondásával: *Jobb egy istenfélő, ezer istentelen fiaknál. És hasznosb fiak nélkül meghalni, hogysem istentelen fiakat hagyni,*⁷⁾ kik gyalázzák és búsíttják szülejüket. Másutt pedig

1) Tob. 14. 10. 11.

2) Dan. 13. 2. 3.

3) Job. 1. 5.

4) T. i.: vendégségek.

5) A Vulg.-ban: offerebat holocausta pro singulis. Károlyi: Áldozik vala mind azoknak számok szerint.

6) A Vulg.-ban: Ne forte peccaverint filii mei, et benedixerint Deo in cordibus suis. Károlyinál, ez utóbbi kifejezés helyett, ez van: Isten ellen szívökben gonoszt gondoltak.

7) Eccli. 16. 3. 4.

imígyen beszéll: *Chöchögösd¹⁾ a fiadat, és megrettent téged: jádzáll véle, és megszomorít téged.*²⁾ Mert a melly fiaikat gyengéltetnek és kényekre bochátnak, azok az ő attyokat megszomoríttyák, ellenek támadnak és pört-patvart indítanak és gyakorta halálokat is szomjuhozzák, a mint Absalomnak és egyebeknek is példája megmutatta. Nem jó azért embernek azon igyekezni, a mint Arany-száju Sz. János mongya, hogy fiainak temérdek kinchet és uraságot hadgyon: mert azzal nem jobbak, hanem gonoszbak és kevésbé lesznek: a szegénység pedig és kevés örökség az embert megszeliíti. Még a setét pogásúsgban is látták azt némellyek. Mert, a mint Valérius Maximus írja, midőn Décius chászár a fiát Déciust meg akarta koronáztatni, a fia nem akarta a koronát felvenni, mondván: Azon félek, hogy, ha fejedelemmé leszek, elfelejtem hogy fiú vagyok: azért inkább akarok chászárrá nem lenni, alázatos fiú maradván, hogysesem, chászárrá lévén, engedetlen fiúvá lenni. Uralkodgyék az atyám: uralkodásom nekem az leszén, hogy az atyám parancholattyanak alázatosan engedgyek.

Másodsor: tartoznak az atyák fiokat tisztességes tudományokra, vagy mesterségekre tanítani, avagy istenfélő mesterek által taníttatni: mert az többet használ nekik a gazdagságnál, melly sokképpen elveszhet az embertől, a tudomány pedig minden veszedelemben megmarad. A gazdagság sok veszedelemben hozza az embert, a tudomány pedig mególtalmazza. Jól mondotta Plutarchus, hogy a kik nagy gonddal gazdagságot igyekeznek fioknak szerzeni, de tanúságokra és erkölchökre gondot nem viselnek, hasonlók azokhoz, kik a czipellőstre nagy, a lábra pedig kevés gondot viselnek. Nem gondollyák meg ezek a Salomon mondását: *A bölch fiú örrendeztetí az attyát: a bolond fiú pedig szomorúsága az annyának.*³⁾ És, a mint azelőtt is előhozám: *Ok-tasd a fiadat, és megvigasztal téged és gyönyörűséget ad a te lelkednek.*⁴⁾ Bizony úgy vagyon: mert, minthogy a tudós és bölch emberek mindenütt előkelhetők és nagy tisztekre és méltóságokra menendők, kétség nélkül nagy gyönyörűségökre vannak a szüléknek; nemcsak azért, hogy gyönyörködnek abban, hogy olly jeles fiaikat neveltek, hanem azért is, hogy vénségökben megnyúgotttyák őket és gongyokat viselhetik és örök nevet is szerezhetnek nekik. Mert, a mint Séneca mondotta,⁵⁾ senki Aristót és Gryllust nem ismérte volna, ha ez Plátónak attya, amaz Xenophonnak fia nem

¹⁾ A Vulg.-ban: *Lacta filium tuum. azaz: kényeztesd.*

²⁾ Eccli. 30, 9.

³⁾ Prov. 10, 1.

⁴⁾ Prov. 29, 17.

⁵⁾ «An quisquam Aristonem et

Gryllum, nisi propter Xenophonem ac Platonem filios, nosset? Sophronisum Socrates expirare non patitur.» De beneficiis, lib. 3, cap. 32.

lött volna, és Sophroniscust is Sócrates nem hatta meghalni.¹⁾ Panaszolkodik Aranyszájú Sz. János, hogy sokan nagyobb gondot viselnek barmokra, hogysem fiokra; és ha pásztort fogadnak, arra vigyáznak, hogy ne légyen bolond, részeges, lopó, avagy tudatlan: ha pedig fioknak oktató kelletik, azt fogadgyák meg, a kire szerenchére találunk: meg nem gondolván, hogy nincsen nagyobb mesterség az ifiak igazgatásánál. Nem heába mondotta Diógenes, hogy inkább akarna a megarai ember kosa lenni, hogysem fia: jelentvén, hogy a megaraiak nagyobb gondot viselnének barmokra, hogysem fiokra. Ennek nyilvánvaló jele az, hogy sokan találtatnak, a kik inkább szánnyák költségeket a jó tanítóknak adni, hogysem a lovászokra vesztegetni. Olyan volt az, a kit szépen megréfált Aristippus filosofus, kitől²⁾ azt kérlette: Mit venne a fiának tanításáért? Aristippus pedig ezer grát kívánt. Hallván azt a fősvény és balgataj ember és sokalván a fizetést, monda Aristippusnak: Ezer grán egy jó szolgát vehetek. Kinek okoson felele Aristippus: Talát két szolgád leszen; egyik a pénzen vött, a másik a fiad, kiért a pénzedet kímélled: jelentvén, hogy a szolgáló és ostoba fiú között semmi különbség nincsen.

Choda bolond vélekedés bántya a mostani fő embereket, kik azt alíttják, hogy a tanúság és tudomány csak az egyházi embereknek való, vagy a kik más módon nem tudnak elélni, nem lévén jószágok, vagy gazdagságok. Tellyességgel különbén vagyon a dolog, és, a mint Aranyszájú Sz. János mongya, azoknak legszükségesebb, a kik, e világon élvén, egyebeknek gongyát viselik. Mert miképpen hogy a hajó, vitorlya, evező és kormányosmester nem olly szükségesek a parton ülőknek, mint a tengeren járóknak: azonképpen a tudomány szükségesebb a világ habozó tengerén bújdosóknak, úgy mint a gazdag és fő embereknek, hogysem a chendes életűeknek. Azokéért, úgymond azon szent doktor, mentől híresb leszen a fiad e világ szerént, annál inkább szükséges neki a tudomány, mert sok ellenségi lesznek, kiknek, ha tudós nem leszen, ellenök nem állhat. Valóban igaz dolog, és naponként láttyuk, hogy legtöbb pörök a fő embereknek vagyon; kik ha nem tudósok és magok dolgát nem tudgyák forgatni, akármi chelchapóra kell ügyöket bízniok, ki miatt gyakorta minden jószágokat veszedelemre vetik: mert afféle az igasságot hamar elárúllyá a pénzért; melly nyomoruságba nem jutna, ha tanúlt volna, és azt a pénzt, mellyet a patvaros embereknek haszontalanúl ad, jámbor tudós mestereknek adta volna munkájokért. Minthogy pedig, nem mindenféle tanúságra vagyon mindennek elméje,

¹⁾ T. i.: Sophroniscusról semmit sem tudna a világ, ha Socrates nem volt volna fia.

²⁾ T. i.: amaz.

hanem kinek egyre, s kinek másra : arra kell a gyermekeket fogni, a melyre hajlandóságok vagyon és nagyobb kívánságok : az athénásiak törvénye szerint, melyről díchérettel emlekezik Sz. Gregorius Nazianzenus, kik midőn a gyermekek az ifiúságra jutottak, a piacra vitték őket, a hol mindenféle mesterséghez illendő szerzőmök és eszközök voltak, és valamelyikben inkább gyönyörködtek és nagyobb hajlandóságokat mutatták hozzájuk, arra fogták és taníttatták ; minthogy gyakrabban érünk jó véget abban, a mit a természetnek vezetéséből kezdünk : azokban pedig, a melyeket a természet ellen választunk, sokszor igen meghalatozunk és reménségünkől távul esünk.

E két dologban azt vegyék a szülék eszökbe, hogy a gyermekeket nem kell szájokra böhátani, hanem zabolán kell őket tartani és, a hol a szép oktatás nem fog, a kemény ostort sem kell kímélleni. Hallyad mit mond a Bölch : *A ki a vesszöt kímélli, gyüllöli a füt : a ki pedig szereti azt, szüntelen oktattya.*¹⁾ És : *Meg ne gond a gyermektől a féjyelmet : mert ha megvered ötet vesszővel, meg nem hal. Te vesszővel vered meg ötet : és a lelkét megszabadítod a pokoltól.*²⁾ Melly mondásnak szép értelmét adhatni. Mintha azt mondotta volna : Ne kíméllyed a vesszöt a gyermektől, attól féltvén, hogy a verés miatt élete megrövidül : mert az Isten gondviselése azt chelekeszi, hogy tovább éllyen a vereségtől, hogysem a gyengéltetéstől. Jusson eszedbe a mit Dávid mondott : *A fiaid mint az olajfa fiatal, az asztalod körül.*³⁾ Melly hasonlatossággal Dávid az istenfélő ember fiainak hosszú életet ígér : mert az olajfa a fák között legtöbbet él, a mint Plinius írja és egyebek is. De ha az édesfa, vagy édesgyökér közel léend az olajfához, hamar megöli ; a mint tudós emberek írják : azonképpen a szüléknek fölötébbvaló édesgető kényesgetése megöli a gyermekeket.

Hogy pedig az Isten gondviselése hosszabb életet enged a keményen tartott fiaknak, hogysem azoknak a kiket kényessen tartnak fel és, hogy életök megmaradgyon, az erkölchökre⁴⁾ nem vigyáznak : Sz. Ambrús az aleyon madárnak példájával bizonyította, melly a tenger szélin tojik, de a tojásit az Isten a tengernek habjaitól mególtalmazza : azonképpen a ki a fiát keményen oktattya, az Isten azt megtartya. A poklon, a zsidó íge szerint, mind egyéb vermet, mind sírt, vagy temetővermet, s mind pedig az igaz poklot érthetni ; és mindeniktől megszabadította a vessző a gyermekeket. A mi az igaz poklot illeti, melybe az emberek az ő gonosságokért vettetnek, attól megszabadította a vessző a gyermekeket : mert a gonoszról elszoktattya és jóra oktattya. És noha embernek örök veszedelme vagy boldogsága mindaddig függőben vagyon, míg e világon él : mindazáltal a melly gyermekeket a

¹⁾ Prov. 13, 24. ²⁾ 1'rov. 23, 13, 14. ³⁾ Ps. 127, 3. ⁴⁾ T. i. : erkölcsükre.

kemény vesszővel jó erkölcsre tanítanak, úgy tetszik, hogy még gyermekkorában megszabadították a pokoltól; mert megmarad a jóban, melyre őtet a vessző vezette. A testi haláltól is és a sírtól megszabadul a gyermek a vessző által: mert a részegségtől, fajtalanságtól, versengéstől, mellyekből gyakorta halál következik, elfogja és hosszú életűvé teszi. Két anyya vagyon az embernek: a ki szülte és a föld, melyből a legelső ember formáltatott. E két anyának az Isten előtt pöri¹⁾ vagyon, mellyiknek kellessék a fiat magának tulajdonítani: és gyakorta a szülő anyának gondviseletlenségéért az Isten a földnek ítéli: ítélvén, hogy jobb a gyermeknek a halottakkal a földbe rekesztetni, hogysen az elevenekkel a gondviseletlen anyyanál, a ki nem jól oktattya, megmaradni. A setét veremből is megszabadul a gyermek a vesszővel: mert a tudatlanságnak setétségéből a tudománnak és bölcheségnak világosságára jó, hogy ne balgatagúl, hanem okoson viselje magát. Azt írja Sz. Maximus, hogy a sas, a melly hasadékokból, a mellyekben szokott fészkeket rakni, a világosságra hozza fajt, melyre mivel elsőben nem örömet mennek, a szárnyával megütögeti és az orrával meg is véresíti: hasonlóképpen kell a szülőknek chelekedni fiokkal, kik a tudománnak szép világosságára, a tudatlanságnak setét fészkéből, egyébként nem akarnak menni, hanem ha a vereség ösztönözi őket. Mert, a mint Salomon mongya: *Bolondság köttetett a gyermek szívéhez, és a fégyelemnek vesszeje elkergeti azt.*²⁾ Azokáért a szülék, kik a vesszőt kímélik a gyermekektől és mód nélkül kedveznek nékik, hasonlók a majmokhoz, kik a melly fiokat leginkább szeretik, sok ölegetésökkel megölik.

Ne véllyék pedig a szülék, hogy a gyermekek pokolba nem mehetnek: mert gyakorta, a kiknek természet szerint elégséges idejek és okosságok nem volna, a vásottság és gonosság helyére hozzák.³⁾ Azokáért chodálkozom némelly szüléken, kik a gyermekektől rút beszédet, szitkot, vagy káromlást hallván, nemcsak meg nem büntetik, hanem ugyan nevetik is, — azzal mentvén őket, hogy nem értik, mit mondanak, és ha tudnák, nem mondanák, — mert igen meghalathozhatnak az időhöz képest. Rettegetes példát ír Sz. Gergely egy ötesztendő gyermekről, melly ő idejében Rómában történt. Noha, úgymond, el kell hinni, hogy minden megkereszteltetett gyermek, ha gyermekkorában meghal, mennyországba mégyen: de azt nem kell hinni, hogy minden apró gyermek, a ki szólni tud, oda mégyen: mert némelly kis gyermekeknek a mennyország kapuja a szüléktől bététetik, ha gonoszúl neveltetnek fel tőlök. Mert egy embernek, három esztendő

¹⁾ T. i.: pöre.

²⁾ Prov. 22, 15.

³⁾ T. i.: koruk és eszök hiá-

nyát a vásottság és gonosság pótolja; vagyis: noha fiatalok, de romlottak.

előtt, e városban, ötesztendő fia volt, a mint alítom, kit test-szerént fölötte igen szeretvén, gondviseletlenül nevelt fel, és ha valami ellene való dolog történt, legottan káromkodott. Ezt midőn ölében tartotta az atya, látta az ördögöket, hogy hozzája jöttek és rettegetve nézvén őket, kezde a gyermek kiáltani: Ments meg atyám, ments meg. Kitől kérdvén az atya, mit látna? A gyermek azt felelte: Szerechenek jöttek, kik el akarnak vinni. És azt mondván, káromlá az Istent, és lelkét kiadá. Mert hogy a mindenható Isten megmutatná, michoda vétekért adatott olyan hóhérok kezébe, a melyért az atya, éltében, nem akarta megfeddeni, megengedte, hogy halálakor is megújtaná azt; és hogy, a ki káromló lévén, az Istennek hosszú türéséből, sokáig élt, azon Isten ítéletiből a káromlásban halna meg: hogy az atya megismérné vétkét, és megértené, hogy a gyermek lelkére gondot nem viselvén, nem kichíny bűnöst nevelt a pokol tüzére. Hallják ezt az atyák, kik apró fioknak minden latarságát játéknak tarttyák és tréfára vészik. Gondoltyák meg a keresztyén szülék, hogy: *A ki az övére, és főképpen házaépére gondot nem visel, a hitet megtagadta, és a hitelennél alábráló.*¹⁾ De mit mongyak? Még a hitetlen pogányok is jól értették, hogy az atyának gondot kell fiaira viselni. Diógenes, a mint Laërtius írja, látván egy ifiúnak chintalanságát, az attyát ütötte meg: jelentvén, hogy ő a fia vétkének oka, kit nem jól tanított. A lacedæmoniusok pedig, Plntarchusnál, midőn két atyafi között visszavonyás támadott volna, az attyokat büntették meg, kinek gondviseletlensége miatt történt a vétek, és a sz. írás is azt jelenti, a Héli páp büntetésével.

HARMADSZOR: tartoznak az atyák a fioknak tisztességes táplálással, az ő állapotok szerint,²⁾ sőt azzal is, hogy örökséget szerezzenek nékik. Azokáért méltatlan fogással élnek némellyek, azt mondván, hogy a mint nékik nem maradt attyoktól, ők is úgy nem igyekeznek fioknak hagyni. Kiknek én azt felelem, hogy ha az ő-attyoknak nem volt abban módgyok, méltatlan vádollyák őket: ha pedig volt, nem méltó azoknak vétkét követni; mivel-hogy kiki magáról ad számot és maga terhét viseli. Tudom, hogy gyakorta, a kikre sok marad, többet ahoz nem keresnek, hanem azt is elvesztegetik. De azt azok chelekeszik, kiket a szülék isteni félelemre nem oktattak, megelégedvén azzal, hogy temérdek kinchet takartak nékik: a kik pedig istenifelelemre tanítttyák fiokat, arra is megtanítttyák, mint kellessék jól élni a gazdagsággal; a mint Tóbiás, ki úgy vagyon,³⁾ hogy elküldötte a fiát, az adós-ságért, de azt is megmondotta, hogy alamizsnálkodgyék és a gaz-

¹⁾ I. Tim. 5, 8.

²⁾ T. i.: tehetségök v. vagyonuk szerint; állásukhoz v. rangjokhoz illően.

³⁾ T. i.: igaz ugyan.

dagsággal jól élyen. Mindazáltal senki nem tartozik lelkének sérelmével fiainak gazdagságot szerezni, mint az uzsorások chelekesznek: mert semmi okon nem szabad gonoszt chelekedni, hogy valami jó következzék.

II. RÉSZE.

Lássuk már azt is, mivel tartoznak a fiak az atyáknak: mellyet az evangalista rövid szóval jelentett, azt mondván a Jésusról, hogy szüleinek engedelmes volt. Melly egynehány dolgot foglal magában, mellyeket maga példájával szépen megmutatott József, a jámbor Jákob patriarkának szerelmes fia, kit méltó minden keresztyén fiaknak követni.

Első az volt, hogy megjelentvén magát a bátyjainak, mondván: *Én vagyok a József*, legottan azt kérlette: *Él-e még az én atyám?*¹⁾ Melly nagy szeretetnek jele volt, mellyel legelőször is tartoznak a fiak az atyáknak. Mert, minthogy nincz kedvesb dolgunk életünknel, mellyet, Isten után, szüleinktől vöttünk, méltó hogy őket kiváltképpen szeressük. Erről szép példáink vannak, még a pogányoknál is. A többi között, Cræsus királynak természet-szeréunt néma fia, látván, hogy egy vitéz az atyát meg akarta ölni, megszólalt, és az atyát haláltól megmentette. Az athénási Címon pedig az atyát, Miltiadest, maga rabságával mentette meg a fogságból. Grimanus kardinálról is azt írja Egnatius, hogy az atyáért kész volt fogságha menni. Fulgósus azt írja egy toléntumi ötvös fiáról, hogy megértvén az atyának halálos sententziáját,²⁾ nem szüint meg a sírással való könyörgéstől, mígnem megnyerte, hogy ötet ölyék meg az atyáért. Alexinsról pedig, a konstantinápolyi chászárnak Isáknak fiáról, azt írja, hogy midőn a bátyja istentelenül Isákot megfosztotta volna országától és szeme világától, fegyverrel országába helyheztette; és noha minnyájan úgy köszöntötték mint chászárt: mindazáltal azt a nevet, a birodalommal együtt, az atyának engedte. Szégyenüllyenek meg azért a gonosz fiak, kik szülejöknek halálokat kívánnának, vagy rajtok tött bosszúságokkal életüket megrövidítik. Nyilván nem örvendezhetnek Sz. Agostonnal, ki, midőn az anyjának utolsó betegségében körülé forgolódnék, azt hallotta az anyjától, hogy soha kemény szót tőle nem hallott maga ellen, és megvallja, hogy az ő tisztelete semmi volt, az anyjának szolgálattyához képest, és buzgósággal könyörgött érette halála után is.

Másodsor: József az atyát Kánaán földéből Egyiptusba hitta,

¹⁾ Gen. 45, 3.

²⁾ T. i.: értesülvén v. meghallván, hogy atyját halálra ítélték.

minden házanépével, hogy jobban táplálhatná, és így üzent neki: *Az Isten engem Urára tölt egész Egyiptus földének, jőj alá hozzám, ne késsél, és lakjál Gessenföldén, és mellettem léssz te és a fiad és a fiaidnak fiai, a juhaid és a chordaid és valamivel bírsz. És ott táplállak téged.*¹⁾ Jelentvén, hogy a fiak tartoznak szüléjüket táplálni szükségökben; minthogy azok is táplálták őket és nagy munkával feltartották. Azokáért Urunk keményen megfeddette a fariseusokat, kik azt tanították, hogy a fiak nem tartoznak attyokat táplálni, csak a templomba vigyenek áldozatot; a mivel attyokat táplálnák, azt a templomra fordítván. Az anyaszentegyház pedig a szűkölködő szüléknek fiait szerzetbe nem ereszti, sőt a szerzetből is kiküldi, hogy gonyokat viselhessék. Emlékezetre és követésre méltó példát ír Valerius Maximus a Cimon leányáról, ki a fogságban lévő vén attyát tejével táplálta. Hasonlót ír Plinius is egy szegény asszonyról, hogy az anyyát, kit éhhel akartak megölni, életében megtartani; mellyel azt nyerte, hogy a bírák megengedték halálát. Tellyességgel különböző példáról emlekezik Thomas Cantipratensis: mert a ki az attya előtt elrejtette vólt a sült ludat, azután enni akarván abban, egy rút varasbékát talált a mellyén,²⁾ mellyet elakarván arról rázni, az orczájára ugrott és úgy hozzája ragaszkodott, hogy semmi okon el nem vehették, és ha valaki a békát megütötte, az ember nagy fájdalmat érzett szívében. Megrémülvén az ember, keserves szívével a püspöknek megvallotta vétkét, ki penitentiáért azt hatta neki, hogy a Normannia és Gallia városit felfödött orczával eljárja és mindenütt beszélye a dolgot, hogy a fiak példát vévén róla, tisztelnék szüléjüket és hálaadók lennének nekik. Hasonló példát ír Caesarius is, és talám ugyanazont. Jól meggondolják a fiak Salomonnak ama mondását: *A ki elvonszon valamit az attyától és anyyától, és azt mongya, hogy az nem bün, részese a gyilkosnak.*³⁾ Elvonszon, úgymond, vagy nem adván nekik, és éhhel megölvén: vagy alattomban ellopván, és elvesztegetvén. Efféle fiak alábbvalók némelly oktalan-állatoknál is: mert, a mint az első prédikátióban megmondottam Sz. Ambrúsból, az eszterag megvéhedett szüléit táplállya, és azont írja Plutarchus az orosz-lánról. Hasonlók pedig a balgatag chirkékhez: mert a tyúk olly szorgalmatos a chirkének táplálásában, hogy maga koplalván, azoknak eledelt keres: a chirkék pedig elfeledkezvén arról a nagy szeretetről, mihelyen magokra gondot viselhetnek, elhadgyák anyyokat, semmi gondot nem viselvén reája. Hasonlóképpen némely szülék magok koplalásával táplállyák és ruházzák fiokat, kik szárnyokra kelvén, elhagyván szüléjüket, semmit nem gon-

1) Gen. 45, 9. 10.

2) T. i.: a lúd mellén.

3) Prov. 28, 24.

dolnak vélek. Sőt hasonlók az öszvér chitkóhoz, mely jól megszopván az anyját, oldalba rúgja és elmégyen tőle.

Hogy ha tartoznak a fiak szüléjüket testszerént táplálni: sokkal inkább lélek szerént, minthogy ők is a szerént tápláltattnak tőlök, midőn megkereszteltették őket, imádságra, istenifélelemre és minden jóra tanították. E kötelességnek pedig úgy tesznek eleget, ha gyakorta imádkoznak érettök, halálok óráján lelki orvosokat szereznek nekik és a szentségekben részesítették, halálok után is alamizsnát adnak érettök, testamentomokat bételyesítik, főképpen ha valamit a szegényeknek és templomoknak hatnak, és ha mi másé vagyunk nálök,¹⁾ azt éppen megtérítik: hogy a más világon ne szenvedjenek érettök, hanem segéttessenek imádságokkal.

HARMADSZOR: Jósef az atyát tisztelte és megböchüllötte. Mert midőn Jákob elküldötte volna Júdát Jósefhez, hogy jövetelét hírré tenné: *Eleibe ment az atyának . . . nyakára borúlt, és az ölegetés között sírt.*²⁾ Salomon király is *eleibe ment az anyjának, és imádlta őtet. . .*³⁾ és *a királyi székben jobbkéze felé ültette.*⁴⁾ Ezt a böchülletet a szorgalmatos gondviselésért megérdemlik a szülék, mellyet akkor mutattak meg leginkább, mikor a gyermekek magokkal jötehetetlenek lévén, nagy bajt szereztek nekik és sok bűdösségöket nyeltek el vélek. Ezt a böchülletet a pogányoknál is feltalállyuk. Mert Livius azt írja egy Coriolánus nevű római fő emberről, hogy megharagván a római háládatlan népre, sem a követek, sem a papok meg nem engesztelheték: hanem az anyja, Vetúria, a menyével és unokáival ment a táborába. Kit midőn Coriolánus meg akart volna ölelni, nem engedte; hanem azt mondotta neki: Légy veszteg addig, míg megértem, ha ellenségemhez jöttem-e, vagy fiamhoz; és ha rabod vagyok-e táborodban, vagy anyád. Hallván ezeket Coriolánus, megölelé az anyját és monda neki: Meggyőzted haragomat, és diadalmat vöttél rajta. És Rómára fordítván beszédét, monda: Hazám, noha méltán gyűlöllek, mindazáltal ennek kérésére megengedek.

Ez olly nagy kötelesség Isten előtt, hogy a maga tiszteletit is ezzel állattya, mondván: *A fiú tiszteli az atyát és a szolgál az ő urát: ha azért én Atya vagyok, hol az én tiszteletem!*⁵⁾ És a tizparancholatban, a három parancholat után, mellyek az Isten tiszteletit paranchollyák, a negyedik, melly szüléinknek tiszteletit paranchollya. Salomon is, a Példabeszédekben, az isteni tisztelet

¹⁾ T. i.: ha valami olyan van náluk, a mi a másé.

²⁾ Gen. 46, 29.

³⁾ A Vulg.-ban: adoravitque

eam. Károlyinál: meghajtván magát előtte.

⁴⁾ III. Reg. 2, 19.

⁵⁾ Malach. 1, 6.

után,¹⁾ az atyák s anyák tiszteletiről szól. Sőt Valérius Maximus is azt írta, hogy az isteneken és a szüléken tölt bosszúság igazán azon ²⁾ büntetés alá vettetett. Okát adgya ennek Sz. Agoston, magyarizván Sz. Pálnak mondását, ki azt írja, hogy az Istenül nevezetik minden atyaság mennyekben és a földön,³⁾ és azt mongya, hogy az embereknek első és fő attyok az Isten: a több atyák pedig helytartói és utánna valók. Azokáért miképpen hogy a ki a király tisztartóját bosszúsággal illeti, úgy büntettetik mintha a királyt illette volna bosszúsággal: azonképpen a ki a fő Atyának helytartóját bosszúsággal illeti, méltó olyan büntetésre, melyet az érdemel, a ki az Istent illeti bosszúsággal. És a ki a király helytartóját meri bántani, könnyen a királyt is megbántaná: azonképpen, a mint Sz. Nazianzénus mongya, könnyen megtagadgya az Istent, a ki az attyát megtagadgya. Innét mongya a Bölch is: *A ki az Urat féli, tiszteli a szüléit, és mint urainak, úgy szolgál azoknak, a kik őtet nemzették:*⁴⁾ jelentvén, hogy együtt jár mind a kettőnek tiszteleti. És az Isten önaga mondatik büntetni azokat, kik a szüléjök ellen vétnek; a mint azon Bölch mongya: *Megátkoztatott az Istenül, a ki megkeseríti az anyját.*⁵⁾ Ezt az átkot jelenti Salomon, mondván: *A szemét, melly megchűfollya az attyát és a melly megütállya az ő anyjának szülését, rájják ki azt a patakok hollói és egyék meg azt a sasok fiai.*⁶⁾ Holott azt vedd eszedbe, hogy, ha csak a szemmel való megchűfolás is olly nagy büntetést érdemel, mit érdemel az, a ki kezével, vagy más módon megsérti szüléit? a mint a pogány Cicero is megismérte, emlékezővén mind a kettőről.

Kérdén valaki: Mint kell érteni a Salomon átkát? Felelt. Vannak, kik a hollókou és a sasok fain az ördögöket értik. Mintha azt mondotta volna: Afféle fiat az ördögök emészszenek meg. Nyilván Sz. Jerónymus és Aranyszájú Sz. János hollóhoz hasonlították az ördögöt, és gyakorta holló képében jelenik meg, a mint sok példikkal bizonyította Ulysses Aldrovandus. A sasok fiai is hasonlók az ördöghöz, az ő ragadozó prédálásokért, a mint Clemens Alexandrinusból tanuljuk. És mind a holló, s mind a sas azért példázza főképpen az ördögöt, hogy a dögre, vagy holttestre siet, és azzal hízik, és azt nagy messze megérzi és, a mint némelyek mongyák, még élve is, úgy hogy a meghaladó állatokhoz közel forgódnak, várván a prédát. Azt is bizonytal frják, hogy a hollók legelsőben is a szemet rájják ki, és azt a falatot igen kedvellik, a sasok pedig a szívet. Azokáért afféle fiak a hollóknak és sasoknak adatnak, hogy szemöket és szívöket kivájják: mert.

¹⁾ T. i.: az Isten iránt való tisztelet után azonnal stb.

²⁾ T. i.: igazságosan ugyanazon.

³⁾ Eph. 3, 15.

⁴⁾ Eceli. 3, 8.

⁵⁾ Vers. 18.

⁶⁾ Prov. 30, 17.

mintha szemök nem volna, szüléjüket nem ismerik; és mintha szívök nem volna, nem szeretik őket. Továbbá az akasztófán való halált kívánja Salomon a gonosz fiaknak, mivelhogy a hollók azok¹⁾ testére sietnek; úgy írásban is, a ki azt álmodta volt, hogy a fején való kosárból a madarak öttek, harmadnapra felakasztatott.²⁾ És nem ok nélkül fosztatnak meg a földben való temetéstől: mert a földet a bölcehek közönséges anyának tartják, ki mindnyájunkat kebelébe fogad. Azokáért a ki a tulajdon anyját megbántya, nem méltó, hogy a közönséges anyának jótéteményében részesüllyön. Annakfölötte, minthogy a hollók és sasok hosszúéletűek, azoknak adatnak a gonosz fiak: kik, ha jók löttek volna, hosszúéletűek löttek volna. Továbbá azon madarak a vérszeréntvaló atyafiság ellen chelekesznek: mert e fiakat az anyák, és ezeket amazok üldözik, és egymás ellen kegyetlenkednek. Azokáért, minthogy a gonosz fiak is azt chelekeszik, méltók, hogy a hasonló rút állatok rút halállal végezzék ki őket.

Kérdené mégis valaki: Mi okért vét ilyen rút átkot Salomon az illetén fiakra? Felelet. Miképpen hogy az Isten ellen való véteknek nehéz voltát az Istennek méltóságából és a mi alávalóságunkból fontoljuk: hasonlóképpen gondolkodhatunk az atyák ellen való vétkekről is; mert, ha az atyákat a fiakkal egybevettjük, azt találjuk, hogy az atyai méltóság és a fiúi alávalóság között fölötte nagy köz vagyon, és, a mint Aristóteles jól mondotta, a természetnek törvényéből, a fiak mindenkor az atyák birodalmában vannak, úgy akár mint nevedegyenek is a méltóságban, az atyai birodalom alatt marad a fiú. Azokáért fölötte nagy véték a szüléket megbántani, és nagy büntetést érdemel.

NEGYEDSZER: Jósef engedelmes volt az atyának, nemcsak mikor az atya házában volt és a bátyjaihoz küldetett az atyától, hanem mikor Egyiptusnak fejedelme volt is; mert az atya parancholatyának engedvén, őtet nem Egyiptusban, hanem Kánaán földében temette. Tudták ezt a bátyjai: azokáért az atyok halála után, félvén, hogy a rajta tött régi bosszúságot megtorolja, hozzája küldöttek, mondván: *Az atyád megparancholta nekünk, minekelötte meghalna, hogy ezeket mondanók neked ő szavával: Kérlek, hogy feledkezzél el az atyádfiainak vétkeiről és a bűnről és gonosságról, melyet chelekedtek rajtad: mi is kérünk, hogy a te atyád Istene szolgálóinak bochásd meg e hamisságot.*³⁾ És meg sem chalta őket a reménség. Nagy engedelmesség volt a Rekabítákban is; kiket a boritalra nem vehettek, az atyoknak Jonadabnak parancholatya ellen. Kiknek példájával feddi az Isten Jeremiás által az ő népének engedetlenségét.⁴⁾ Ennek az engedelmességnek

¹⁾ T. i.: az akasztottak. ²⁾ Gen. 40, 22. ³⁾ Gen. 50, 16. 17. ⁴⁾ Jer. 35, 6.

szép okát adgya Sz. Pál: ¹⁾ *Fiak, úgymond, engedjétek a szülé-
teknék: mert az kellemetes az Úrnál.*²⁾ És: *Fiak, engedjétek a
szüléteknék az Úrban: mert ez méltó dolog.*³⁾ Nyilván méltó dolog.
Először: mert a szülék is sok dolgokban engednek a fiaknak és
kedvök szerént chelekesznek. Másodszer méltó dolog: mert az
Isten kívánnya és paranchollya. Azért mindgyárt utánna veti
Sz. Pál a parancholatot: *Tiszteljed az atyádat és az anyádat,
melly az első parancholat az ígéletben: hogy jól légy, és hosszú
életű légy a földön.* Első parancholatnak mongya az ígéletben:
azaz első a parancholatok között, a melynek megtartásáért magán-
való ígéletet tött az Isten és igen illendő ígéletet: mert a fiak, a
kik szüléjöknek a tőlök tött életért hálaadók és azért tisztelik
őket, méltó, hogy azon életben sokáig megmaradgyanak. A fiak,
úgymond Sz. Tamás, életet attyoktól vésznek, mint a vitézek
jóságot fejedelméktől. Azért a mint ezek megérdemlik, hogy
bírák a jóságot, míg a hívségben megmaradnak: úgy a fiak is,
valamíg az attyokat tisztelik, érdemlik, hogy éllyenek; és a mint
a pártütő vitézek megfosztatnak a jóságtól: úgy az engedetlen
fiak is az élettől.

Mondaná valaki: Gyakorta az engedelmes fiak rövid életűek:
tahát azok nem vészik az ígéletet? Abulensis azt feleli, hogy az
attyát tisztelő fiú, ha hamar meghal is, sokat élt: mert az idő
nem a henylésnek mértéke, hanem a munkának és jó cheleke-
detnek: a minémű ifiúról emlékezik a Bölch, mondván: *Rövid
időben vége lévén, sok időket töltött bé: mert kedves volt az Isten-
nek az ő lelke.*⁴⁾ Sz. Jerónymus azt feleli: Midőn az Isten az írás-
ban világi jókat ígér, ha azokat meg nem adgya, jobbakat ad éret-
tök, tud' illik lelkieket és menyieiket. Így mongya Dávid: ⁵⁾ *Ifjú
voltam, és megvénhedtem; és nem láttam, hogy az igaz elhagyatott
vólna, sem hogy az ő magva kenyéret keresett vólna;*⁶⁾ maga tud-
gyuk, hogy az igaz Lázár küldülésre jutott és sok mártyrokat az
éhség és egyéb nyomorúság fogyatta el. De akkor az Isten a testi
kenyéret lelkít és menyieit adott nékik, a békeségestűrést és a
mártyrómságnak koronáját; melly meghaladgya a testi kenyérnek
jóvóltát. Végy példát: valamelly napimunkásnak egy garast
ígérsz, de vészéd eszedbe, hogy ha pénzt adsz néki, vagy a kor-

¹⁾ Col. 3, 20.

²⁾ A Vulg.-ban: Filii obedite
parentibus per omnia: hoc enim
placitum est in Domino. Károly-
lyinál: Ti magzatok engedelme-
sek legyetek a ti szüléteknék min-
denekben: mertez az Úrnak kedves.

³⁾ Eph. 6, 1—3.

⁴⁾ Sap. 4, 13. 14.

⁵⁾ Ps. 36, 25.

⁶⁾ Azaz: szükölködött volna.
A Vulg.-ban: Non vidi justum
derelictum, nec semen ejus quæ-
rens panem. Károlylyinál: Soha
nem láttam, hogy az igaz elha-
gyatott volna és az ő kenyér-
kereső magva.

chomán megiszszá, vagy a kártyán eljádza; azt is látod, hogy nagyobb szüksége vagyon egy jó köntösre: ha köntöst adsz néki fogadásodnak eleget téssz, sőt azt meg is haladod; és nem panaszkodhatik, ha a garast meg nem adod néki.

III. RÉSZE.

De azt is eszünkbe kell vennünk, hogy Sz. Pál nem akárminth mongya a fiaknak, hogy az atyoknak engedjenek, hanem az Úrban: azaz az Urért, a ki azt parancholta: avagy az Úrnak akarattya és törvénye szerint. És ha az ellen parancholnak: nem az Úrban, hanem az ördögben parancholnak, és nem tartoznak engedni. Oka annak ez: mert az atyák hatalma a fiakon az Isten birodalmában való részesülés, minthogy ő tőle *neveztetik minden atyaság.*¹⁾ Azért ha külömbet paranchol az Istennél az atya: megszűnik minden hatalma; mert az ellen chelekeszik, a kitől azt vötte. A mint hogy az Úr parancholattya ellen nem tartozunk engedni a tiszttartónak, kinek egyéb hatalma nincs, hanem a mellyet az Úrtól vött; mellyel nem élhet az Úr akarattya ellen. Innét mongya Sz. Bernárd: Egyedül csak az Isten oka, a miért nem kell az atyáknak engedni; mert ő mondotta: *A ki atyát vagy anyyát inkább szereti, hogyssem engem, nem méltó hozzám.*²⁾ Továbbá, többet vöttünk az Istentől, hogyssem a szüléinktől: azokáért többel is tartozunk az Istennek, és inkább kell néki engednünk. Ezt sok atyák meg nem gondolván, ha a fiok az ő akaratt yok ellen enged az Isten hívatallyának, azt vítatt yák, hogy a negyedik parancholatot megszegte: holott annak a parancholatnak az Istenért és nem Isten ellen kell engednünk, hogy, a mint Urünk mondotta a mái evangéliomban, azokban légyünk foglalatosok, mellyek a fő Atyánké. Erről a dologról még a pogányokban is sok szép példákat találunk: mert azt írja Plutarchus egy Acrotátus nevű okos fő emberről, hogy midőn az ő szüléi hamis dologban kívánták volna az ő segítségét, nem engedett az ő kívánságoknak, és szép okát adta: *Ti, úgymond, engem az igasságra neveltetek és a hazám törvényinek adtatok: azokáért inkább azoknak igyekezem engedni, hogyssem néktek. És minthogy azt akarjátok, hogy jót chelekedgyem, — az pedig a jó, a mi igaz, — a mit akartok, megmivelem: a mit pedig mondotok, nem chelekeszem. És így okoson, mind a hamis dolgot megvetette, s mind a szüléi igyekezetinek és akaratt yának eleget tött.*

Ezenkívül tartoznak a fiak engedni az atyoknak, hogy áldomást vegyenek tőlök és átkoktól megmenekedjenek: mivelhogy

¹⁾ Eph. 3, 15.

²⁾ Matt. 10, 37.

az atyáknak mind áldások, s mind átkok igen foganatos; és, a mint a Bóleh mongya: *Az atya áldása megerősíti a fiak házait: az anya átka pedig kirontya a fundamentumokat.*¹⁾ Így láttyuk, hogy a mivel Noé megáldotta Semet és Jáfetet, megadta az Isten. Foganatos volt a vén Tóbiás áldása is, mellyel a fiát megáldotta; és a Matatiás áldásával a Makabeusok erőssek lőttek a hadban. De az átoknak is hatalmas ereje vagyon, a mint kitetszik a Noé átkából Kám ellen, a Jákobéból Rúben ellen és Simeon s Lévi ellen. Rettenetes példát olvasunk Sz. Ágostonnál egygy anyáról, ki tíz fiait megátkozta, és legottan iszonyúképpen reszketni kezdettek; és az egész római birodalomban bújdosván, kettő közzülők meggyógyúlt a Sz. István ereklyéinél. Egyebekről is olvasunk átkokat, mellyektől őrizkedni kell mind a fiaknak, s mind a szüléknek.

Végezetre, hogy minnyájan készek legyenek attyokat tisztelni és azoknak engedni, az Isten, a bóleh Ecclesiasticus által, kilencz rendbéli jókat ígér a szófogadó fiaknak: elsőben: testi és lelki gazdagságot: ²⁾ *A mint, úgymond, a ki kincset gyűjt, úgy a ki tiszteli is az anyját.*³⁾ II. Hogy bődlog léssen a jó fiakért: *A ki, úgymond, az attyát tiszteli, örcendez a fiakban.*⁴⁾ III. Hogy imádságát az Isten meghallgattya: *Es, úgymond, az ő imádságának napján meghallgattatik.*⁵⁾ IV. Hogy hosszú életű léssen: *A ki, úgymond, az attyát tiszteli, hosszú életű léssen.*⁶⁾ V. Hogy állandó maradéka léssen: *Az atya áldása, úgymond, megerősíti a fiak házait.*⁷⁾ VI. Hogy dichóséges léssen: *Az ember dichósége, úgymond, az attyának tiszteletéből áll;*⁸⁾ mivelhogy a tiszteletes atya dichóségesse teszi a fiait, és mivelhogy az attyát tisztelő fiú magának mindenek előtt böchülletet nyér. VII. Hogy a nyomorúságnak, vagy háboruságnak idején megszabadúl attól: *Az attyának adatott alamizsna nem léssen elfelejtve, . . . és a háborúságnak napján emlékezet léssen rólad.*⁹⁾ VIII. Hogy a bűnei megbócháttatnak: *Mint a fényes időben a jég, elolvadnak, úgymond, a te bűneid.*¹⁰⁾ IX. Hogy az Istentől megáldatik, azaz minden jókkal bővségesen meglátogattatik: *Chelekedettel, úgymond, és beszéddel és minden türéssel tiszteljed az atyádat, hogy áldomás szálljon tőle reád, és az ő áldása végig megmaradgyon.*¹¹⁾ Mellyet engedgyen a kegyes Isten minden istenfélő és szüléktisztelő fiaknak, az ő szent Fiáért, ki testi szüléit is valóságosan tisztelte. Amen.

¹⁾ Eccli. 3, 11.

²⁾ Eccli. 3, 5.

³⁾ A Vulg.-ban: Sicut qui thesaurisat, ita et qui honorificat matrem suam. T. i.: olyan mint

az, a ki kincset gyűjt, a ki tiszteli anyját.

⁴⁾ Vers. 6.

⁵⁾ Ibidem.

⁶⁾ Vers. 7.

⁷⁾ Vers. 11.

⁸⁾ Vers. 13.

⁹⁾ Vers. 15. 17.

¹⁰⁾ Vers. 17.

¹¹⁾ Vers. 9. 10.

VÍZKERESZT UTÁN IV. VASÁRNAPI MÁSODIK BESZÉD.

(Mát. ev. 18, 23—27.)

Midőn az Úr angyala Gedeonnak azt mondotta volna: *Az Úr veled legerősebb férfú; ¹⁾* Gedeon azt felelte: *Kérlek Uram, ha velünk az Úr, miért környékeztek meg minket mind ezek? Chodálatosnak tetszett Gedeonnak, hogy szélvész támadhat, a szelek Urának jelenlétében. Hasonlóképpen az apostolok chodálkozva kérdezhették volna okát a nagy háborúnak, mely miatt chaknem elnerült a hajó, melyben őmaga a Kristus aluva nyugodott; ki sok chodatételekkel már azelőtt megbizonyította volt isteni erejét és a teremtett-állatokon való tellyes uraságát. Nem kétlem, hogy most is sokan sápolódnak a hívek ellen támadott sok zúrzavarokon; egyfelől meggondolván, hogy az Isten fogadása azt tartya, hogy mindenkor vélek leszen, szemeit rólok el nem fordítja, szárnyai alól el nem bocháttya és mint a szemefényét mególtalmazza: másfelől pedig, látván, hogy mostan mondhattyaik valóban a hívek Sz. Pállal: *Semmi nyugodalma nincs a mi testünknek, hanem minden háborúságot szenvedünk: kívül harcok, belől félelmek; ²⁾* avagy Dáviddal: *El az Úr, . . . hogy chak egy lépésnyire vagyunk (hogy így szölyak) én s a halál.³⁾* Melly panaszkodás, ha a hitnek fogyatkozásából származik, méltó megfeddésre; mivel hogy Urunk az apostolokat is megfeddette azon okból, mondván: *Mit féltök kichinghitüek? ⁴⁾* avagy: *Miért vattok félénkek? még sines-e hitötök? ⁵⁾* avagy: *Hol vagyon a ti hitötök? ⁶⁾* Nem hogy tellyességgel semmi hitök nem lött volna, hanem hogy, a mint Sz. Ágoston mongya, a hitet meghaladta a félelem; holott nagyobbnak kellett volna lenni a hitnek a félelemnél. Melly dologról ezennel többet szöllok.*

I. Megmutatom, michoda fogyatkozás lött légyen az apostolok hitiben.

II. Megbizonyítom, hogy az igazak vígadnak a háboruságban.

III. Megmondom, miben mutassa meg magát az igaz barátság.

¹⁾ Judic. 6, 12, 13.

³⁾ I. Reg. 20, 3.

⁵⁾ Marc. 4, 40.

²⁾ II. Cor. 7, 5.

⁴⁾ Matt. 8, 26.

⁶⁾ Luc. 8, 25.

I. RÉSZE.

Kétképpen hihetünk valamit: először, ömagában: úgymint, hogy a Kristus Isten fia, feltámadott, mennybe ment. Másodszor, másban, vagy más ereje által: úgymint, a ki a Kristust Isten Fiának hiszi és hogy halottat támaszthat, ennek erejével azt is hiszi, hogy a vakot és sántát meggyógyíthattya. Az apostolok a szélvész előtt a Kristust Isten Fiának hitték, és annak erejével azt is hitték, hogy attól aluva is megszabadíthattya őket: de mint-hogy a szélvész előtt arra való alkalmatosságok nem vólt, hogy azt ömagában is hinnék, az elérkezvén, hinniek kellett vólna. És mivel-hogy azt nem chelekedték, Urünk megfeddötte őket; mintha azt mondotta vólna: Midőn elhittétek, hogy én Isten Fia vagyok, annak erejével ezt is hittétek: mi módon nem hiszitek tehát most azt ömagában, a mit ezelőtt másban, vagy másnak erejével hittetek? Megfeddötte azért őket, mind a fölöttébb való félelemért, s mind a kichiny és megfogyatkozott hitért, melly a félelemből származott. Mert gyakorta hiszszük, hogy valami meglehet: de, midőn a veszedelemben forgunk, a félelem vagy a hitben fogyatkozottat meg, vagy kételkedtet a dolog felől, a mint itt is történt, és azt jelenti Urünk, mondván: Mit féltök kichinyhitétek? elsőben a félelemről feddvén meg őket, mint a hitben való fogyatkozásnak okáról. Azokáért nem egyáltalában a félelemért feddötte meg őket, mert az természetszeréntvaló dolog: hanem hogy a fölöttébb való félelem a hitet megtántorította benne, a mint Sz. Márknál a görög böltüből kitetszik: melly annyit téssen, mint: Miért féltök annyira? vagy: Miért féltök így?

Ebből igen hasznos tanuságot vehetünk. Azt alíttjuk néha, hogy az Úr elaluván, üdvösségünk ügye utolsó veszedelemre jutott a sok gonosz társaság miatt, avagy az anyaszentegyház hajótskája a sok tévelygésnek háborúi miatt. Kell-e azért félni? Kell, de nem a hitnek fogyatkozásáig, avagy az Istenben való bizodalomnak megtántorodásáig: hanem hogy a hit inkább gyarapodgyék, hogy¹⁾ ezt a Kristus megjövendölte, és a bizodalom nevededgyék: tudván, hogy a ki ezt megjövendölhette, segítséget is adhat, minthogy meg is ígérte, és azt rövid, de hatható igékkal megjelentötte, mondván: *Ezeket szólottam néktek, hogy énbennem békeségtek legyen. E világban szorongatástok leszén* (íhol az elsőnek megjelenése): *de bizzatok, én meggyőztem e világot.*²⁾ Ez a segítségnék megígérése, melyből támogatnunk kell a bizodalmat. Ebből azt hozhattjuk ki, hogy a háborúságok az istenfélőkben a reménséget nemcsak nem fogyattják, hanem ugyan nevelik is és erőssítik. Az-

¹⁾ T. i.: a hogy v. a mint.,

²⁾ Joan. 16, 33.

okáért noha Sz. Pál azt mongya az igaz ember felől, kit teremtett-állatnak nevez, hogy *foházkodik és szül,*¹⁾ minthogy hiúság alá vettetett, azaz e világi nyomorúság alá, mely hamar elmúlik: mindazáltal azt is mongya, hogy a reménségben megmarad, jobb állapotot és az örök boldogságot várván: *mert, úgymond, a teremtett-állat is megszabadíttatik a romlandóságnak szolgálattjától, az Isten fiai dichőségének szabadságára.* Ezeket a reménség foglyainak nevezi a próféta: ²⁾ mert a fogság és nyomorúság reménséget ad nekik a jobb állapotról, melyet két annyinak nevez, azaz nagyobbak a munkánál; nem heában dichekedik tehát Sz. Pál a háborúságokban, *tudván, hogy a háborúság türest szerez, a türest pedig próbálást, a próbálás pedig reménséget.*³⁾ Azokáért mondotta Dávid: *Ha harc támad ellenem, én abban bízom:*⁴⁾ úgy hogy mentől nagyobb a háborúságnak tüze, annál nagyobb a reménségnek lángja. Innét vagyon, hogy az igazak a háborúságban nem panaszkodnak, hanem hallgatnak és az Istentől várnak segítséget, a mint Isaiás jelenti, mondván: *Hallgatásban és reménségben léssen a ti erősségetek,*⁵⁾ azaz a békeségestűrésben és az Isten segítségének várásában.

Efféle hallgatás nemcsak az Isten ellen való panaszkodást rekeszti ki, hanem bűneinket is megismérteti velünk, hogy a megérdemlett büntetést örömet szenvedgyük. Azért mondotta a megnyomorodott nép a prófétánál: *Gyűllyetek egybe, és mennjünk bé az erős várasha, és hallgassunk ott: mert a mi Urünk Istenünk hallgatásra juttatott minket és epevizzel itatott bennünket: mert vétkeztünk az Úrnak.*⁶⁾ Bizony, sokkal hasznosb volna efféle hallgatás a mód nélkül való jajgatásnál és egyebek ellen való zúgolódságnál, azokra vetvén nyomorúságunknak okát, és nem magunk vétkére. Hallyad, mit mond azon próféta: *Jó az Úr az őbenne bízóknak, az őtet kereső léleknek. Jó hallgatással várni az Isten szabadítását. Jó a férfinak, midőn az igát ifiúságától fogva viseli. Leül egyedül, és hallgat: mert felvötte magára. A porba teszi a száját, ha valamiképpen reménség lenne.*⁷⁾ Mintha azt mondaná: Az Isten megsegíti azt, a ki őtet buzgó szívvel segítségül hívja: mert a nyavalyában legjobb orvosság a chendes reménség az Istennek segítése felől. És ha a gyenge ifiat kemény igába fogja is és

¹⁾ T. i.: vajudik. Rom. 8, 20—22.

²⁾ Zach. 9, 12.

³⁾ A Vulg.-ban: *Scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem.* Rom. 5, 3. 4. Károlynál: *Tudván, hogy a háborúság békeségestűrest nemz:*

a békeségestűrés pedig megkísértést: a megkísértés pedig reménséget.

⁴⁾ Ps. 26, 3.

⁵⁾ Isa. 30, 15.

⁶⁾ Jer. 8, 14.

⁷⁾ Thren. 3, 25—29.

szüntelen ösztönözi, ne rúgódózzék, mert az nehézben esik néki; sőt ne csak ne rázza ki az igát nyakából, hanem inkább ő maga ahoz járúlyon és nyakát belétegye, úgy meghajtván nyakát, hogy a szájával a földet érje, és úgy várja a következő segétséget, mely jó idején elérkezik. Az Isten akkor mutattya nagyobb hatalmasságát, mikor nyilván- és jelenvaló veszedelemből szabadít ki bennünket. A mint Sámson, megengedvén, hogy megkötözék kötelekkel, nagyobb erejét mutatta, azokat elszaggatván, hogysen ha meg nem kötözték volna. És az Isten, meg akarván mutatni hatalmasságát, akkor ígért segítséget az ő népének, midőn csaknem utolsó veszedelemre jutott: mikor, a mint Isaiás mondja: *Sírt és elhervadt a föld: megszégyenült a Lábanus és megrútult, és Sárón olly lőtt, mint a puszta: és öszverontatott Básan és Karmélus. Akkor mondotta: Majd jelkelek, majd megdichőttetem, majd felmagasztaltatom.*¹⁾

II. RÉSZTE.

De nemcsak dichekednek és hallgatnak a hívek a nyomornságban, hanem örvendeznek is; a mint Sz. Jakab parancsolta, sőt Urünk is, mondván: *Bóldogok vattok, midőn szídalmaznak titeket és üldöznek titeket, és hazudván, minden gonoszt mondanak elleneitek, énérettem: örüllyetek és vígadgyatok, mert a ti jutalmatok bőrséges menyekben.*²⁾ Ezt valóban megehelekedték az apostolok, midőn örülve mentek el a gyülekezet elől, mivelhogy méltókká lőttek a Jésus nevéért gyalázatot szenvedni.³⁾ Méltán mondhatni azért az igazról, hogy a pusztítást és éhséget neveti:⁴⁾ mert az éhség nemcsak meg nem emészti őket, hanem ugyan hizlallya és, gyönyörködtevé, nevelteti. Midőn Sz. Ferencz Galliába menne Massæussal, egy kútnál leültek ebédleni, és előrakogatván a küldült kemény és penyíszes darabotska kenyereket, nagy vig szívvel intette a társát Massæust, hogy hálákat adnának az Istennek a szegénségnek olyan nagy kinchéért. Megkérde azért Massæus: Michoda kinch volna a nagy szükség, holott sem asztalok, sem borok, sem főtt étkök nem volna? Sz. Ferencz azt felelte: Ez az Istennek nagy jótéteménye, hogy minden fogyatkozást ő maga hozott helyére, mind a kenyeret és a vizet, s mind a követ elkészítvén, az ő gondviselésök nélkül. Kétség nélkül, nagyobb lelki vígasztalást érzett Sz. Ferencz abban a nyomorúlt lakásban, hogysen testi gyönyörúséget éreznek a világ fiai a friss lakodalmokban, és azért vígadott és hálákat adott az Istennek. Egyébféle nyomorúságokról is azt jelenti Dávid, noha homályos beszéddel: *Ha a sorsok között*

¹⁾ Isa. 33, 9. 10. ²⁾ Matt. 5, 11. 12. ³⁾ Act. 5, 41. ⁴⁾ Job, 5, 22.

alusztok, a galamb ezüstös tollai, és a háta vége aranyszínű sárga. Midón a Mennyei a királyokat osztogattya néki, hóval megfejtetnek Selmonon: ¹⁾ azaz midón rabbá estök, és az ellenség sorsot vét reátok, kit kellessék szablyára hánni, vagy örök rabságban tartani: akkor bátorságosan fogtok alunni, és oly víg orozátok léssen mint a szép feir galambuak tollai, melyek a verőfényen arany-színt mutatnak és gyönyörködtetik a szemet. Midón pedig az Isten megítéli azokat és megbünteti, olyanok léztek mint a hótól megfejtetett Selmonhegye, melly egyébaránt a sűrű erdők miatt setétes volt. Így volt Sz. Péternek dolga, kit midón Heródes másodnap meg akart volna öletni, éjjel, két vitéz között, noha két láncz-czal volt megkötözve, oly bátorságosan aludt, mintha semmi dolga nem lött volna, és különben fel nem ébredett, hanem mikor az angyal, megütvén az oldalát, felköltötte. Erről érthettyük Dávidnak ama mondását is: *A patakából iszik az úton: azért magasztallya fel a fejét.*²⁾ Mert az igazak, mikor a nyomoruságos életnek zavaros patakából isznak, fejököt felemelik, és megmutatják, hogy azok nemcsak el nem nyomhatták, hanem inkább felemelik, és mentől inkább áradnak, annál magasban úsznak; a mint a vízözönkor, megsokasodván a vizek, a bárkát magassan felemelték a földtől: az istentelenek pedig, a mint Dávid mongya, *a nyomoruságokban helyt nem állnak;* ³⁾ hanem elsillyednek, elmerülnek, semmivé léznek.

Az igazakról mongya Salomon: *A bölcsnek szíve, a hol a nyomoruság.*⁴⁾ Mert midón a nyomoruság reájok érkezik, el nem fáradnak, sem kétségbe nem esnek, hanem bátorságos szívvel vannak; azon Salomonnak tanátsa szerént: *Ha a hatalmasnak lelke felindül ellened, el ne hagyjad a te helyedet: mert az orvoslás igen nagy bűnöket hagyat el;*⁵⁾ azaz, ha a gonosz lélek, szabadságot vévén az Istentől, reád rohan, mint Jóbra, helyedből ki ne mozdíttson: mert azzal jó orvosságot találsz, bűneidnek meggyógyítására. A ceraunia nevű drágakőről azt írja Plinius, hogy csak a mennykőtől megütött helyen talállyák: azonképpen a sok jószágos chelekedeteknek, úgymint: a békeségestűrésnek, reménségnek, háláadásnak drágakővét nehéz feltalálni a háborúság ütököve

¹⁾ A Vulg.-ban: Si dormitis inter medios clericos, pennis columbae deargentatae, et posteriora dorsi ejus in pallere auri. Dum discernit Coelestis reges super eam, nive dealbabuntur in Selmon. Ps. 67, 14. 15. Károlynál: Jól lehet a kormos fazekak között ültetek: mindazáltal léztek hasonlatosok az ezüstitől tündöklő

galambuak szárnyához, vagy a melynek szárnyai hasonlatosok a sárga aranyhoz. Mikor a Mindenható elszéleszté a királyokat azon a földön, lön akkor fejr mint a Sáhnon havasa.

²⁾ Ps. 109, 7.

³⁾ Ps. 139, 11.

⁴⁾ Eccles. 7, 5.

⁵⁾ Eccles. 10, 4.

kivül; a mint Jóbról eszünkbe vehettük, kinek nagyobb háláadását nem olvassuk, mint a sok háborúságok után, mellyeket drágaköveknek és ajándékoknak tartott, és Sz. Pál nyilván ajándéknak nevezte, midőn azt mondotta: *Néktek ajándékozott a Kristusért, nemcsak hogy hidgyetek őbenne, de hogy szenvedgyetek is őérette,*¹⁾ és egyyüvé helyhezsetti a hitet és a szenvedést: mert midőn a Kristus az anyaszentegyházat fundálta, mind a kettővel megajándékozta, a hittel, úgymint jó fundamentommal; a szenvedéssel, úgymint erős épülettel; mert a ki az evangéliomot akarta követni, állhatatosnak kellett lenni a félelemben és kész lélekkel a kísértetre. Sz. Péter pedig ugyan bölcsőságnak nevezi: mert a háborúságok a következő bölcsőságnak bizonyos zálagi. És mivel-hogy az ajándék ajándékot érdemel, a mint hogy a háborúság az Isten ajándéka: azonképpen a háláadás mi ajándékunk a háborúságért, a mint Isaiás jelenti, mondván: *Ajándék ritetik a Seregek Urának a megromlott és megszaggyattott néptől,*²⁾ tudniillik a háláadásnak ajándéka. Bizony, Dávid akkor hja az egész gyülekezetet az áldozatra és az Úr nevének díchérésére, mikor az Isten mennydörgéssel, villámlással és tűzzel a cedrusfákat elrontotta, a szarvasokat és egyéb vadakat megijeszti: azaz midőn minket, megfosztván minden szépséginktől és javainktól, megrettent és a nyomorúságok által ugyan a földhöz vér, akkor kívánnya hogy áldozatokot tegyünk és díchérjük az ő szent nevét: mert, mind ezek között is, *az Úr erőt ad az ő népének,*³⁾ hogy a háborúság el ne nyomja, és megáldgya az ő népét békeségben, parancholván a szeleknek és a tengernek, és a fáradságért bővséges jutalommal megfizetvén.

Ezért a hívek a háborúságot böchülletnek ítélik, a mint Sz. Pál, ki az efesusiakhoz írván, böchülletesb titulust nem választott a fogoly titulusánál: *Kérlek, úgymond, titeket, én fogoly az Urban;*⁴⁾ és azzal ajánlotta magát nékik. Midőn pedig Agrippa királynak és magának egyenlő dolgot kívánt, nyilván megmondotta, hogy a kötelektől megválva:⁵⁾ minthogy Agrippa, pogány lévén, azoknak méltóságát nem értette és meg sem tudta volna böchülleteni. Azért mongya Oecumenius, hogy midőn azt mondotta Sz. Pál, nem a köteleket útálta vagy gyalázta, mellyeknél semmit böchülletesbnek nem tartott, hanem a pogányok vélekedése szerint szóllott és azoknak gyarlóságához szabta beszédét. Mert egyébaránt Sz. Pál oly nagyra böchüllötte a fogságot és kötelet, sőt a halált is, a Kristusért, hogy neminémüképpen minden tekleletességét és emberségét is abban helyhezsette; a mint ő maga jelentette, midőn a híveknek imígyen szóllott: *A Szentlélek min-*

¹⁾ Phil. 1, 29.

²⁾ Ps. 28, 11.

³⁾ Isa. 18, 7.

⁴⁾ Eph. 4, 1.

⁵⁾ Act. 26, 29.

den városokban tudománt tészén nékem,¹⁾ mondván, hogy fogságok és háboruságok követtéknek reám Jerusalemben. De semmitől ezek között nem félek: se drágábbnak nem tartom a lelkemet magamnál.²⁾ Vallyon kit ért ő magán? A foglyot, a tömlőczbe vettetett Pált, mivelhogy a nyomorúságot legnagyobbra böchüllötte. És nem ok nélkül, mert az ostorozások bizonyos jelei és zálagi az Istennek hozzánk való atyai szeretetinek; nemcsak mikor próbálásunkra ostoroz bennünket, hanem midőn vétkeinkért vér is; a mint Salomon nyilván jelenti, mondván: *Az Úr oktatását, fiam, meg ne vesd; se el ne hadd magad, midőn tőle dorgáltatol; mert a kit szeret az Úr, megdorgálja, és úgy kedvelli, mint az atya a fiát;*³⁾ azaz kívánnya, hogy kedvében légyen: azokáért az ostorral lesöpri róla a mi kedve ellen vagyon. Ugyanazont mongya ő maga is az Isten Sz. Jánosnál: *En a kiket szeretek, megfeddem és megostorozom.*⁴⁾ És Sz. Pál is:⁵⁾ *Még szintén, úgymond, a végig nem tusakodtatok, a bűn ellen viaskodván; és elfeledkeztetek a vigasztalásról,* (azaz, holott még nem jutottatok a legnagyobb báborúságra és véretek kiontására, már is elfeledkeztetek arról, hogy az Isten megvigasztalhat, midőn megdorgál) *melly néktek, mint fiaknak szöll,* (tudn'illik Salomon által) *mondván: Fiam el ne müsssd az Úr fenytékét, se el ne fáradgy midőn tőle dorgáltatol. Mert a kit szeret az Úr,* (azzal tudn'illik a szeretettel, mellyel az örök boldogságot akarja adni) *megsanyargattya; megostoroz pedig minden fiát, a kit hozzája fogad.*⁶⁾ Vedd eszedbe, hogy mint az atya nem gyűlölségből ostorozza a fiát, sem hogy sanyargatásában gyönyörködgyék, hanem hogy oktassa és gonosz erkölchéből kivegye: úgy az Isten is csak a végre ostorozza híveit, hogy megjavuljanak. Mert az Isten házában nemcsak a szolgálkat ostorozzák, mint a rómaiaknál, hanem a fiakat is; holott még a legszerelmeseb Fia is megostoroztatott, noha nem maga jobbúlásáért, hanem a miénkért. Nem kell azért az ostorozástól futnunk, a mint a Bölch⁷⁾ ínt bennünket: *Alázd meg szívedet, és tűrj; hajtsd meg füledet és fogadd bé az értelem ígét, és ne hirtelenkedgyél a háboruság idején* (hogy elfuss előtte). *Tűrd el az Isten látogatását, ragaszkodgyál az Istenhez, és tűrj, hogy nerekedgyék utóllýára a te életed. Mindent, a mi reád bocháttatik, végy fel; és a fájdalom-ban tűrj, és a te megalázásodban bekével szenvedgy; mert a tűzben próbáltatik meg az arany és az ezüst, a kedves embe-*

1) A Vulg.-ban: Spiritus Sanctus per omnes civitates mihi protestatur. Károlyinál: A Szentlélek minden városoként bizonyoságot tészén arról.

2) Act. 20, 23. 24.

3) Prov. 3, 11. 12.

4) Apoc. 3, 19.

5) Hebr. 12, 4—6.

6) A Vulg.-ban: quem recipit.

7) Eccli. 2, 2—5.

rek¹⁾ pedig a megalázásnak kemenczéjében. Azokéért nem jól chelekesznek, a kik a háboruságot mindenképpen le akarják nyakokról rázni, és, ha jó módgyok ninchen benne, istentelen eszközöket is keresnek: mert azzal sem e világi háboruságtól meg nem menekednek, sem a más világi büntetést el nem kerülik; holott a kik békével szenvedik, mint Jób és Tóbiás, gyakorta e világon is megszabadúlnak, a más világon pedig az örök boldogságnak jutalmát vészik.

De az Isten mihozzánk e dologban nemcsak úgy viseli magát, mint atya a fiához, hanem mint a jó orvos is a beteghez: ki néha felmetszi a sebet, vagy megvágja a kelevént, a mint Hippócrates paranchollya, hogy a mérges genyedtséget kivonnyá, és, a sebet megtisztítván, bégyógyítsa: úgy az Isten is: *Megsebesít, és orvokol; megvér, és az ő kezei gyógyítanak meg.*²⁾ Úgy vagyon, hogy gyakorta gyengén bánik az emberrel és lágy orvossággal él, a mint Hippócrates is tanátsollya, és, a mint Dávid mondgya, *meggyógyította a töredelmes szívűeket, és békítőzi azok törését.*³⁾ de a mikor szükségesnek isméri, kemény kézzel nyúl hozzá és nehéz írrel gyógyította, a végre, hogy semmit ne hadgyon a sebben, a mivel kifakadhatna. Azért méltán mondhattuk az ő nyilait szabadítás és szabadulás nyilainak.⁴⁾ Hallyad mit mondanak a hívek a prófétánál: *Jertek; és térjünk az Úrhoz; mert ő fogott meg és meggyógyít minket; megvér, és megorvosol minket; azaz nem úgy fog meg mint a vadász, farkas, vagy oroszlány, hogy elszaggasson hanem mint a pásztor, ki a farkas torkában látván a báránt, erősen megragadgya és kivonsza szájából, a mint Dávid chelekedett, ki a Kristust példázta, és olykor meg is sérti: de nem a végre fogja meg, hogy megsértse, hanem hogy, kiszabadítván torkából, meggyógyítsa. Innét vagyon, hogy az írásban azt olvassuk, hogy az Isten a verést, sebesítést és a halált is kegyelemre, gyógyulásra életre fordította, és az igen illendő az ő irgalmasságához, és majd ugyan tulajdona az ő bölcs és hatalmas jóvóltának. Így szól ő maga az Isten, Moyses által: *En ölök, és elevenítek; sebesítek, és én gyógyítok.*⁵⁾ Hasonlót beszéll a Sámuel anyja: *Az Úr öl és elevenít, aláviszen poklokra és visszahoz.*⁶⁾ Tóbiás is: *Te megostorozsz és meggyógyítasz, aláviszsz a poklokra és visszahozsz.*⁷⁾ Azont olvassuk Jób könyvében is, a mint ezelőtt megmondók. És Salomon is úgy beszéll: *Uram, te vagy, kinek az életen és a halálon hatalma vagyon; és elviszsz a halál kapujáig és visszahozsz.*⁸⁾ Melly mondásokból igen jeles dolgot tanulhatunk.*

Mert midőn ezeket mondgya a sz. írás az Isten felől, két dol-

¹⁾ T. i.: az Istennek kedveltjei.

⁴⁾ IV. Reg. 13, 17.

⁷⁾ Tob. 13, 2.

²⁾ Job, 5, 18.

⁵⁾ Deut. 32, 39.

⁸⁾ Sap. 16, 13

³⁾ Ps. 146, 3.

⁶⁾ I. Reg. 2, 6.

got ad főképpen előnkbe, első: az Istennek nagy hatalmassága, melyről mindenütt emlékezet vagy: mert a hol ő maga szólott, utána vetette: *És ninch a ki a kezemből kiszabadíthatasson.*¹⁾ Anna pedig chakhamar azt mondotta utána: *Az Úr é a föld sarkai, és azokra helyeztette a világot.*²⁾ Tóbiás pedig: *Ninch a ki eszaladgyon kezdből.*³⁾ Jóbnál, egy kevéssé azután,⁴⁾ azt olvassuk: *A ki nagyokat és megrizsgálhatatlanokat és chodálatos dolgokat chelekeszik szám nélkül.*⁵⁾ A Bölch pedig azon kezdi el: *Uram, te vagy, kinek az életen és a halálon hatalma vagy.*⁶⁾ Ezekből pedig az üdvösséges félelmet tanuljuk, hogy ilyen hatalmas Úr ellen ne mérészellyünk vétetni. Második: az Istennek chodálatos irgalmassága és szereteti, ki legottan az ostorozás után megvigasztal, a sebesítés után meggyógyít, mintha ugyan megbánta volna, hogy megsanyargatott; a mint Tóbiás jelenti is, mondván: *Ó ostorozott meg minket a mi hamisságunkért, és ő szabadított meg minket az ő irgalmasságáért.*⁷⁾ azaz nem volna kedve az ostorozáshoz, de mi kényszeríttyük arra hamisságunkkal, melyeket nem méltó elszenvedni: de úgy is, mintha megbánná a mit chelekedett, legottan megszabadít az ő irgalmasságáért, melyre magától igen kész és hajlandó. Jeremiás is azt jelenti, mondván: *Most azért jobbítsátok meg a ti útaitokat és igyekezetiteket, és hallgassátok a ti Uratok Istentek szavát, és megbánnya az Úr a gonoszt, a melyet ellenetek szólott.*⁸⁾ Azokáért, mintha megúnta volna a verést, avagy elfáradott volna abban, meglátogattya az atyák hamisságát a fiakban; de chak *harmad és negyed iziglen,*⁹⁾ és legottan megenged: de *irgalmasságot ezeriglen*¹⁰⁾ chelekeszik, mert abban soha el nem fárad, és ugyan gyönyörködik benne únás nélkül; a mint Jeremiás is éneklí, a nagy nyomorúságban való megvigasztalásért: *Nem üz el, úgymond, örökké az Úr. Mert ha elvetett, könyörül is az ő irgalmasságának sokasága szerént. Mert nem szíve szerént aláza meg és vetette meg az emberek fiait, hogy megrontaná lábai alatt a földnek minden foglyait.*¹¹⁾ Ezt pedig nyilvánvaló példával is megmutatta az Isten. Mert midőn a Dávid vétkéért harmad napig való döghalált rendelt volna büntetésül,¹²⁾ megsokallotta és úgy megrövidítette, hogy alig tartott félnapig, tudn'illik reggeltől fogva az elrendelt ideig, azaz délig, és legottan könyörült a nyomorúságon, és az angyalnak, ki a népet ölte, azt mondotta: *Klég, tartóztasd meg már kezedet.*

Ebből azt tanuljuk, hogy ha az Isten mihozzánk illy kegyel-

¹⁾ Dent. 32, 39.

²⁾ I. Reg. 2, 8.

³⁾ Tob. 13, 2.

⁴⁾ T. i.: a Vulg.-ban abban a sorban következ-

nek egymás után a sz.

könyvek.

⁵⁾ Job, 5, 9.

⁶⁾ Sap. 16, 13.

⁷⁾ Tob. 13, 5.

⁸⁾ Jer. 26, 13.

⁹⁾ Exod. 20, 5.

¹⁰⁾ Vers. 6.

¹¹⁾ Thren. 3, 31—34.

¹²⁾ II. Reg. 24, 13—16.

mes, mi öhozzája legyünk engedelmesek; szeressük parancholatit és szívünk szerént tellyesítsük bé. Továbbá, hogy ha a háborúságnak habjai megkönyékeznek bennünket, öhozzája, mint irgalmas atyához folyamodgyunk, olly reménységgel, olly vagy megszabadít bennünket, vagy megvastagít, hogy elszenvedhessük; mivelhogy gyakorta hasznosb a háborúság a békeségnél, mind az Istennek tisztességére nézve, s mind a mi lelki előmenetelünkre: úgy hogy, mind a kétfőre nézve, gyakran mondhatnók a jámbor Ezekiás királylyal: *Imé, a békeségben legkeserveb az én keserűségem.*¹⁾ A mi az Isten tisztességét illeti, bizony főképpen nem abban áll, hogy a háborúságot elvegye rólunk; hanem inkább, hogy, abban lévén, az Istentől el ne távozzunk, és azzal tisztellyük az Istent, a mint Sz. Péter jelenti, mondván: *Ha szidalmaznak (vagy háborgatnak és üldöznek) titeket a Kristus necéért, boldogok lesztek: mert az Istennek tiszteleti, dichősége és ereje és az ő Lelke rajtatok megnyugszik.*²⁾ Sz. Pál pedig magáról azt mondgya: *Ezután senki nékem bántásomra ne légyen: mert én az Úr Jésusnak bélyegit hordozom az én testemen:*³⁾ azaz, én az Uramnak szolgálja lévén, az ő bélyegivel megjegyztettem, és azokat eltörölhetetlenül reám süttettem; azokat hordozom testemen; tudniillik a vere-ségeket és chapásokat, mellyeket szenvedtem; azokat örömet mutogatom, azokkal dichekedem, hogy azok által az én Uram Jésust tisztellyem és dichőttsem. Másutt pedig azt írja: *Felmagasztaltatik a Kristus az én testemben,* (azaz dichértetik és tiszteltetik) *akár az élet, s akár a halál által:*⁴⁾ azaz akár megszabadítottam a háborúságból s akár benne hadgyon, mind halálig; mert ha az ő nevéért halált szenvedek, azzal bizonyítom az ő méltóságát, méltónak ítélvén, hogy örömet halált szenvedgyek érette. A mi a magunk előmenetelét illeti, az sokféle, melyről másutt bővebben szöllok: most csak azt mondom, hogy a háborúságnak szenvedésében ember nemcsak sok jószágos chelekedeteket gyakorolhat, hanem igaz barátságát és szeretetét is megmutathattya az Istenhez: melyről, úgy mint igen szükséges dologról, bővebben akarok szólni.

III. RÉSZE.

Sz. Máté emlekeztvén Urunknak a hegyre meneteléről, senkiről nem mondgya, hogy felment volna véle, vagy utánna, hanem csak az apostolokról, kik hozzája járultak és tanítását hallgatták: de mikor lejött a hegyről, azt írja, hogy *sok sereg követte.*⁵⁾ A máj evangéliomban is, béménvén a hajótskába, csak a tanítványi követték: jelentvén, hogy sokan követik a Kristust, míg az igye-

¹⁾ A Vulg.-ban: *Ecce in pace amaritudo mea amarissima.* Isa. 38, 17.

²⁾ I. Pet. 4, 14.

⁴⁾ Phil. 1, 20.

³⁾ Gal. 6, 17.

⁵⁾ Matt. 8, 1.

nes és bátorságos úton vagyon : de kevesen a magas hegyre, vagy a habozó tengerre : azaz a míg kedvök szerint vagyon a dolog és háborúság ellenek nem támad, véle tartják barátságokat : de ha szélvész indul, vagy fáradság kívántatik, félfelé tartnak és elmaradnak. Ez pedig abból származik, hogy magunkat mód nélkül és fellebb szerettyük, hogysem kellene, és azokáért irtóznak az ellenünk való dolgoktól, és a mi nehéz, lerázzuk magunkról. A magunk szerelme pedig a bűnből származott, mellyel az Isten-től elszakadtunk, a mint Ádám nyilván megmutatta chelekedetivel : mert mihelyen általhágta az Isten parancholattyát, legottan fügefaleveleket keresett, mezítelenségének megorvoslására, és mikor hallotta volna az Úr Isten szavát, ki a paradichomban járt, elrejtette magát. És, midőn az Úr szállította volna, azt monddta : *A te szótat hallám a paradichomban, és megijedék, mivel-hogy mezítelen volnék, és elrejtém magamat.*¹⁾ Hally szép dolgot : Megijedett és elrejtezett ; de nem azért, hogy az Isten ellen vétkezett, hanem hogy mezítelennek ismérte magát. Nem hasznosb és illendőbb lött volna-e, hogy elsőben a lélek mezítelenségére tekintett volna ? melly abból következött, hogy az Isten malasztyától és eredendő igasságtól megfosztatott, és azt megismérvén, orvosságot keresett volna néki, megszánván-bánván, hogy olly kegyelmes urát megbántotta, és alázatos szívvel bochánatot kérvén tőle, és azután gondolkodott volna a testi mezítelenségnek befödözéséről. De ez a magunkszerelméből származott vakság : mert a magunk dolgára nagyobb gondot viselünk, hogysem az Istenére, kit chak addig követünk a míg kedvünk tartya. A bűn az Isten ellen vagyon, a büntetés miellenünk : a bűnnel az Istent méltatlanul bosszontjuk, a büntetéssel az Isten minket méltán sanyargat külömb-külfömbféle háborúságokkal. Azokáért, igasság szerint, az kívántatnék, hogy elsőben a bűnnek elvételéről gondolkodnánk, azután a büntetésnek elkerüléséről. De mi, a magunkszerelméből, visszafordítjuk a dolgot, inkább igyekeznvén a büntetéstől megmenekedni, hogysem a bűnből kitisztulni ; és úgy, nagyobbra böchülvén magunkat az Istennél, az Istent nagy bosszúsággal illettyük, és új büntetést érdemlünk és arra okot adunk.

Továbbá, a jószágos chelekedet az Istennek dichóságere vagyon, Urunknak mondása szerint : *Úgy világoshodgyék a ti világoasságtok az emberek előtt, hogy lássák a ti jó chelekedetiteket, és dichőútsék az Atyátokat, ki mennyekben vagyon ;*²⁾ annak jutalma pedig az ember hasznára vagyon, melyből, az igaz okosságból,³⁾ az követköznék, hogy inkább kellene igyekeznünk a jó chelekedetet végbevinni, hogysem annak a jutalmát elvenni. De a magunkszereteti ezt is felfordíttya ; elsőben a jutalomra tekintvén, és azután

¹⁾ Gen. 3, 7—10.

²⁾ Matt. 5, 16.

³⁾ T. i. : a józan ész szerint.

az Isten tisztességére: úgy hogy, ha a jutalom nem volna, ritkán találhatnák a ki jót chelekednék az Istennek tisztességéért, és a kiról azt nem mondhatná az Isten: *Kichoda közzületek, a ki az ajtókat bétegye, és az én öltáromat meggyújtsa nygyen* ¹⁾ Isák szent patriárka volt, kinek két fiáról azt mondotta az Isten a prófétánál: *Szerettem Jákobot, Esaut pedig gyűlöltem*; ²⁾ mindazáltal azt olvassuk Isákról, hogy *Esaut szerette*.³⁾ Vallyon miért? Azért, hogy *az ő vadászatiból evett*; ⁴⁾ azokáért, mikor meg akarta is áldani, elsőben vadászni küldötte: úgy hogy még a szent patriárka is magát szerette, és maga hasznát is nézte a fiához való szeretetiben és annak megáldásában. Szent volt Jákob patriárka is, és látván a chodálatos lajtorját, fogadást tött: de minéműt? *Ha, úgymond, velem léssen az Isten, és megőrizend engem az úton, mellyen én járok, és kenyeret adand nékem ételre, és ruházatot öltözetre, és megtérendek szerenchéssen az Atyám házához: az Úr léssen nékem Istenem, és ez a kő, mellyet felemeltem jelül, Isten házának híratatitk; és mindeneknek, a mellyeket adandasz nékem, tizedét néked adom*.⁵⁾ Hallod-e mit beszéll? Ha az Isten mindenben szerenchéssé teszi, szolgáltyát ajánlya néki és tizedét néki adgya. Nem magát is szereti-e a jámbor patriárka? Szent volt Dávid próféta is, de hallyad mint mond: *Meghajtottam a szíremet a te igasságyidnak megchelekedésére örökké*.⁶⁾ Jól vagyon, de miért? A jutalomért. Ezeket nem azért hozom elő, hogy kárhoztatunám: de tekéllatesb az Istennek azért szolgálni, hogy ⁷⁾ ő megérdemli, hogyesem a jutalomért: noha jutalom nélkül nem szolgál, a ki ómagiáért az Istenért szolgál. Azokáért ne chak a sima lágy úton kövessük a Kristust, hanem a háboruságnak kemény és choportos után is, hegyen és tengeren, mint az apostolok: mert el nem vész jutalmunk, a mint Urunk őmaga jelentette. Mert azzal dchérvén az apostolokat, hogy véle megmaradtak az ő kísértetiben, jutalmokról is mingyárt emlekezett, mondván: *En is elrendelem néktek, a mint elrendelte nékem az én Atyám az országot, hogy egyetek és igyatok aszatalomon az én országomban, és ülyetek a királyiszéleken, itélvén Israelnek tizenkét nemzetségit*.⁸⁾ Kövessük azért a Kristust mindenütt, a fizetést pedig hadgyuk óréá, bizonyosok lévén, hogy el nem vész.

Szépen kiábrázolta a Szentlélek a gyenge szolgálknak magokviselését, kik a kemény útát kerülik, kőrmöket féltvén, vagy talpokat: *Azt mongya a rest: oroszlány vagyon otkinn, az útját közepett megölettetem*.⁹⁾ A nyúlát is oroszlánnak tartya, minden kichiny nehézségen megijed és kétségbeesik; azt akarná, hogy

¹⁾ Mal. 1, 10.

⁴⁾ Ibid.

⁷⁾ T. i.: mert.

²⁾ Mal. 1, 2. 3.

⁵⁾ Gen. 28, 20—22.

⁸⁾ Luc. 22, 28—30.

³⁾ Gen. 25, 28.

⁶⁾ Ps. 118, 112.

⁹⁾ Prov. 22, 13.

hintó-szekeren vinnék mennyországba: maga¹⁾ a testnek kedvezésén, a világot követvén, sőt az ördögnek szolgálván is, munkáját s fáradságát nem kíméli; mindent örömetest chelekeszik, mindent könnyűnek tart. Élő Isten, melly sokan nehezlik, ha tíz pénzt kell a szegénnek adni, vagy az Isten tisztességére költeni! kik dőzsölésre és heabavaló czifrúra gyönyörködve szórják a pénzt. Restelik téiben egy óráig a prédikáziót hallgatni: kik az útzán való tréchélest fél napig sem únyják el s a hideget sem érzik. Nem mernek egy nap bőjtölni, féltvén gyomrokat: kik haragjokban nem is akarnak az étekre nézni. Sajnályák egyszer álmokat megszakasztani az isteniszolgálatért: kik egynéhány étszaka tombolni, vagy kártyát hánni nem általlanak. Melyből kitetszik, minémű nagy balgatagság fogta el az embereket, és melly igen megvakította az ördög, hogy sokkal drágábban, azaz több munkával és fáradsággal keresik az örök kárhozatot, hogysen az örök boldogságot megnyerhetnék. Bizony, nagy szeretetét mutatta Isten az emberhez, azzal, hogy a gonosságnak útját sok munkának és fáradságnak sövényével megkörnyékezte, hogy elidegenítene attól; a mint ő maga jelenti a prófétánál, mondván: *Imé én bésővényezem a te útadat törissel és befonom azt sövényvel, és²⁾ az ő ösvényit fel nem talállya; ³⁾ tudniillik, mellyen az ő szeretőihez akarna menni: de mindazáltal az ördög könnyűnek tette, és úgy az embert elhiteti álnok mesterséggel.*

Vagyon a bűnben valami kevés gyönyörűség: de ezerte nagyobb gyötrelém. Az ördög azért most csak a jelenvaló gyönyörűséget mutogattya, a következő gyötrelmet elrejtvén; és elfelejtetvén az emberrel, hogy a chalárd gyönyörűségnek igen hamar vége leszen, és azt az örök kín követi: mint szintén a halászok és madarászok a horgot eleséggel, és a tört vagy lépet zöld ággal befödik, úgy hogy midőn a hal elnyeli a horgot, csak az eleséget érzi; és a madár mikor a törbe hág, csak a zöld ágat láttya: de annak utánna vészik eszökbe, hogy halálnak fiai; és a kevés gyönyörűséget éltig való nyomorúság követi. Ezt szépen előnkbe adgya Salomon, mondván: *Nem tudgya ember az ő végét: hanem mint a halak horoggal fogattatnak és mint a madarak törrel fogattatnak, úgy fogattatnak meg az emberek a gonosz időben, midőn az hirtelen réájok jő.⁴⁾* Midőn a fa a vizen vagyon, könnyű megmozdítani, mert a víz segíti, de a szárazon érzi ember annak nehéz voltát: úgy e világnak tengerében, noha a bűn valóban nehéz mint a nagy terh: ⁵⁾ mindazáltal, a kevés gyönyörűségnek vize miatt, könnyűnek tetszik, és az ember annak terhét nem igen érzi: de midőn a halálnak partyára jút, és a gyönyörűség elfogy, valóban meg

¹⁾ T. i.: noha. «et», Károlyinál: ³⁾ Ose. 2, 6.

²⁾ A Vulg.-ban: «hogy». ⁴⁾ Eccles. 9, 12. ⁵⁾ Ps. 37, 5.

kezdi érzeni annak súlyos terhét. A mint megéreztek azok, kik, a rózsákkal és kenetekkel gyönyörködtetvén magokat, azt vélték, hogy igen könnyen vagyon dolgok; azután pedig, különben érzé-
vén magokat, panaszkodva azt mondták: *Eljártunk a hamisságnak és veszedelemnek után, és nehéz utakat jártunk; az Úrnak útát pedig nem tudtuk.*¹⁾ Ha azért mi is úgy nem akarunk jární, idején felnyissuk szemeinket, a bűnnek terhét lerakjuk és a Kristust mind hegyen-völgyön, tengeren és szárazon bátorságo-
son kövessük.

Szidalmazza a sz. írás az idő-szerént-való barátot, *a ki meg nem marad a háboruságnak napján:*²⁾ de inkább megérdemlik a szidalmat, a kik az Istenhez igaz barátságokat nem mutatták, hanem *egyideig hisznek, és a kísértet idején eltávoznak.*³⁾ Ilyeneknek mutatták magokat a zsidók, kik látván az ő halálos ellensé-
göket, Faraót, egész seregével, a Verestengernek veszedelmében, díchérték az Urat, mondván: *Énekellyünk az Úrnak; mert díchő-
ségessen felmagasztaltatott, a lovat és a rajta ülőt levetette a ten-
gerbe:*⁴⁾ de kevés nap múlva, fogyatkozást érezvén, más nótát kezdettek, morgolódván az Israel fiainak egész gyülekezete Moy-
ses és Áron ellen a pusztában, és mondának: *Vaj holtunk volna meg az Úr keze által Egyiptus földében, mikor ülünk vala a fazék hús mellett, és elég kenyeret eszünk vala; miért hoztatok ki minket e pusztába, hogy az egész sokaságot éhséggel ölnétek meg?*⁵⁾ Ha-
sonlók voltak a gerasénusok, kik a Kristust örömet látták az ő tartományokban, míg jelenlétének hasznát érzették a betegek gyógyításában: de mihelyen az ördög, Urünk engedelmeiből, chor-
dájokat a tengerbe ölte, azon kérték, hogy elmenne az ő határok-
ról; nagyobb kárnak alítván a disznók halálát a Kristusnak távul-
léténél. Adná Isten, hogy sokan, kik a keresztyén névvel diche-
kednek, nem mondom egy sereg disznóért, hanem csak egy malaczért is, vagy egy fillyérért, azaz egy úndok gondolatért, bűlhútt az Istennek ne adnának; és inkább meg ne válnának az Istennek drága szent malasztyától, hogysem egy ochmány gyö-
nyörűségtől.

Díchéri pedig a sz. írás az igaz barátot, *a ki minden időben szeret:*⁶⁾ mennyivel inkább díchéretet érdemel, a ki az Isten barátságában igazán és állhatatosan megmarad, el nem szakad-
ván tőle a háboruságnak idején: sőt, a mi ő rajta áll, inkább akar az Istennek szolgálni munkával, fáradsággal és költséggel, hogy-
sem azok nélkül? Így chelekedett Dávid, kj meg akarván venni Areunától az ő szerűjét pénzen, hogy az Úrnak óltárt építene, azt felelte Areuna: *Vegye el, és áldozzék az én uram királyom,*

¹⁾ Sap. 5, 7.

²⁾ Luc. 8, 13.

³⁾ Exod. 16, 2. 3.

⁴⁾ Eccli. 6, 8.

⁵⁾ Exod. 15, 1.

⁶⁾ Prov. 17, 17.

a mint tetszik: néki; ahol vannak ökrök az éppen égő áldozatra,¹⁾ és a szekér s az ökrök jármái, a fák helyett.²⁾ Dávid nem engedett annak, hanem azt mondta: *Nem úgy a mint akarod, hanem árron részem meg tőled, és nem áldozom az én Uramnak Istenemnek ingyen való éppen égő áldozatokat. Megrévé azért Dávid a szérút és az ökröket ötven ezüst sikluson, és oltárt építé ott Dávid az Úrnak, és áldozék éppen égő és hálaadó áldozatokat.*³⁾ Látod-e a Dávid szándékát? Nem akar ingyennel áldozni, hanem a kevésnek is megadgya az úrrát; és méltán: mert *kiki mind tulajdon jutalmát részi, az ő munkája szerint,*⁴⁾ nem a másé szerint. Azokáért ne elégedgyünk meg azzal, hogy az apostolok Urunkat a tengeren is követték, hanem mi is kövessük.

Mondaná valaki: Örömet követném, de félek, hogy úgy ne járjak mint az apostolok, kik mihelyen követték, olly háboru lőtt a tengeren, hogy a hajót csaknem elburították a habok: azokáért kényszerítettvén, Urunkhoz mentek, mondván: *Uram, szabadíts meg minket; elveszünk:* de Urunk kemény szóval megdorgálta, mondván: *Mit féltök kichíngyhitűek?*⁵⁾ Felelet:

Elsőben: nyilvánvaló dolog, hogy a Kristus követőit hamar háború talállya, és minnyájan, a kik aítatosan akarják élni a Kristus Jésuban, üldözést szenvednek.⁶⁾ Azért mondotta a Bölch: *Fiam, az Isten szolgálattjára járulván, légy állhatatos az igazságban és félelemben, és készítsd el lelkedet a kísértetre.*⁷⁾ A világ fiai, kik a hamisságot úgy iszzák mint a vizet,⁸⁾ nem sok üldözést szenvednek, sem a gonosz emberektől, úgy mint kikkel egygyeznek; sem az ördögtől, úgy mint kinek akarattján járnak: de ha az Istenhez térvén, a Kristust akarják követni, a gonosz emberek legottan üldözik; melynek magok okát adgyák, mondván: *Fogjuk körül az igazat, mert haszontalan nekünk és chelekedetinkkel ellenkező, és szemünkre hányva a törvény büneit és kihirdeti ellenünk a mi feslettségünkrenek vétkeit... Nehéz nekünk csak tekintetre is, mert különböz az ő élete egyebekétől és elváltoztanak az ő útai.*⁹⁾ De ottól meg ne ijedgyen a Kristus követője, mert *hár az Isten, ki nem hágy senkit a fölött kísértetni a mit elszenvedhet: de a kísértettel előmenetelt is szerez, hogy elszenvedhesse.*¹⁰⁾ A kísértet után pedig nagy böchülletben lésznek, a mint az istentelenek is későre eszökbe vészik és megvallyák, mondván: *Mi balgatagok, az ő életüket bolondságnak álltgyuk rala, és az ő régyeket tisztelet nélkül: imé mint számláltattak az Isten fiai közzé, és a szentek között az ő sorsok.*¹¹⁾ De magokról sokkal különbben beszélnek: *Azért tére-*

¹⁾ A Vulg.-ban: Habes boves in holocaustum.

²⁾ II. Reg. 24, 22.

³⁾ Vers. 24, 25.

⁴⁾ I. Cor. 3, 8.

⁵⁾ Matt. 8, 25, 26.

⁶⁾ II. Tim. 3, 12.

⁷⁾ Eccli. 2, 1.

⁸⁾ Job, 15, 16.

⁹⁾ Sap. 2, 12, 15.

¹⁰⁾ I. Cor. 10, 13.

¹¹⁾ Sap. 5, 4, 5.

lyedtünk el az igazság útjáról, és az igazság világossága nem féltett nekünk és az értelem napja fel nem támadott nekünk.¹⁾ Most a híveket tartályok balgatagoknak: de azután eszökbe veszik magok boldonságát, mert alávaló és elmúlандó gyönyörűségeken kapdosván, azt sem tarthatták meg, és az örök boldogságot is elvesztették, és azért panaszolkodva mongyák: *Mit használt nekünk a kevélység? vagy a gazdagságokkal való kérkedékenység mit hozott nekünk? Elmúltak mind azok, mint az árnyék és mint a sietre futó követ és mint a hajó, melly a habozó vízen általmegyjen, melynek, mikor általment, nem találni nyomát, sem az ő aljának ösrényét a habokban.*²⁾

Az istenfélők azért nagy eszessen chelekesznek, egy kevés ideig tartó háborúságon örök életet vévén, és, a mint Salomon írja, *ha az emberek előtt kínokat szenvedtek is, az ő reménységök halhatatlansággal telles. Kérésben gyötrettek, sokban jól helyeztetnek;*³⁾ *mert az Isten megkísértette őket, és magához méltóknak találta őket.*⁴⁾ Hasonlót beszél Sz. Pál is: *Mindenekben háborúságot szenvedünk, de nem búsulunk; sok szükségben forognak, de kétségbe nem esünk; üldözést szenvedünk, de el nem hagyattunk; leretettünk, de el nem reszünk; mindenkoron a mi testünkben velünk hordozván a Jézus sanyargatását.*⁵⁾ Vallyon miért nem emészti meg Sz. Pált ennyi háborúság? Utánna veti az okát: *Mert az, a mi most a mi háborúságunkban egy szempillantásigraló és könnyű, fölötte igen fő módon a dichőségnek örökkévaló nagyvóltát szerzi mibenünk.*⁶⁾ Látod-e, hogy a szempillantásigvaló örökkévalóvá változik és a könnyű nagygyá? Azokáért jól fejezi bé mondását: *Nem figyelmezzén mi azokra a mellyek láttatnak, hanem a mellyek nem láttatnak: mert a mellyek láttatnak, ideigralók; a mellyek pedig nem láttatnak, örökkévalók.*⁷⁾ Mellyet méltán érthetünk mind e világi háborúságról, a mennyei jutalomhoz képest; s mind e világi gyönyörűségről, az örök gyötrelmezhez képest: mert a mit látunk a háborúságban, csak időszeréntvaló és elmúlандó, de a láthatatlan jutalma örökké megmarad; a gyönyörűségben is a mit látunk, csak szempillantásigvaló, de a láthatatlan büntetése örökkévaló.

Másodszor: azt felelem, ha a háborúság megkönyékez, vagyon kihez folyamodgyál: mert a Kristus mindenütt az ő híveivel vagyon és, ha alunni láttatik is, vigyáz, és mihelyen láttya, hogy jódra vagyon, megszabadít, mint az apostolokat, kiknek könyörgéseket meghallgatván, a segítséget sokúra nem hallasztotta: úgy chelekedvén, mint a jó atya szerelmes fiával,

¹⁾ Vers. 6.

tis bene disponentur;

⁵⁾ II. Cor. 4, 8—10.

²⁾ Vers. 8—10.

t. i.: igen jó dolguk lesz.

⁶⁾ Vers. 17.

³⁾ A Vulg.-ban: In mul-

⁴⁾ Sap. 3, 4. 5.

⁷⁾ Vers. 18.

kinék tudván szükségét, és eszébe vevén, hogy hozzája akar menni és könyörögni igyekeznek, béhúnnya szemét és azt tetteteli, hogy aluszik, a végre, hogy a gyermek kiáltson és költögesse, és noha tetszik néki a gyermek sürgölődése, s nem akarja kedvét szegni: mindazáltal nem mingyárt felel néki, hanem egy ideig hallatlanná teszi. Látván a gyermek, hogy fel nem költetheti, és nem tudván mihez fogni, keservesen kezd sírni: mellyet hallván az attya, nem tűrheti tovább, hanem felugrik, ölébe vevén megchókollya a gyermeket, és a mit kíván, nagy szeretettel megadgya néki. Így chelekeszik bizony az Isten: jól tudgya minden szükséginket, de látatlanná teszi, hogy költögessek Dáviddal, mondván: *Kelly fel, miért aluszol el Uram? Kelly fel, és ne vess el mindcégig. Miért fordítod el orczádat, elfeledkezel szegénységünkről és háborúságunkról? Mert megaláztatott a mi lelünk a porban és a hasunk a földhöz ragadott. Kelly fel Uram, segíts meg minket és szabadíts meg minket a te nevedért.*¹⁾ Melly kiáltásra neminémülképpen felébred és, a mint azon Dávid nemcsak egyszerű mongya, meghallgat és megsegét: *Távozzatok el tőlem, úgy mond, miynyájan, a kik hamisságot chelekesztek; mert meghallgatta az Úr az én sírásom szavát. Meghallgatta az Úr könyörgésemet, az Úr bécotte imádságomat.*²⁾ És: *Háborúságomban segítségül hűtam az Urat és az én Istenemhez kiáltottam; és meghallgatta szómat az ő szent templomából, és színe előtt való kiáltásom bément az ő füleibe.*³⁾ És ismét: *Várván vártam az Urat, és redm figyelmeze. És meghallgatá könyörgésemet, és kivén engem*⁴⁾ *a nyomorúság verméből és az úndokság sarából. És kösziklára állatá a lábaimat, és igazgatá lépésimet; és új éneket ada a számba, a mi Istenünk dichéretit:*⁵⁾ tudniillik, hogy hálát adnék a meghallgatásért; a mint másutt állgya az Istent, mondván: *Aldott az Úr, mert meghallgatta az én könyörgésem szavát.*⁶⁾

Holott azért kész az Isten minket meghallgatni, nem choda, hogy az apostoloknak keményen felelt: mert, a mint odafel megmondottam, vólt valami fogyatkozás hitőkben; azt altván, hogy Uránk aluva még nem segíthetné őket: és reménségökben is, midőn azt mondották: *Elveszünk;*⁷⁾ mert, vélek lévén a Kristus, különbben el nem veszhettek, hanemha a Kristus is elveszett volna vélek; az pedig lehetetlen vólt. Nem illik azért, hogy az Isten segítsége felől semmiképpen kételkedgyünk, se semmi háborúságban azt mondgyuk: *Oda vagyunk már, el kell vesznünk: mert bizonyos dolog, hogy, a mint Isaiás mondgya, nem rövidült meg az Úr keze, hogy meg nem szabadíthatna; se a füle meg nem nehe-*

¹⁾ Psal. 43, 23—26.

²⁾ Ps. 6, 9. 10.

³⁾ Ps. 17, 7.

⁴⁾ A Vulg.-ban :
Eduxit me.

⁵⁾ Ps. 39, 2—4.

⁶⁾ Ps. 27, 6.

⁷⁾ Matt. 8, 25.

zült, hogy meg nem hallgatna; ¹⁾ se pedig el nem feledkezett rólunk, holott a kezeire felírt bennünket: ²⁾ hanem azt kívánnyá, a mit Dávidnál mondott: *Híj segítségül engem a háborúság napján, megmentlek téged, és tisztelsz engem.*³⁾ És ismét: *Mivelhogy bennem bízott, megszabadítom őtet, óltalmazom őtet; mert megismérte az én nevemet. Hozzám kiált, és én meghallgatom őtet; véle vagyok a háborúságban, megmentem őtet (e világon) és megdichőttem őtet (a más világon).*⁴⁾ Mellyet engedgyen mindnyájunknak az ő szent Fiának érdemiért. Amen.

¹⁾ Isa. 59, 1.

²⁾ Isa. 49, 16.

³⁾ Ps. 49, 15.

⁴⁾ Ps. 90, 14. 15.

VÍZKERESZT UTÁN IV. VASÁRNAPI HARMADIK BESZÉD.

(Mát. ev. 8, 23 --27.)

Miképpen hogy Kristus istenségét tagadni, nyilvánvaló hitetlenség : azonképpen emberségét ostromlani, világos tévelygés. Mert ha pusztá ember lőtt volna, a mint Arius káromkodott, elégséges a megszabadításra nem lőtt volna : ha pedig igaz ember nem lőtt volna, a mint Manichaeus hazudott, szenvedésének és halálának érdemes árrával meg nem válthatott volna. Mind a két természet egyaránt kell azért a Kristusban vallani, ki úgy viselte magát, hogy szüntelen egybefoglalta az istenségnek díchőséges chelekedetét az emberségnek alázatos magaviselésével, úgy hogy se az emberség meg ne homályosítaná az istenséget, se az istenség el ne fogyatná az emberséget. Születésekor az anya, istálló, jászol, sírás, embernek mutatták : az angyalok éneklése, a szűznek szűlése, az új chilagnak fényeskedése, a mágusok imádása, Istennek vallották. Azután az éhség, szomjúság, fáradtság, emberekkel való nyájaskodás, embernek mutatták : a betegeknek chodálatos meggyógyítása, halottaknak feltámasztása, bűnöknek megbochátása, ördögöknek kiűzése, Istennek bizonyították. Halálakor a kereszt, szögek, sebek, vérnek kiontása, embernek mutatták : a napnak megsetétülése, a kőszikláknak megrepedezése, a suporlátanak kétfelé szakadása, a koporsóknak megnyílása, Istennek vallották ; a mint a százados is általlatta és bizonyította. Ezent láttuk a máii evangéliomban is, hogy emberi természetit bizonyította a hajóba való menés, hogy általkelne a vízen, és az aluvás : istenségét pedig a szeleknek és tengernek egy szavával való lechendesítése. Melly evangéliomból, lelkünk vígasztalására, egynehány tanúságot szedegessünk.

I. Megmutatom, hogy a Kristus valóban aludt ; és miért.

II. Okait adom, miért engedte hogy a tengeren nagy indúlat támudna.

III. Megmondom a reménségnek és imádságnak hasznát,

I. RÉSZE.

Sok chodáit olvassuk az Istennek, a tengeren és vizeken, az ő híveinek hasznára: de úgy tetszik, hogy a mái evangéliombéli, némelly dologban megelőzi a többit. Mert először: mikor Isten az Israel népet a Verestengeren száraz lábbal általvitte, hogy Faraó kezéből kiszabadítaná, annak végbevitelére, Moyses fel-emelte vesszejét, és kinyújtotta kezét a tengerre, és úgy választotta azt kétfelé, és az Israel fiai a száraz tenger közepin mentek: mert olyan vólt a víz mint a kőfal, az ő jobb- és balkezök felől. II. Mikor azon Israelt a Jordánvizén általvitte Jósue által, annak úgy kellett végbemenni, hogy a papok, az Úrnak szekrényét hordozván és bémenvén a Jordánba, lábokat a víznek részébe mártanák, és úgy megállottak a vizek egy helyen, *felemelkedvén mint a hegy.*¹⁾ III. Mikor Illyés Eliseussal általment a Jordánon, Illyés vévén a palástyát és öszvetűrvén,²⁾ megütötte a vizeket, mellyek kétfelé váltak. IV. A jerusalemi tóban akárminémű betegségből is meggyógyúlt, a ki legelsőben belé ereszkedett: de az Úr angyala alászállott a tóba és megindította a vizet. Azokáért, mind Moyses s mind Jósue, mind Illyés s mind az angyal, azokat a chodákat nem magok erejével chelekedték, hanem az Istennek eszközi vóltak, ki akárminémű eszközzel is élhet, akarattya szerént, minden chodálatos dologra: a mái evangéliomban lött choda pedig nyilván megmutatta, hogy Kristus Urünk a tengernek és levegőégnek, sőt minden teremtetállatoknak ura és Istene; mert a tengeren való háborút, melly chaknem elburította a hajót, melyben ő aludt, parancholattyával lechendesítette, sőt, a mint Sz. Márk írja: *Megfenyegette a szelet, és a tengernek azt mondotta: Hallgass, némállj meg! És megszűnt a szél, és nagy chendesség lött.*³⁾ Mellyet látván, nemchak chodálkoztak az emberek, hanem, a mint azon evangelista mongya: *Nagy félelemmel féltének is, mondván egymásnak: Kinek alítod ezt lenni, mert a szél és a tenger engednek neki?*⁴⁾ Ez így lévén,

Elsőben azt kérdehetnök: Holott Urünk másutt száraz lábbal járt a vízen, sőt Sz. Péternek is megengedte azt, miért keresett hajót? Másfelől, tudván, hogy nagy háború támad a tengeren, miért aludt el? Erre, hogy megfelelőyünk, azt kell eszünkbe vennünk, hogy Urünk nem tettetésképpen aludt, a mint némellyek alították, hanem valóban; noha az ő aluvása különbözött a mienktől. Mert, elsőben, mi akkor aluszunk, mikor a szükség

¹⁾ Jos. 3, 16.

²⁾ A Vulg.-ban: «involvit» (IV. Reg. 2,

8.). Károlyi ama helyen ugyanavval a szóval él.

³⁾ Marc. 4, 39.

⁴⁾ Vers. 40.

kételenít, ha nem akárnánk is; és gyakorta nem alhatunk, ha szintén akarnánk is: de Kristus urunk csak akkor aludt a mikor akarta és a mennyit akart; mert, a mint Aranyszájú Sz. János mongya és Sz. Agoston, nem a szükség kénszerítette az aluvásra, a mint minket, hanem a szabad akarat vitte reá. Másodsor: Urunk mikor aludt, elméjével szintén úgy élt, mint midőn vigyázott: nekünk pedig, mikor aluszunk, értelmünk és akaratunk nem-némüképpen megkötöztetik és semmit nem chelekedhetik. Urunk azért méltán mondhatta a menyasszonynyal: *Én aluszom, és¹⁾ az én szívem vigyáz.*²⁾ Azokáért noha aludt Urunk, mindazáltal jól tudta mint volt a tengeren a dolog, mint féltek a tanítványok, és mint kellett őket megszabadítani.

Az ő aluvásának pedig egynehány okait adgyák a sz. atyák és doktorok, mellyekben csak ötöt hozok elő. Első: Sz. Ambrús azt mongya, hogy azzal az aluvással akarta megmutatni az ő hatalmasságának bátorságát: mert mikor egyebek féltek, ő bátor-ságosan aludt; tudván, hogy az ő akarattya ellen a szelek és a tenger semmit nem chelekedhetnének; és hogy valamikor akarná, lechendesíthetné. II. Aranyszájú Sz. János és Victor Antiochéus azt írják, hogy ha Urunk vigyázott volna, és úgy támadott volna a szélvész: avagy nem annyira féltek volna a tanítványok; avagy őtőle segítséget nem kértek volna, tudván, hogy jól láttya szükségöket; avagy nem olly nagy buzgósággal folyamodtak volna őhozzája; és azért aludt, hogy, a félelemre nagyobb okok lévén, szorgalmatosban kérnék a segítséget és inkább eszökbe vennék a szükségnek nagyvöltát. III. Némelleyek azt mongyák, hogy azért aludt, hogy ne alítanak, hogy akarattya ellen támadott a háború, ha vigyázva annak ellene nem állott volna. IV. Sz. Hilarius azt írja, hogy aluvásával azt jelentette, hogy a melly gyülekezetben aluszik az Isten ígéje, annak állapottya veszedelmes. V. Végezetre vannak, a kik azt mongyák, hogy az ő aluvásával a tanítványok hitit akarta megpróbálni és megöregbíteni; mivelhogy nem szintén hitték, hogy aluva is megszabadíthattya őket és a tengert lechendesítheti. Mellyet nyilván megmutattanak, midőn nagy sietséggel felköltötték és azt mondták: *Mester! nem gondolsz-e véle, hogy elveszünk?*³⁾ Aluszik azért a Kristus, hogy a tanítványoknak kichiny hitök kinyilatkozzék és azt őmagok is megismerjék; és megfeddetvén azért a Kristustól, eszökbe vegyék és elhídigyék, hogy a tengernek lechendesítésére nem szükölködött Urunk vigyázás nélkül, hanem szintén úgy lechendesíthette aluva, mint vigyázva.

¹⁾ A Vulg.-ban: «et»; Károlyi-nál: jöllehet.

²⁾ Cant. 5, 2.

³⁾ Marc. 4, 38.

II. RÉSZLE.

Másodszer, azt kérdehetnők: Mi okért engedte a Kristus, hogy az ő jelenlétében szélvész támadna? Felelet. Sok okai lehetnek, mellyekért az Isten megengedi, hogy az ő hívei, kikkel ő együtt vagyon és a kiknek kiváltképpen gongyokat viseli, háborúságot szenvedgyenek. Egyik pedig a fő okai között az, hogy a háborúságnak sokféle hasznai vannak, mellyek ugyan az igazaknak is szükségesekek.

Első haszon, hogy a háborúság embernek szemét felnyittya és megvilágosíttya: mert hasonló a szemgyógyító írhoz, mellyet az angyal a laodiczeai püspöknek ajánlott, hogy szemét kenye véle, és lásson.¹⁾ A vén Tóbiás sem a fölötte, sem az alatta való dolgokat nem látta, míg nem a hálnak keserű epéjével a szemét megkenték. Mi is, vakok lévén, nem látunk, míg nem megkeni szemünket az Isten a háborúságnak keserű epéjével. Melly kenés által négy rendbéli dolgokat nyilván látunk, mellyeket azelőtt nem láthattunk. Első rendbéliek az alattunkvalók, tudniillik minden teremtett és halandó állatok, annakfölötte a pokol s a purgatóriom. A halandó teremtettállatoknál fellyebbvaló ugyan az ember, ki okossággal és szabadakarattal bír: de alig isméri azokat, ha a szemeit a háborúság meg nem nyittya. Mert noha azok mind Isten ajándéki; mindazáltal az ember azokat nem az Istennek tulajdoníttya, hanem egyéb dolgoknak: úgymint a jó egészséget az erős természetnek, a gazdagságot a szorgalmatos fáradságnak, a böchületes állapotot a nemességnek, a tudománt az éles elmének. Annakfölötte, ezekhez fölöttébb ragaszkodunk és igen kapunk rajtok. De mihelyen azokat az Isten a háborúság által elvési, és betegséget, szegénységet, gyalázatot, tudatlanságot bochát reánk, eszünkbe vészszük, hogy az előbbi dolgok az Isten ajándéki vóltak, és, mivelhogy ómagokban nem szintén bátorságosok és tekéletesek, nem kell fölöttébb hozzájuk ragaszkodnunk; meggondolván Dávidnak e szép intését: *Emberek fiai, meddig nehéz szíved?*²⁾ *Miért szeretitek a hiúságot, és keressitek a hazugságot?*³⁾ De a poklot és a purgatóriomot is megismérjük a háborúság által, mellyet azokhoz szoktak némelylek hasonlítani, mondván: Pokolban sem lehet nagyobb kín a köszvénnél, vagy a purgatóriomban a fogfájásnál; noha e világi kínok és fájdalma azokhoz képest merő árnyékok, a mint a szent atyák taníttják. A másik rendben

¹⁾ Apoc. 3, 18.

²⁾ A Vulg.-ban: Filii hominum usquequo gravi corde? Károlyinál: Embereknek fiai! meddig

(lészen) az én dicsőségem gyalázatban?

³⁾ Ps. 4, 3.

mimagunk vagyunk, kik, midőn jószerechenés állapotban élünk, magúkat nem ismerjük, és, fogyatkozásinkat nem látván, a laodiceai püspökkel kevélyen pípeskedünk, mondván: *Gazdag vagyok, és meggazdagodtam és semmi nélkül nem szűkölködöm.*¹⁾ De midőn a háborúság reánk érkezik, megismérjük nyomorúlt állapotunkat, hogy nyavalyások, szegények, vakok és mezítelenek vagyunk, és Jeremiással azt mongyuk: ²⁾ *En vagyok a férfi, látván az én szegénységemet az ő búsulásának vesszejében.*³⁾ A harc előtt igen hánynyuk-vettyük magunkat, dichekedünk vitézségünkkel és erőnkkel: de a háborúság idején, mint az Efraim fiai, a kézjzat megvonván és megeresztvén, visszatérünk a harc napján.⁴⁾ Tudgyuk mennyit tulajdonítottak magoknak az apostolok a végvachorán, készek lévén a Kristussal nemcsak a tömlöczbe menni, de halált is szenvedni: de látván a sereget, minnyájan elfutottak és Urunkat egyedül hatták az ellenség kezében. A harmad⁵⁾ rendbeliek a környülünk való dolgok, tudniillik barátink és rokonink, kiket soha jobban meg nem ismerünk, mint a háborúságnak idején; mert a kik hív barátink, akkor is megmaradnak mellettünk: de az asztali barátink könnyen elmaradnak tőlünk. Azért hasonlítottta Tertullianus az igaz barátot a búzához, mely megmarad a szérún, ha szintén a szél a polyvát elfújja is, és Sz. Ágoston a háborúságot a sajtóhoz, mely az olajt elválasztja a sonkolytól, a bort a törkölytől. Negyed rendben helyeztettük a fölöttünk-való dolgot, tudniillik, az Istent, kinek igaz ítéletit a háborúságban ismerjük meg, eszünkbe vévén, hogy semminémü bünt bűntetés nélkül nem hágy, ha szintén nem nagy is az emberek ítélete szerint: úgy mint, hogy Ádám egy almát megött; hogy Saul, némelly gonosz embereken könyörülvén, életöket megengedte; hogy a betsamíták az Úr szekrényét megnézték. De az Istennek irgalmasságát is akkor ismerjük meg, mivelhogy nem hágy erőnk fölött a kísértetben, hanem meg-egót bennünket, vagy a háborúságot elvévén, avagy megkönnyebbítvén, vagy a segítséget meg-öregbítvén s minket megerössítvén, vagy a háborúság között is úgy megvigasztalván bennünket, hogy nem is kívánnánk abból tellyes-séggel megszabadulni.

Második haszna a háborúságnak az, hogy bennünket az Istenhez kapchol, kitől a világi jószereche igen elvonszon, hasonló lévén a háborúság a jó sarkantyúhoz: mert ha szunnyadozunk,

¹⁾ Apoc. 3. 17.

²⁾ Thren. 3. 1.

³⁾ A Vulg.-ban: Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis ejus. Károlynál: En

(vagyok) a sanyarúság-látott ember, az ő haragjának vesszeje miatt.

⁴⁾ Judic. 12, 1. Ps. 77, 9.

⁵⁾ T. i.: harmadik.

vagy restelkedünk az isteni dolgokban, felserkent bennünket. A chendes étszakán még az okos szűzek is szunnyadoztak, sőt ugyan el is aludtak: de mihelyen *kiáltás lött*, (értsed a kiáltáson a háborúságot) minnyájan *felköltek, és felékesítették lámpásokat.*¹⁾ Szeműnkkel láttyuk naponként, hogy a kik jószerenches állapattyokban az isteniszolgálatról tellyességgel elfeledkeznek, a háborúságnak idején felébrednek és az Istenhez sietnek, a mint Dávid mongya: *Megsokasodott az ő nyavalyájok; azután siettek.*²⁾ És ismét: *Töltsd bé az orcájokat gyalázattal, és megkeresik, Uram, a te nevedet.*³⁾ Talám még az apostolok is, ha a szélvész nem támadott volna, Urúnkhoz nem járultak volna, sem fel nem költötték volna, sem nem könyörgöttek volna néki. Azért szokták mondani: A ki nem tud imádkozni, mennyen a tengerre,⁴⁾ mellyen megtanúllya a sok szélvész között.

Sok egyéb hasznait is vehettyük a háborúságnak. Azokáért, midőn azt Isten reánk bocháttya, jó néven vegyük és jó szívvel szenvedgyük. De, mivelhogy a gyarló ember hamar megtántorodik a háborúságban, méltó abban könyörgenünk és az Istentől szabadulást kívánnunk, a mint az apostolok chelekedtek a mai evangéliomban, és Sz. Pál is azt írja maga felől, hogy némelly nyakonchapódozásért, háromszor kérte az Urat, hogy eltávoznék tőle, nem esett kétségbe, hogy két ízben feleletet sem vött; hanem harmadszor is könyörgött, és úgy vötte feleletül, hogy elég néki az Isten malasztya, annak meggyőzősére: *mert az erő az erőtlenségben végeztetik el.*⁵⁾ Azokáért nem jól chelekesznek, a kik ha egyszer, vagy kétszer az Istenhez folyamodván, meg nem hallgattatnak, roménségöket másua fordíttják, gonosz eszközöket keresnek, avagy tellyességgel kétségbeesnek: nem gondolván Sz. Pálnak mondásával: *Él ne vesszétek a ti bizodalmotokat, melynek nagy jutalma vagyon.*⁶⁾

Itten azt kérdhetné valaki: Meddig kell embernek a bizodalomban és roménségben maradni? mert, a mint Salomon mongya, *a melly roménség elhalad,*⁷⁾ *gyötri a lelket.*⁸⁾ És még a szentek is panaszkodtak a sokáig való várakozásért: mert Habakuk próféta imígyen kezdette beszédét: *Meddig kiáltok, Uram, és meg*

¹⁾ A Vulg.-ban: Ornaverunt lampades suas (Matt. 25, 7.). Károlyinál: Elkészíték az ő lámpásokat.

²⁾ Ps. 15, 4.

³⁾ Ps. 82, 17.

⁴⁾ Qui nescit orare, eat v. pergat ad mare.

⁵⁾ A Vulg.-ban: Nam virtus in

infirmirate perfeitur. (II. Cor. 12, 9.) Károlyinál: Mert az én erőm erőtlenség által végeztetik el.

⁶⁾ Hebr. 10, 35.

⁷⁾ A Vulg.-ban: Spes quæ differtur. Károlyinál: A halogatott roménsység.

⁸⁾ Prov. 13, 12.

nem hallgatsz? üvöltök hozzád erőszakot szenvedvén, és meg nem szabadítász? ¹⁾ Felelet: Nem méltó az Úrnak semmiképpen határt vetni: mert bizonyos, hogy a benne bízókát megsegéti, de nem tudhattuk mikor: azokáért a reménségtől soha el nem kell távoznai. Minekelőtte Sz. Pál arra intette a híveket, hogy el ne vesszessék reménségöket, már sokat szenvedtek vólt, és marhájoknak elragadozását örömmel vötték: de mégis azt kívánnyá, hogy megmaradgyanak a reménségben. Mintha azt mondotta volna: Tudom, hogy jeles dolgot chelekedtetek; de az nem elég: továbbá vagyom a czél, tudniillik a vérnek kiontása, azért mongya azon levelében: *Még szintén a vérig nem tusakodtatok, a bűn ellen viaskodván.*²⁾ Illyen reménség vólt Jóbban, ki magafelől azt mondotta: *Ha szintén megölelend is engem, öbenne bízom.*³⁾ Így chelekedtek az Istennek több igaz hívei is. Sz. Mártonról azt írja Sulpitius, hogy midőn a tolvajok kezébe akadtott volna, az egyik fejét akarta venni: de a másik megtartóztatta a társának kezét, és Sz. Mártont megmentette a haláltól. Ki azután megkérdetta, ha félt-e mikor a kardot feje fölött látta? Sz. Márton pedig nagy bátorsággal azt mondotta, hogy soha nem vólt nagyobb bátorságban mint akkor; tudván, hogy az Istennek irtalmassága legnagyobb veszedelemben jelenti meg magát. Aeneas Sylvius a cheh királyról, Vencesláusról azt írja, hogy midőn a hadát megverték, minden erejét megrontották és magát is elfogták, azt kérdették tőle: Michoda szívvel volna olyan nyomorúlt állapotban? Ó azt felelte, hogy soha jobb szívvel nem vólt: mert, úgy mond, míg elég emberi segítségem vólt, alig vólt időm hogy az Istenről gondolkodnám: most pedig, attól megfosztatván, csak az Istenről gondolkodom és öbenne helyheztetem reménségemet, tudván, hogy ha segítségül hívom, el nem hágy, hanem kegyelmessen meghallgat. A pogány Marcus Antoninus Pius chászáról azt írja Brusonius, hogy midőn némelly tanácsa ⁴⁾ azért feddötte volna meg, hogy a meggyőzött árulóknak megkegyelmezett, és azt mondotta volna neki: Ha az ellenségé lött volna a győzelem, mint lött volna dolgod? azt felelte: Mi nem úgy szolgálunk az isteneknek, sem nem úgy élünk, hogy ellenséginktől meggyőzöttessünk. Ha a pogány fejedelemeink illy nagy reménsége vólt a hamis istenekben, minémű bizodalnúnknak kell lenni az igaz Istenben? tudniillik, mindenben és határ nélkül. Azokáért mikor szent Júdit asszony megértette volna, hogy Oziás pap ötödnapi ⁵⁾ határt vetett az Úristennek, és megígérte, hogy ötödnap múlva megadgya Betúlia városát, a népnek véneit hozzája ⁶⁾ hívatta, és azt mondotta nékik: *Michoda íge ez, melyre reáment Oziás, hogy megadgya a várást*

1) Hab. 1, 2.

3) Job, 13, 15.

5) T. i.: ötnapi.

2) Hebr. 12, 4.

4) T. i.: egyik tanácsosa.

6) T. i.: magához.

az assiriusoknak, ha ötönap¹⁾ segítsétek nem jö? S kik vattok ti, kik az Urat kísértitek? Nem olly beszéd ez, hogy irgalmasságot nyerjen, hanem inkább hogy haragra indíttson és búsulást gerjeszzen. Időt vetettetek ti az Úr irgalmasságának, és a ti akaratok szerint napot rendeltetek néki.²⁾

Sokképpen történik pedig fogyatkozás a reménségben. Először: némelyek nem tudván reménségöket az Istenben vetni, és, az emberi eszközökben meghalatkozván, tellyességgel kétségbeesnek, mint Júdás: ki, látván, hogy a papifejedelmekben meghalatkozott, és csak azt mongyák néki: *Mi gondunk véle? te lásad;*³⁾ és nem tudván, avagy nem akarván az Istenhez folyamalni, magát felakasztotta. Másodsor: némelyek mutatták ugyan, hogy Istenben vetik reménségöket; de ha valóban megtekintik állapattyaikat, külföldben vagy a dolog, és csak az emberi eszközökben bíznak: mert a míg azokat láttyák, kétségbe nem esnek; de ha azok elfognak, ottan a reménség is elolvad. Míg teli a pince, chúr, tárlház és tarsoly, addig nem félnek éhségtől: de azok megüresülvén, nem gondolják meg, hogy az Isten még a ragadozó hollók által is el tudgya híveit táplálni, a mint Illyés prófétát és Remete Sz. Pált. Míg az orvosok látogattyaik, biztattyák és testi eszközökkel tápláltyák, remélik éle.öket: de ha azokban fogyatkozás esik, kétségesekek lévén életök felől, gonosz eszközöket keresnek, varázslóktól és ördögöktől értekeznek, mint Okoziás az Israel királya, ki betegségében követeket küldött Belzebubhoz, hogy tanácsot kérnének, ha meggyógyulhatna-e betegségéből? De gonoszúl járt, és Illyés próféta azt mondotta nékik: *Ninc-e Isten Israelben, hogy az Akkaron istenéhez Belzebubhoz mentök tanácsot kérni? Azokéért ezeket mongya az Úr: Az ágyról, melyre felháltál, le nem szállasz, hanem halállal halsz meg.⁴⁾* Ezeket Jeremiás próféta ugyan megátkozta, mondván: *Alkozott ember, a ki emberben bízik, és a testet teszi karjává, és az Úrtól eltávozik a szíve. Mert léssen mint a tamarischemeték⁵⁾ a pusztában, és nem láttya mikor eljő a jó: hanem szárazságban lakik a pusztában, a sovány és a lakhatatlan földön.⁶⁾* Méltó büntetés, hogy a ki attól vár segítséget, a kítől nem kellene, attól se vegyen segítséget és attól is elhagyattassék, a ki segítségétette volna, ha hozzája folyamodott volna. Igen félek rajta, hogy a mi magyarink közül is, úgy ne járjanak azok, kik, az Istentől és igaz fejedelmektől elpártolván, a törökben vetik reménségöket; ki nem másnak, hanem magának szokott halászni, és a segítség örvével orszá-

¹⁾ T. i.: ha öt nap alatt.

²⁾ Judith. 8, 10—13.

³⁾ Matt. 27, 4.

⁴⁾ IV. Reg. 1, 3. 4.

⁵⁾ A Vulg.-ban: Erit enim quasi myrica. Károlyinál: Es olyan léssen, mint a hangafa.

⁶⁾ Jer. 17, 5. 6.

gokat foglal és rabbá téssen. Jól mondotta Salomon: *Rothadt fog és fáradt láb, a ki hitetlenben bízik a nyomorúság napján, és elveszti palástját a hideg napon.*¹⁾ Bizony úgy vagyok, mert a ki rothadt fogban vagy fáradt lábban veti remétségét, meghalatozik, és midőn arra jút, hogy rágjon vagy járjon, egyiknek sem veheti hasznát: úgy a ki a hitetlen törökben bízik, meghalatozik remétségében; és miképpen a ki palástját elveszti a hideg napon, akkor fogyatkozik meg mikor a ruhára legnagyobb szüksége legyen: úgy a ki a hitetlen törökben bízik, szintén legnagyobb szükségében chalatozik meg. Sőt miképpen hogy a ki rothadt fogban bízván, enni kezd, mingyárt fájdalmat érez, és megbánnya; és a ki fáradt lábbal jár, az úton marad; és a ki palástját elveszti télen, a hideg megvész: úgy a ki a hitetlen törökben bízik, nemcsak hasznát nem vészi, de kárát is érzi, a mint érzették s érzik is a görögök és magyarok; és annál is inkább fogják érezni, ha eszökbe nem vészik magokat és a keresztyénekhez nem ragaszkodnak.

Némellyek aprólék dolgokban mutatván remétséget, a nehéz ügyökben meglassúdnak és kételkedni kezdenek, minéműek voltak talám az apostolok is; és azért feddötte meg őket Urunk, és kichínyhitűeknek mondotta: kik a míg látták, hogy a szélvész nem igen nagy, bizodalomban voltak; de látván, hogy elhatalmazik és ehaknem elburíttya a hajót, megfogyatkoztak. Némellyek pedig, noha az Istennek nehéz dologban is érzették segítségét: mindazáltal, más szükségök érkezvén, az előbbi segítségről elfeledkeznek és, a jelenvalót nagyobbnek ítélvén, az Isten segítségét elégségesnek nem tartják. Illyek voltak a zsidók, a mint Dávid jelenti: *Gonoszúl szözlottak az Istenről, mondának: Készíthet-e az Isten asztalt a pusztában? Mert megíté a kősziklát, és vízet folyának és patakok áradának. Vallyon adhat-e kenyeret is, acagyt készíthet-e asztalt az ő népének?*²⁾ Valóban bolond beszéd; mert a miből remétséget és bizodalmat vehettek volna, abból kezdeitek kételkedni, holott, ha eszek lött volna, imígyen kellett volna okoskodniok: Nem kisebb erő kívántatik, hogy a száraz kősziklából bővséges víz származzék, és úgy folyon mint a megáradott patak, hogyesem hogy a pusztában eleség találtassék: de az elsőt megchelekedhetette az Isten, és szemünk láttára meg is chelekedte: tehát a másikat is megchelekedheti. De ők különben beszéllettek, és az elsőt megengedvén, a másikról kételkedtek. Melly kételkedést nehéz néven vött az Isten, és azt keményen meg is büntette: mert, nagy chodát tévén, megbizonyította ugyan, hogy azt is megchelekedheti, és jól laktak hússal, de megvásott a fogok belé; a mint ugyanottan jelenti Dávid, mondván: *Meghallá az Úr, és elhal-*

¹⁾ Prov. 25, 19. 20.

²⁾ Ps. 77, 19. 20.

lasztá; és tűz gerjede fel Jákobra, és harag szálla Israelre; mert nem hitték az Istenben, és nem bíztak az ő szabadításában.¹⁾ De vallyon mit mivelte haragjában? Utánaveti azt is Dávid: *És essőül, mint a port úgy bocháta lúst reájok, és, mint a tenger fővenyét, tollas madarakat. És az ő táborok közepire esének, az ő sátorok körül. És évének és igen megalégedének, és kívánságokat bétölté; meg nem chaitkozának kívánságokban.*²⁾ Tahát, mondaná valaki, igen jól jártak, meg lévén kívánságok? Hallyad mi következik: *Még az étkök a szájakban vala, és az Isten haragja reájok szálla, és megöle azoknak köréit és az Israelnek választottit megkötelezé.*³⁾

Némellyek, végezetre, minden súlyos dolgokban az Istenben vetik reménségöket, és az Istennek azt mongyák Dáviddal: *Te általad menekedem meg a kísértettől, és az én Istenemben általmegyek a kőfalon.*⁴⁾ Illyen volt Abias, Judának királyja, ki bizodalmanak hasznát is érzette. Mert, midőn Jeroboámot és Israelt megverte volna, azt mongya az írás: *Megveré őket Abia és az ő népe nagy chapással, és elüüllának Israelből sebesülve ötszázezer erős férfial,* (talám soha egy harezon egy részről annyi ember nem veszett). *És megalúztatának az Israel fiai abban az időben, és fölötte igen megerősödének a Júda fiai, mivelhogy az ő attyok Urában Istenében bíztak volna.*⁵⁾ Hallod-e, hogy a nagy diadalomnak oka, az Istenben való bizodalom volt. És hogy ne vélyed, hogy Abia könnyű dologban bízott az Istenben, azt mongya az írás, hogy Jeroboámnak kétannyi népe volt, mint Abiának: mert Abiának négyszázezer hadakozó és válogatott férfial voltak, a Jeroboám serege pedig nyólczszázezer válogatott férfialból állott. De hallyad mit mondott a harez előtt Abia: *A mi hadunkban az Isten a hadnagy és az ő papjai, kik trombitálnak és zengenek ellenetek; Israel fiai! ne hadakozzatok az atyátok Ura Istene ellen, mert nem jóg néktek használni.*⁶⁾ Efféle bizodalom kedves az Istennél, és megálgya az illyen bizodalomú embereket; a mint Jeremiás jelenti, mondván: *Áldott férfial, a ki az Urban bizik, és az Ur léssen az ő bizodalma. És léssen mint a cizek mellett plántáltatott fa, melly a nedvességre ereszi az ő gyökereit; és nem fél, midőn eljő a hérség; és az ő levele zöld léssen, és a szárazságnak idején nem léssen szorgalmatos;*⁷⁾ és soha meg nem szünik gyümölcshöt

¹⁾ Vers. 21. 22.

²⁾ Vers. 27—31.

³⁾ A Vulg.-ban: *Ocuidit pingues eorum, et electos Israel impedivit.* Vers. 31. Károlyinál: *A Kővérek közül sokakat megöle, és az Israelnek választottit levágá. T. i.: az előkelöket büntette meg.*

⁴⁾ Ps. 17, 30.

⁵⁾ II. Par. 13, 17. 18.

⁶⁾ Vers. 12.

⁷⁾ A Vulg.-ban: *Et erit folium ejus viride, et in tempore siccitatis non erit sollicitum.* Károlyinál: *És léssen az ő levele zöld, és a száraz esztendőttől nem fél.*

*termeni.*¹⁾ Szép hasonlatosság: mert miképpen hogy afféle fának semmi fogyatkozása nincsen, hanem megvayon vastagsága, zöldellő szépsége, bővséges gyümölcse: úgy az Istenben bízó ember semmi fogyatkozást nem érez, nem ingadoz ide s tova, hanem minden dolgában állhatatos; nem szomorú, hanem víg; és minden jóban foglalatos, mert mindenben az Istennek akar kedveskedni, kitől mindenben segítséget vár, és a segítség után jutalmat is reméll az Istentől.

III. RÉSZE.

Nem ok nélkül ajánlya pedig a sz. írás a reménséget, és az Istenben bízót boldognak mondgya és hasonlónak a jóltermő fához: mert a reménség nagy tisztelettel illeti az Istent. Mert miképpen hogy a ki az Istenben nem bíz, tagadgya atyai gondviselését, és következőkéül jóvóltát is, mellyel örömet közli magát minden teremtettállatokkal: avagy véghetetlen bölcheségét, mellyel mindeneket tud és lát, és mindeneket a szükség szerént rendel: avagy mindenható erejét, mellyel mindeneket megsegéthet, úgy hogy senki ellene ne állhasson. Ebből származott pedig a bálványozás, minden gonosságnak kútfeje: mert mihelyen az emberek az igaz Isten felől kételkedni kezdettek, tagadván atyai gondviselését, más isteneket kerestek és azokhoz ragaszkodtak, hogy a nyomorúságot eltávoztatniák és minden jóval meglátogatniák őket; nagy gyalázattal illetvén az igaz Istent, hogy őtet megvetették és más-hoz folyamodtak. Azonképpen a ki az Istenben bíz, olyan ítéletben vayon felőle, hogy igaz Isten, a ki mindeneket lát, mindenekre gondot visel, jó és mindenekkel jótévő, mindenható és a mit akar, végbeviszi, igazmondó és a mit ígér, bételleyesíti. Láttuk pedig, hogy az emberek között is nagyot használunk magunknak, ha valaki felől jó vélekedésben vayunk, és az ellenség szívét is meglágyítja, a ki nyomorúságában hozzája folyamlik; mivelhogy azt nagy böchületnek tartya akárki is: mennyivel inkább megsegéti az Isten az őbenne bízókat, kik igaz szívvel segítséget kérnek tőle. Méltán lehetünk pedig ilyen jó vélekedésben az Isten felől, mert chodálatosképpen ajánlya hozzánk való jóakarattyyát és gondviselését, mondván: *Vallyon eljeledkeshetik-e az asszony az ő magzattyaról, hogy ne könyörüllyön az ő méhe fűn? és hogyha az eljeledkeshnék is, de én el nem feledkezem rólad. Imé az én kezeimre felírtalak téged, a te köfalaíd mindenkor az én szemeim előtt.*²⁾ Nem jelenthette volna jobban meg hozzánk való gondviselését, mert semmi gyakrabban szemünk

¹⁾ Jer. 17, 7. S.

²⁾ Isa. 49, 15. 16.

előtt nem forog mint a kezünk, sem a városban tettetésb dolog nincz annak kőfalainál. Azokáért azt jelenti Isten azzal a mondással, hogy mindnyájunkról egyenként úgy megemlekezik, mint akárki a kezéről, melly úntalan szeme előtt forog, és az anyaszentegyházra úgy néz és vigyáz, mint a várasra a ki annak falát nézi és láttya, mint hogy az első prédikázióban az ecclesiát váras-hoz hasonlítottuk.¹⁾

Mondaná valaki: Szeműnkkel láttyuk és kezűnkkel tapasztallyuk, hogy az Isten nem mindenkor hallgattya meg könyörgésinket, sem segítséget nem nyújt nyomorúságinkban: mint lehet tahát bátorságos bizodalunk hozzája? Felelet. Az Isten, a mint másutt is mondtam, mindenkor meghallgat, de nem mindenkor egyaránt, és mindenkor jót úd, vagy azt, a mellyet kívánunk, vagy a mellyet kívánnunk kellene, azaz a mi üdvösségesb; és követközendőül, jobbat annál a mit mi kérünk, minthogy ő tudja mi légyen nekünk hasznosb. A kováts kétképpen nyúlhat a tüzes vashoz: avagy a vízbe vetvén, és mególván a tüzet benne; avagy pedig fogóval nyúlván hozzája, és a tüzet benne megtartván. De nagy különbség vagon e két mód között: mert ha a vízbe vetvén, a tüzet mególván, a vas legottan megkeményedik, és semmit nem chinálhatunk belőle; mert azért szokták mondani, hogy addig kell a vasat verni a míg tüzes: de ha fogóba fogjuk, azt chelekeszszük, hogy minket meg ne égessen, és, lágyan maradván, minden formára reá vihessük. Hasonlóképpen midőn a háborúságnak tüzeben égünk, az Isten kétképpen bánhatik velünk: vagy előlván azt mibennünk; vagy pedig erőt adván, hogy elszenvedhessük. De e két mód között nagy különbség vagon: mert ha tellyességgel elveszi rólunk, félő, hogy meg ne keményedgyünk, jótéteményéről el ne feledkezzünk, és háládatlanokká ne legyünk: ha pedig malasztot úd annak elviselésére, mindenre reá vihet bennünket, és a háborúság által az alázatosságban megtarthat. E két módnak egyikével mindenkor meghallgattya Isten az ő híveit: mert vagy tellyességgel megszabadíttya őket a háborúságtól, mint a zsidókat, midőn szemök láttára Faraót minden seregével a tengerbe ölte, úgy hogy chak egy sem maradna benne, és azután soha örökké ne látnák őket; avagy megerőssíti annak elviselésére, a mint Sz. Pállal chelekedett, kinek azt mondtotta, hogy elég őnéki az ő malasztja. De e két mód között az a különbség, hogy a ki tellyességgel megszabadúl a háborúságtól, hamar elfeledkezik a jótéteményről a zsidókkal: a kin pedig megmarad, az erősítő malaszttal, minden jóra kész és alkalmas Sz. Pállal. A terh-

¹⁾ T. i.: a mint hogy vízkereszt után való IV. vasárnapi első beszédében, mely azonban nem foglaltatik jelen gyűjteményünkben, az egyházat, az evangélium nyomán, városhoz hasonlítottta.

hordozó embert is kétképpen segítheted meg: avagy a terhet elvévén róla; avagy jó ital bort adván néki, hogy megerősödjék, és elviselhesse. De ki nem látta minémű különbség légyen ezek között? Mert ha a terhet elvészed róla, jutalmat nem adnak néki: de ha megerősíted, hogy a rendelt helyre vihesse, jutalmát vészi. Így vagyon a mi dolgunk is a háboruságban. A szállott várat is kétképpen segítheted meg: vagy elűzvén az ellenséget alóla; vagy a várat megerősítvén épülettel, eséssel, fegyverrel, vitézekkel. De ezek között is nagy különbség vagyon: mert ha az ellenséget elkergeted, azzal a vár meg nem erősödik, sőt megbátorodván a benne valók, jólakásnak adgyák magokat, nem vigyáznak a mint kellene; melyből az következik, hogy az ellenség ismét alája szállván, könnyen megvehesse: de ha megerősíted, az ellenség erejét fogyatod, a vitézek hírét-nevét neveled, vigyázóvá tészed őket és a várat megépíted. Így vagyon a dolog a háboruságban: mert az ember annak eltávoztatásával meg nem erősödik, hanem inkább, bátorságban élvén, megrestül: de hogyha az erősítő malasztal az ember megsegéttetik, vigyáz, többet nyér és nagyobb díchéretet érdemel, nemcsak az Istennél, ki azt nagyra böchüll, hanem az embereknél is, kik másban chodállyák és böchüllik, a mit magokban nem igen kedvelenek.

Innét vagyon, hogy Sz. Pál, szólván a háboruságról, inkább inti a híveket azoknak elszenvedé ére, hogysem eltávoztatására; és a békeségéstűrsnek jeles hasznait számlállya elő. És, elsőben, azt mondgya, hogy *az Istennek örökösai vagyunk, a Kristusnak pedig örökös társai: de úgy, ha egygyütt szenvedünk, hogy egygyütt meg is díchőttestünk.*¹⁾ Midőn azt mondgya, ha egygyütt szenvedünk, azt jelenti, hogy a szenvedésben a Kristushadnagyunk, kit vitéz módra követni nagy díchéret. Midőn pedig azt veti utánna, hogy övéle egygyütt megdíchőttestünk, azt jelenti, hogy nemcsak böchülletes a szenvedés, úgy mint a hadnaggal való egygyüttjárás, hanem hasznos is, melly által a Kristus boldogságában lészünk részesek. II. Azt mondgya: *Alitom, hogy nem méltók e mostani időnek szenvedési a következőndő díchőségre, melly megjelentetik mibennünk;*²⁾ azaz egy kis háboruságnak szenvedésével nagy díchőséget vehetünk, mintha egy fillyéren egy országot vennénk, vagy az egész világot. Ha valaki aranyforintokkal hátba hagyigálna, bár ellenséged vólna is, nem bánád, hanem örömmel felszednéd; a mint Juniperus mondotta: *úgy a háboruságok keveset árthatnak ugyan e világon, de sokat használhatnak a másikon.* Midőn pedig a mostani időt nevezi, azt jelenti, hogy nemcsak kichinyek a háboruságok, de rövid ideig is tartnak, és azután örök jutalmat és nyugodalmat szereznek. Melyből nagy vígasztalást vehet az ember:

¹⁾ Rom. 8, 17.

²⁾ Vers. 18.

mert akármi nagy nyavalya is, ha kevés ideig tart, könnyebbnek tetszik a sokáig tartó kichiny nyavalyánál: mennyivel inkább, midőn könnyű és rövid ideig tartó. III. Azt mongya: *Mert a teremtettállatnak várakodása az Isten fiainak megjelenését várja*; ¹⁾ azaz minden teremtettállatok velünk együtt szenvednek, és várják, hogy a mi szenvedésünk által velünk együtt megújuljanak és a dichóságban részesüljenek. Méltó azért, hogy szenvedgyünk azoknak példájokért, melyet nekünk adnak, és hasznokért is, melyet tőlünk várnak: mivelhogy a mi békeséges szenvedésünkkel mindeneket részesítünk a dichóságban. Midőn pedig a megjelenést említi, azt jelenti, hogy már Isten fiaivá kezdettünk lenni: de azt végbe is kell vinni, hogy, a békeséges szenvedés által, az Isten fiainak örökségében részesek legyünk mennyországban. Ezen jelenésről emlekezik Sz. János is, mondván: *Szerelmesim, most Isten fiai vagyunk; és még nem jelent meg michoda leszünk. Tudgyuk, hogy mikor megjelenik, hasonlók leszünk hozzája: mert megláttuk őtet a mint vagyton.* ²⁾ IV. Azt mongya: *Mert hiúság alá vettetett a teremtettállat, nem akarra; hanem azért, a ki őtet alája vetette remétségben: mert maga a teremtettállat is megszabadítatik a romlandóságának szolgálattától az Isten fiai dichóságának szabadságára*; ³⁾ azaz azért várja a teremtettállat illy szorgalmatosan az Isten fiainak megjelenését, mert valamig az nem léssen, mindaddig hiúság alá vettetett, ⁴⁾ sokképpen szolgál az embernek: mely szolgálattól megszabadúl, mielőlyen az emberek nem fognak szükkölködni szolgálattok nélkül; megújulnak, és az emberért megdichóttetnek. Mert miképpen a király fiának dajkája, midőn a tőle feltartatott királyi gyermek megkoronáztatik, ő is részesül annak javaiban: azonképpen mikor az ember megdichóttetik, részesülnek az ő dichóságában a teremtettállatok, melyek szolgáltak néki. És miképpen hogy felékesítettik a ház, melyben a királyt fogadgyák, az ő böchülletieért: azonképpen az egész világ, az Istennek megdichóult fiaieért, felékesítettik. Mert noha az Isten fiai mennyországban fognak lakni: mindazáltal a világnak alsó része is neminémüképpen hozzájuk fog tartani, mivelhogy őérettök teremtetett; a mint a királyi palotának minden részei a királyhoz tartozók, noha ő csak a felső részében lakik. *Akkor a föld világossága olyan léssen mint a nap világossága, és a nap világossága hétszerte léssen mint hétnapi világosság*; ⁵⁾ tudn'illik, *mikor békötözi az Úr az ő népe sebet, és az ő chapása sérelmét meggyógyította.* ⁶⁾ V. Azt mongya Sz. Pál: *Tudgyuk, hogy minden teremtettállat foházkodik és szül mind- eddig*; ⁷⁾ azaz egyéb teremtettállatok világ kezdetitől fogva szen-

¹⁾ Vers. 19.

⁴⁾ T. i.: nyomorúságban, töké-

⁵⁾ Isa. 30, 26.

²⁾ I. Joan. 3, 2.

letlenségben, romlott állapotban

⁶⁾ Ibid.

³⁾ Rom. 8, 20.

van, az első ember vétke miatt.

⁷⁾ Rom. 8, 22.

védnek mindeztideig; az emberek pedig az ő rövid életöknek idejéig. Miért nem hordozná tehát jó kedvvel a keresztet, melyet egyéb állatok ennyi ideig állhatatosan elviseltek, és azt az emberek szolgálattá? mert nekik szükséges nem volna, a mint hogy azután meg is szűnnek azoktól: de az embernek igen is szükséges. VI. Azt mongya, hogy *várjuk a mi testünknek válttságát;*¹⁾ azaz e nyomorúlt romlandó test, a békeségestűréssel, díchóséges és romolthatatlan léssen: azért méltó a nyomorúságot békével szenvednünk. VII. Azt mongya, hogy *a reménség által üdrözültünk;*²⁾ azaz bizonyos reménségünk vagyon, hogy rövid időben minden nyomorúságtól megszabadulunk; melly reménség bátoríthattya az embert minden háboruságnak elszenvedésére. VIII. Azt mongya, hogy *a lélek is segíti a mi gyarlóságunkat és könyörög érettünk.*³⁾ Azokáért nem magunk erejével szenvedgyük a nyomorúságot, hanem az Istennek segítségével: azért nem tarthatjuk azt nehéznek; sőt azt mondhatjuk, hogy könnyű hat ló után a szekeret tolni. IX. Azt mongya, hogy *az Istent szeretőknek mindenek jóra szolgálnak.*⁴⁾ Méltó tehát a háborúságot jó kedvvel szenvedni, mert azt az Isten jónkra fordíttya. Utólszor, azt mongya Sz. Pál, hogy a kik szenvednek, azokat válaszottta az Isten magúnak, úgy mint hasonlókat az ő Fiához: azokáért mindezeket szépen fejezi bé, mondván: *Ha Isten velünk, kichoda ellenünk?*⁵⁾

Ezekből megérthettük, ha jobb-e, hogy az Isten a háborúságból kiszabadíttson, vagy hogy azokban megerősíttson. De mind a kettőnek megnyerő eszköze az imádság, a mint ő maga az Isten parancsolta, mondván: *Híj segítségül engem a háborúság napján, megmentlek téged, és tisztelsz engem;*⁶⁾ megment pedig vagy egyképpen, vagy másképpen. És ismét: *A háboruságban segítségül léttél engem, és megszabadítottalak téged; meghallgattalak téged a szélvész rejtekében.*⁷⁾ Így chelekedett Dávid, és érzette hasznát, a mint maga jelentí, mondván: *Az Úrhoz kiálték, midőn háborgattatnám, és meghallgata engem.*⁸⁾ És a júnbor Josafát király is, kit midőn az ellenség megkörményezett volna, tudván, hogy jobb eszközt nem találhat, azt mondotta az Úrnak: *Mibennünk ugyan nincsen annyi erő, hogy e sokaságnak elleneállhassunk, mely veánk rohan. De holott nem tudgyuk, mit kellessék chelekednünk, csak ez vagyjon hátra, hogy szemünket tehozzád emeljük.*⁹⁾ Így chelekedtek a máj evangéliomban az apostolok is, kik látván, hogy sem az evezés, sem a vízmerés, sem a vitorlya forgatása, sem a kormány igazgatása nem elégséges a veszedelemből való kiszabadú-

1) Vers. 23.

4) Vers. 28.

7) Ps. 80, 8.

2) Vers. 24.

5) Vers. 31.

8) Ps. 119, 1.

3) Vers. 26.

6) Ps. 49, 15.

9) II. Par. 20, 12.

lásra : az utolsó és legnagyobb reménséghez fogtak, és Urínkhoz járúlván, könyörgöttek. Kiket noha megdorgált a kichiny hitért : mindazáltal meghallgatta és megszabadította őket.

Utólszor, azt kérdehetnök: Miért kívánnya az Isten a könyörgés a háboruságban ? mert a minémű okai vannak, hogy e világi fejedelmeknek könyörögjünk és supplikátziót adgyunk, azoknak az Istenben ninch helyek : először, mert ők különben nem tudnák szükséginket és kívánságinkat : de az Úr a szegényeknek kívánságát is meghallgattya, és az ő szívök készülétit is meghallya az ő füle.¹⁾ Másodsor : Mert nem vagyunk kedvökben : de az Ister úgy szeret bennünket, hogy meg sem gondolhattjuk, nem hogy megmagyarázhatnók. Harmadsor : Mert azt vallyuk, hogy akarattokat megváltoztathattjuk és a magunk akarattjára vonhatjuk : de az Isten meg nem változik.²⁾ Negyedsor : Hogy el ne feledkezzenek rólunk : de az az Istenhez nem fér ; mert, a mint azelőtt is mondám, felírt minket kezeire.³⁾

Felelet. Noha a mit az Isten nekünk adni akar, öröktől fogva elrendelte, és meg sem változtattya : mindazáltal nem mindeneiket egyáltllyában rendelt, hanem némellyeket bizonyos ok alatt tudn'illik, ha kérjük ; a mint sok példákkal megmutathatnám : de most megelelgeszem a Sz. Jakab mondásával, ki nyilván mongya, hogy némelly dolgokhoz nem juthatunk, azért, hogy nem kérjük, vagy hogy gonoszúl kérjük.⁴⁾ Tahát az Isten kérést, és jó kérést kíván némelly dolgokért. Azért mongya Sz. Agoston, hogy az Isten némelly dolgokat kérés nélkül ad, úgymint a hitnek kezdetit : némellyeket pedig imádság nélkül nem ad, úgymint a jóban való megmaradást. Azokéért noha az Isten kívánnya a kérést, és némellyeket kérés nélkül nem is adna, de azért az imádság által meg nem változik ; mert öröktől fogva úgy végezte, hogy azokat úgy adgya, és nem különben ; miképpen hogy öröktől fogva elvégezte, mennyi bort, búzát ad ez esztendőben, de nem szántás és kapálás nélkül : úgy hogy a ki az Istennek öröktől fogva való rendelését tátott szájjal, öszvekiholt kézzel és henyélve várja, igen meghalatik ; mert az Isten munka által rendelte azoknak megadását, és nem annélkül. Azokéért noha talám némelly dolgokat az Isten könyörgés nélkül is megadna : mindazáltal, mint hogy mi azokat nem tudgyuk, mellyek légyenek, és másfelől tudgyuk, hogy sokakat nem akar imádság nélkül adni, méltó minden szükséginkben könyörögenünk ; mert azzal avagy azt nyerjük meg, a mit kérünk, ha úgy rendelte az Isten ; vagy valami mást, a mi nélkül szűkölködünk ; mert az imádság soha heában nem esik, ha olyan a minéműnek kell lenni.

Hogy pedig az Isten némelly dolgokat imádság nélkül nem

1) Ps. 10, 17. 2) Malach. 3, 6. 3) Isa. 49, 16. 4) Jac. 4, 2, 3.

akar adni, a mi hasznunkra chelekeszi. Mert, először, ha imádság nélkül jutnánk minden dologhoz, azokat nem Isten ajándékinak tulajdonítanók, hanem magunk ereje és okossága találmányának, és úgy kevélyek s háládatlanok lennénk. Másodsor: Nem tudnók azt megböchülleni a mint kellettnek; mert a mihez ingyen jutunk, meg nem böchüllük: a mit pedig körömszakadva találunk, megőrizzük. Harmadsor: Sok érdemes jószágos chelekedetekben nem gyakorlanók magunkat, mellyek együtt járnak az imádsággal; úgymint a hit, reménség, szeretet, alázatosság, aitatosság, állhatatosság, mellyek nélkül nem lehet a tekéletes imádság. Innét vagyon, hogy a sz. atyák az imádságot choda szép neveikkel ékesítik: Sz. Agoston mennyország külchának mongya. És nem ok nélkül: mivelhogy Illyés az imádsággal az eget bészarta és felnyitotta; és hamar egymásután vizet hozott alá a földnek gyümölcshözésére és tüzet az áldozatnak megemésztésére. ¹⁾ Sz. Paulinus a törött hajó deszkájának nevezi: melly, e világnak hajjai között, az örök boldogságnak partyára viszen bennünket. Aranyszájú Sz. János a lélek napjának nevezi: mert embernek elméjét megvilágosíttya. Sz. Efrém a józanság őrizőjének mondgya, a harag zabolájának, a felfualkodott szív lenyomásának, a gyűlölség orvosságának, a békeség óltalmazójának, a szűzesség pechétének, az útonjárók segítségének, a szántók termésének, a hajónjárók szabadulásának, a bünösök szószóllójának, a bánatosok vigasztalásának, a halottak temetésének. Sz. Prosper pedig azt mongya, hogy az imádság az imádkozónak segítség, az Istennek áldozat, az ördögnek pedig ostorozás. Sz. Bernárd együtt ²⁾ azt mongya, hogy az alázatos, hív és buzgó imádság az égbe felhat, és onnét üressen vissza nem jó. Azért nevezte egy szent jámbor mennyei chatornának, mellyen mindennemű ajándékok szivárkognak és chorognak mireánk, és mi viszontag az Isten eleibe megyünk, hogy minden jókat nyerjünk tőle, de főképpen e világi tengernek hajjai után: mellyet engedgyen mindnyájunknak a kegyes Atyaisten, az ő Fiának érdemiért. Amen.

¹⁾ III. Reg. 18, 38—45.

²⁾ T. i.: egy helyütt, egy helyen

VÍZKERESZT UTÁN VI. VASÁRNAPI ELSŐ BESZÉD.

Mát. ev. 13, 31—35.

Az Isten dolga és alkotmánya az emberétől főképpen abban különbözik, hogy az emberé, ha szintén fő módon kezdetik is, naponként kissébbül, míg nem tellyességgel elfogy: az Istené pedig a kichinből is naponként nevededik és állhatatosan megmarad. A Bábeltornyát úgy kezdték az emberek építeni, hogy örökké állandó lenne és az eget érvén, az építőknak örök hírt-nevet szerzene: de a nyelvek elváltozásával semmivé lőtt. Nabukodonosor, az assyriusok királya, Holofernes által minden isteneket el akart törteni a föld színéről, és serényen kezdette a dolgot, sok országokat meghóldoltatván: de *egy zsidó asszony*, a mint Vágao a Holofernes komornyikja mondotta, *gyalázatot tött a Nabukodonosor király házában*,¹⁾ ki Holofernesnek fejét vötte. Ezt példázta a második Nabukodonosornak a Babylon királyának képe, melyet álmában látott: *mert a feje jeles jó aranyból volt, a mellje pedig s a karja ezüstből, a hasa pedig s a tomporái rézből, a szárai vasból, a lábainak némelly része vasból, némelly pedig cherépből*; ²⁾ azaz mind alábbalább szállott, míg nem semmivé lőtt, egy kis kőnek ütésével. Sőt ő maga Nabukodonosor is példa volt ebben, ki oly nagy fenn heazott, hogy a képét is Isten gyanánt akarta imádatni: de ehakhamar országa elmúlt tőle, az emberek közzül kivettetett, és a barmokkal lakván, szénát rágott mint az ökör. Tellyességgel külömb állapatu az Isten dolga: melynek kezdeti, emberi ítélet szerént, kichíny és alávaló; de a vége dichőséges. Jósefet a bátyyai eladták, az asszonya bévádolta, az ura tömlöczbe vettette; de egész Egyiptusnak fejedelmévé lőtt. Moyses egy pap chordáját őrzi, a nyelve akadozva szólló és féltében elfút Egyiptusból: de az egész Israel népét kiviszi Egyiptusból és Fáraót minden seregivel a tengerbe veszti. Dávid, egy pásztorka lévén, a nyáját követi: de a nagy hatalmas Góliátot meggyőzi, és végre Israelnek királya leszen. Ezt adgya előnkbe Kristus urunk a máii evangéliomban, a mustármagnak hasonlatosságával: melly noha minden magoknál kisebb, de végre oly fává leszen, hogy az égi madarak laknak az ágain: mellyel Urunk az ő evangéliomát és a kereszten való halálát

¹⁾ Judith, 14, 16.

²⁾ Dan. 2, 32. 33.

ajánlotta: minthogy elsöben igen elvetett dolgoknak láttattak; de nagyokká löttek, és az egész világot bétöltötték: melyből nagy lelki vizasztalást vehetünk. Azokáért, e mostani prédikázióban,

I. Megmondom, mi légyen a mustármag.

II. Hogy főképpen a megfeszített Kristus az igaz mustármag.

III. Megmutatom, mint kellésék minden rendbéli embernek részesnek lenni a Kristus kereszténck gyümölkében.

I. RÉSZE.

Noha az Istennek minden dolgai nagyok és chodálatosok: mindazáltal, hasznokhoz és gyümölkökhöz képest, eggyik a másikat fölyülhaladgya. Azokáért noha azt mondhatnók, hogy az Istennek minden dolgai hasonlatosok a mustármaghoz: mindazáltal annak hasonlatossága kiváltképpen illik az Isten országához vagy anyaszentegyházához, és az ő ígéjének vagy evangéliomának predikálásához, melynek fölötté igen kichiny kezdete volt: de chodálatosképpen kiterjedett, és a régi synagógát s az ő törvénnel hirdetését (noha az Isten alkotmánya volt) megelőzte. Söt a Moyses törvényében azt találjuk, hogy a kezdete nagy és méltóságos volt, de a nevedése meg nem felelt annak. Mert Egyiptusból az Israel fiai nagy chodák és jelek által jöttek ki, mikor Faraónak Istenévé lött Moyses ¹⁾ és, sok chapások után, minden seregével a Verestengerbe ölte. Azután Josue által nagy hatalmas kézzel mentek az ígérlet földébe, melynek elfoglalásában minden fejedelmek, országok, nemzetségek megrémültek, és senki nem állhatott ellenek. A törvént pedig iszonyú nagy chattogással és az Isten dichőséges méltóságának megmutatásával vöttek, elannyira, hogy, ömagok is megrémülvén, azon kérték Moysést, hogy ő szölylon nékik, és ne az Úr, hogy meg ne hálnának. Az evangéliom kezdete pedig, emberi ítélet szerént, kichiny és böchületlen volt, egynehány szegény, tudatlan, félénk emberek: de rövid időben az egész világot elfoglalta. Innét mondotta Urúnk az ő nyáját kichinnek; és az apostolokat a fariseusok és írástudók, mint fő és tudós emberek, megütálták, *megértvén, hogy írástudatlan és köz emberek volnának.*²⁾ De úgy megnevedett azok által, hogy minden földre kiment az ő zengésök, és a föld kerekése határra az ő ígójök.³⁾ Még Sz. Pál idejében, az egész világon volt,⁴⁾ gyümölközött és nevedett. Ez volt az Isten bölcheségének chodálatos tanátssa: mert, a mint Sz. Pál mongya, *nem sok bölcheket test-szerént, nem sok hatalmasokat, nem sok nemeseket: hanem a világ bolondit választotta az Isten, hogy megszegyénítse a böl-*

¹⁾ Exod. 7. 1.

³⁾ Ps. 18. 5.

idejében az egész vi-

²⁾ Act. 4. 13.

⁴⁾ T. i.: már Sz. Pál

lagon el volt terjedve,

cheket; és a világ erőtlentit választotta az Isten, hogy megszegyenttse az erőseket; és a világnak nemtelenit s az elvetettit választotta az Isten, és azokat, a mik nincsenek, hogy elrontaná azokat, a mik vannak; hogy ne dichekedgyék egy test is az ő színe előtt.¹⁾ Három dolgot böchüill főképpen a világ: a bölcheséget, hatalmat és nemességet; de azokat mind semminek alította az Isten, a hitre, igasságra és üdvösségre való hivatalban, a tudatlanságot, erőtlenséget és nemtelenséget választván: mert mind a hívó apostolok, s mind a hivatalos pogányok olyak voltak a világ ítélete szerint. Mellyet azért chelekedett, hogy senki ne alítaná, hogy őtet érdemiért hitta, bölcheségeért, hatalmasságáért, nemességeért; hanem csak tulajdon jóvóltából és irgalmasságából, és annak tulajdonítaná tellyességgel kiki ezt a dolgot.

Ezt példázta a kis kút, melly, a mint Mardokeus mondotta, igen nagy folyóvízzé nevedett, és igen sok vizekké árradott.²⁾ Ezt példázta a kis kő, melly a Nabukodonosortól láttatott nagy képet elrontotta, és nagy hegygé lött, és bétöltötte az egész földet;³⁾ a mint Dániel próféta megmagyarázta a királynak, mondván: Egy országot támaszt a mennynek Istene, melly örökké el nem bomol, és annak országa más népnek nem adatik: megrontya pedig és megemészti mind ez országokat, (mellyeket a nagy képnek részei példáztak) és az megmarad örökké.⁴⁾ Azoknak az országoknak valóban friss és tettetes kezdeti voltak, de nyomorúlt volt a végök: a Kristus országa pedig kichinből nagygyá lött, mindeneket meghöldoltatott, és soha el nem fogy. Az assyriusok birodalmát Nabukodonosor, vagy Bélus fundálta; a persákét és a médusokét Czírus; a görögökét Nagy Sándor; a rómaiakét Július chászár, kinél talán senki ellenségivel többször meg nem ütközött, sem többször diadalmas azokon nem volt. Minnyájan nagy pompával és zörgéssel jártak: de a Kristus hallgatással, békeségestíréssel és alázatossággal lött győzedelmessé. Nem hordoztatott a zászlójában sasokat, oroszlányokat, párduczokat és afféle erős fenevadakat: hanem alázatos czímert választott magának, egy chúsó-mászó férgetskét a fán, a keresztet, mellyen ő maga függött, és azzal győzte meg minden ellenségét. Ebben szépen példázta Dávid a Kristust, mert az írás imígyen beszéll Dávidról: *A székből ülő legbölchebb fejedelem a három közzül; ő mint a fának igen gyenge férgetskéje, ki nyólczszázat ölt meg egy ütközetben.*⁵⁾ A Kristushoz igen szépen illik minden czikkelye: legbölchebb volt, sőt a bölcheségnék és tudománnak minden kinchei őbenne voltak elrejtve.⁶⁾ Igaz fejedelem volt, mert minden hatalom néki adatott mennyben és a földön. A fának gyenge férgetskéje; mert a fára felsze-

¹⁾ I. Cor. 1, 26—29.

³⁾ Dan. 2, 35.

⁵⁾ II. Reg. 23, 8.

²⁾ Esth. 11, 10.

⁴⁾ Vers. 44.

⁶⁾ Col. 2, 3.

gezték és úgy megrúttották, hogy magáról azt mondta: *Én féreg vagyok, és nem ember; emberek gyalázattya és a nép megretése.*¹⁾ Végezetre, ő egy ütközetben nemcsak nyolczszázat ölt meg, hanem egynéhány ezeret: mert Sz. Péternek első prédikációjára, mellyet a megfeszítettett Jésusról tött, háromezeret vont a Kristus zászlója alá, a másikban pedig ötezeret. Ki hallott ilyen dolgot? Nem mustármag-e a Kristus országa?

Ennek a mustármagnak fájára jöttek az égi madarak és az ő ágaín laktak: midőn a bölch filosofusok fenn röpülő elméjüket és a hatalmas fejedelmek dichóséges méltóságokat a Kristus keresztének meghóldoltatván, a keresztyén anyaszentegyháznak kebelében megnyugodtak, és abban keresvén, bővségesen megtalálták az üdvösséges tudománnak táplálását. Mert noha a Kristus elsőben inkább választotta a szegényeket és tudatlanokat: mindazáltal azt is akarta, hogy a bölchek és hatalmasok is térde-fejet hajtsanak az ő evangéliomának, hogy annival dichóségesb diadalma lenne. Innét láttjuk, hogy a rómaiak között Paulus Sergius tisztartó, ki hatalmas okos ember volt; a görögök között Dionysius Areopagita, ki athénási bölch és böchülletes ember volt; a zsidók között Gamáriel, ki a Moyses törvényében igen tudós volt, és Nicodémus, ki a synagógának fejedelme volt, az evangéliomi egygyűsűséget követték: és égi madarak lévén, a mustárfának ágain üldögeltek és gyümölcshében eddegeltek. Ezekhez hasonlók voltak azután sok tudós és bölch filosofusok, kik az evangéliomi tudománt követték: úgymint Sz. Justinus filosofus, ki chakhamar mártyrri is lött, és a természetnek chodája, Sz. Ágoston, ki az ecclesiának kemény ellenségéből nagy óltalmazójává és tanítójává lött. Annakfölötte sok hatalmas chászárook, királyok és fejedelmek, kik Constantinussal, Theodósiussal és egyebekkel minden világi méltóság fölött böchüllötték a Kristus keresztét és a mustárfának árnyékában megnyugodtak.

Hasonló módot tartott a Kristus az ecclesia főff részeinek felállatásában is, ki a szerzetes rendeket kichinyen kezdötte, de igen felnevelte. Sz. Ferencz egy világi kereskedő ember volt: de az ő rendit, nem sok idő múlva, az egész keresztyénségben kiterjesztette. Sz. Benedek sokáig csak lappangott a kősziklák hasadékában: de olly rendet fundált, hogy abból szám nélkül nevedektek pápák, kardinálok, érsekek, püspökök, doktorok, sőt mártyrrok is. Hasonló dolgokat mondhatnék a több régi szent szerzetekről is. A mi pedig a mostaniakat illeti: a mi Sz. Ignatiusunk, megtérése előtt, nem többet tudott-e a puskához és kardhoz, hogysen Aristóteleshez és Ciceróhoz, vagy a sz. bibliához? De, az Istennek malasztya által, az ő legkissebb rendi²⁾ nem az egész

1) Ps. 21, 7.

2) T. i.: rendje, szerzete.

világon kiterjedett-e; és az ecclesiában nem számtalan tudós és jámbor embereket nevelt-e? És nem régen Hispaniában Sz. Terésia szűz oly rendet szerzett, melyben mind férfiak, s mind asszonyállatok számosan vannak, és az Isten ecclesiájában mind tudománnyal, s mind jószágos chelekedetekkel tündöklenek. Ez a Krisztusnak nagy dichósége, ki azokat, a mellyek ninchenek, előszóllította mint a mellyek vannak; ¹⁾ és oly könnyen meggyőzheti ellenségét kevés néppel, mint sokkal.²⁾ Kinek méltán mondotta a próféta: *Kichoda hozzád hasonló Isten?*³⁾ Sőt magunkban is feltalállyuk ezt az Istentől származott nevedékenséget, melynek kezdete gyakrabban igen kichiny volt. Mert mi által térünk ki a bűnből? Hol a tanítónak egy szava járja által szívünket, hol egy könyvetskének olvasása indít meg, hol valami testi nyavalya rettent meg, hol jó barátunknak megtérése mutat útjat. Ezek mind kichiny dolgok, de nagyok követköznek belőlök. Így olvasom, hogy midőn Illyés könyörgött az Istennek, hogy essőt adna a nagy szárazság után: a szolgálja az égre vigyázott, és egy kichiny felhőcskét, mint egy ember nyomát, láta feljöni a tengerből; és azt, kétség nélkül, semminek alította: de Illyés azt mondotta néki: *Fogass bé a szekeredbe, és menyj alá, hogy el ne érjen ad esső;* ⁴⁾ és legottan nagy esső lött. Illyenek azért az Isten chelekedéti: kichiny a kezdetök, nagy az előmenetelök; mint az evangéliom és az anyaszentegyház állapattya nyilván megmutattya.

II. RÉSZE.

De némelly doktorok a mustármagon ömagút értik a Krisztust, és nem ok nélkül; mert egynehány szép hasonlatosságot találunk közöttök: elsőben, a mustár jó idején, legottan tavaszban, megzöldül és a méheknek kedves virágot hoz: Kristus urunk, mihelyen az ő szent anyjának áldott földéből, azaz méhéből származott, mindeneknek nagy örömet szerzett, a vigyázó pásztoroknak a mezőn, a mágusoknak napkeletben, a szent atyáknak a limbusban, az angyaloknak mennyországban; chakhamar azután kedves virág gyanánt volt Simeonnak és Annának a templomban és egyebeknek egyébütt, mind halálig. II. A mustármag külsőképpen kichiny és színtelen, de ereje és haszna nagy. A Krisztus külsőképpen oly szegény volt, hogy chak helye sem volt a *hová fejét hajtáná;* ⁵⁾ de belől oly gazdag volt, hogy mindeneket meggazdagított chak szegénységével is. Mert miérettünk lött szegénnyé, hogy az ő szegénységével mi gazdagok lennénk.⁶⁾ Mi-

¹⁾ Rom. 4, 17.

³⁾ Mich. 7, 18.

⁵⁾ Luc. 9, 58.

²⁾ I. Reg. 14, 6.

⁴⁾ III. Reg. 18, 44.

⁶⁾ II. Cor. 8, 9.

némű ereje volt pedig az ő tanításának, példaadásának, chodatételeinek? még az ellenségi sem tagadhatták. III. A mustármag nem hegyes mint a búza, árpa, zab, hanem gömbölyű, és sem elei, sem utólya nincs; mikor él, olyan mintha meghőlt volna; mikor pedig meghal, sokaknak életet ad. A Kristus, isteni természete szerint, kezdet és vég nélkül való: embersége szerint, a Szűz Mária méhében fogantatván, kezdetett; a keresztfán meghalván, vége lőtt, és azzal mindeneknek életet adott; ki a halandó testben élvén, meghólnak és gyümölcszelennek tartatott: de meghalván, sok gyümölcsöt hozott; a mint maga mondotta, a búzának hasonlatosságából. IV. A mustármagot az evangéliom kisebbnek mongya minden magoknál, nem egytallyában, mert a máknak és magyarárnak kisebb a magva, hanem a nevedékeséghez képest; mert másféle olly kichiny magból, olly nagy fa nem terem: Urünk is nem egytallyában volt legkisebb, hanem alázatosságához képest, melly által mindeneknél fellyebb magasztaltatott; mert, mindeneknél nagyobb lévén, mindeneknél inkább megalázta magát; a mint Sz. Pál jelenti. Nagy alázatosságot mutatott Ábrahám, ki pornak és hamunak nevezvén magát,¹⁾ holott az Istennek barátja volt, az Istenből nagy ígéreteket vött; hasonlóképpen a Szűz Mária is, az Isten anyyává választatván, az Úr szolgálójának nevezte magát. De sokkal meghaladta a Kristus: ki, Isten fia lévén, magát féregnek nevezte, és az emberek gyalázattyának;²⁾ és ahoz képest a barmok között istállóban született és a latrok között hólt meg, mivelhogy az alázatosságnak mestere akart lenni; és azt kívánta, hogy megtanúljuk őtőle. Azokáért valaki nevedkedni akar, meg kell magát alázni. És kiki elhidgye, hogy e dologban igen különböznek az Úrnak gondolati és útai az emberekétől, mint az ég a földtől; mert az emberek között az nevededik, a ki szegényből gazdaggá, nemtelenből nemessé, tudatlanból bölchiché lészen; akkor örvendeznek jóakaró baráti, akkor bosszonkodnak gonoszakaró ellenségi: de a Kristus (kit nekünk követnünk kell) akkor mondatott nagygá lenni, mikor miérettünk szegénnyé lőtt, és tellyes életében a szegénységet szerette és követte. Azokáért nagy és veszedelmes balgatagság, ha a keresztyének, és főképpen a szegény szerzetesek, akkor ítéllik magokat nagyoknak, mikor díchérik és tisztelik őket. Nem arra tanította őket Sz. Pál, ki magát legkisebbnek mondotta az apostolok között, és minden szentek között is: holott sokaknál nagyobb volt, az Istennek ajándékáért. Sz. Péter is, mind az előljáróknak, s mind egyebeknek, azt paranchollya, hogy egymáshoz alázatosságot mutassanak; és szép okát adgya: *Mert az Isten a kevélyeknek ellenekáll, az alázatosoknak*

¹⁾ Lásd az adv. IV. vas.-ra szóló másod. besz. II. részét.

²⁾ Ps. 21, 7.

*pedig malasztot ád.*¹⁾ Bizonyára, Urünk minden díchóságát a keresztnek alázatosságában helyeztette, és azért is nevezte felmagasztalásnak.²⁾ Erre nézve mondotta talám Keresztelő Sz. János: a Krisztusnak *nevekedni kell; nekem pedig kissébbülnöm;*³⁾ melly, a mint Sz. Agoston magyarázza, akkor tellyesedett bé, midőn János megkissébbült a fejével, Urünk pedig nagyobbá lett a keresztfán; mert magának nagy nevet nyert, *melly minden nevet meghalad,*⁴⁾ nekünk pedig sok nagy dolgokat.

Ezt hogy jobban megérthessük, elmékedgyünk egy kevésé a Nabukodonosor fájáról, melyről Dániel próféta emlékezik és, egyéb dolgok között, a Kristus szenvedésének és halálának jeles gyümölcshit előnkbe adgya. Először: a Nabukodonosor fájáról azt olvasom, hogy *a föld közepett*⁵⁾ vólt, melyhez hasonlót mondott Dávid a Krisztusról: *A mi Istenünk király öröktül fogra, szabadulást szerzett a föld közepett.*⁶⁾ Mert azt írják, hogy Zsidóország a földnek közepe, és Jerusalemben Zsidóországnak, a hol a Kristus a keresztfán szerzette a mi szabadulásunkat. II. Az a fa *nagy és erős*⁷⁾ vólt. Mi lehetett nagyobb és erősb a keresztnél, melly a nagy és erős Istent elbírta; és azt chelekedte, hogy mireánk is minden erősség származnék. III. Annak a fának *magassága a földtől az eget érte.*⁸⁾ A Kristus, Isten és ember lévén, az eget érte a földtől, és azért vólt közbenjáró az Isten és az emberek között: *ki önmagát adta mindenekért váltságul:*⁹⁾ mint ember, szánakodott és szenvedett az emberért; mint Isten, adott szenvedésének erőt és méltóságot; ezt pedig a váltságot a keresztfán vitte végbe, a hol életét adta érettünk és vérének egy chöppig kiontotta. IV. Annak a fának *ellátása az egész földnek határáig vólt.*¹⁰⁾ Mert a Kristus keresztét kell látni mindenünnét, a ki üdvözülni akar, és miképpen a pusztában senki meg nem gyógyúlhatott a tüzes kígyók mérges és halálos mardosásától, hanem a ki a rézkígyóra nézett, melyet Moyses magas fára felemelt vólt: azonképpen soha senki sem üdvözült, sem üdvözülhet, hanem a Kristus halála által, kire igaz hit által kell nézni, azért nevezte őtet Sz. János világ eredetétől

¹⁾ I. Pet. 5, 5.

²⁾ Joan. 12, 32.

³⁾ Joan. 3, 30.

⁴⁾ Phil. 2, 8. 9.

⁵⁾ A Vulg.-ban: «in medio terræ». (Dan. 4, 7.) Károlyi ugyanavval a szóval él: «a föld közepette».

⁶⁾ Ps. 73, 12.

⁷⁾ Dan. 4, 8.

⁸⁾ A Vulg.-ban: Proceritas ejus

contingens cœlum. (Dan. 4, 8.) Károlyi: Magassága az égig felhat vala.

⁹⁾ I. Tim. 2, 6.

¹⁰⁾ A Vulg.-ban: Aspectus illius erat usque ad terminos universe terræ. (Dan. 4, 8.) Károlyi ugyanavval a szóval él: Annak ellátása az egész földnek határáig. T. i.: meg lehetett látni, látható vólt, meglátszott.

fogva megöletett Báriának.¹⁾ V. Annak a fának *levelei igen szépek voltak.*²⁾ Azokon érthetjük a szót vagy beszédet, a mint némely sz. atyák magyarázzák Dávidnak a bódlog ember felől való mondását, kit a fához hasonlít, melynek levele el nem hull: azaz heában való szót nem ejt. Hová lehetnek szebb beszédek a Kristus beszédinél, mind tellyes éltében, s mind főképpen a keresztfán? És a mint éltében való beszédéért azt mondta Sz. Péter, hogy *az örök életnek ígéi vannak nála;*³⁾ és az ellenségi, kik meg akarták fogni, hogy *soha ember úgy nem szóltott:*⁴⁾ úgy halálakor is, hallván a százados kevés, de jeles beszédit, azt mondotta: *Bizony, igaz volt ez az ember;*⁵⁾ avagy: *Bizony, ez az Isten Fia volt;*⁶⁾ azokáért meg is hallgattatott az ő böchülletéért.⁷⁾ VI. Annak a fának *gyümölcse igen sok volt.*⁸⁾ Melly igen illik a keresztfához: mert azon lőtt meg a bővséges megváltás, és azon mutatta Urünk sokféle jószágos chelekedetit, melyeknek chodálatos jó és gyönyörűséges gyümölcsei vannak. VII. *Mindeneknek elesége volt azon a fán.*⁹⁾ Mellyet a keresztnék gyümölcshiről méltán mondhatunk: mert semminémű rendbéli nem találhatik, a ki azon lelki eleségét ne talállya: és a ki annak gyümölcshében nem részesül, magának tulajdonítsa. Továbbá, minthogy az óltáriszentség minden híveknek lelki eledele, melly a Kristusnak szent teste, nem a keresztnék gyümölcse-e? mellyen úgy függött a Kristus teste, mint valami drága gyümölcs; és valamikor mi élünk azzal a szentséggel, az Úr halálát hirdetjük a míg eljő.¹⁰⁾ VIII. A fa alatt *laktak a barmok és a vadak, és az ágain mulatoztak az égi madarak, és arról evett minden test.*¹¹⁾ Melyből megtanúlhattuk, mint lehessünk részesek a Kristus keresztnék gyümölcshében.

III. RESZE.

Két rendbéli okos teremtetállatot találunk: az angyalt és az embert. Az angyalt, minthogy tellyességgel lelki és mennyei, példázzák az égi madarak; az embert, ki részszerent testi és földi, a mit Jónál olvasunk: *Elrejtett minden élőknek szemök elől, az égi madarak sem tudgyák;*¹²⁾ azaz sem az emberek, sem az angyalok meg nem foghatták az Istennek magas bölcheségét, mellyet a keresztfán megmutatott: mindazáltal az angyalok, a madaraknak szép éneklését

¹⁾ Apoc. 13, 8.

²⁾ Dan. 4, 9.

³⁾ Joan. 6, 69.

⁴⁾ Joan. 7, 46.

⁵⁾ Luc. 23, 47.

⁶⁾ Matt. 27, 54.

⁷⁾ A Vulg.-ban: Exauditus est pro sua reverentia. Hebr. 5, 7. Károlyi: Az ő félelméből.

⁸⁾ Dan. 4, 9.

⁹⁾ Ibid.

¹⁰⁾ I. Cor. 11, 26,

¹¹⁾ Dan. 4, 9.

¹²⁾ Job, 28, 21.

követvén, díchérik az Istent; ki az emberi nemzetből, a Kristus halála által, a mennyei üres székeket bétöltötte. Nékünk pedig hogy a keresztnek gyümölcsében részesek légyünk, szükség, hogy a keresztnek fája alatt légyünk, lakjunk, azon fészket rakjunk és annak gyümölcsét együk: mert e négy dolgot adgya előnkbe az evangéliom és Dániel próféta a fa felől, és a három első dolog három állapotbéli emberekhez illik az ecclesiában, a negyedik pedig mindeniknek hasznos és szükséges.

Az első azt kívánnya, hogy a keresztfa alatt legyünk. Mert a mint az ecclesia mongya az isteniszolgálatban, a mi Urunk Jésus Kristus keresztében vagyunk a mi életünk, üdvösségünk és feltámadásunk. Azokéért, a kik a kereszt alatt ninchenek, hanem azon kívül maradnak, mint a balgatag szűzek; ¹⁾ vagy az alól ki vettetnek, mint a kinek menyeköz ruhája nem volt, ²⁾ nem üdvözülnek. Ezekről mongya Sz. János: *Kívül ebek, és varázslók, és szemtelenek, és gyilkosok, és bálványimádók, és minden, a ki szeret és chelekeszi a hazugságot.* ³⁾ A hol két rendbéli istentelenekről emlekezik: tudniillik a hitetlenekről, akár pogányok, s akár zsidók, s akár eretnekek légyenek, kiket ebeknek, bálványimádóknak és hamisság-szeretőknak és chelekedőknek nevez; és a gonosz: hívekről, kiknek noha igaz hitők vagyunk, mindazáltal gonoszú élnek; minéműek a varázslók, szemtelenek és gyilkosok és egvéből effélék. Az elsőek távulb vannak ugyan a Kristus keresztitől: de a utolsóak sem részesek annak gyümölcsében. Azokéért ezek, ha üdvözülni akarnak, szükség, hogy a kereszt alá jöjenek és abből illendőképpen béplántáltattassanak, vagy béoltattassanak, tudniillik a hit és penitentzia által: mert a hit a hitetlenséget elkergeti, a penitentzia pedig az egyébféle bűnöket eltörli és az Isten haragját megengeszteli. Ez az első állapot, mely az elkezdőké, melyben igen kívántatik a szorgalmas sietés; mert félő, hogy, ha hallo gattyák dolgokat, kinn rekednek.

A második állapot a nevedőké, vagy elébb-elébbmenőké kiktől az kívántatik, hogy ne csak a keresztfa alá mennyenek hanem hogy alatta is lakjanak: mert, minthogy a hitben és szertben meggyökereztek és fundamentomot vetettek, a jóba elébb-elébbmennek; avagy, a mint Dávid mongya, *erősségről erős ségre mennek,* ⁴⁾ tudniillik a keresztnek erejével, melyhez jól ragasz ködtak: úgy hogy, ha szintén néha ide s tova hanyattatnak is kísértetektől és háboruságoktól, a mint gyakorta történik az állapotokban, megemlekezvén tisztókról és hivatalyokról, mell a kereszt alatt való lakásban áll, mindeneket örömet és bátorsággal gosan elszenvednek a Kristusért, a Kristus keresztéről chodálat

¹⁾ Matt. 25, 10.

³⁾ Apoc. 22, 15.

de virtute in virtuten

²⁾ Matt. 22, 13.

⁴⁾ A Vulg.-ban: Ibunt

Ps. 83, 8.

vígasztalást vévén : melyről gyakorta elmélkedvén, a Kristus példájával nevedeknek a békeséges szenvedésben.

A harmadik állapot a tekéleteseké : kiknek nem elég, hogy a kereszt alatt lakjanak, hanem azon ugyan fészket is raknak, Jeremiás prófétának mondása szerént : *Hudgyátok el a várasokat, és lakjatok a kősziklában, Moábnak lakói, és legyetek mint a galamb, melly a hasadéknak felső részén rak fészket.*¹⁾ Emlekezik e mondásról Sz. Bernárd ; és, ha jól megtekintjük, négy dolgot kell ezeknek szemök előtt hordozni : úgy hogy kettőt eltávoztassanak, és kettőt kövessenek : először, a várasokat el kell hagyni ; mert az elmélkedőknek el kell távoztatniok minden világi foglalatosságokat, mellyek főképpen a várasokban szoktak lenni. Másodsor : el kell távoztatni a kevélységet ; mert az elmélkedők igen hamar elragadtatnak és elliszik magokat. Ezt a Moáb lakói által jelenti a próféta, és azért mingyárt utánna veti : *Hallottuk a Moáb kerélységét, igen kevely ; az ő dölfösségét, és felvulkodását, és kevélységét, és az ő szívének felmagasztalását.*²⁾ Harmadsor : a kősziklában, ki a Kristus,³⁾ köll lakni ; minden chelekedetit a Kristusra való tekintetből chelekedvén, ő róla gondolkodván, ő felőle beszélgetvén, ő érette munkálkodván, és azon igyekeztvén, hogy a Kristus őbenne és ő a Kristusban lakják : úgy hogy ne csak a Kristus malasztyában légyen, hanem neminémű lelki nyájasság is légyen közöttök. Negyedszer : hasonlónak kell lenni a galambhoz, melly a hasadéknak felső részén chinál fészket. Melly hasadékon érthettyük a Kristus oldalán nyitott sebet a vitéznek lánchájával, melyből vér és víz szivárkozott, az anyaszentegyház származott, melly a Kristusnak szintén a szívéig behatott. Ott rakjon fészket az elmélkedő, ott nyögjön és siránkozzék az ének helyett, siratván a maga régi vétkei és felebarátiét is, szánakodással szenvedvén a szenvedő Kristussal és a maga szarándokságának hosszúvóltán keseregvén. Ott vizsgállya meg a Kristusnak belső részeit, megtekintvén mint olvad a szíve az édes Jesusnak a mihozzánk való buzgó szeretetiből, és megismérvén a Kristusnak minden jószágos chelekedetit, józanságát, tisztaságát, mértékletességét, igasságát, kövesse azokat.

A negyedik és utolsó állapot minden emberekhez illik, mert minden rend- és állapotbéliektől az kívántatik, hogy e fának gyümölcsében egyenek. Mert a mustármagot nem egyébert vetik és szedik, hanem hogy megegyék, vagy egyképpen, vagy másképpen ; mivelhogy annak étele hasznos és gyönyörűség. Hasznos, mert az orvosok azt írják, hogy sokféle betegség ellen jó, és mind a főnek, s mind a gyomornak, s mind a mellynek hasznos. Gyönyörűség pedig, mert egyébféle étkeknek is jó ízt ad. Hogy pedig a mustármaggal élhessenek, elsőben megtisztíttják, azután vagy

¹⁾ Jer. 48, 28.

²⁾ Vers. 29.

³⁾ I. Cor. 10, 4.

mozsárban megtörlik, vagy megőrlik, úgy megrontván, hogy se színe, se ábrázattya meg nem marad, hanem elváltozik, végtére, vagy mustban, vagy mézes eczetben keverik, és úgy kedves étékké lesz. Hasonló dolgokat chelekedtek az édes Jussal, ki a mustármaghoz hasonlította magát: elsőben, a hitetlen zsidók ítélete szerént, mintha a Kristus tiszta nem lött volna, igen megsóprótték vesszőkkel és ostorokkal. Azután úgy megtörték-szaggatták, hogy nem vólt színe, sem ékessége.¹⁾ De mi vólt az oka? *Ő pedig megesebesítettett, úgymond a próféta,²⁾ a mi hamisságinkért, megrontatott a mi bűneinkért; a mi békeségünk fégyelme vagon rajta, és az ő kékségével gyógyúltunk meg.³⁾* Végtére eczettel itatták, és az ő szent ajakit abba mártotta; és úgy lött nekünk hasznúnkra és gyönyörűségünkre, főképpen az óltáriszentségben, melynek haszna meggondolhatatlan, gyönyörűsége pedig kimondhatatlan.

De mind ezekért, mivel fizetünk a mi kegyes Urúnknak Istenünknak? Bizonyos dolog, hogy semmit nem adhatunk néki: mert semmink ninchen, a mit tőle nem vöttünk volna, és ha valamink volna is, ő a nélkül nem szűkölködnék. Azokáért csak azon kell igyekeznünk, hogy hálaadóok légyünk: melly főképpen két dologban áll, tudniillik az ő jótéteményinek szűnetlen való vizsgálásában, vagy azokról való alázatos elmélkedésben; és azoknak gyakorlásában, úgy hogy éllünk azokkal szeretetből és buzgó kívánságból. A mi az elsőt illeti, az igen méltó: mert olly nagyok az Istennek jótéteményei, hogy senki azokat nemcsak nem kívánhatta volna, de ingyen nem is remélhette volna. Mert kichoda kívánhatta volna, hogy a mennyei király vérével mosogattatnék el egy elvetett rabnak undoksága? hogy az Isten Fiának keserves és gyalázatos halálával gyógyíttatnék meg egy háládatlan pártutó szolgának nyavalyája? hogy a földnek és mennynek teremője az epének keserűségét, mirrhának ízetlenségét, eczetnek savanyúságát megköstolná, a végre, hogy nekünk a mustármagot megédesítené és szájunk ízéhez készítené? Ezekért kell hálákat adnunk, és a mellett buzgó szeretettel kell élnünk az óltáriszentséggel: mert a hálaadásnak bizonyos jele a jótéteménnyel való élés, a mi végre az elrendeltetett. Kristus urunk pedig az ő szent testét azért hatta nekünk az óltáriszentségben, hogy lelkünk vígasztalására gyakran éllünk véle, állapotunk és hivatalunk szerént, főképpen azért az okért, mellyet Urunk a máj evangeliomban a másik hasonlatosság által jelent, melyben ő magát a kovászhoz hasonlíttya. Mert miképpen hogy a kovász a lisztet, a melybe egyelítetik, megkovászosíttya: úgy a Kristus azt, a ki őtet úgy vészi magához, a mint illik, magához hasonlíttya; a mint igen szépen

¹⁾ Isa. 53, 2.

²⁾ Vers. 5.

³⁾ A Vulg.-ban: Livre ejus sanati sumus.

Károlyi: Az ő sebeivel gyógyultunk meg.

tanítták a sz. atyák: a többi közzül Sz. Gregorius Nyssénus ezzel él a hasonlatossággal:¹⁾ Miképpen, úgymond, egy kevés kovász az egész tésztát magához hasonlóvá teszi: azonképpen a Kristus teste a mi testünkbe menvén, azt mindenestől magává változtattya. Az Alexandriai Sz. Cyrillus is azt írja, hogy a mi rothadandó testünk, a Kristus rothadatlan testével való egyesülésért, rothadatlanná leszen. És más hasonlatossággal is bizonyította: Miképpen a tűznek szikrája, ha a szénába, vagy a polyvába esik, mindenestől megtüzesíti: azonképpen az Isten Igéje az oltáriszentség által a mi romlandó természetünkkel egyesülvén, halhatatlanná és dichőségessé teszi a feltámadásban. Másutt pedig a megolvasztott viasznak hasonlatosságával él, melly ha más viaszszal összevegyeledik, hasonlóvá leszen ahhoz, melly bizonyára nagy szeretet.

De más oka is vagyon, a miért Urünk magát a kovászhoz hasonlította: tudniillik, hogy megmutatná, minéműnek kell lenni az igaz tanítónak. Mert miképpen a kovász valamit megérent a lisztben, azt magához vonzza és megkovászosította: azonképpen az igaz tanítónak tisztí az, hogy ő maga, jó erkölchchel tettetés lévén, jó példájával mindeneket magához vonnyon és hasonlatossá tégyen; mert a jó példa nélkül a tanítás igen erőtlen, midőn azt mondhatni a tanítónak: *A ki mást tanítasz, magadat nem tanítod; a ki prédikálod, hogy ne lopjanak, lopsz; a ki mondod, hogy ne paráználkodjanak, paráználkodik.*²⁾ Innét olvassuk a Kristusról, hogy *chelekedni* (először) *és tanítani kezdett,*³⁾ és hogy *hatalmas ról a chelekedetben* (először) *és a beszédben.*⁴⁾ Sz. Pál oktatni akarván a püspököt, imígyen ír neki: *Vissely gondot magadra* (elsőben) *és a tudomásra, légy szorgalmas azokban: mert azt chelekedrén, temagadat is üdvözited, azokat is, a kik téged hallgatnak;*⁵⁾ azaz elébb magad légy kovász, azután kovászsíts meg egyebeket is. Ezt a rendet példázta a papi öltözet az ó-törvényben: mert azt parancholta az Isten,⁶⁾ hogy elsőben a pap a vállravalót vegye fel, azután a mellyrevalóékességet: jelentvén, hogy a munkát kell előbb művelni, mellyet a váll példáz; azután tanítani, melly tanítást a mellyrevalóékesség példázta; a mint a görög bötf mutatya *Aóyon*, azaz beszédre vagy oktatásra való. Dávid is elsőben azokat mongya boldogoknak, *kik az Úr törvényében járnak:*⁷⁾ azután, *a kik az ő bizonyosságát vizsgálják,*⁸⁾ tudniillik, hogy arra mást is taníthassanak, és magának is azt kéri, hogy elsőben *a jóra és a fégyelemre* tanítsa, azután *a tudomásra,*⁹⁾ mellyel másnak is használlyon. Ezt kívánta Urünk is az ő tanítványitól, kiket első-

¹⁾ T. i.: ezzel a hasonlatossággal él.

²⁾ Rom. 2, 21. 22.

³⁾ Act. 1, 1.

⁴⁾ Luc. 24, 19.

⁵⁾ Tim. 4, 16.

⁶⁾ Exod. 29, 5.

⁷⁾ Ps. 118, 1.

⁸⁾ Vers. 2.

⁹⁾ Vers. 66.

ben a földnek savához hasonlított,¹⁾ a jó példáért; azután a világ-
nak világosságához,²⁾ a tanításért. Ilyen volt Keresztelő Sz. János,
kit Urunk, *éző és fénlő szövétneknek*³⁾ mondott: mert éző volt éle-
tével, fénlő tanításával. Nem ok nélkül mongya az írás, hogy a
profétaasszony Debora, Lapidoth felesége volt:⁴⁾ Deborát teszi
elől, melynek neve méhet tészen, melly igen munkás állatotska
és igen édes mézet gyűjt: melly a jó chelekedetnek édes gyümöl-
chét példázza: a Lapidoth neve pedig villámást tészen, mely a
világos tanítást példázza, melly a bűnös embert megrettentí. Ez
két dolognak azért egygyütt kell lenni a tanítóban, de a jó példa
járjon elől. A kihez az Isten szeretetét akarta mutatni, azt mon-
dotta néki: *Megékesítettelek téged ékességgel, és aranyperczeket
adtam kezeidre és aranylánczot a nyakad körül.*⁵⁾ Látod-e, hogy
előljár a munkálkodó kének ékessége, és azután a szálló nyaknak
aranyláncza? Ne légyünk hasonlók a kúthoz; melly, a mint egy
Pástor nevű régi apát úr mondotta, mindeneknek elvész szomjú-
ságát és úndokságát elmossa; magát pedig meg nem tisztítta,
hanem minden rútság benne marad. Mert, a mint Sz. Prosper mon-
gya, jól tanítani és gonoszúl élni, nem egyébb, hanem magát
maga szavával kárhoztatni. Azokáért magunkra visellyünk elsőben
gondot, hogy jó kovászok legyünk: azután igyekezzünk egyebe-
ket is segíteni; kik ne csak íntésünket hallják, hanem példánkat
is lássák, és úgy velünk egyetemben az örök boldogságot bírhas-
sák. Mellyet engedgyen minnyájunknak a kegyes Isten, az ő szent
Fiának érdemiért. Amen.

¹⁾ Matt. 5. 13.

³⁾ Joan. 5, 35.

⁵⁾ Ezech. 16, 11.

²⁾ Vers. 14.

⁴⁾ Judic. 4, 4.

SEPTUAGESIMA VASÁRNAPI MÁSODIK BESZÉD.

(Mát. ev. 20, 1–16.)

Különböz a kert a szőlőtől: mert a kertnek gyümölcse olly kevés ideig tart, hogy szépségében és erejében ritkán tölt esztendő: a szőlő gyümölcse pedig, a bor, sok esztendeig megmarad, sőt nevelkedik is a szépségben és erőben, és azért könnyebben hadgyuk pusztán a kertét, hogysem parlagon a szőlőt. De még az Isten is a paradichomnak gyönyörűséges kertét, mihelyen Ádámot kirekesztette belőle, pusztán hatta: más munkást és gondviselőt nem helyeztetett beléje, elannyira, hogy most csak a helyét is alig tudgyuk: a szőlőjével pedig, mellyet az ő híveiből plántált, különben bán, a mint Dávid jelenti; ¹⁾ minthogy annak gyümölcse örökké megmaradandó, tudniillik az örök boldogságba ménő ember. Ez a szőlő az ecclesia, kire az Isten olly nagy gondot viselt, hogy noha sok szőlővessző kiveszett belőle, hol az árvíz, hol a ragya, hol a köösső, s hol a hideg vagy dér miatt, és a mívesek közül is sokan elhóltanak, vagy elhóldultanak: mindazáltal minden időben újabb-újabb vesszőket plántált, újabb-újabb míveseket fogadott; melly gondviselése az Istennek világ végéig tart, a mint a mai evangéliomból kitetszik. Mellyből e mostani prédikációban egynehány üdvösséges tanúságokat szedegetek, megmagyarázván a példabeszédnek fő-fő részeit.

I. Megmagyarázom, ki legyen a cheledeember és a szőlő, a melybe míveseket fogadott.

II. Ha bizhatunk-e a jó chelekedetekben, és ha szá' ad-e jót chelekedni jutalomért.

III: Megmondom, mi kívántatik az érdemes jó chelekedethez.

I. RÉSZE.

Először: A cheledeemberen az Istent kell értenünk, ki az őtőle plántáltatott ecclesiára nemcsak tisztartói által, mint király;

¹⁾ Ps. 79, 9.

hanem maga által is, mint chelédesember, szorgalmatos gondot visel és minket házanépének tart; a mint Sz. Pál jelenti.¹⁾ Nagy dichóság pedig és nagy méltóság az ilyen gazdának munkálkodni: mert senkit meg nem chal, eltagadván igaz jutalmát, hanem mindennek bővségessen és érdeme szerint fizet. A szőlőn pedig az ecclesiát értjük: mert mint a szőlő nem egyéb, hanem a szőlővesszőknek rend szerint való ültetése, a végre, hogy gyümölcsöt hozzon, melyből bort chinállynak: úgy az ecclesiában mindennek rend szerint léznek,²⁾ és azért hasonlítatik a táboroknak elrendeltetett seregéhez is.³⁾ Ennek a szőlőnek vesszei a hívek, kiket a szőlő gazdája azért helyheztetett az ecclesiába, hogy a jószágos chelekedeteknek jóízű és kedves gyümölcsét teremtsék. És a mint a szőlővessző elsőben savanyú egrest terem, azután megért édes szőlőt, melyből jóízű és gyönyörűség bor léssen: úgy a hívek is, midőn megtérnek, elsőben savanyú gyümölcsöt teremnek, nehétséget érezvén, minthogy a jóhoz nem szoktak; de hozzá szokván és az Isten malasztyát bővségesben vévén, megért gyümölcsöt teremnek a lelki édességgel, végezetre pedig, a szenvedésnek sajtójában megnyomattatván, a szeretetnek édes bora szívárkozik belőlök, melyben igen gyönyörködik az Isten.

Másodsor: A chelédesembernek külömb-külobb időkbén való kimenetelén, hogy míveseket fogadgyon, érthettyük: I. Az emberi állapotnak külömböző idejét, úgy hogy első órában azokat híja az ő malasztyára, a kiket az anyok méhében megszentel, mint Jeremiást és Keresztelő Jánost; három óraker az ártatlan gyermekeket, mint az Aprószenteket, Sámuel és Josiást; hat óraker az ifjakat, mint Sz. János evangelistát, Istvánt, Saulust; kilencz óraker az öregemberkorbélieket, mint Pétert, Andrást, Mátét; tizenegy óraker a véneket és a halálok óráján valókat, mint a keresztfán függő tolvajt és sokakat Indiában, kik mihelyen megkeresztelkedtek, bóldogúl kimúltak e világból. II. Érthettyük az időnek külömböző állapotját, és így némellyek értik az első órán Ádámtól fogva való időt Noéig, vagy a vízözönig, mely tartott 1242 esztendeig, melyben az Isten az ő szőlőjébe sok jeles munkásokat küldött, Ábelt, Setet, Enost, Hénokot, Matusalemet: a harmadik órán Noétól fogva Ábrahámig, mely tartott 942 esztendeig, melyben küldötte Noét, Semet, Jáfetet: a hatodik órán Ábrahámotól fogva Moysesig, vagy az Egyiptusból való kimenetelig, mely tartott 462 esztendeig, melyben küldötte Ábrahámot, Lótót, Melkisedeket, Isákot, Jákobot, Jósefet: a kilenczedik órán Moysesstől fogva a Kristusig, mely tartott 1433 esztendeig, melyben küldötte Moyssest, Aront, Jósuét, Gédeont, Sámuel, Dávidot, sok több sz. prófétákkal, bírúkkal, királyokkal, papokkal; tizenegy órában

1) Eph. 2, 19.

2) I. Cor. 14, 40.

3) Cant. 6, 3.

Kristustól fogva világ végéig, mely meddig fog tartani, csak ő maga az Isten tudgya, ki abban küldötte az ő áldott szent Fiát, az apostolokat és azután, e máj napig, számtalan sok istenfélő műveseket, és ezután is küld: mert ezt a szőlőt nem hadgya paragon, sőt ebből akarja helyére állatni az angyalokban lött chorbát is. Némellyek pedig az ecclesiát Ábrahámon kezdik, mivelhogy Ábrahám mondatik a hívek atyjának,¹⁾ és az Ábrahám ideje után emlekezik az írás az ecclesiáról a szőlő név alatt.²⁾ Mert noha Ábrahám előtt is voltak hívek és választottak, és következődől volt ecclesia is: mindazáltal nem voltak úgy renddel elültetve mint a szőlővesszők, hanem imitt-amott nevedtek: Ábrahám idejétől fogva pedig az ecclesia jobb formában volt és bizonyos jel alatt járt, felvévén a hívek a környűlmetelkedést. Ezek az első órán értik Ábrahámtól fogva a Moysesig való időt, a harmadikán Moysestől fogva Dávidig, a hatodikán Dávidtól fogva a babylóniai fogságig, a kilencedikén a babylóniai fogságtól fogva a Kristusig, a tizenegyedikén a Kristustól fogva a világ végeig. De ebben az időszakban nem szükség több időt töltenünk.

Harmadszor: A chelédeseembernek a művesekkel való szegődésén mit kellésék értenünk, jól meg kell tekintenünk. Mert, mint-hogy a napipénz az örök boldogságot példázza, mi módon mondatunk mi azt munkánkkal megnyerni, holott az nekünk, mint Isten fiainak, örökségünk, és naponként azt mongyuk: *Mi Atyánk, ki vagy mennyekben!*³⁾ Tudnivaló dolog pedig, hogy a testi atyák nem kívánnak munkát, vagy szolgálatot a fiaktól az örökségnek elvételéért: mennyivel inkább tehát a mennyei Atya, ki nem szűkölködik a mi szolgálatunk nélkül? Felelet.

I. Mi nem vagyunk természetszeréntvaló fiai az Istennek, mint a testi szüléinknek: azokáért ninchen olyan igasságunk az örök boldogságra, mint a testi szüléinknek örökségére. Mi csak fogadott fiai vagyunk az Istennek, ki, minket szolgálakat, véghetetlen irgalmasságából fiaivá választott: de olly szövetséggel ígérte a mennyei boldogságot, ha tellyes életünkben szolgálunk néki és parancholatit megtartjuk, úgy hogy nemcsak mint fiak örökösi legyünk, hanem mint szolgálak is az örökséget hív szolgálatunkkal megérdemlyük és nyerjük: azzal a szolgálattal nyilván megvallván, hogy nem vagyunk az Istennek természetünk szerént fiai, hanem az Istennek kegyelméből löttünk ezokká. Ha a király olly okkal tenne örökösévé, hogy tellyes életedben udvarában lakjál és udvari hadnagya légy: örököse is vólnál és az örökséghez szolgálattal hozzá jutnál, noha arra a szolgálatra nem érdemed szerént jutottál vólna, hanem a királynak kegyelmes akarattyából. Sőt az is történhetnék, hogy szolgálat nélkül is elvenném az örökséget;

¹⁾ Rom. 4, 11.

²⁾ Ps. 79, 9, Isa. 5, 7.

³⁾ Matt. 6, 9.

tudniillik, ha vétkem nélkül el nem járhatnék hivatalomban, betegség, vagy egyéb ok miatt; melly ha nem volna, a szolgálat nélkül el nem foglalhatnám az örökséget: de úgy is csak azért foglalnám el, hogy fiává fogadott és arra a tisztre választott, a végre, hogy örököse legyek, mivelhogy az a szolgálat és a tiszt nem érdemlené az örökséget egyáltalában, ha fiává nem fogadott volna kegyelmességéből. Így vagyon a mi dolgunk az Istenel, ki minket érdemünk nélkül fiaivá fogad és örökösivé tészen az ő szentségi által, főképpen a keresztség és penitenzia által: de az örökséget tulajdon érdemünk nélkül nem akarja kezünkbe eresztetni. A megkeresztelkedett ártatlan gyermekek pedig érdemök nélkül is elvészik az örökséget, és az esztelenek is, ha, mikor okosságok vólt, bűnbe nem estek: de a kik felnevelkednek és okosok, szükség, hogy szolgállyanak és az Istennek akarattját bételleyesítsék, ha az örökséget bírni akarják.

II. De ha szintén természetszeréntvaló fiak vólnánk is, úgy is érdemelhetnök az Atyánk örökségét, az ő parancholattya szerént járván, és semmi okot gonosz életünkkel arra nem adván, hogy az örökségből kirekeszsen, vagy attól megfoszszon. Mert Kristus urünk is úgy nyerte a boldogságnak nagy dichőségét. Kinek noha, úgy mint természetszeréntvaló Fiúnak, minden igassága vólt ahhoz: mindazáltal azt ugyan érdemlette is az ő nagy engedelmességével: mert, a mint Sz. Pál mongya, *megalázta önmömagát, engedelmes lévén mind a halálig, a keresztnék haláláig pedig. Azokáért az Isten is felmagasztalta őtet, és nevet ajándékozott neki, melly minden név fölött vagyon: hogy a Jesus nevére minden mennyjeieknek, földieknek és föld alatt valóknak térdök meghajollyon.*¹⁾ Így mi is az engedelmes chelekedetekkel érdemelhettyük a mennyországot, és az nekünk sokkal dichőségeseb, hogysem ha csak ajándékon jutnánk ahhoz: mert a mit megérdemlünk, bátorságosban kérjük és nagyobb igassággal vészszük, hogysem a mit ajándékon adnak, és így, a kik munkájok által mennek a mennyei örökségbe, dichőségesebek lesznek az ártatlan gyermekeknel, kik azt ajándékon, munkájok nélkül vészik. Jóllehet a mi chelekedetink nemcsak a dichőséget érdemlik, hanem annak öregbülését is: és mentől nagyobb szeretetből chelekeszszük a jót, annál nagyobb koronát érdemlünk. Mert mint a *chillag különböz a chillagtól fényességel,*²⁾ azért, hogy inkább részesül a napnak fényességében: úgy a mennyországnak lakói is különböző dichőségben lesznek, azért, hogy a szeretetben több részek vólt, és azért mondotta Urünk, hogy az ő Attya házában sok lakóhelyek vannak,³⁾ tudniillik a különböző érdemekhez képest.

¹⁾ Phil. 2, 8—10.

²⁾ I. Cor. 15, 41.

³⁾ Joan. 14, 2.

II. RÉSZLE.

Ezek így lévén, kérdené valaki: Ha szabad-e keresztyén embernek jó chelekedetiben, vagy érdemiben reménségét helyhez-tetni? Felelet. A híveknek reménségök nemcsak a hitből származik, hanem az érdemes chelekedeteből is: azokéért nagy szorgalmatossággal kell azokat keresnünk és gyakorlanunk, hogy annyiaval nagyobb bizodalunk lehessen az Istennél. Ezt az igasságot nyilván értette az istenfélő vén Tóbiás, és azért mondotta oktatásképpen a fiának: *Nagy bizodalom leszen a fölséges Isten előtt az alamizsna, minden ő gyakortóinak.*¹⁾ A Jób könyvében is hasonlólt olvasunk:²⁾ *Ha a hamisságot, melly kezdedben vagyok, elveted magadtól, és nem marad a hajlékodban hamisság: akkor felemelheted orcádat... és bizodalmad lehet az előbe vettetett reménségben, és eltemettve, bátorságosan aluszol.*³⁾ Sz. Pál pedig így ír: *Dichekedünk a háboruságokban is: tudván, hogy a háboruság tütrést szerez; a tütrés pedig próbálást, a próbálás pedig reménséget, a reménség pedig meg nem szégyenít.*⁴⁾ És: *A kik jól szolgálnak, jó rendet*⁵⁾ *szereznek magoknak, és nagy bátorságot a Kristus Jésuban való hit által.*⁶⁾ És: *A foglyokon szánakodtatok és marhátoknak elragadozását örömmel vöttétek, tudván, hogy néktek jobb és megmaradandó jószágtok vagyon. Azokéért el ne veszessétek a ti bizodalmotokat, melynek nagy jutalma vagyon.*⁷⁾ És Sz. János is: *Szerelmesim, ha a mi szívünk nem vádol minket, bizodalunk vagyon az Istenhez, és valamit kérünk, elvesszük ötöle: mert az ő parancholatit megőrizzük, és a mellyek ölötte kedvesek, azokat chelekeszük.*⁸⁾ Hasonlóképpen szólnak a sz. atyák is, a többi között, szépen beszéll Aranyászú Sz. János: Miképpen az olaj meggyújtja (vagy inkább táplálja) a gyertya világosságát: úgy a jó chelekedetek is a szívnek hitit felgerjesztik és a léleknek bizodalmat adnak. De az okosság is azt mutattya: mert minthogy az Isten az ő szeretőinek *az életnek koronáját ígerte,*⁹⁾ két dologból függ annak elvétele: tudniillik az Istennek igazmondásából, ki ígértit bétellyesíti, és a mi chelekedetinkből, mert nem szóval és nyelv-

¹⁾ A Vulg.-ban: *Fiducia magna erit coram summo Deo elemosyna omnibus facientibus eam.* Tob. 4, 12.

²⁾ Job, 11, 14, 15.

³⁾ A Vulg.-ban: *Et habebis fiduciam, proposita tibi spe, et defensus securus dormies.* Job, 11, 18. Károlyinál: *Bizzál azért miglen a reménység tart: hogylia a te*

életedet megvizsgálod, bátorságban nyughatol.

⁴⁾ Rom. 5, 3—5. V. ö. a 135. lap. 3. jegyz.

⁵⁾ A Vulg.-ban: *«gradum bonum»*, Károlyinál: *«jó méltóságot»*.

⁶⁾ I. Tim. 3, 13.

⁷⁾ Hebr. 10, 34. 35.

⁸⁾ I. Joan. 3, 21. 22.

⁹⁾ Jac. 1, 12.

vel, hanem chelekedettel és igassággal kell szeretnünk.¹⁾ Azokéért, a mint a remenség bizonyos nem vólna, ha szintén mi jól chelekednénk is, ha az Isten meg nem állaná fogadását: úgy nem lehet bizonyos, ha az Isten igaz is az ő fogadásában, ha mi nem szeretünk chelekedettel és igassággal; mert, a mint mondtam, a remenség mind a kettőtől függ.

A ki azért bizonyos az ő jó chelekedeti felől, vetheti valami módon azokban remenségét; chakhogy őrizkedgyék a kevélységtől. Mert ha úgy bizakodnék érdemiben, hogy azt itélné, hogy azok nem az Isten malasztyából származnak, hanem az őnaga erejéből; avagy azokért egyebeket megutálna, avagy hogy többet tulajdonítana magának annál, a mi létel szerént találtatnék őbenne: az nem remenségből bizakodnék, hanem kevélységbe esnék. De ha attól nem tart, követheti a szenteket, kik biztokban, jó chelekedetöket Isten előtt előszámlálták; és azt mondhattya Dáviddal:²⁾ *Megfizet nékem az Úr az én igasságom szerént, és kezeim tisztasága szerént fizet meg nékem; mert megőriztem az Úr útait, és istentelenül nem chelekedtem Istenem ellen. Mert minden ítéleti az én színem előtt, és az ő igasságit el nem űztem tőlem. És makula nélkül lések övéle, és megtartóztatom magamat hamisságomtól. És megfizet nékem az Úr igasságom szerént és kezeim tisztasága szerént, az ő szemei látására.*³⁾ És másutt: *Emlekezzél meg, Úram, Dávidról és minden szelidségéről.*⁴⁾ Nehemiás pedig sok jeles dolgait előszámlálván, így fejezi bé könyörgését: *Emlekezzél meg rólam én Istenem jómra,*⁵⁾ *mind azok szerént, a miket e néppel chelekedtem.*⁶⁾ Ezekiás is, életének hosszabbítását akarván megnyerni, így könyörgött az Istennek: *Kérlek Úram, emlekezzél meg kérlek, mi módon jártam előtted igasságban és tékélletes szívvel, és a mi jó a szemeid előtt, megchelekedtem;*⁷⁾ melly könyörgés és bizakodás, ha az Isten előtt kedves nem lőtt vólna, tizenöt esztendeig való életet nem nyert vólna. Mint az Ester könyörgése is magának és népének megszabadulását nyerte, ki nagy bizodalommal mondtotta az Istennek: *Te tudod szükségemet, hogy gyűlölöm a kevélységnek és az én dichőségemnek jelét, melly a fejemen ragyon az én mutogatásom napjain, és utálom azt, mint a harcérben valónak ruháját, és hogy nem viselem az én hallgatásom*

¹⁾ I. Joan. 3, 18.

²⁾ Ps. 17, 21—25.

³⁾ Ez utóbbi vers a Vulg.-ban így szól: *Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam, et secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum ejus.* Károlyi: *Azokéért megfizett nékem az Úr az én igazsá-*

gom szerint, az én kezimek tisztaságok szerint az ő szemei előtt.

⁴⁾ Ps. 131, 1.

⁵⁾ A Vulg.-ban: «in bonum», t. i.: javamra.

⁶⁾ II. Esd. 5, 19.

⁷⁾ Isa. 38, 3.

napjain, es hogy nem öttem az Amán asztalánál, se nem tetszett nekem a király lakodalma,¹⁾ és hogy nem ittam az áldozatok borát; és hogy soha nem vígadtam a te szolgálód, mióltától fogva ide hozattattam, e jelenvaló napig, hanem csak tebenned Uram, Abrahamnak Istene. Mindenek fölött erős Isten, hallgasd meg azok szavát, kiknek semmi egyéb reménysegek nincsen, és szabadíts meg minket a hamissak kezéből, és ments meg engem az én félelmemből.²⁾

Es hogy ne vélyed, hogy ezek mint szolgálak szólottak az ó-testamentomban; halljad mint beszéll Sz. Pál az új törvényben, noha igaz fiú szíve volt: *Jó harczot harczoltam, a futást elvégeztem, a hitet megtartottam. Végezetre eltétetett nekem az igasságnak (nem csak az irgalmasságnak) koronája, melyet megad nekem az Úr ama napon, az igaz bíró³⁾* (nem csak kegyes atya). Hasonló dolgokat olvasunk a sz. atyák felől is. Sz. Jerónymus azt írja Sz. Hiláronról, hogy közel lévén a halálhoz, azt mondotta: Menny ki én lelkem, menny ki, mit félsz? Közel hetven esztendeig szolgáltál a Kristusnak, s félsz-e a haláltól? Remete Sz. Pálról pedig azt írja, hogy, azon állapotban lévén, azt mondotta: Elvégezvén a futást, az igasság koronája következik. Sulpitius pedig azt írja Sz. Mártonról, hogy halálakor az ördögöt előtte látván, azt mondotta: Mit állasz itten vérszopó bestia? Semmit, lator, énbenem nem találsz: az Ábrahám kebele fogad bé engem. Sz. Bonaventúra pedig azt írja Sz. Ferenczről, hogy utolsó szava a Dávid zsoltárából volt: *Vidd ki a tömlőcből az én lelkemet, a te nevednek dicséretére; várjuk engem az igazak, míg megfizetsz nekem.⁴⁾* Mondám azért, hogy, a hol a kevélységtől nem kell félni, nem gonosz az érdemben való bizakodás. Mert a mint az Isten irgalmassága az üdvösségnek valóságos oka: úgy az Isten malasztyából való jóchelekedet is. De minden valóságos okban bizakodhatik az ember, midőn azt alkotmatosnak és illendőnek isméri az ő igyekezetének megnyerésére: mint a testi beteg nem ok nélkül bízik mind az orvosnak tudományában és szorgalmatosságában, s mind az orvoságnak erejében. És így az ember főképpen az Isten malasztyában bízik, kinek ajándéka a jóchelekedet is.

Mindazáltal, a mi igasságunknak bizontalanságáért és a kevélységnek orozva való inchelkedéséért, bátorságosb minden bizodalomunkat csak az Isten irgalmasságában helyheztenni: mivelhogy senki, az Istennek jelentése kívül,⁵⁾ nem tudhatya bizonyosan, ha vannak-e igaz érdemi, és ha végig megmarad-e azokban; főképpen minthogy igen könnyű e világon, úgy mint a kísér-

¹⁾ A Vulg.-ban: «convivium regis», t. i.: a király vendégsége.

²⁾ Esther, 14, 16—19.

³⁾ II. Tim. 4, 7. 8.

⁴⁾ Ps. 141, 8.

⁵⁾ T. i.: jelentésén, kijelentésén, kinyilatkoztatásán kívül v. nélkül.

tetnek helyén, kevélységbe esni, a magunk igasságának elméltetéséből. Azért mondotta Dániel: *Nem a mi megigazulásinkban vettyük a könyörgéseket a te orczád eleibe, hanem a te sok irtalmasságiddban.*¹⁾ Az anyaszentegyház is így könyörög az isteniszolgálatban: Isten, ki látod, hogy semmi chelekedetinkben nem bizakodunk. És: A hol ninchen semmi segítsége az érdemeknek, a te óltalmazással segíts meg minket. És: A szentek társaságába bochás béd minket, nem az érdemek böchüllője, hanem a bochátnak adója. Mellyel nem azt jelenti az ecclesia, hogy ne kellessék minden szorgalmatossággal magunkat a jóchelekedetekben gyakorlanunk, avagy hogy azokban semmit ne bízassunk, mintha igazak nem vólnának és az Isten ítélete előtt helyt nem állhatnának: hanem csak arra inti a híveket, hogy nem szintén bátorságos azokban bízni és sokkal bizonyosb, azokról elfeledkezvén, csak az Isten irtalmasságában bizodalunkat vetni. Mert ha valóságos érdemink vannak, semmit nem veszünk véle, ha azokra nem nézünk is, csak az Istenben bízván, ki azokat tudgya és láttya és jutalom nélkül nem hadgya, a mint szépen mongya Aranyszájú Sz. János. Ha pedig ninchenek, magunkat meghalván, veszedelmessen hízelkedünk magúnknak, és ezeket nevezi Sz. Bernárd hamis gazdagságoknak, mellyek az igazaknak is akadékot szereznek. Innét láttyuk, hogy az Isten baráti, noha magokban nem láttanak nagy fogyatkozásokat, mindazáltal inkább bíztak az Isten irtalmasságában, hogysen a magok igasságában. Sz. Ambrús, halálához közelgetvén, a mint Sz. Paulinus írja, azt mondotta a mediolanumi polgároknak: Nem úgy éltem, hogy szégyenleném közöttetek való életemet: de meghalni is nem félek, mert jó Urunk vagyon. Melly mondást Sz. Agoston, a mint Possidius írja, igen chodált és dichért: azt ítélvén, hogy azért mondotta azt Sz. Ambrús, hogy, tudván az Isten igaz ítéletinek súllyát, inkább akarta bizodalját az Úr jóvóltában vetni, hogysen a maga érdemiben. Sz. Bernárd is, halála előtt csak kevés idővel, azt írta jóakaróinak: Kérjétek az Üdvözítőt, hogy az én megért kimenetelemet ne hallaszsa,²⁾ hanem mególtalmazza, és visellyetek gondot, hogy az érdemektől megfosztatott, avagy meztelen sarkaimat könyörgéstökkel megerősíttétek. Holott látod, hogy a szent jámbor jó lelkiismeretiből azt kívánnyá ugyan, hogy halála ne halladgyon: de mindazáltal, érdemiben nem bízván, meztelennek ítélte magát lenni és egyebeknek könyörgését kívánta.

Kérdené mégis valaki: Szabad-e az örökkévaló jutalomért jót chelekedni? Felelet. Elsőben, és főképpen, a jót az Istennek tisztességéért és dichéretiért kell chelekedni, a mint a tridentomi conciliom taníttya. Másodsor pedig, és következőképpen, nem

¹⁾ Dan. 9, 18. ²⁾ «Ut tempestivum jam exitum non differat.» Epist. 310.

illetlen azokban az örök boldogságnak jutalmára is nézni és igyekezni, holott Urunk is azon kezdette el prédikállását: *Penitentiázt tartsatok: mert elközelgetett mennyeknek országa.*¹⁾ És az apostolok tanítását is úgy kezdette el: *Bódogok a lelki szegények: mert örök mennyeknek országa.*²⁾ Hasonló reménységen kezdette prédikállását Urúknak előljárója, Keresztelő Sz. János, és az ő követői is az apostolok, az ő hagyásából. Nemcsak intését olvassuk pedig erről Urúknak, hanem parancsolatját is; úgy mint, mikor azt mondotta: *Keressétek először az Isten országát és az ő igazságát, és mind hozzá adatnak néktek ezek.*³⁾ És: *Szereztek magatoknak barátokat a hamisság mammójából, hogy, mikor megfogytok, befogadjanak titeket az örök hajlékokba.*⁴⁾ Sz. Pál is hasonló beszélt: *Reménységben kell szántani, a ki szánt; és a ki chépel, a gyümöleltélnék reménységben.*⁵⁾ De a szentek példája is ezt bizonyította, mert Dávid azt mongya maga felől: *Meghajtottam a szíremet a te igazságidnak megcheledésre örökké, a jutalomért;*⁶⁾ avagy, a mint Sz. Jerónymus fordította a zsidó börtüből, az örök jutalomért. Moysesről pedig Sz. Pál azt írja: *Moyses, öreg lévén, tagadta magát a Fárao leánya fiának lenni, inkább választván az Isten népével sanyargattatni, hogysen az ideigvaló bűnnek gyönyörűségében lenni; nagyobb gazdagságnak ítélnék a Kristus gyalázattját az egyiptusok kinchénd: mert a jutalomra néz vala.*⁷⁾ Magáról pedig így ír: *Kiterjeszték magamat, a feltétett célhoz sietek, az Istennek mennyei hívatallyának jutalmára, a Kristus Jesus által.*⁸⁾ És egybűt is egynehányszor serkengeti magát és a híveket a mennyei jutalomnak várásával. Azért mongya együtt: *Úgy fussatok, hogy elvegyétek.*⁹⁾ Másutt pedig: *Jót chelekedvén, meg ne szünyünk: mert idejekor aratunk, meg nem szünyvén.*¹⁰⁾ És: *Valamit chelekesztek, szívetek szerint chelekedgyétek, mint az Úrnak, és nem mint embereknek: tudván, hogy az Úrtól részitek az örökség jutalmát.*¹¹⁾ Másutt pedig azon könyörög az Istennek, hogy az efesusiak tudgyák, *mi légyen az ő hívatallyának reménysége, és nichoda gazdagsága*¹²⁾ *az ő öröksége dichösségének a szentekben.*¹³⁾ Melly könyörögésben azt kívánja Sz. Pál, hogy az efesusiak, megismérvén a jutalomnak nagy voltát, készek légyenek a jó chelekedetekre és a háborúságnak elszenvedésére a Kristusért.

1) Matt. 4. 17.

2) Matt. 5. 3.

3) Matt. 6. 33.

4) Luc. 16. 9.

5) I. Cor. 9. 10.

6) Ps. 118. 112.

7) Hebr. 11. 24—26.

8) Phil. 3. 13. 14.

9) I. Cor. 9. 24.

10) Gal. 6. 9.

11) Col. 3. 23. 24.

12) T. i.: van.

13) A Vulg.-ban: Quæ sit spes vocationis ejus, et quæ divitiæ gloriæ hereditatis ejus in sanctis. Eph. 1. 18. Károlyi: Mi legyen az ő hívatallyának reménysége, az ő öröksége dicsőségének minémű gazdagságai legyenek a szentekben.

Ezen dolgot az okosság is megmutattya: mert ha az örök élet a hitnek és a jó chelekedetnek czélya és vége, a mint Sz. Pál jelenti, mondván: *Megszabadítottán a büntől, az Isten szolgáló lévén pedig, gyümölcsötök vagyon a megszenteltetésre, végetök pedig az örök élet,*¹⁾ és Sz. Péter is: *Elvévén a ti hiteteknek végét, a lehetetek üdvösségét:*²⁾ kétség nélkül szabad arra való tekintetből jót chelekedni; mivelhogy az igaz okosság azt mutattya, hogy ember minden dolgában az ő czélyára nézzen, arra igazgatván minden eszközt. Továbbá, ha szabad a pokoltól való féltünkben magunkat a büntől megtartóztatnunk és jót chelekednünk: miért nem volna szabad az örök boldogságnak megnyeréséért is? És ha a szentségekkel azért élünk, hogy az Isten kegyelmét megnyerjük: miért nem rendelhetnők a jóchelekedeteket az örök boldogságnak elvételére, mely a kegyelemnek utolsó és fő gyümölcse? Végezetre, ha szabad a világi munkában világi jutalomra nézni és azt arra rendelni, úgy mint az orvoságnak vételét az egészségnek megnyerésére; a szántást és vetést a gyümölcsnek szedésére; a pályafutást a nyereségre: miért nem volna szabad a lelki pályafutásban a mennyei boldogságnak jutalmára nézni, holott az Isten a végre rendelte és készítette azt?

De mondanád: Urunk szidalmaazza a bérest, ki csak a jutalomra nézve munkálkodik: tehát nem díchéretes nekünk, arra nézve, jót chelekednünk. Felelet. Az a béres, a ki úgy szolgál urának, hogy ha a fizetés nem volna, nem szolgálna és a ki a farkast látván, elfút és elhadgya a juhokat, mint nem övét; egy szóval, a ki nem a juhok javára néz, hanem maga hasznát keresi: ez méltó szidalomra. De mi a jó chelekedetben nem csak, de főképpen sem nézzük a jutalmat: hanem elsöben az Isten díchőségét, azután pedig a mi üdvösségünket is, melyből az Isten díchősége meg nem kissebbül, hanem inkább öregbül; mert azért kívánnjuk az Istent látni, — mely látásban áll a boldogság, — hogy annál inkább szerethessük mindörökké.

Ha mégis azt vitatnád, hogy elvetett és szolgálhoz illendő dolog bérért vagy jutalomért munkálkodik; a fiak pedig szeretetből mivelnek akürmit is: azt mondom, hogy akkor elvetett dolog jutalomra nézve munkálkodik, midön a jutalom alábbvaló a munkánál; ezt azok chelekeszik, a kik Istennek vagy az anyaszentegyháznak a lelki dolgokban csak világi jutalomért szolgálnak, mellyet ha nem látnak vagy remellenek, semmit munkálkodik nem akarnak: de nagy és böchfülletes jutalomra nézni, — minémű az Istennek látása, — nem alávaló dolog, hanem fő és királyi dolog. És noha az örök életet sem kell inkább kívánnunk az Istennek díchőségénél, és vétek volna, ha a magunk boldogsá-

¹⁾ Rom. 6, 22.

²⁾ I. Pet. 1, 9.

gát inkább szeretnők annál: mindazáltal sokkal gyalázatosb és veszedelmesb is e világi és elmúlandó jutalomra nézni, hogysen a lelkire és örökkévalóra: nemcsak azért, hogy e világi jutalom alábbvaló a munkánál; hanem azért is, hogy e világi jutalomnak szerelme az isteni szeretetnek akadályá, az embert az Istentől elvonyván és földi gondolatokba foglalván: de a mennyei jutalomnak kívánsága, melly az Istennek látásában vagyon, az embert az Istenhez kapchollyá, e világi dolgoktól elvonsza; a lelket gonosz kívánságoktól megtisztíttya, és az Isten parancholatinak megtartására serkengeti; mert senki igaz buzgósággal nem kívánnya egyébért látni az Istent, hanem azért, hogy szereti és magánál inkább szereti. Azokáért méltók szidalomra, a kik csak e világi jutalomra néznek, mert a más világon semmi jutalmat nem vesznek; mivelhogy, Urúnknak mondása szerint *elvötték jutalmokat*; ¹⁾ és azért mondotta Ábrahám is a pokolban kínlódó gazdagnak: *Fiam, jusson eszedbe, hogy elvitted javaidat a te életedben*: ²⁾ de semmi okon szidalomra nem méltó, a ki mennyei és örökkévaló jutalomra néz; mert az a jutalom, természete szerint, az embert jóra indíttya; az elkezdett jóban pedig bátoríttya, hogy végig megmaradjon abban, ha szintén azért minden marháját, sőt életét is el kellene veszteni. Továbbá, ha jó és díchéretes az Istennek szolgálni és őtet tisztelni az elvött jókért: miért nem volna jó és böchülletes a követközendőkért, mellyeket az ő híveinek készített? holott ezek sokkal nagyobbak és böchülletesbék amazoknál. Szerettyük azért az örök jutalmat mimagunkért is; de mind azt, s mind mimagúnkat főképpen az Istenért, mert ő lészen a fő jutalom; a mint Ábrahámnak mondotta: *Ne féllj Ábrám: Én vagyok oltalmad és a te igen nagy jutalmad*, ³⁾ és minnyájúnknak: *Ímé hamar eljörök, és a jutalmom velem vagyon, megfizetni mindenknek az ő chelekedetök szerint*. ⁴⁾

III. RÉSZE.

Kérdéné harmadszor valaki: Mi kívántatik a chelekedethez, hogy valóban érdemes légyen az örök boldogságnak elvételére? Felelet. I. Kívántatik, hogy jó és Istennek szolgálattjára való légyen: mert a kitől jutalmat várunk, szükség, hogy annak szolgállyunk és kedve szerint chelekedgyünk.

II. Kívántatik, hogy az nem kételenségből, hanem szabadakaratból származzék. Azokáért midőn azt mondotta volna a Bölch: *A ki vétkezhetett, és nem vétkezett; gonoszt chelekedhetett,*

¹⁾ Matt. 6, 2.

²⁾ Luc. 16, 25.

³⁾ Gen. 15, 1.

⁴⁾ Apoc. 22, 12.

és nem chelekedett; mingyárt utánna vetette a jutalmat: *Azokáért megerősítettetek az ő javai az Úrban, és az ő alamizsnáit beszéli a szenteknek egész gyülekezete.*¹⁾ Sz. Pál is azt mongya: *Ha akarva chelekeszem azt, jutalmam vagyon: ha pedig akaratom ellen, a sáfárság reám bízattott.*²⁾ És: *Kiki a mint eltekeltette szívében,*³⁾ *nem szomorúságból, vagy kételenségből: mert jókedvű adakozót szeret az Isten.*⁴⁾ Innét vagyon, hogy noha a nap és hőd, a mezők és szőlők, a vadak és madarak nékünk nagy hasznúkra vannak és sokat szolgálnak: mindazáltal tulajdonképpen nem mongyuk, hogy valamit érdemlenek tőlünk; mert egyebet sem chelekedhetnek, nem lévén szabad akarattyok. Jól mongya azért Sz. Bernárd: A hol szabadság ninchen, érdem is ninchen. Azért az oktalanállatok semmit nem érdemlenek; mert a mint tanácskozások ninchen, azonképpen szabadságok sinchen. Továbbá, az érdemért adatik a jutalom és fizetés: de senki egyébért nem tartozik fizetni, hanem csak azért, a mit én a magaméból adtam néki; mert ha másét adnám, semmivel nékem nem tartoznék, hanem annak a kiét adnám: de semmi valóságosan nem miénk, hanem csak az, a mit szabadakarattunkból megchelekedhetünk, vagy elhagyhatunk. Végezetre, a gonosz chelekedetek büntetést nem érdemlenek, ha szabadakarattól nem származnak: tehát azonképpen a jóchelekedetek is jutalmat nem érdemlenek a szabadság nélkül.

III. Kívántatik, hogy a chelekedő ember igaz légyen, az Isten kedvében légyen és az újonnan való születés által fia légyen. Innét írta Moyses: *Tekinte az Úr Abelre és az ő ajándékira:*⁵⁾ *akarván jelenteni, a mint Sz. Gergely mongya, hogy az Istennél nem az ajándékért kedves az ajándékozó, hanem inkább az ajándékozóért az ajándék. Azért mondotta Urunk is: Maradgyatok én bennem, és én tibennetek. Miképpen a szőlővessző nem hozhat gyümölcsöt ömagától, ha meg nem marad a szőlőtőben: ekképpen ti sem, ha én bennem nem maradtok. Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők: a ki én bennem marad, és én őbenne, az sok gyümölcsöt hoz.*⁶⁾ Melyből kitetszik, hogy a jószágos chelekedetnek gyümölcse a Krisztusnak eleven tagjától származik: mert úgy vagyon a tag a testhez képest, mint a szőlővessző a szőlőtőhöz képest. Továbbá, a sz. írás gyakorta mongya, hogy a mennyország a fiak öröksége és

¹⁾ Eccli. 31, 10. 11.

²⁾ A Vulg.-ban: Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem invitus, dispensatio mihi credita est. (I. Cor. 9, 17.) Károlyi: Mert ha akaratom szerint mívelem ezt, jutalmam vagyon;

ha akaratom ellen mívelem is, sáfárságot bízott Isten énreám.

³⁾ T. i.: úgy adjon, v. eselekedjék.

⁴⁾ II. Cor. 9, 7.

⁵⁾ Gen. 4, 4.

⁶⁾ Joan. 15, 4. 5.

dichósége: azokáért a ki csak szolgál, semmi chelekedetivel azt nem érdemelheti; mert a szolgál, ha ezer esztendeig munkálkodik is, az örökséget, mely a fiaknak tulajdona, el nem veheti. Annakfölötte, mihelyen ember vétkezik, minden chelekedetinek érdemét elveszti, úgy hogy azok az Isten előtt csak emlékezetben sinchenek: és a ki egyben vétkezik, mindenkben vétéssé leszén.¹⁾ De ha az érdem nem függene a személynek állapattjától és méltóságától, hanem csak a chelekedetnek mivóltától: a ki az Isten ellen vétene, el nem vesztethné az előbbi chelekedetinek érdemét. Mert miképpen hogy a ki az én szőlőmben fizetésért mivelte, ha szintén ellenségen leszén is, azzal jutalmát el nem veszti; mert nem a barátságban, hanem a munkában volt fundálva: azonképpen ha az érdem csak a chelekedetből állana, senki azt azzal el nem veszténé, hogy az Istennek ellenségévé lött: és azért ígértetett az örök élet az Isten szeretőinek. Végezetre, az örök boldogság természetfölöttvaló dolog, melyet *sem a szem nem látott, sem a fül nem hallott, sem az ember szívébe fel nem ment,*²⁾ azokáért természetfölöttvaló dolgokat is kíván: de senki olyan dolgokat nem chelekedhetik, hanemha elsőben őmaga természetfölöttvaló leszén; a mint Sz. Dienes mongya: kívántatik tehát, hogy az ember, az Istennek benne lévő malasztya és Szentlelke által, az isteni természetnek részesülésére emeltessék, és úgy chelekedhesse az isteni dolgokat és érdemelhesse az örök boldogságot. Ugyanis, ha az érdem nem függene a személynek méltóságától, mi módon löttek volna véghetetlen érdeműek a Kristusnak chelekedeti? mert a hol csak a dologra vagyon a tekintet, mind egy akár a király chelekedgye, s akár a parasztember; akár jámbor légyen, s akár lator: de a Kristusnak chelekedeti véghetetlen érdeműek voltak, a személynek véghetetlen méltóságáért; melyért csak egy chöpp vére is elég lött volna az egész világnak megváltására; a mint igazán írta a Hatodik Kelemen pápa. Hasonlóképpen kell pedig okoskodnunk a testnek feje és egyéb tagjai felől. Azokáért a mint a Kristus chelekedeti az ő személyének méltóságából vötték az érdemnek mértékét és nagy voltát: nekünk is csak abból, és nem másból, kell vennünk.

Mondaná valaki: *Az Isten nem személyválogató,*³⁾ hanem annak adgya a jutalmat és dichóséget, a ki jól chelekeszik: tehát nem néz a személynek méltóságára, hanem a chelekedetnek mivóltára. Felelet: A személyválogatás, a mint jól mongya Sz. Ágoston, nem az irgalmasság ellen való véték, hanem az igasság ellen való: azokáért a bíróban vagyon helye, nem az ingyen vagy irgalmasságból adakozóban, és így az Isten az ítéletben, személyválogatás nélkül, mindennek chelekedete szerént fog fizetni. A jó

¹⁾ Jac. 2, 10. ²⁾ I. Cor. 2, 9. ³⁾ Act. 10, 34. Rom. 2, 11.

chelekedetek pedig az Isten malasztyából, a megigazulásból, az újonnanvaló születésből származnak; melyeket az Isten nem úgy ad mint fizető bíró, hanem mint kegyelmességéből adakozó fejedelem. Sőt még a bíró is, midőn a jutalomnak osztogatása a személynek méltóságától függ, méltán tekinthet arra; és akkor nem személyválogató, hanem igaz bíró: mert a személyválogatás nem minden személybéli méltóságnak tekintetiben vagy, hanem csak annak, mely a dologhoz nem tartozik vagy nem illik. Mert ha törvény volna, hogy a pályafutásban csak nemes emberek légyenek, és azoknak valami jutalmat ígérne a király: kétség nélkül a bíró nem volna személyválogató, ha nem csak a futásra tekintene, hanem a nemességet is meggondolná. Azokéért, mint-hogy az örök boldogság oly pályafutásért való jutalom, melyet az Isten csak az igazaknak vagy az ő fiainak tölt fel, midőn az ilyen állapotot megtekinti, nem személyválogató: személyválogató volna pedig, ha arra tekintene, hogy görög vagy zsidó, hogy rút vagy szép, tudós vagy tudatlan. Azokéért Sz. Péter és Sz. Pál, tagadván az Istenben a személyválogatást, a görögről és zsidóról emlekeznek: mert a zsidók csak magokat alították az Isten országába valóknak, a pogányokat pedig útálták és megvetették.

IV. Kívántatik az Istennek jó kedvéből való ígérete az örök életnek megadásáról; a mint igazán mongya a tridentomi concilium. Mert a mi chelekedetink, természetök szerint, nem tekintvén az Isten ígéretire és a személynek méltóságára, nem érnek semmiképpen az örök boldogsággal, sem ahoz nem hasonlók, és azért nem is érdemlik azt. Innét mongya Sz. Pál, hogy *nem méltók e mostani időnek szenvedési a következők dichóségre, mely megjelentetik mibennünk:*¹⁾ mivelhogy, a mint másutt megmagyarázza, a mostani háborúság csak szempillantásig való és könnyű, a dichóság pedig örökkévaló és nagy.²⁾ Mellyel nem azt jelenti, hogy az örök életet a jó chelekedetek nem érdemlik, hanem hogy természetök szerént oly nagy jutalmat nem érdemlenének, ha másunnét fel nem emeltetnének; tudniillik az Istennek ígéretiből és a chelekedő személynek méltóságából. Továbbá, az Isten semmi nélkül nem szűkölködik, minthogy mindeneket ő teremtett; és nem tartozik véle, hogy valamit oly nagy jutalomra illendőnek ítéllyen, ha szabad akarattából azt nem ígérte volna; mert *ha jól chelekeszel, mit ajándékozsz néki?*³⁾ És: *Ki adott elsőb néki, és vissza adatik annak? mert ötöle, és öáltala, és öbenne vannak mindenek; önéki légyen dichóság örökké.*⁴⁾ Adóssúnkká lött, úgymond Sz. Ágoston, az Isten; nem hogy valamit vött volna tőlünk, hanem hogy a mit akart, azt ígérte nekünk. Mert másképpen

1) Rom. 8, 18.

2) II. Cor. 4, 17.

3) Job, 35, 7.

4) Rom. 11, 35. 36.

mongyuk az embernek: Adós vagy nékem, mert valamit adtam néked; és másképpen mongyuk: Adós vagy nékem, mert ígérted. Mit mondtunk azért az Istennek? Vallyon azt-e: Fizess meg nékem, mert adtam néked? Mit adtunk az Istennek? holott a mi vagyunk és a mi jóuk vagyon, őtőle vöttük. Semmit azért néki nem adtunk, és így semmit nem kérhetünk tőle. Hanem más módon mondhattuk néki: Add meg, a mit ígértél, mert megchelekedtük a mit parancholtál. De azt is te chelekedted; mert minket, a kik munkálkodtunk, segéttél. Annakfölötte, mi minnyájan az Isten szolgálói vagyunk, és minden szolgálattal tartozunk néki; úgy hogy semmit tőle nem kérhetnénk, ha maga jóakarattából jutalmat nem ígért volna a jóchelekedetért. Oh Istennek nagy jóvólta, úgymond Sz. Ágoston, kinek noha, állapotunk szerint, tartozunk szolgálattal, mint a szolgálk uroknak, a jobbágyok fejedelmöknek, a rabok megváltójoknak: mindazáltal barátságából való ajándékokat ígér minékünk. Végezetre, semmi egyéb okát nem adhattuk, miért légyenek érdemesek a jó chelekedetek, mellyeket éltünkben e világon chelekeszünk; és nem azok, mellyek a más világon léznek: hanem csak azt, hogy az érdemléshez az Istennek ingyen való ígérete kívántatik. Úgy tetszett pedig az Istennek, hogy az ő ígését a mi életünknek idejéhez szabná; mert egyébaránt mennyországban sok jókat chelekesznek mind az angyalok, s mind az egyéb szentek szabadakarattokból és az Istennek szolgálattára; mellyekkel dichőségöknek öregbülését érdemelhetnék, ha az érdemlésnek ideje el nem múlt volna. Ha pedig csak a munkának mivóltát kellene tekinteni a jutalomhoz képest: semmi időt annak nem kellett volna rendelni, mert minden időben megmaradhat a munkának mivólta. Innét mondotta Sz. Pál: *Az idő rövid.*¹⁾ És: *Ímé most vagyon a kellemetes idő, ímé most az üdvösségnek napja.*²⁾ És: *Míg időnk vagyon, mindezekkel jót chelekedgjünk.*³⁾

Végezetre, az is kívántatik az érdemes chelekedethez, hogy szeretetből származzék; mivelhogy a sz. írás az örök boldogságot a szeretetnek ígéri: *A ki engem szeret, úgymond Urunk, szeretettik az Atyámtól, és én is szeretem őtet és megjelentem néki magamat.*⁴⁾ Hasonlóképpen szól Sz. Pál is és Sz. Jakab.

Mindezekből imilyen kérdés lehetne: Minthogy, a többi között, az érdemhez az Isten ígérete kívántatik a jutalom felől: mi az oka, hogy a mái evangéliomban, a kiket a chelédeseMBER jó reggel hívott a szőlőmunkára, azoknak bizonyos jutalmat ígért, megszegődvén vélek egy napi pénzben; azoknak pedig a kiket három, hat és kilencz órákor hívott, csak egyálttalyában azt mon-

¹⁾ I. Cor. 7, 29.

²⁾ II. Cor. 6, 2.

³⁾ Gal. 6, 10.

⁴⁾ Joann. 14, 21.

dotta: *A mi igaz léssen,*¹⁾ *megadom néktek;*²⁾ a kiket pedig tizenegy óraker hívott, azoknak semmit sem ígért? Felelet. Három rendbéli emberek találhatnak: némelyek kezdők, és ezek hasonlók a kichiny gyermekekhez, kiket bizonyos jutalomnak ígéretivel kell a munkára indítani. Illyenek voltak derékképpen az ó-testamentombéli atyák, kiket az Isten külömb-külobmféle ígéretekkel táplált, főképpen a tejjel és mézzel folyó földnek örökségével. Némelyek nevededők, kiknek elég egyáltalában azt megbizonyítani, hogy az Isten igaz fizető; ki miképpen hogy semmi gonosz chelekedetet büntetés nélkül nem hágy: azonképpen a jó chelekedetnek is jutalmát el nem veszti. Illyenek voltak sokan a hívek között Sz. Pál idejében, kiknek azt írta: *Nem hamis az Isten, hogy elfeledkeztek a ti chelekedetötökröl és szeretetötökröl, mellyet az ő nevéért mutattatok, kik szolgáltatok a szenteknek, és szolgáltatok.*³⁾ Némelyek — végezetre — tekéletesek, kik, minden szegődés nélkül, csak az Istennek irgalmas jóvóltában és akarattában vetik reménségöket; kik méltók, hogy nagyobb jutalmat vegyenek. Hasonló dolgot látunk a fejedelmek udvarában, a hol a komornyikoknak és azoknak, kik mindenkor az urok környül forgódnak, semmi szegődésök, se bizonyos fizetésök ninchen, mint az alachonb rendü szolgálknak, drabantoknak, szabóknak és egyéb efféléknak; hanem csak szintén a fejedelmeknek jóakarattára hadgyák magokat, kiknek nem valami hópénzzel fizet a fejedelem, hanem kóvárakkal, nagy jövedelmü tisztékkel és uraságokkal. Illyeneknek kellene lenni az új-testamentombéli híveknek, hogy, az Istennek nagy és sok jótéteményit meggondolván, szemöket neminémülképpen behúnnák és semmi jutalomra nem figyelmeznének: úgy hogy, ha lehetséges volna, hogy semmi jutalmat nem vennének is, nem restellenének az Istenért nagy dolgokat chelekedni és háboruságokat szenvedni. Noha efféle hív szolgálk nemcsak jutalom nélkül nem maradnak, de sokkal nagyobbat is vésznek egyebeknél: mivelhogy Isten nem engedi, hogy senki ötet meggyözze vagy megelőzze jó szándékkal és chelekedettel; hanem mentöl többet igyekezik ember ő szent Fölségéért chelekedni, annál bővségesb malasztot nyér e világön, az örök boldogságban pedig nagyobb jutalmat vészen. Mellyet engedgyen minnyájunknak az ő szent Fiának érdemiért. Amen.

¹⁾ A Vulg.-ban: Quod justum fuerit. Károlyi u. avval a szóval él azon a helyen, a melylyel Káldi.

²⁾ Matt. 20, 4.

³⁾ Hebr. 6, 10.

BÖJT IV. VASÁRNAPI HARMADIK BESZÉD.

(Ján. e. 6, 1–15.)

Chodálatos nagy álnokságát és gonosságát mutattya az ördög, ollihtvén némellyekkel, hogy az isteni szolgálát¹⁾ vagy ártalmas, vagy haszontalan; és azt mondattya vélek: *Heábaraló, a ki az Istennek szolgál, és mi haszna, hogy megőriztük az ő parancholatit, és hogy szomorúan jártunk a Seregek Úra előtt? Azért most böldegoknak mongyuk a kerélyeket: mivelhogy felépültek az istentelenséchelekedők, és kísértették az Istent, és megszabadúltak.*²⁾ És: *Az időtől fogra, hogy megszüntünk áldozni az ég királynéjának*³⁾ *és italiáldozatokat tenni néki, minden nélkül szükölködiünk, és fegyverrel s éhséggel emésztettünk meg.*⁴⁾ És: ⁵⁾ *Mennyünk el, és szerezzünk szövetséget a pogányokkal, a kik környülünk vannak: mert mioltától fogra eltávoztunk tőlök, sok gonoszok találtak minket.*⁶⁾ Mert ezeknek hamis és istentelen vélekedését a sz. írásnak sok szép mondási és példái megrontyák, és a többi között a mái evangéliom, melyben Urünk az ötet követőkre gondot viselt és fogyatkozásokban⁷⁾ chodálatosképpen táplálta. Innét mongya Dávid: *Kóstollyátok, és lássátok, hogy édes az Úr; böldeg ember a ki őbenne bizik. Féllyétek az Urat minden szentei: mert nincz fogyatkozás az őtet félőknek. A gazdagok szükölködtek és éheztek: az Úr keresői pedig semmi jóban meg nem fogyatkoznak.*⁸⁾ Innét a hívek, meggondolván az Istennek gondviselését, nehéz dolgokat próbáltak; és Dáviddal, az Istenben bizván, általmentek a kőfalon is.⁹⁾ Senki nem követi tehát heába az Istent: ki a pusztában is, nemcsak nem éheztetti az ő követőit, hanem ugyan meg is elégíti; mint a mái sokaságot, és régenten az Israel fiait mennyei kenyér-

¹⁾ T. i.: az Istennek való szolgálat. azaz a jámborság.

²⁾ Mal. 3, 14. 15.

³⁾ T. i.: a holdnak.

⁴⁾ Jer. 44, 18.

⁵⁾ I. Mach. 1, 12.

⁶⁾ A Vulg.-ban: «invenerunt nos

multa mala». T. i.: sok baj v. szerenésatlenség ért.

⁷⁾ T. i.: fogyatkozásban, szüköségökben.

⁸⁾ Ps. 33, 9–11.

⁹⁾ Ps. 17, 30.

rel táplálta. Melyből az következők, hogy minden ügyünkben, nagy bizodalmunknak kell lenni az Istennek segítségére felől. Mely dolog, minthogy igen szükséges és hasznos: e mostani prédikációban arról szöllok.

I. Egynehány dolgot hozok elő, mellyek a bizodalmat gerjeszthetik szívünkben.

II. Megmutatom, hogy az Istennek gondviselését követnünk kellene.

III. Megbizonyítom, hogy az alamizsnálkodás senkit meg nem szegényít.

I. RÉSZE.

ELSŐBEN: Gerjeszthetjük a bizodalmat, ha megemlekezünk az Istennek előbbi gondviseléséről és velünk tött jótéteményiről, a mint Urunk ő maga jelentette; ki, tudván tanítványinak következő kísértetöket az ő halálából,¹⁾ azelőtt egy kevéssé imígyen szöllott nékik: *Mikor küldöttelek titeket sakkó és táska és saru nélkül, volt-e valami fogyatkozástok? Azok pedig mondanak: Nem volt semmi;*²⁾ mintha azt mondotta volna nékik: Midőn távul voltam is tőletek test-szerént, gondotokat viseltem, és semmi fogyatkozástok nem volt: ahoz képest ezután is olly bizodalmostok légyen, hogy, ha test-szerént elszakasztnak is tőletek, el nem hagyalak, hanem gondotokat viselem. Igen panaszkodik az Isten Jeremiásnál a zsidókra, hogy szükségök idején hozzája nem folyamodtak, megemlekezvén az attyokkal tött jókról, mondván: *Michoda hamisságot találtak az atyáitok énbennem, hogy eltávoztak tőlem, és a hiúság után jártak, és hiúságosokká löttek? És nem mondták: Hol vagy az Úr, a ki felhozattatott minket Egyiptus földéről; a ki általhozott minket a pusztán, a lakhatatlan és útatlan földön, a szomjúság földén és a halál ábrázattján; olly földön, mellyen férfiu nem járt és ember nem lakott? És bévittelek titeket a Karmélus földébe, hogy annak gyümölehit ennétek és annak legnagyobb javait.*³⁾ Erről panaszkodik Dávid is, mondván: *És gonoszúl szöllottak az Istenről, és mondanak: Készíthet-e az Isten asztalt a pusztában?* tudniillik: minthogy miár azelőtt az Istennek hatalmas jótéteményit megízeltették volt, és azért veti utánna e panaszkodásnak okát, mondván: *Mert (minekelőtte az ételről morgolódtak) megütötte a kösziklát, és vizek folytak és patakok áradtak.*⁴⁾ Urünk is a mái dolgot hozza másutt elő a tanítványok dorgálására, kik valami kételkedésöket jelentették, egymás között szolván. Mert, mikor Urünk azt mondotta volna

¹⁾ T. i.: az ő halála miatt.

²⁾ Luc. 22, 35. 36.

³⁾ Jer. 2, 5—7.

⁴⁾ Ps. 77, 19. 20.

nézik: *Meglássátok, és ójátok magatokat a fariseusok és sadduceusok kovászatól; ők gondolkodnak vala magokban, mondván: Hogy kenyeret nem hoztunk. Tudván pedig Jézus, monda: Mit gondolkodtok magatokban kichinhítitek, hogy kenyeretek ninchen? még sem értitek-e, sem nem emlékeztök-e az öt kenyérről az ötezer ember közibe? és hány kosárokat szedtetek fel? ¹⁾ azaz, noha nem a kenyérről szólottam, mikor a kovászt említettem: de ha arról szólottam volna is, megtiltván a fariseusok és sadduceusok kenyerét, mi szükség sápolódnotok, hogy kenyeret nem hoztatok? Nem táplálhatok-e én el tizenkét embert, ki kevés kenyérral egynehány ezer embert eltápláltam szemetek láttára? Emlkeztek meg az előbbiekről, és nem kételkedtök a következőkről.*

Sok igazak, az Istennek előbbi jótéteményiről megemlekezvén, nagy bizodalmat vettek hasonló és nagyobb dolgokra is. Júdit, midőn asszonyi elme és erő fölött való dolgot akart próbálni, az Istennek előbbi hatalmas chelekedetiről emlekezvén, könyörgött, mondván: *Uram, az én atyámnak Simeonnak Istene, ki fegyvert adtál néki az idegenek büntetésére, . . . légy segítségül nekem özeccynek, kérlek téged Uram Istenem. Tekints most az assyriusok táborára, a mint akkor az egyiptziusok táborára méltóztattál tekinteni, mikor a te szolgáid után fegyverrel futnak vala. ²⁾ Júdás Makabeus is, látván hogy a sokaságos ellenségétől megijedtek a vitézi, így biztatta őket: *Ne félljétek az ő sokaságotól, és az ő vakmerőségektől meg ne ijedgyétek. Emlkeztek meg, mint szabadultak meg az atyáink a Verestengeren, mikor kergetné őket Faraó sok sereggel. És most kiáltunk az égbe: és könyörül rajtunk az Úr. ³⁾ Ábrahám is a szolgáját, a ki kételkedett ha végbe viheti-e az ura parancholattyát, az Istennek előbbi jótéteményivel biztatta, mondván: *A mennynek Ura Istene, a ki engem kihozott az atyám házából és az én születésem földéből; a ki szöllott nekem és megesküdt nekem, mondván: A te magodnak adom e földet; ő elküldi angyalát előtted, és onnét végy feleséget a fiamnak. ⁴⁾ Jákob is, nagy félelemben lévén, azért, hogy Esau öleibe sietett négyszáz emberrel, az Istent előbbi jótéteményire emlekeztetvén, könyörgött, mondván: *Én atyám Ábrahám Istene, az én atyám Isák Istene, Uram, ki azt mondottad nekem: Térj földedbe és születésed helyére, és jól tészek veled; kissőbb vagyok minden irgalmasságidnál és igazságodnál, melyet bétellyesítettél a te szolgádnak. Pálczámmal mentem által e Jordánon, és most két sereggel jövök vissza. Mentse meg engem az én bátyám Esau kezéből, mert igen félek tőle. ⁵⁾ Dávid is, futván Absalom előtt, és az Istennek könyö-****

¹⁾ Matt. 16, 6—9.

³⁾ I. Mach. 4, 8—10.

⁵⁾ Gen. 32, 9—11.

²⁾ Judith, 9, 2. 3. 6.

⁴⁾ Gen. 24, 7.

rögvén, nagy bizodalommal azt mondotta: *En aludtam, és mély álomban voltam, és felköltem; mert az Úr megtartott engem. És okát adgya bizodalmanak: Mert te verted meg mind az ok nélkül való ellenkezőimet, a bűnösök fogait őszverontottad.*¹⁾ Megemlekezett arról, hogy Isten segítségével Góliátot meggyőzte, Saulnak álnokságit elkerülte, egyéb ellenség in diadalmat vött: és azokhoz képest bizodalma volt, hogy Isten az Absalom dühösségétől is mególtalmazza. Másutt pedig az Istennek hatalmas chelekedetit elő akarván számlálni, okát adgya, miért chelekeszi azt: *Melleyket parancolt az atyáinknak, hogy tudtokra adnák azokat a fioknak, hogy megtudgya a következő nemzetség.*²⁾ *A fiak kik születnek és felkelnek, és megbeszélik az ő fioknak; de miért? Hogy az Istenben helyheztessek reménységöket.*³⁾ Mintha azt mondotta volna: A minémű nagy dolgokat chelekedett az Isten az atyákkal, nemcsak éretek chelekedte, hanem az utánnokvalókért⁴⁾ is, hogy ők is hasonló dolgokban az Istenben bízzanak.

Ez így lévén, kichoda mondhattya, hogy nem emlekezik az Istennek előbbi véle tött jótéteményiről? Mert, hogy a magánvalókról ne szóllyak, mellyekkel naponként látogat bennünket, nem az Isten teremtet-e minnyájunkat? és semmiből és a maga képére? Nem ő hívott-e az igaz hitre, az anyaszentegyházba helyheztetvén és annak minden javaiban részesítvén? Nem ő váltott-e meg, az ő szent Fiának keserves kínnyával, halálával? Nem rendelt-e eszközöket az üdvösségre? Ha ezeket meggondolod, mit nem remélhetsz tőle? Ha annyi fáradságot felvött tevérted a Kristus, hogy megsegétene: most fáradsága nélkül nem segít-e meg? Chodálatos dolog, hogy, midőn az emberek háboruságban vagy kísértetben vannak, semmi bizodalnok ninc az Isten segítségével: midőn pedig vétkezni akarnak, nagy bizodalnok vagyon kegyelmességében! A ki száz forint nélkül szűkölködik, és azt alítja, hogy, az igasságban megmaradván, azt meg nem nyerheti az Istentől, és azért lopással tészti szerét: elhitetheti-e magával, hogy az Isten megbócháttya vétkét? nem nagy bolondságot chelekeszik-e? Mert ha az Istent olly irgalmasnak véli, hogy, ellensége lévén is, megbócháttya vétkét: miért nem bízik az Istenben, hogy, barátságában megmaradván, azt a szükséges pénzt megadgya néki? holott sokkal nagyobb jótétemény a bűnnek megbóchátása, hogysem az egész világ kinchének ajándékozása. Irgalmasnak véli az Istent ellenségéhez, kegyetlennek baráttához! A ki bujaságra ingerlettetik, nem bízik az Istenben, hogy, könyörgését meghallgatván, a kísértetet eltávoztattya vagy erőt

¹⁾ Ps. 3, 6. 8.

³⁾ Ps. 77, 5—7.

²⁾ A Vulg.-ban: «generatio altera»; t. i.: a következő nemzedék.

⁴⁾ T. i.: marudékaikért, gyermekeikért.

ád annak meggyőzésére, és azt reméli, hogy eseti¹⁾ után megkegyelmez neki: és így, kegyesnek alíttya a megengedésre, kegyetlenek a megsegítésre! holott az Isten mindkétképpen megmutattya irgalmasságát, de inkább kedvelli az ártatlanságot.

Másodsor: Gerjeszthetjük a bizodalmat, meggondolván, hogy az Isten az ő véghetetlen irgalmasságával azokkal is sok jót chelekeszik és gongyokat viseli, a kik nemcsak nem szolgálnak neki, hanem ellene is járnak, sokféle bűnökkel bosszontván. Melyből nyilván következik, hogy az ő híveit el nem hadgya, hanem szorgalmatosb gondot visel reájok. Ha a fejedelem nem csak hűv szolgáinak tartana asztalt, hanem az idegeneknek is, sőt ellenséginek is: vélhetnéd-e, hogy szerelmes fiait koplaltattya és éhen hadgya? Jósef, az ő attyafiait megvendéglélvén, kinek-kinek részt adott azok között a kik elárúlták és eladták volt: de Benjamin öt részszel haladta meg a bátyjait,²⁾ mivelhogy ártatlan volt és soha nem vétett Jósef ellen. Hasonlóképpen kell az Istenről is gondolkodnunk; ha a bűnösökre gondot visel, inkább³⁾ az igazakra.

HARMADSOR: Meggondolván az Istennek közönséges gondviselését minden állatokra. Mert ha azokat az Isten az emberekért és főképpen az igazakért teremtette és azokra gondot visel, hogy szolgállyanak az embernek: nem nagyobb gongya lesz-e ömagára az emberre? Ha valamely atya a fiának minden aprólék dolgaira, falovára, sípotskájára, chergetőjére, köntösére és egyéb dolgaira szorgalmatos gondot viselne: vélhetnéd-e, hogy ömagát a fiát gondviselés nélkül hadgya? Minémű gongya légyen pedig az Istennek azokra, mellyeket az embernek szolgálattjára rendelt, sok helyen jelenti a sz. írás: Dávid imígyen beszéll: *Álgyad lelkem az Urat: én Uram Istenem, fölötte felmagasztaltattál!*⁴⁾ és utánna veti: *A te munkádnak gyümölcshével megelégttetik a föld. Ki szénát teremt a barmoknak és füvet az emberek szolgálattjára, hogy kenyeret hozzon a földből, és a bor vidámítsa az ember szívét, hogy gyönyörködtesse orcáját az olajban, és a kenyér az ember szívét megerősítse. Megelégttetnek a mező fái és a Libanus cedrusi, mellyeket plántált, ott chinálnak fészket a verebek.*⁵⁾ Szépen előszámlállya Dávid, nem csak azokat, mellyek az embernek szükségesek, hanem a mellyek csak gyönyörűségesek is. A barmoknak, mellyek az embernek sokképpen szolgálnak, szénát teremt: ömagának az embernek ételére elégséges kenyeret, italára gyönyörű-

¹⁾ T. i.: esete, azaz bűnbeesése.

²⁾ T. i.: bátyjainak részét, azaz bátyjai részénél ötszörte többet adott neki.

³⁾ T. i.: annál inkább.

⁴⁾ Ps. 103, 1.

⁵⁾ Vers. 13—17.

séges bort, kenésére egésséges olajt, lakására nagy széles erdőket, melyekben épületre való fák találtak, gyönyörködésére a szépen éneklő madarakat és sokféle mezei és erdei vadakat, melyeket előszámolván, felkiált Dávid, és ezzel fejezi bé: *Melly igen felmagasztaltattak a te chelekedetid Uram! mindeneket bölcheséggel chelekedté.*¹⁾ Másutt pedig imígyen beszéll: *Enekellyetek az Úrnak háladadással, díchéretet mongyatok a mi Istenünknek czitarán.*²⁾ Vallyon miért? *Ki béburította az eget felyhökkel és a földnek essőt készit. Ki a hegyeken szénát teremt és füvet az emberek szolgálattyára. Ki megadgya a barmoknak az ő eledelőket és az ötet segítségül hívó hollófiaknak.*³⁾ Azokáért, ha a hollókra is gondot visel: hogy hadgya el az embert? A mái evangéliomban, mihelyen Urünk szemeit felemelte és látta, hogy sokan jönnek hozzája, mingyárt gongya vólt rajjuk. Azért mongya Dávid, hogy az *Úrnak szemei az igazakon vannak.*⁴⁾

Az Isten és az igaz ember között oly szövetség vagyon, hogy egymásra nézzenek, és azt mondhattya az ember a menyasszonynak: *Az én szerelmesem enyim, és én övé.*⁵⁾ Az igaznak hívatallya az, hogy mindenkor az Istenre nézzen, hogy akarattját megért-hesse és tekélltetessen bétellyesítse. Az Istennek pedig tulajdonsága az, hogy az igazat mindenütt meghallgassa, mególtalmazza és annak gongyát viselje: azaz, a mit Dávid mond, hogy az *Úrnak szemei az igazakon,* (a mint ő maga megmagyarázza, mondván: *és az ő füleinek azoknak könyörgésökön . . . Kialtottak az igazak, és az Úr meghallgatta őket, és minden háborúságokból kiszabadította őket.*⁶⁾ És ismét: *Imé az Úr szemei az ötet félőkön, és azokon, kik az ő irgalmasságában bíznak. Hogy haláltól megmentse azok lelkeit, és táplállya őket az éhségben.*⁷⁾ Viszontag, az igazak nem fordítyák el szemöket az Istenről, az ő akarattya szerint igyekezővén járni és ótóle várván szabadulást minden gonoszból és gondviselést minden jóban; a mint Dávid magáról jelenti, mondván: *Az én szemeim mindenkor az Úrra; mert ő vonzza ki lábaimat a törből;*⁸⁾ ihol a gonoszból való kiszabadítás: És másutt: *Mindeneknek szemei tebenned bíznak Uram, és te adsz azoknak eledelt alkotmatos időben. Felnyitod a kezeidet, és bétöltesz minden élőállatot áldomással;*⁹⁾ ihol a jóban való gondviselés. Ha azért erről bizonyos akarsz lenni, légy istenfélő és bízzál az ő irgalmasságában; a mint Dávidtól hallók.

Úgy vagyon, hogy az Isten minden embereket lát, és tudgya mi nélkül szűkölködnek: de kiváltképpen az igazakra fordítya szemeit, hogy mennyből segítséget külgjön nékik és megmentse

¹⁾ Vers. 24.

⁴⁾ Ps. 33, 16.

⁷⁾ Ps. 32, 18, 19.

²⁾ Ps. 146, 7.

⁵⁾ Cant. 2, 16.

⁸⁾ Ps. 24, 15.

³⁾ Vers. 8, 9.

⁶⁾ Ps. 33, 16, 18.

⁹⁾ Ps. 144, 15, 16.

haláltól lelköket; mely a gonosztól való kiszabadításhoz tartozik: és táplállya őket az éhségben; mely a jóban való gondviselésnek része. Hogy azért a két dolgot chelekedgye az Isten, mitőlünk is két dolgot kíván: tudniillik, hogy féllyük őtet és az ő irgalmasságában bízunk; mely két dologban áll a tekéletes igasság és az Istennel való barátság: mivelhogy a félelem a reménség nélkül szolgálhoz illik és a szeretetben nem találta; a bizodalom pedig a félelem nélkül vakmerő bátorság: de a félelem a bizodalommal együtt, az igaz szeretetet megmutattya; mellyel az Istent úgy szerettük, mint atyánkat, mint barátunkat, mint jegyesünket. Mert a kiben ez a szeretet találta, fél is, hogy szeretőjét meg ne büntse, ellene vétvén; és bátorságosan bízik, hogy szeretőjének irgalmasságában meg nem fogyatkozik, sem a gonosznak eltávoztatásában, sem a jónak megadásában, mind a testhez s mind a lélekhez képest.

Ez a mi Istenünknek reánk való nagy gondviselése olly bizonyos, hogy hamarébb megszűkölködnek e világi gazdag emberek, hogysen az Istenben bízó hívek; a mint Dávid mongya: *A gazdagok szűkölködtek és cheztek, az Úr keresői pedig semmi jóban meg nem fogyatkoznak.*¹⁾ Mintha azt mondaná: A kik gazdagok voltak, szűkölködni kezdettek és éhezni; mert a gazdagság állhatatlan, álnok, hamar egytől máshoz szokik: de a kik az Urat félik, azaz, a kik nem a gazdagságban, hanem az Istenben vetik reménségöket, ha szintén szegények lesznek is, semmi jóban meg nem fogyatkoznak, mindenök elég lévén. Holott azt vedd eszedbe, hogy a gazdagokért, a zsidó bötűben oroszlányokat olvasunk, kikhez hasonlók a világi gazdagok: mert, hogy hasokat tölthessék, úgy bánnak a szegényekkel, mint az oroszlányok az erőtlen állatokkal. Azt is jelenti Dávid, hogy e világi gazdagok, ha szintén torkig ülnek is a gazdagságban, szűkölködnek és éheznek; mert, meg nem elégedvén azokkal a miek vagyon, mindenkor többet kívánnak: de a kik az Urat keresik, mivelhogy véghetetlen jót keresnek, melly nagyobb az ő kívánságoknál, — minthogy *nagyobb az Isten a mi szívünknel,*²⁾ — semmi jóban meg nem fogyatkoznak, mert ahoz ragaszkodnak, a kiben minden jó vagyon; a mint Sz. Ferenc szokta mondani: Én Istenem és mindenem, azaz az Isten enyím és mindenek, mellyek ő benne vannak.

Hally szép példát erről: az Isten azt parancholta Ilyésnek: *Távozzál el innét, és menny napkelet felé, és rejtjezzél el a Kárit patakában, melly a Jordán ellenében vagyon, és ott a patakból igyál: és a hollóknak megparancholtam, hogy ott táplállyanak téged.*³⁾ Choda dolog ez! mert az angyalok, mindenben és min-

¹⁾ Ps. 33, 11. ²⁾ I. Joann. 3, 20. ³⁾ III. Reg. 17, 3. 4.

denkor készek lévén az Isten parancholattyát bétellyesíteni: azok által nem jobban táplálhatta volna-e Illyést, hogysem a hollók által, kik természet szerint ¹⁾ zabállók? és nem hogy másnak eledelet hordanának, de egyebektől is elvonnyák? Úgy nagyon: de mindazáltal a hollók is engedtek az Istennek, kenyeret és húst hordván Illyésnek estvo és reggel. Hová lehetne jobb sáfárod, mint a ki pénz nélkül hússal és kenyérral táplálna? Azzal azért azt jelentette az Isten, hogy az ő híveinek a gazdagokkal is szolgált; és azokkal is tápláltattya, a kiknek szokások, hogy egyebeknek is kivonnyák szájokból az eledelet. Ne essék azért Dániel kétségbe az oroslányok vermében is: mert olly gongya nagyon Istennek reája, hogy még az aratóknak készítettett ebédet is néki küldi; chodálatosképpen az anygallal Habakukot hajánál fogva Judeából Babyloniába viteti, hogy Dánielnek ebéde légyen.²⁾ Ne féllyen Illyés; nem csak a hollók, hanem az anygálok is fogják táplálni, sőt a szegény özvegy is. Ne féllyenek az Israel fiai a pusztában; gyönyörűséges mannával, mennyei és anygali kenyérral táplállya őket az Isten, ki a pogányok tartományit is nékik adgya.

Ha azt mondod, hogy nem mindenkor chelekeszik az Isten illyen chodákat: hanem gyakorta éheztetti is az ő híveit, és sok háboruságot s halált is szenvedtet vélek; mint az ó-testamentomban a Makabæusokkal, az új-testamentomban pedig az apostolokkal és számtalan mártyrokkal chelekedett. Én azt felelem, hogy azok is minden háboruságtól megmenekedtek: mert a halálnak rövid és bizonyos után ³⁾ hamar az örök boldogságba jutottak, melyben semmi fogyatkozások nem lehet, semmit többé nem szenvedhetnek: és őket is meghallgatta az Isten, jobbat adván nékik a testi szabadulásnál; tudniillik a békeségestűrést, és azáltal az örök életet, sőt gyakorta a szenvedésben is, a kínok között, olly lelki vigasztalást adott nékik, hogy az iszonyú kínokat semmi világi gyönyörűségen el nem cherélték volna; mint az apostolok, *örülvén mentek el a gyülekezet elől, mivelhogy méltók löttek a Jésus nevéért gyalázatot szenvedni*: ⁴⁾ és sok mártyrok, a tűz között lévén, úgy érzették és viselték magokat, mintha rózsák között löttek volna.

II. RÉSZE.

Ebből az Istennek reánk való gondviseléséből nékünk is meg kellene tanulnunk, hogy kegyes szemmel tekintenénk a szegényekre, és azoknak nyomorúsága irgalmasságra indítana bennünket. A fő és gazdag embereknek olyanoknak kellene lenniük az

¹⁾ T. i.: természetök szerint.

²⁾ Dan. 14, 35, 36.

³⁾ T. i.: útján.

⁴⁾ Act. 5, 41.

országban vagy városban, mint a szemnek a testben; mindenféle kellene vigyázniok, hogy a hol szegényeket látnának, azokat megsegítenék. Igen haragszik az Isten a fősvény és irgalmatlan gazdagokra, és azért parancholta, hogy az ammonita és moabita tized *iz útán is bé ne mennyenek az Úrnak gyülekezetibe, mind örökké:* ¹⁾ mert nem akartak az Israel fiainak elejökbe menni kenyérrrel és vízzel, az úton, midőn Egyiptusból kijöttek; és mivelhogy megfogadták ellenök Bálámot: mennyivel inkább kirekednek az Isten országából, kik nemcsak nem viszik a szegények eleibe a kenyeret, hanem ajtójokat is bezárják előttök, vagy az ebeket huszogatják reájok, hogy elkeressék? Nékem úgy tetszik, hogy a Kristus az ő szegényiben fel s alá jár a város útzaín, és azt mongya: *Hol vegyünk kenyeret, hogy egyenek ezek?* ²⁾ Mit felelnek a világ fiai? Sok chelédet tartunk; állapotunk szerént kell magunkat ruháznunk és asztalunkat tartanunk; fiaink, leányink naponként szerenchét várnak, azoknak kell gyűjtenünk; nich mit adnunk a szegényeknek. Másfelől az ördög is elmégyen azon útzákon, és azt mongya: Hol vegyünk pénzt a heábavaló lovak tartására, a cifra köntösre, vendégeskedésre, kártyára, kozkára, egyéb számtalan hiúságra? Mit felelnek a világ fiai? Ezeknek meg kell lenni, vagy inde vagy unde; a lábák fenekén való zsákokat üresíttük ki: ha azokban nichen, a szegénységre vessünk valami új adót; vessük zálagba az egyik falut; uzsorára kérjünk költsön a zsidóktól: és így, a mire nem kellene, találunk; a mire kellene, szerént nem tehetjük. Efféléknek szintén olly bolondság fogta el elméjüket, mint régen a zsidóknak: kiktől midőn Áron aranyat kért volna a borjüöntésre, legottan megfosztották feleségeket és gyermekeket a drága arany fülfüggőknek ékességétől, és Áronhoz vitték, hogy borjút öntene azokból; melly nagy veszedelmökre következött. Ezek is, hogy az ördögnek kedveskedgyenek, készek mindeneket elkölteni: de az Istennek szegényire nem is méltóztatnak tekinteni, mint mikor a próféta, azt mondotta az Úr nevével a zsidóknak, hogy megépítenék az Úr házát, azt felelték: *Nem jött még el ideje az Úr háza építésének.* ³⁾

Hasonlók ezek a bolond és istentelen Nábálhoz is: kihez elküldvén Dávid tíz szolgálót, hogy békeséggel köszöntvén őtet, valami eleséget kérnének tőle; nagy keményen azt felelte: *Kichoda a Dávid? és Kichoda az Isai fia? Ma sokasodtak meg a szolgálók,* ⁴⁾ *kik elszöktek az uroktól. Elvegyem-e azért kenyerimet, és vizeimet, és a barmok húsát, mellyeket nyírómnek* ⁵⁾ *öltem, és a*

¹⁾ Deut. 23, 3.

²⁾ Joann. 6, 5.

³⁾ Agg. 1, 2.

⁴⁾ A Vulg.-ban: Hodie increverunt servi. Károlyi: Sok szolgálók vagynak most.

⁵⁾ Károlyi ama helyen ugyanavval a szóval él.

*férfiaknak adgyam-e, kiket nem tudom hord valók?*¹⁾ Ilyen módon beszélnek a világ gazdagi: Nem ismérem a Kristust; nem tudom, ki legyen a szegény, hogy kenyeret adgyak néki. Tahát kinek tartod?²⁾ A nyíróimnek, ugymond. De kichodák a nyírók? A chéléchapók, kik nyírten-nyírnek és chaknem a bőrödöt is levon-szák, a hazsartos túrsok, heábvavaló vendégek és egyéb effélék, kik minden gazdagságot megemésztnek és az Isten szegényit elfelejtetik. De lássák, hogy a Nábál vétkét és természetét követvén, úgy ne járjanak mint ő, kit *tíz nap múlta megrvert az Úr, és meghölt.*³⁾ Melly tíz nap is nagy gyötrelmére volt: mert, hallván a feleségétől, minémű szándékban volt felöle Dávid, *elhölt a szíre belől, és olyanná lött mint a kő;*⁴⁾ és azt írja Rabbi Salomon, hogy azért nyavalygott tíz nap, hogy Dávidnak tíz szolgáit illette bosszúbeszéddel. Ámos próféta is keményen feddi és fenyegeti Israelnek tíz nemzetiségit, mondván: *Jaj a kik gazdagok rattok Sionban, és bíztok a Samaria hegyében, fejedelmek, a népek fejei, frissen menvén az Israel házába . . . Kik el rattok választva a gonosz napra. Vallyon miért? utánna veti: Kik megészitek a báránt a nyájból, és a borjút a chorda közzül; kik énekelték a zsoltár szava mellett; . . . kik a bort chészékből itták, és jeles jó kenettel kenetettek; és semmit nem szánakodtak a Jósef romlásán;*⁵⁾ azaz semmi irgalmasságot nem mutatnak szűkölködő attyokfiához. Féllyenek attól a jajtól a gazdagok: mert bizony *irgalmasság nélkül való ítélete leszen annak, a ki irgalmasságot nem chelekedett.*⁶⁾ Holott azt vedd eszedbe, hogy a Kristus törvényében, melly a szeretetnek és kegyelemnek törvénye, inkább kívántatik a kegyesség, irgalmasság és szeretet: és azokáért, a kik azt nem követik, keményebb büntetésök leszen. Sz. Gergely pápa, magyarázván a frissen lakozó gazdagnak históriáját, ki a szegény Lázáron nem könyörült, így ír: Némellyek azt ítélik, hogy az ó-testamentomi parancholatok keménybek hogysen az új-testamentomiak; de azok magokgondolatlanul meghalatkoznak: mert az ó-testamentomban nem a fővsétség vagy szoros marokkal való sáfárkodás büntettetett meg, hanem a lopás és tolvajlás: abban, a ki hamissan valamit elvött, négyannyit kellett érette adni, és az volt büntetése; de itten a gazdag embert nem azért feddik és büntetik, hogy a másét elvonta, hanem hogy a magáét nem osztogatta. Ez volt a mi ezt a pokolba vitte, hogy az ő szerenchéjében félelmes nem volt: mert az elvött

1) I. Reg. 25, 10. 11.

2) T. i.: a kenyeret, a jószágot, a vagyont.

3) Vers. 38.

4) A Vulg.-ban: Emortuum est cor ejus intrinsecus, et factus est

sicut lapis. I. Reg. 25, 37. Károlyi: Elhala az ő szíve ő benne, és ő lön mint egy kőbálvány.

5) Amos, 6, 1. 3—6.

6) Jac. 2, 13.

jókat a kevélységre fordította; mert a könyörületességet nem tudta; mert a bűneit felváltani nem akarta, noha bővelkedött annak árrával.

III. RÉSZÉ.

Mondaná valaki: Ha az enyímet kiadogatom alamizsnában, magam megfogyatkozván, mástól kérjek-e vagy várjak? nem jobb-e, ha a magaméval élek? Felelet. Ezt mondhatná talám a pogány, ki az Istennek ígéretit nem tudgya: de a keresztyén ember, a ki hiszen az Isten szavának, nem látom mint mondhasza. Nem Urunk mondotta-e: *Adgyatok, és adatik néktek?*¹⁾ Nem a Szentlélek mondotta-e Salomon által: *Tisztellyed az Urat a te marhádból, és minden gyümölchidnek zsegeiből adgy néki, (tudniillik a szegényekben) és megtöltetnek a chüveid eleséggel, és a sajtóad borral bővelködnek?*²⁾ Melly mondással azt jelenti Salomon, hogy a ki a szegénnek ad, az Urat tiszteli; és méltán, mivel-hogy Urunk úgy tartya a mit a szegénnek adunk, mintha néki adnók, mondván: *Valamit egynek az én legkissebbik atyámfiai között chelekedtetek, nekem chelekedtetek.*³⁾ Azért mongya Salomon, hogy ne valami lopott marhát, vagy elvetett rongyot adgyunk az Istennek tisztességére a szegényekben, hanem igaz marhánkól, és annak is a javából (mint a zsegek lévelnek) és azt nem szükön. Mert a ki alamizsnában alávalót, vagy szükön ad: vagy azt jelenti, hogy nem az Istennek adgya; vagy, ha azt ítéli hogy az Istennek adgya, nagy bosszúsággal illeti, hogy ollyat ad néki, mellyet világi fejedelmének általlana adni; vagy, ha adná, nem venné tőle jó néven; a mint az Isten Malakiásnál mongya. Azokáért mongya Sz. Agoston, hogy az alamizsnát olly bőven kell osztogatni, mintha nem a szegény köldússal vólna ügyünk, hanem hatalmas fejedelemmel: kinek nem elég akárminémű ajándék, hanem olly, hogy kedve szerént légyen, azaz nagy, gazdag, böchülletes; és a ki illyen módon ad alamizsnát, az Istenre tekintvén a szegényben, kétség nélkül tiszteli az Urat.

Sőt más módon is tiszteli az Urat, a ki a szegénnek alamizsnát ad: mert az Isten *gazdag az irgalmasságban:*⁴⁾ és, a mint Aranyszájú Sz. János magyarázza, nemcsak az ő irgalmasságában, hanem a miénkben is; azaz a mi alamizsnánkban. Úgy vagyon: mert akkor mongyuk a fejedelmet gazdagnak, midőn nemcsak a fő udvari népeknek vagyon jó fizetésök és tisztességes asztalok; hanem az alatsomb rendűeknek is, drabantoknak, lovászoknak, peszéréknek jól vagyon dolgok, ételből, ruházatból és egyéb szük-

¹⁾ Luc. 6, 38.

²⁾ Prov. 3, 9. 10.

³⁾ Matt. 25, 40.

⁴⁾ Ephes. 2, 4.

séges dolgokból. Így az Isten is az ő irgalmasságának gazdagságát nem akkor mutatta meg főképpen, midőn e világi udvarában a fő-emberek és fejedelmek bővelkődnek minden kívánta jókkal; hanem, mikor az ő legkisebb szolgálóinak is, a szegényeknek tisztességes táplálások vagyon. Innét vagyon, hogy Urunk az Istennek gazdag tárházát meg akarván velünk ismertetni — melyből naponként eleséget ad nemcsak az embereknek, hanem az oktanállatoknak is — nem emlekezett az oroszlányokról, sasokról, grifmadarokról, hanem alávaló vagy apró madarokról, mondván: *Gondollyátok meg a hollókat, mert nem vetnek, se nem aratnak; kiknek nincs pinczéjek, se chürök; és az Isten eltáplállya azokat.*¹⁾ És: *Nemde nem öt verebet vérsenek-e két fillýeren, és egy azok közül nincs elfelejtve az Isten előtt?*²⁾ Azokáért, minthogy az Isten azt rendelte, hogy a szegényeket a gazdagok által táplállya, méltán mondhattuk, hogy az Isten az ő gazdagságának dichóságát a gazdagok irgalmasságában helyeztette: és úgy, nemcsak a maga irgalmasságában gazdag, hanem a miénkben is.

Vedd eszedbe itten az Istennek nagy kegyességét a gazdagokhoz: kik, mivelhogy a sok akadályok miatt nehezen üdvözülhetnek, a mint Urunk jelentette, módot mutatott nekik, hogy minden akadályokon általmehessenek; némelly szegényeket rendelvén e világon, kiknek táplálásokat a gazdagokra hadta: kik ha tisztökben el nem járnak, az Istent gyalázzák és bosszúsággal illetik. Mert valamikor a gazdag meg nem segéti a szegéti és az éhhel meghal: a mi gyarlóságunk miatt neminémüképpen ok adatik, hogy ne úgy gondolkodjunk az Isten gondviseléséről, a mint kívántatnék; azt ítélvén, hogy arra a szegényre Isten gondot nem viselt; holott nem az Istenben, hanem az irgalmatlan emberben vólt a fogyatkozás. De az Isten ezt a terhet felvállalta, hogy a gazdagokat veszedelemben ne hadná: kik, ha az irgalmasság által nem üdvözülnek, nehezen találják fel az útát mennyországra. És ez egyik oka, hogy az Isten magának tulajdonította, a mit a szegénnek adunk; mert a ki énérettem adósságomat megfizeti, azt mondhatom, hogy azt a pénzt nékem adta: így, az Istennek ajándékozzuk, a mit ő képeben a szegénnek adunk; kire való gondviselés az Istené; ki, mint teremtő, teremtettállatinak gondviselését magára vőtte; és arra kötelezte magát jó akarattából és szeretetiből. Ugyan ez az oka, hogy a ki alamizsnát ad, el nem veszti jutalmát: mert, a mint Salomon mongya, *az Úrnak ad költsön, a ki a szegényen könyörül.*³⁾ Lehetetlen dolog pedig, hogy az Isten adóssá maradjon; sőt hogy uzsorával is meg ne térítse, a mit néki költsön adunk.

Ezt ha meggondolják a gazdagok, nem mentenék magokat

¹⁾ Luc. 12, 24.

²⁾ Vers. 6.

³⁾ Prov. 19, 17.

azzal, hogy sok gyermekök vagy chelédök legyenek: hanem inkább azért lennének adakozók, hogy az Istentől áldomást nyerének, Dávidnak ama mondása szerént: ¹⁾ *Ifiú voltam, és megcélhedtem: és nem láttam, hogy az igaz elhagyatott volna, sem hogy az ő magva kenyeret keresett volna.* ²⁾ *Napestig könyörül, és költsön ad; és az ő magva áldásban léssen; azaz nemcsak meg nem fogyatkozott, de maradékinak is gazdagságot hagyott; mert, a mint Sz. Cypriánus mongya, az Istent hadta fainak tútorúl és gondviselőül. Erről igen szép példát ír Sophrónius, jerusalemi patriarcha, egy konstantinápolyi ember felől: ki ő maga beszéllette, hogy az atya igen gazdag ember volt és sok alamizsnát osztogatott. Ez egykor magához híván a fiát, minden kincheit megmutatta néki, mondván: Fiam, mit választasz inkább? ezt-e a pénzt, vagy hogy az Istent hagyjam tútorodnak? Kinek a fia azt felelte, hogy inkább választja az Istennek tútorságát; és okát adta: Mert, úgymond, ezek a gazdagságok mind elmúlnak; ma vannak, és hólnap nem léssen: de a Kristus örökké megmarad. Hallván azt az atya, annál inkább mindenét a szegényeknek osztogatta, úgy hogy halála után igen keveset hagyott a fiának. Azonban megszegényedvén az ifiú, erős bizodalommal bízott a Kristusnak, mint tútorának, gondviselésében. Azon városban volt egy gazdag fő ember, tékélletes istenfélő felesége lévén, és egyetlen egy leánya, a kire nézett minden gazdagsága; kinek monda a felesége: Imé ez egy leányunk vagyok, és az Isten sok gazdagsággal szeretett bennünket: ha a leánzót valami gazdag, de feslett erkölchű ifiúnak adgyuk, gonoszúl fogja tartani: azokáért keressünk valami alázatos és istenfélő férjet néki, ki Isten szerént szeresse és táplálja. Kinek felele az ember: Jól szóllasz, menny a templomba és, aitatason imádkozván, maradj ott: és valaki elsőben a templomba mégyen, azt rendelte Isten a mi leányunk férjének. Elmenvén az asszony, úgy chelekedett; és legelsőben az az ifiú találkozott a templomba menni, kit az atya a Kristus tútorságában hagyott. Kihez egy szolgát küldte az asszony, és magához hívatván, megkérde, ki és honnét való volna? És megértvén ki volna, halát ada az Istennek és monda néki: Imé a te gondviselőd, házastársot és nagy gazdagságot parancholt néked, hogy isteni félelemmel élly mind a kettővel: és néki adá leányát minden gazdagságával. Látván az ifiú, hogy az atya jó tútornak hadta, halát ada az Istennek, és, tellyes életében az atya nyomdokát követvén, sok alamizsnát osztogatott.*

Ne vélyék azért e világ fiai, hogy a mit a szegényektől megvonsznak, azt magoknak vagy gyermeköknek megmarasztják;

¹⁾ Ps. 36, 25. 26.

²⁾ Ez utóbbi kifejezésre nézve v. ö. a 130. lapnak 6. jegyz.

tellyességgel különben vagyon a dolog : mert azt mind elvesztik, és csak azt marasztályik meg magoknak és gyermeköknek, a mit kiadnak a szegényeknek : mint az apostolok, ha az öt árpakenyert megtartották volna, tizenkét kosár morzsalékot nem szedtek volna. Innét mongya Salomon : *A melly lélek áld, megházik ; és a ki részegít, ő is megrészegítettik ;*¹⁾ azaz a ki sokat ád alamizsnában, sokat véssen helyében. Az adakozás, úgymond Clemens Alexandrinus, a kegyességnek jó kútfeje ; és midőn a szomjúhozóknak italt ad, ismég megtelik és bővelkődik : mint a melly emlőt szopnak vagy fejnek, abban bővségesb téj származik. Azt írja SURIUS SZ. Germánusról antisiodórumi püspökről, hogy az úton a szegények alamizsnát kérték tőle : ki megkérdvén a diaconusát, mennyi költsége volna ? és megértvén, hogy csak három arany : megparancsolá, hogy mind a koldúsoknak adgya. Kinek monda a diaconus : Mi tehát mivel élünk ? Felele a püspök : Lészen Istennek gondgya, hogy szolgálait eltáplállya ; te add a szegényeknek a mi nálad vagyon. De a diaconus, mint jó gondviselő és okos sáfár,²⁾ csak két aranyat ada a szegényeknek, megtartván a harmadikat. Azonban egnéhány lovas szágúldva utánnok sieté, és, egy Lepórius nevű fő embertől, kétszáz forintot vűu a püspöknek ; ki a diaconushoz fordúlván, monda néki : Vedd el a mit adnak, és tud meg, hogy a szegényeket meghaltad : mert ha, a mint parancsoltam, mind a három aranyat nékik adtad volna, a mi fizető mesterünk ma háromszáz forintot adott volna azokért. Sok efféle példákat találunk a szentek históriáiban.

Szép mondását olvasom Salomonnak : *Némellyek az ő tulajdonokat oszttyák el, és gazdagbakká lesznek ; némellyek elragadgyái a másét is, és mindenkor szűkölködében vannak.*³⁾ Azt akarja pedig Salomon jelenteni, hogy nagy külömbség vagyon az irgalmasok és a fősvények között. Az irgalmasok a magok pénzét a szegényeknek osztogattyák, és naponként gazdagúlnak : a fősvények pedig a másét is elvészik, és mégis szűkölködnek. A Hetvenkét Magyarázók e mondást szépen fordították : *Vannak, a kik a magokét magygyanánt elvetik, és megtöbbitik ; mint a szántóemberek tudniillik kik többet szoktak bévenni, hogysen elvetni. Innét mongya Arany száju Sz. János : Ha a szántóemberek tárházokat megüre sítik és búzájokat a földbe vetik nagy vígasággal, remélvén, hogy több gyümölcsöt szednek be ; és noha tudgyák, hogy az ég háború, a földnek soványsága és sok egyéb történetek meghallyá néha reménységöket, úgymint a sásákknak seregi és a ragya mindazáltal mindent megmiveltet vélek a reménység : sokkal inkább nekünk ki kell azt adnunk, a minek különben semm*

1) Prov. 11, 25.

2) T. i. : a világ ítélete szerint.

3) Prov. 11, 2

hasznát nem vehettyük; mert ha a szegényeknek adgyuk, mind ezen, s mind a más világon jutalmát vesszük.

Hasonló azért az alamizsnálkodás némelly gyümölcsfákhoz, melyek kétféle gyümölcsöt teremnek, előveéért (e világi marhának meg többítését) és utólaérőt (az örökké megmaradandó boldogságot). És így hasonlított Nicétas az irgalmas embert a fügefához: mert nemcsak későnértő gyümölcsöt ad az irgalmas ember; azaz nemcsak halálakor hágy sok alamizsnát a szegényeknek, midőn egyebet sem tehet benne, azért hogy a halál mindenektől megfosztya: hanem élteben is, úgy mint előlértő gyümölcsöt. És azt mongya, hogy Urünk azért átkozta meg a fügefát, a melyen gyümölcsöt nem talált: mert noha, a mint Sz. Márk mongya, nem volt ideje a fügeknek, tudniillik az utólértő fügeknek: de az előlértő fügeknek ideje volt; és azt akarta jelenteni Urünk, a mint Nicétas mongya, hogy ő nemcsak azokra haragszik, kik halálok óráján semmit a szegényeknek nem hagynak, hanem azokra is, kik életben elmúlattya az alamizsnálkodást. De a mint Nicétas az alamizsnálkodó embert hasonlított a fügefához, azonképpen mi ömagát is az alamizsnát, vagy irgalmasságot, ahoz hasonlíthatyuk; mivelhogy nem egy, hanem két gyümölcsöt terem: tudniillik előlértő gyümölcsöt e világi jutalmat, utólértő gyümölcsöt pedig az örök boldogságot; a mint hasonló dologban mondotta Urünk: *Senki nemh, a ki elhadta házát, vagy atyafiait, vagy némyeit, vagy atyát, vagy anyját, vagy fiait, vagy mezeit énérttem és az evangéliomért, a ki száz anyját ne regyen, most ez időben házakat, és atyafiakat, és néneket, és anyákat, és fiaikat, és mezőket, háborúságokkal, és a követhözendő világon az örök életet.*¹⁾ Mindezekből kitészik az irgalmasságnak haszna: és hogy senki az Isten gondviselése felől nem kételkedhetik; csak hogy őbenne bízzék és őtet kövesse a máj sokasággal, sőt jobban a máj sokaságnál, melyben Urünk látott valami fogyatkozást, és azért mondotta: *Bizony, bizony mondom néktek, kerestök engem, nem hogy a jeleket láttátok, hanem hogy öttetek a kenyerekben, és megelégedtetek.*²⁾ És utánna vetette: *Munkálkodgyatok nem az eledélért, melly elvész, hanem a melly megmarad az örök életre.*³⁾

Adgya Isten, hogy most is ne légyen helye e dorgálásnak, és ne találtassanak, kik a Kristust nem egyéért keresik, hanem a kenyérért és a kevés halakért: azaz hogy ne légyenek, a kik az egyházi méltóságot nem azért keresik, hogy az Istennek dicsőségéért és a lelkek üdvösségéért munkálkodgyanak, hanem hogy

¹⁾ Marc. 10, 29. 30.

²⁾ A Vulg.-ban: «... sed quia manducastis ex panibus et saturati estis.» Károlyi: Hanem hogy

öttetek ama kenyerekben, és megtelt vala hasatok.

³⁾ Joann. 6, 26. 27.

kenyeret és halat kaphassanak; azaz nem a tisztért, hogy abban eljárjanak, hanem a jövedelemért. Nem követnék ezek az apostolok nyomdokit: kik, látván, hogy hivatalyokban, az imádkozásban és prédikálásban, akadékoszt szerez a külső dolgokra való gondviselés, (minthogy az első keresztyének, a miek volt, az apostolok lábaihoz vitték, és ők osztogatták el, a mint kinek-kinek szüksége kívánta) másképpen gondolkodtak a dologról, és azt a gondot magokról lerázták, mondván: *Nem méltó néküink elhadnunk az Isten ígését, és az asztalokhoz szolgálnunk. Válaszszatok azért, atyámfiai, közületek hét jó hírű-nevű férfiakat, Szentlélekkel és bölcheséggel tellyeseket, kiket erre a dologra rendellyünk. Mi pedig az imádságban és az ígének szolgálattában lészünk foglalatosok:*¹⁾ sőt tellyeséggel különbet mondanának, ha nem szájjal és nyelvökkel, de szívökkel és chélekedetökkel; tudniillik: Nem jó, ha mi az Isten ígésének prédikálásában annyira lészünk foglalatosok, hogy a jövedelemről való gondviselést félbenhadgyuk: helyheztesünk egy káplánt, vagy állassunk egy prebendárt a templomba, ki helyettünk elvégezze a prédikállást és a szolozsmát: annak rendellyünk valami fizetést, vagy adgyunk egy sedecimát néki: és ígérjük meg, hogy, ha valami beneficium várálni fog, el nem feledkezünk róla: az mindeneket elvégezhet, keresztelhet, gyóntathat, avathat és temethet: mi pedig a pénzgyűjtésben és beneficiumok többítésében legyünk foglalatosok. Adgya Isten, mondám, hogy most effőlék ne légyenek: mert bizonyos dolog, hogy az eretnek-ség ilyen egyházi emberek miatt áradott el a szomszéd országokban és a miénkben is. Ninchen útálatosb dolog, a mint Sz. Bernárd írja, mint mikor a püspök a gazdagságnak gyűjtésére figyelmezt; mindenekre vígyáz; mindenektől számot vészen; minden kárért feddődik; és a lelkeknek veszedelmét nem sirattya; és, mintha nem ő tisztí vólna,²⁾ meg sem gondollya. És a pogány Putifár példáját hozza elő, ki minden marháját úgy kezébe bírta Jósefnek, hogy ő maga nem is tudta mi légyen házánál, hanem csak a kenyeret a mellyot megevett. Sz. Agostonról azt írja Possidius, hogy soha se külchot, se gyűrőt, avagy pechétet kezébe nem vött, hanem minden gondviselést a szolgákra bizott: és mentől inkább meghitte őket, annál hívebbeknek találta.

Tudom, hogy ez ellen azt mondhatná valaki, hogy nehéz most hív szolgát találni. De én viszontag azt mondhatom, hogy nemcsak most, hanem mindenkor találtattak gonosz szolgák: de azért a jó püspökök nem átották magokat a világi gondviselésbe, és, a mint Sz. Bernárd mongya, noha Urünk tudta Júdásnak hamiságát és lopását: mindazáltal nem vötte magához az erszényt,

¹⁾ Act. 6, 2—4.

²⁾ T. i.: mintha nem az ő tiszte v. hivatala v. kötelessége volna.

hanem nála hadta. És sok példákkal megbizonyodott, hogy azok az egyházi emberek, kik nem fölöttébb szorgalmatoskodtak a pénzgyűjtésben, könnyen hív szolgálakat találtak; és azokat magok példájával arra oktatták, hogy a világi elmúlандó kinchen ne kapjanak: a kik pedig, hivatalyokról elfeledkezvén, minden igyekezeteket arra fordították, hogy gazdagságot gyűjtsenek, ritkán találtak hív szolgálakra; mert látván a szolgálak uroknak példáját, örömet azt követték; és magokkal elhitették, hogy, ha az egyházi emberek hivatalyok ellen is gyűjtik a pénzt, önék sem kell magokról elfeledkezni; és úgy, meglópták urokat.

Efféle példákat könnyű volna írásban foglalni; de én nem a személyeket akarom gyalázni, hanem a vétkeket kigyomlálni; és minden egyházi embereket arra inteni, a mit Urünk mindeneknek mondott (de főképpen az egyházi embereket illeti, tisztök és hivatalyok szerint): *Keressétek először az Isten országát és az ő igazságát; és mind hozzá adatnak néktek ezek.*¹⁾ Mert ha külömbet chelekesznek, és Urünk rendit visszafordítták, először keresvén a magok hasznát és alkalmatosságát, azután pedig az Isten országát és a lelkek üdvösségét: hasonlók lesznek a balgatag gyermekekhez, kik a diónak héját szorgalmatosan felszedik, a bélit pedig elhadgyák; noha a dió héjával csak kezöket mochkollyák, a bélivel pedig magokat táplálhatnak. Sőt azt is meggondolják,²⁾ hogy, ha ők, az Istenét félbe hagyván, a magokét fölöttébb keresik, az Isten tellyességgel elveszi tőlök a jövedelmet, melyet a régi jámborok a tisztért és szolgálátért rendeltek az egyházi embereknek: *Beneficium datur propter officium: quare, si non praestatur officium, tollatur beneficium.*³⁾

Mondaná valaki: Ebben semmi részem ninc; lássa a ki bűnös. Én örömet elhiszem; és bizonyosan tudom, hogy sok istenfélő egyházi emberek vannak, kik efféle hajóban nem esznek: és szívem szerint kívánom az Istentől, hogy minnyájan megfeleljenek tisztöknek. Azokáért, hogy senki meg ne chalatkozzék, im én egy próbakövet mutatok: azon ha általmennek, jól vagyon dolgok, járjanak békével. Történik, hogy valami egyházi tiszt, püspökség, prépostság, apátúrság vákál, melynek jobb jövedelmét mongyák, hogysen a tiednek vagyon: kívánod azt, és kéred a kitől illik. De miért? Hogy reméled, hogy abban több lelkeket nyerhetsz, Istenednek jobban szolgálhatsz, a szegényeket inkább segítheted. Jól vagyon: bátorságon törekedhetel; mert először

¹⁾ Matt. 6, 33.

²⁾ T. i.: gondolják meg az egyházi embereket azt is.

³⁾ E «regula juris»-t az előtte való szavakban, szabadon, lefor-

dítja; szóról szóra így van: A jövedelem (Káldi e szóval fordítja a «beneficium»-ot) a tisztért adatik: azért, ha nem teljesítettik a tiszt, vétessék el a jövedelem.

az Isten országát és igazságát keresed: és, minthogy *a munkás méltó az ő béreire,*¹⁾ és *a jól forgolózó egyházi szolgálók kettős tisztelgetet érdemlenek,*²⁾ szolgálatodnak jutalmát is keresheted. De, kitől Isten óltalmazzon, ha azért vágyódsz utána, hogy több jövedelme legyen és kevesebb munkát kíván, és következendőképpen frissebben lakhatol, több szolgálót tarthatsz, atyádfiait inkább segítheted, nagyobb szabadságban élhetsz, nem tartom szerencsédet: hanem azt mondom Sz. Pállal:³⁾ *Ne érts fenn, hanem féllj.*⁴⁾ Urunk nem féltetett akárminémű tisztától is vagy méltóságtól, és minden dichőséget megérdemlett: de mindazáltal *midőn eszébe vötte volna, hogy eljőnének, hogy megragadnák őtet, és királyná tennék őtet, ismét a hegyre futta maga egyedül:*⁵⁾ példát adván minden lekipásztoroknak, hogy a méltóságos tiszteket ne csak ne kergessék, hanem ugyan fussanak előttök; és a hegyre fussanak, a hol alkalmatosban elmélkedhessenek a mennyei dolgokról; nyugodalmasban könyöröghessenek mind magokért, s mind a juhokért: és úgy, azokkal együtt, munkájoknak jutalmát vehessék, az örök boldogságot; melyet engedgyen minnyájunknak a kegyes Isten, az ő szent Fiáért. Amen.

1) Luc. 10, 7.

2) I. Tim. 5, 17.

3) Rom. 11, 20.

4) V. ö. 57. lapnak 2. jegyzetét.

5) Joann. 6, 15.

BŐJT V. VASÁRNAPI HARMADIK BESZÉD.

(Ján. ev. 8, 46—59.)

Amyíra kívánnya az ember a hasznot és nyereséget, hogy gyakorta az Istent is megveti érette; mint a hamis kereskedőkben kitalozszik. Sokan még a testi gyakorlást is és a mulatságot, úgy mint a nyúlászatot és játékokat, a nyereségért űzik; és a hol nyereséget nem reméllenek, azokban semmi gyönyörűséget nem éreznek. Sokan még az elmeélesítő tudományokat is nyereségre fordítják, úgy hogy a kitől nyereséget nem várnak, azzal tudományokat sem közlik. Sokan a lelki dolgokat is, úgymint a prédikálást, misemondást és egyéb efféle szent dolgokat, csak a nyereségért gyakorlyák; úgy hogy azokra mindenkor készek, ha a nyereséget érzik: de a nélkül eszökbe sem jút. Végezetre, sokan azokban is nyereséget keresnek, mellyeket életök veszedelmével gyakorlanak, mint a vitézkedésben, hogy ne szóllyak sok kemény munkáról, szántásról, kapulásról etc., mellyekben a fáradságot a nyereségnek reménsége enyhíti és a haszon a munkát könnyebbíti. Ilyen szorgalmatosok lévén az emberek a testi és elmulandó nyereségnek keresésében, chodálatos dolog, hogy a lelkivel kevesen gondolnak, melly a barátságos és atyafiúi íntésben és dorgálásban találta'ik: mert bizonyos dolog, hogy annak nagy haszna és nyeresége vagyon, és annakfölte nagy böchüllete is és gyönyörűsége; a mint e mostani prédikátióban, Isten segítségével, megmutatom, okot vévén arra a mái evangéliomból: minthogy Urünk, azt mondván: *Ki fedd meg engem közzületek a bünről?*¹⁾ azt jelentette, hogy kész a dorgálást felvenni, ha valami dorgálásra való dolgot találhatnak benne: másfelől, a zsidókat egynehány mondással és felelettel megdorgálván, azt jelentette, hogy felebarátunk vétkét nem kell elhallgatnunk, hanem, módunk lévén benne, megdorgálljuk. Melly dolog igen szükséges, azért hogy *az egész világ gonoszban helyhezettett,*²⁾ és szorgalmatos magyarázatot kíván.

I. Megmutatom az atyafiúi dorgálásnak hasznát, böchülletes cöltét és gyönyörűségét.

¹⁾ Joann. 8, 46.

²⁾ I. Joann. 5, 19.

II. Megjelentem, miért mülattják el azt némellyek.

III. Megmondom, mi okért és mint kellessék azzal élni és azt venni.

I. RÉSZE.

Az atyafiúi intést vagy dorgálást méltán díchérik nemcsak a Szentlélek az írásban és a sz. atyák annak magyarázásában, hanem a pogány bölchek is az ő okoskodásokban.¹⁾ Mert sok jeles hasznai vannak, és nemcsak annak használ, a kit megdorgálnak, hanem a dorgálónak is, sőt egyebeknek is. I. Urúnk nagy hasznát jelenti, mondván: *Ha vétkezik ellened az atyádfia, menny el, és fedd meg ötet teközötted és őmaga között. Ha téged meghallgat, megnyerted az atyádfiát.*²⁾ Ha, úgymond Sz. Ágoston, megfedd téged az, a ki ellen vétkeztél, temagad között és öközötté, és te meghallgatod ötet, megnyert téged. Michoda az, megnyert téged? ha nem, hogy elvész vala, ha meg nem nyert volna: mert ha el nem vész vala, mi módon nyert meg?³⁾ Hasonlóképpen beszéll Sz. Jakab is: *Atyámfiai, ha valaki eltévelyedik közületek az igazságról, és megtéríti valaki ötet: tudni kell, hogy a ki megtéríteti a bűnöst az ő tévelygő útáról, megszabadította annak lelkét a haláltól, és elföldözi a bűnöknek sokaságát.*⁴⁾ Nem ok nélkül mondotta azért Seneca, hogy ember azokkal társolkodgyék, a kik megintik és megdorgállják. II. Haszna a dorgálásnak az, hogy a dorgáló sok jókat nyér azáltal; a mint Salomon jelenti, mondván: *A kik az istentelenekkel azt mongyák: Igaz vagy: megátkozzák azokat a népek, és megütállják azokat a nemzetek. A kik feddik őket, megdíchértetnek; és áldomás jó reájok.*⁵⁾ III. Haszna a dorgálásnak az, hogy, a mint Salomon mongya, *a dögleletes megostoroztatván, a bolond bölchebb lészen.*⁶⁾ Mintha azt mondaná: Ha a dorgálásból az istentelennek semmi haszna nem következik is, mindazáltal attól meg nem kell szűnnünk: mert annak példájából megokosul a ki nem tellyességgel istentelen, hanem bolond, azaz tudatlan, és a más kárán tanul. Mert, a mint Aranyaszájú Sz. János mongya, mikor senkit meg nem büntetnek, sokan vétkeznek: de ha a vétek megbüntettetik, a jószágos chelekedetet sokan megtanúllják. Azért mongya Sz. Pál is: *A vétkezőket mindenek előtt⁷⁾ fedd meg, hogy egyebeknek is félelmek légyen;*⁸⁾ azaz ne mérészellyenek hasonló vétket chelekedni.

¹⁾ T. i.: okoskodásukban.

²⁾ Matt. 18, 15.

³⁾ «Quid est: lucratus est te? nisi quod perieras, si non lucratur te? Nam si non perieras: quomodo te lucratus est?» De verbis Domini, sermo 16.

⁴⁾ Jac. 5, 19, 20.

⁵⁾ Prov. 24, 24, 25.

⁶⁾ Prov. 19, 25.

⁷⁾ A Vulg.-ban: Coram omnibus.

⁸⁾ I. Tim. 5, 20.

De nemcsak hasznos az atyafiúi dorgálás, hanem böchülletes is : mert megnyervén azzal felebarátunkat, a Kristushoz hasonlók lészünk, és övéle munkálkodunk : ki azért jött e világra, hogy megtisztítana a bűnökből, melynek egyik fő eszköze a dorgálás, és hogy azt *megkeresse és üdvözíttse a mi elveszett volt.*¹⁾ Azokáért, a ki megfeddi a bűnöst, megnyeri őtet ; nemcsak ömagának a bűnösnek, hanem a vitézkedő anyaszentegyháznak is, sőt a győzedelmesnek is, azaz a mennyei boldogságban lévő szenteknek és az angyaloknak, annakfölötte az Istennek is, sőt magának is a dorgálónak : mert megtérvén, baráttya lészen. Sőt a dorgálónak nagy gyönyörűsége is következik a dorgálásból és vigasztalása : mert, látván az ő szeretetinek hasznát és munkájának gyümölcsét, kiváltképpenaló gyönyörűséget érez abban, hogy a mennyei szenteket is örvendezteti ; a mint Urünk jelenti, hogy öröm vagyok az Isten angyali előtt a penitentiátartó bűnösön, ki az atyafiúi dorgálás által tért meg. Innét vagyon, hogy az atyafiúi dorgálás a sz. írásban nem mindennek tulajdoníttatik ; hanem : 1. Az ember igaz baráttyanak ; a mint a Bölch jelenti, mondván : *Fedd meg barátodat.*²⁾ 2. Az igaz embernek ; a mint Dávid mongya : *Az igaz megfedd engem.*³⁾ 3. A lelki embernek ; Sz. Pálnak ama mondása szerént : *Ti, kik lelkiek vattok, az olyan embert oktassátok a széldségnek lelkével.*⁴⁾ 4. Az igaz atyafinak ; a mint Urünk jelenti, mondván : *Ha vétkezik ellened az atyádfia, menny el, és fedd meg őtet.*⁵⁾ Mellyekből nyilván kitetszik, minémű szorgalmatosoknak kell e dologban lennünk, hogy valami fogatkozás benne ne történyék : főképpen, minthogy az ördögnek igen ellene vagyon : és annál inkább igyekezik attól az embereket elfogni, mentől kedvesb az Istennek és üdvösségesb az embernek : és nem kevesen találtatnak, kik e dologtól irtóznak, sok, de heábanvaló okokból indíttatván ; mellyeknek egynehányát meg kell rostálnunk, és a hívek szívéből ki is kell irtanunk.

II. RÉSZE.

Első oka az, hogy sokan azt vélik, hogy nincz arra semmi kötelességünk, és ha megchelekeszszük, jó ; de ha elmúlattyuk, nem vétek. De nem úgy vagyon : mert az atyafiúi dorgálás parancholat, a mint az Urünk mondásából nyilván kitetszik : *Ha vétkezik az atyádfia, . . . fedd meg ;*⁶⁾ és : *Ha meg nem hallgat téged, végy magaddal még egyet, vagy kettőt ;*⁷⁾ és : *Ha meg nem hallgattya azokat, mondd meg az anyaszentegyháznak.*⁸⁾ Melly mondások

¹⁾ Luc. 19, 10.

³⁾ Ps. 140, 5.

⁵⁾ Matt. 18, 15.

⁷⁾ Vers. 16.

²⁾ Eccli. 19, 13.

⁴⁾ Gal. 6, 1.

⁶⁾ Ibid.

⁸⁾ Vers. 17.

mind parancholatot és kötelességet jelentnek. Sz. Basilius is azt tanította, Sz. Lukácsnak mondásából: *Ha vétkezik ellened az atyádfia, dorgáld meg ötet*; ¹⁾ és a Sz. Páléból: *Ne légyetek részesei a setétségnek gyümölcstelen chelekedetiben, hanem inkább megfeddgyétek.* ²⁾ Azont mongya Sz. Ágoston is és Sz. Gergely, a több sz. atyákkal. De a természetszeréntvaló okosság is arra tanít, hogy felebarátunknak mind testében, s mind lelkében használjunk: *mivellhog minden élőállat magához hasonlót szeret: úgy minden ember is az ő felebarátyját*; ³⁾ a mint a Bölch írja. A kit pedig szeretünk, annak használni igyekeztünk, de főképpen az intéssel és dorgálással használhatunk; a mint a pogány Plautus is eszébe vötte, ki imígyen ír: Te, a ki nékem bizonyos barátim között legbizonyosb vagy, ha tudod hogy valamit gonoszúl vagy tudatlanul chelekedtem, és ha meg nem feddesz, magadat tészed feddhetővé. ⁴⁾ Sőt még az okosság nélkül való állatok is, tulajdon chelekedetökkel, erre tanítanak: mert a földet a víz megmossa, nedvesíti gyümölcshözővé tészti: a rút és bűdös vizet a levegőég megorvosollya és tisztította, és, ha neminémüképpen megholt, megeleveníti: a megveszett levegőeget a tűz a világossággal megorvosollya: a tűz vékonybá léssen az egeknek forgása és mozgása által: a chillagok megvilágosították az elementomokat: a chillagokat pedig a nap, ki a világ szemének nevezetik.

Második oka az, hogy sokan azt alították, hogy az atyafiúi dorgálás csak azoktól kívántatik, a kik egyebekre gondot viselnek és azoknak előttökjárói. Ez sem úgy vagon: mert noha főképpen azokat illeti tisztök szerént, mindazáltal közönségesen egyebek is tartoznak azzal. Innét vagon, hogy a sz. írás is azoknak veti szemökre annak elmulatását, a kiknek az tisztök szerént hivatallyok; úgymint a pásztoroknak; kiknek keményen szöll az Isten a profétánál, mondván: *Jaj az Israel pásztorinak, kik ömagokat legeltetik vala ... az erőlent meg nem erősítettétek, és a beteget meg nem gyógyítottátok, a megtöröttet nem kötözgettétek, és az elverttet vissza nem hoztátok, és a mi elveszett vala meg nem kerestétek.* ⁵⁾ Az elverttet akkor vitetik vissza, úgymond Sz. Gergely, midőn valaki vétékbe esvén, az igasságnak állapattyára vitetik a pásztorság tisztinek szorgalmatos gondviseléséből. Azont mongya Sz. Ágoston is. Sz. Bernárd pedig maga felől azt írja: Nékem hallgatnom nem szabad, mert tisztém szerént meg kell a bűnösöket feddenem. Ebből a kötelességből a tisztviselők tartoznak az alatokvalóknak életét és chelekedetét vizsgálni is; mint a pásztor a rühes juhokat kikeresi, hogy a többi közzül kivesse. Jóllehet, a mint Cajetanus mongya, ebben a tisztviselőknek nagy okoson kell

¹⁾ Luc. 17, 3.

²⁾ Eccli. 13, 19.

³⁾ Ezech. 34, 2, 4.

⁴⁾ Eph. 5, 11.

⁵⁾ Trinummus, I. 2.

magokat viselniük; hogy se a fölöttébbvaló gyanóság hirtelenné őket ne tegye és meg ne ítáltassa az alattokvalókkal, se a fölöttébbvaló gondviseletlenség a titkonvaló bűnöket meg ne sokassítsa.

Hogy pedig egyebek is tartoznak az atyafiúi dorgálással, elsőben kiteszik Urúnknak előhozott mondásából; mely közönséges, a mint a sz. írásnak több mondási is. Innét mondotta Sz. Anacletus pápa és mártyr, Gratiánusnál: Mind a papoknak, s mind a több híveknek nagy gongyok legyen azokra a kik elveszendők, hogy az ő dorgálások által a bűnből megtérjenek; vagy, ha meg nem akarnak térni, az anyaszentegyházból kirekesztessenek. Ezt jelenti Sz. Pál az egy testben való tagoknak hasonlatosságával, mellyek egymásért szorgalmatosok; a mint azon Sz. Pál mongya. Azokéért mindeneket illet az a szorgalmatosság. Erről példánk vannak a sz. írásban: mert Urünk, úgy mint fejük és mesterök' az apostoloknak, gyakorta megfeddette őket; mint a Zebedeus fiait, Pétert, minnyájokat. Hasonlóképpen Jób megfeddette a feleségét. A hasonló személyek között példánk Jósafát király, ki Akáb királyt megfeddette. A mi pedig az alatsomb minden való személyeket illeti, példánk Joáb, a Dávid király hadnagya: ki látván, hogy Dávid méltatlan dolgot kíván, intette, hogy ne chelekedgye; noha *a király beszéde hatalmasb volt.*¹⁾ Fogatosb volt a Syriai Námán szolgáinak intése: kik látván, hogy az urok megharagudt Eliséusra, szép szóval intették és atyoknak nevezték: jelentvén, hogy ők, mint jó fiak, atyoknak hasznát kívánnák; és reá bírták, hogy engedgyen a próféta parancholattjának. Abigail asszony is megfeddette az ő férjét Nábált, Judit pedig a város fejedelmét is Betúliában, sőt Oziás papot is. Innét mongya Sz. Gergely: Miképpen hogy díchéretes végezés az, hogy az öregbeknek megadgyuk méltó böchületöket és tiszteletöket: azonképpen az igazság és az istenífelelem azt kívánnya, hogy ha dorgálás nélkül szűkölködnek, azt el ne mulassuk; hogy az egész testet el ne fogja a betegség, ha az a főben meg nem lészen gyógyítva. Oka pedig ennek az, hogy mind azokat tartozunk inteni, időhöz és helyhez képest, a kiket tartozunk szeretni: az előttünkjárókat pedig kiváltképpen tartozunk szeretni, és azok inkább is szűkölködnek az intés nélkül; mert, a mint Sz. Ágoston mongya, nagyobb veszedelemben vannak; többet írthatnak; és kevesben találtnak, a kik őket inteni tudgyák és merjék. Mindazáltal, midőn az előttünkjárónak szükséges az intés, azt alázatosan kell chelekednünk; úgy hogy inkább láttassék kérésnek, hogysen intésnek: *A vén embert, úgymond Sz. Pál, meg ne dorgálljad, hanem kérjed mint atyádat.*²⁾

HARMADIK oka a félelem. Mert sokan attól tartnak, hogy az

¹⁾ I. Par. 21, 4,

²⁾ I. Tim. 5, 1.

atyafíúi dorgálással baráttyokat haragra indítták és ellenségökké tesszik; mivelhogy Keresztelő Sz. János is, Heródest megfeddvén, elsőben tömlöczbe vetetett, azután fejét is elvesztette. Amásiás király is, az ötet feddő prófétának azt mondotta: *Vallyon s a király tanácsa vagy-e? Szünnyel meg, hogy meg ne öllyelek téged.*¹⁾ A mái evangéliomban is, a zsidók köveket kapdostak, hogy Urunkat megköveznék, azért hogy dorgálta őket. De ezeknek azt kell meggondolniok, a mint Sz. Gergely mongya, hogy, ha azért szünnenek meg a dorgálástól, nem az Istennek nyereségét keresik, a kinek szolgálai, hanem a magokét; és azért méltók büntetésre. Mert, a mint Aranyszáju Sz. János írja, a ki a girát a földbe ásta, nem azért vádoltatik hogy kárt tött, (mert a mit kezéhez vött, éppen előadta:) hanem hogy azt meg nem többítette; hogy egyebet meg nem feddett; hogy a girát a pénzváltókhoz nem vitte; meg nem dorgálta a kik vétkeztek. Sőt ezek azt is jól meggondolják, hogy kevés és bizontalan kártól félvén, nagyba és bizonyosba esnek; mert azoknak büntetésökben részesülnek, a kiket meg nem feddettek. Sz. Ágoston Rómának, sőt egész Olaszországnak iszonyú elpusztulását a góthusok által annak tulajdonította, hogy a jámborok a gonoszokat meg nem dorgálták, és azért a jámborok is együtt szenvedtek a gonoszokkal. De azt is meggondolják, hogy noha történik néha, hogy a gonoszok meggyűlölik a dorgálót; mindazáltal némellyek jó néven is vészik és megjobbítják életüket; a mint Salomon jelenti, mondván: *Fedd meg a bölchet, és szeret téged.*²⁾ És: *A ki megfeddi az embert, kedvet*³⁾ *talál azután nála, inkább hogysesz az, a ki nyelvének hízelkedésével meghallja.*⁴⁾

NEGYEDIK oka a szemérmetség, vagy szégyenlés; midőn valaki azon vétekből hever, melyről mást meg kellene feddeni, és attól tart, hogy azt kezdik néki mondani: *Orvos! magadat gyógyítsad.*⁵⁾ És nyilván rút dolog, ha a tanító abban feddhető, a miről mást dorgál: mert a dorgálónak, minden bölch emberek ítéleti szerént, feddhetetlennek kell lenni abban, a miben mást megfedd. Innét mongya Salomon, hogy *a megpróbáltatott erő dorgálja meg az eszteleneket.*⁶⁾ Dávid pedig: *Az igaz megfedd engem irgalmasságban.*⁷⁾ Erre nézve mondotta Urunk is: *Képmutató, vedd ki először a gerendát a te szemedből, és akkor látod kivenni a szálkát az atyádjia szeméből.*⁸⁾ Sz. Pál is ezért mondotta: *A ki mást tanítasz, magadat nem tanítod: a ki prédikálod, hogy ne lopja-*

¹⁾ II. Par. 25, 16.

²⁾ Prov. 9, 8.

³⁾ A Vulg.-ban: «gratiam», Károlyinál: «kegyelmet».

⁴⁾ Prov. 28, 23.

⁵⁾ Luc. 4, 23.

⁶⁾ Sap. 1, 3.

⁷⁾ Ps. 140, 5.

⁸⁾ Matt. 7, 5.

nak, lopsz.¹⁾ Az Isten sátorában a hamuvédlőknek tiszta aranyból kellett lenniük: jelentvén azzal az Isten, hogy a ki másnak hamvát, azaz fogyatkozását, el akarja venni, maga tiszta légyen. Ha gondolkodván magunkról, úgymond Sz. Ágoston, felalállyuk, hogy azon vétekekben vagyunk, a melyben az, a kit ínteni akartunk: meg ne dorgállyuk, se meg ne feddgyük; hanem együtt foházkodgyunk véle, és ne íntsük arra, hogy nékünk engedgyen, hanem hogy velünk együtt őrizkedgyék. A pogány bölch, Cícero, is azt írta, hogy minden vétek nélkül kell annak lenni, a ki mást akar vádolni. Horátius pedig feddi azt, a ki maga fogyatkozását chipás szemmel nézte, barátinak vétkét pedig éles és fényes szemmel.²⁾ Ezek így vannak, de azért a kötelességtől bennünket fel nem szabadítnak: úgy hogy, ha szintén bűnösök vagyunk is, tartozunk az atyafiúi dorgálással. Mert, a mint a doktorok jól mongyák, a bűn³⁾ nem szabadíttya fel az embert az Isten parancholatinak kötelességétől,⁴⁾ mert úgy⁵⁾ nem inémüképpen hasznát venné gonosságának: ez pedig,⁶⁾ a mint megmondám, az Istennek közönséges parancholattya. Azokáért az előhozott mondások azt jelentik, hogy nem szintén alkalmatos egyebeknek dorgálására, a ki magát elsöben meg nem jobbíttya; és nem olly foganatos a dorgálása, azért hogy azon dolgot vethetik szemére: és hogy afféle embereknek nem kell kemény dorgálással élni, hanem gyenge és kéremes szerént való intéssel és foházkodással.

Ötödik oka a kevélység, midőn ember nem akarja magát a felebaráttya dolgába átani; kívánván, hogy néki is senki bántására ne légyen, se meg ne dorgállya. Ezek, nékem úgy tetszik, hogy Káint követik: kitől, midőn az Isten azt kérdette volna: *Hol vagyon Ábel az atyádfia?* nagy kevélyen azt felelte: *Nem tudom; vallyon s őrizője vagyok-e én az atyámfianak?*⁷⁾ Igenis, mert az Isten *parancholatot adott kinek-kinek az ő felebaráttya felől.*⁸⁾ A bíró, úgymond Aranyszájú Sz. János, hasonló szorgalmatosságot kíván mitőlünk a magunk és felebarátunk üdvössége felől. Azokáért Sz. Pál is arra ínt bennünket, hogy ne keressük a magunk hasznát, hanem a felebarátunkét; és keményen megfeddi

¹⁾ Rom. 2, 21.

²⁾ «Cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quam aut aquila, aut serpens epidaurius?»

(Sat. lib. I. sat. III. v. 25—27.)

³⁾ T. i.: a halálos bűn, mely-nél fogva az ember elveszti Isten kegyelmét.

⁴⁾ T. i.: a halálos bűn állapotában lévő ember is tartozik megtartani Isten parancsolatait.

⁵⁾ T. i.: különben, másképpen, ha nem így volna stb.

⁶⁾ T. i.: az atyafiúi dorgálás.

⁷⁾ Gen. 4, 9.

⁸⁾ Eccli. 17, 12.

a korintusokat, hogy nem vólt gongyok az úndok paráznságba esett felebaráttjokra. A galatziaiaiktól is azt kívánnya, hogy ha az ember hirtelen valami bűnben találtatik, ők mint lelkiek, az olyant oktassák a szelídségnek lelkével. A tessalonikaiknak is azt paranchollya, hogy megfeddgyék a nyughatatlanokat. Mert hogy valaki azt ne mondaná: Mi közöm másra? vagy: Mi gondom annak üdvösségére? A ki elvész, veszszzen el; és a ki megmarad, maradgyon meg: nincz nékem arra gondom, csak azt parancholták nékem, hogy magamra viseljek gondot: ezt az embertelen és kegyetlen gondolatot meg akarván fojtani, környűlvötte e parancholatokkal; mellyekkel megparancholta, hogy magunk hasznát is elhadgyuk felebarátunk üdvösségéért. Bizony úgy vagyon: mert erről nemcsak tanátlásképpenváló intésink vannak, (noha azoknak is méltó vólna engedni) hanem ugyan kötelező parancholatink is, mellyeket vétek nélkül el nem múlathatunk. Innét olvassuk még a Moyses törvényében is: *Ne gyűlöllyel az atyádfiát szívedben, hanem nyilván megfedd őtet, hogy ne légyen bűnöd miatta.*¹⁾ Melly mondást az atyafiúi dorgálásról magyaráz Tertullianus, és azt mongya, hogy a zsidóknak is meg vólt parancholva. Sz. Ágoston pedig, magyarázván Urúnknak mondását, azt mongya: Ha azt elmulatod, te gonoszb vagy: mert ő bosszúságot vagy kárt tött, és kárt tévén, magát igen megsértette; te pedig nem gondolsz az atyádfia sebével? látod hogy elvész, és elhagyod? Gonoszb vagy a hallgatással, hogysen ő a szidalmazással.

HATODIK oka a gonosság, gyűlölség és irégység; midőn valaki azért nem akarja inteni felebaráttját, hogy meg ne jobbullyon, hanem annál is nagyobbat véttsen és keményben megbüntettessék. Ezek az Istennek méltóságát magoknak akarják tulajdonítani: mert csak az Isten engedheti azt meg, ki egyedül tudgya, mi légyen hasznosb avagy illendőbb mind az ő igazságának megmutatására, s mind egyebeknek példájúra; és ő egyedül tudgya a gonoszt jóra fordítani. Mert, a mint Boétius mondotta, csak az Istennek vagyon olyan ereje, hogy a gonoszból is jót hozhat ki: és azért, a mint Dávid mongya, némellyeket az ő szívek kívánsági szerént hágy, hogy az ő találmányokban járjanak;²⁾ kiket mindenkor megtéríthet, vagy megbüntethet, a mint őnéki tetszik; mellyet minthogy az ember nem chelekedhetik, nem hallaszthattya a dorgálást.

HETEDIK oka az, melyről Aranyszáju Sz. János emlekezik és meg is felel reá: Mit mondasz, úgymond, hogy maga is jól tudgya, hogy gonoszt chelekeszik? mintha azt mondaná: Azzal senki nem mentheti magát, hogy az ő intése nélkül is tudgya a fele-

¹⁾ Levit. 19, 17.

²⁾ V. ö.: Ps. 80, 13. Act. 14, 15.

baráttya, mi legyen a jó és mi legyen a gonosz; és hogy intés nélkül is jót chelekedhetik, ha akarja; és a gonoszt eltávoztathatta: mert noha az úgy vagyon, mindazáltal a gonosz kívánság elragadgya és megvakította az embert. Mert a ki beteg is, jól tudja, hogy ártalmas, ha hideg vizet iszik, de mindazáltal szükség, hogy attól más is tiltsa; mert midőn ember megindul, nem könnyen viselhet magára elégséges gondot. Innét láttyuk, hogy a fő orvosok is, midőn megbetegülnek, más orvos keze alá adgyák magokat, mivelhogy betegek lévén magokra gondot nem viselhetnek.

NYÓLCZADIK oka az, hogy gyakorta megdorgálván felebaráttját, semmit nem használt véle; semmi jobbúlása nem következött belőle. Erre is szépen megfelel Aranyszájú Sz. János: Az orvos, úgymond, ha egy orvosságot adott, és azzal meg nem gyógyultál, vallyon másnap nem ad-e más orvosságot? A ki a tölgyfát le akarja vágni, és egy chapással azt végbe nem viheti, vallyon nem chapja-e másodszer is? és harmadszor is? sőt tizedszer is? te is úgy chelekedgyél. És másutt: Megmondottad egyszer, és nem engedett? azokéért? mond meg másodszer is és harmadszor is, és mindaddig, míg nem elhiteted véle: nekünk mindennap szóll az Isten, és nem akarjuk hallani; de mindazáltal nem szűnik meg a szóllástól. Te is ezt kövessed felebarátodhoz.

KILENCZEDIK oka az, hogy heába vagyon minden munkája, azért hogy felebaráttya a gonoszban megáltalkodott. Erre jól megfelel Philo: Azon kell, úgymond, igyekeznünk, hogy azokat is, a kik bizonynyal elvesznek, a mennyire tőlünk lehet, mególtalmazzuk; követvén a jó orvosokat, kik, noha láttyák, hogy alig gyógyíthattyák meg a beteget, mindazáltal minden gondviselésökkel azon vannak, hogy ne láttassanak restségök miatt valamit elhenyélni avagy múlatni, melytől az orvoslásban valami fogyatkozás történt volna. Így chelekedett Urünk Júdással: kiről noha bizonyoson tudta, hogy az intés által meg nem jobbúl; mindazáltal mind a kertben, s mind egyébütt megintette. Jóllehet mi senkiről nem mondhattyuk, hogy dorgálván, heában munkálkodunk véle: *Mert könnyű az Isten szemei előtt hamar feltisztelni¹⁾ a szegényt.*²⁾ Halljad mit beszéll erről a pogány bölch Séneca: Meg merem mutatni a bűnösnek az ő vétkeit: mert, ha szintén azokat ki nem gyomlálom is, bentartom és szájokra nem bochátom. Ha el nem hadgyák is tellyességgel, egyideig megszűnnek; és talám el is hadgyák, ha gyakorta félbe hadgyák. Használóképpen felelt, Petrus Ribadeneiránál, a mi szent atyánk Ignátius, azoknak, kik látván, hogy sok munkával igyekeznek a tisztátalan személyeket a gonosz kereskedéstől elvonni, azt mondották,

¹⁾ A Vulg.-ban: «honestare».

²⁾ Eccli. 11, 23.

hogy heában fárad, azért hogy ismét reutérnének a vétekre: Hi tellyes életemnek munkájával csak egyet, és csak egy étzak tartóztathatnék is meg a vétektől, hogy az én Istenem ne bántó nek, elégséges haszonnak tartanám. De ha bizonyos vólnál hogy többet ártasz hogysen használsz dorgálásoddal, nem tartozná azzal: mert, a mint Sz. Ágoston mongya, az igaz szeretet az kívánnya, hogy felebarátunknak, ha nem használhatunk dorgálá sunkkal, ne is ártsunk. Jól mondotta azért egy tudós ember Adriánus, hogy heában igyekezni, és munkájával egyebet gyűlöl ségnél nem nyerni, merő bolondság. *Ne fedd meg a csúfolót, úgy mond Salomon, hogy ne gyűlöllyön téged. Fedd meg a bölchet, és szeret téged.*¹⁾ A hol azért árt a dorgálás, nem kell véle élni: mert a mint Patianus mongya, a ganéj legbűdösb mikor piszkállják, és a tűz inkább gerjed mikor mozgattyák, és a harag inkább gyulac mikor ingerlik: úgy a gonoszok is leginkább rúgódoznak mikor őket dorgállják.

Innét vagyon, hogy az igazmondást, vagy az atyafiúi dorgá lást és intést, a bölchek sokféle dolgokhoz hasonlították: I. Plu tarchus a tojáson ülő madárhoz, kinek oly tulajdonsága vagyon hogy mindenféle tojást kikölt, akár magáé, s akár másé légyen: akár jó, s akár gonosz: azonképpen, ha az intő igazmondás gonosz és megáltalkodott szívre talál, gyűlölséget költ ki; ha pedig jó és egygyűű szívre talál, szeretetet. II. Sz. Basilius a búzamaz hoz, mely ha jó kövér földbe esik, jó és bővséges búzát terem; ha pedig sovány földbe vettetik, roszzá válik, vagy valami alávaló maggá: azonképpen ha az intés nemes szívre talál, szeretetet nemz; ha pedig háládatlanra, gyűlölséget. III. Húgo cardinális a baraszkfához, mely némelly országokban (ügymint a mi földünk ben is) igen jó és egészséges gyümölchöt terem, melyet a betegek általmok nélkül kívánhatnak, a mint Plinius írja; de viszontag némelly országokban, és főképpen Persiában, merő mérges gyü mölchöt terem, melytől embernek meg kell halni: azonképpen a dorgálás az istenfélőkben jó gyümölchöt terem, a szeretetet; az istentelenekben gonoszat és mérgest, a gyűlölséget. IV. Clemens Alexandrinus a gyöngyhöz, melyet ha eczetbe vetnek, elolvad és eczetté lészen; ha pedig mézbe, abban is olvad és mézzé változik: azonképpen ha az intő igazság az eczethez hasonló mór szívbe esik, gyűlölségnek keserű eczetévé válik; ha pedig mézhez hasonló kegyes szívbe, szeretetté változik; melynél edesb és gyönyörűségeb dolog nem lehet. Azokáért, mivelhogy az intés nem mindeneknél szerez gyűlölséget, nem kell azt elmulatni; főképpen minthogy nem tudhattyuk, kinek minémű szíve légyen; és hasznosb s illendőbb mindenek felől jó vélekedésben lenni, hogysen

¹⁾ Prov. 9, 8.

chak egy felől is gonoszban, ok nélkül: mivel mi a fáradságnak jutalmát el nem vesztjük, ha szintén másnak a dorgálással nem használunk is.

III. RÉSZE.

Kérdéné valaki: Minémű okokkal gerjeszthetném vagy ösztönözhetném magamat az atyafiúi dorgálásra?

Első az lohet, melyről Sz. Gergely emlekezik, mondván: Ha barátid szűkölködnének, és elrejténé előttök pénzedet vagy gabonádat, vétkeznél: mi módon tiltod meg tehát az atyafiúi dorgálást a vétkező atyádfiától? *A ki elrejtí a gabonát, átkoztatik a népektől, úgymond Salomon.¹⁾* A mely orvos el nem metszi a tagot, melyből a betegnek halála következik, részes felebaráttjának halálában: mint lészesz te vétek nélkül, ha tudván a léleknek sebet, azt meg nem orvoslod a beszédnek mettszésével? Azért mongya Jeremiás: *Atkozott, a ki megtíltya fegyverét a vértől.²⁾* azaz, a ki megtíltya a dorgálásnak ígését a testi életnek megölésétől. Sz. Ágoston pedig imígyen ír: Búsítására vagon az orvos a hágmászban bolondozó betegnek, és az atya a szófogadatlan fiának: amaz megkötözvén, ez pedig megvervén; de mind a kettő szeretvén. Ha pedig ezeket elhenyélik, és elhadgyák őket veszni, kegyetlen és hamis a kegyesség. Azokáért ha vétek a testet meg nem gyógyítani, a kítől lehet, mennyivel inkább a lelket? főképpen, minthogy ez kevesebb múnkát kíván és a betegnek is nem annyira fáj.

Második okát is Sz. Gergely jelenti, mondván: A nyilvánvaló bűnöket nem kell titkonvaló feddással megdorgálni; hanem nyilván kell azokat megfeddeni, a kik nyilván ártnak; hogy, midőn nyilvánvaló dorgálással meggyógyúlnak, azok is megjobbúlyanak, a kik őket követvén vétkeztek. Mert mikor egy megdorgáltatik, sokan tanulnak rajta: és sokkal jobb, hogy sokaknak üdvösségéért egyet kárhoztassanak, hogysen egynek szabadsága által sokan veszedelemben légyenek. Origenes is hasonlóképpen beszélget: Midőn, úgymond, a papok egynek megengednek, veszedelmet szereznek az egész gyülekezetnek. Michoda kegyesség ez? michoda irgalmasság, egynek kedvezvén, minnyájokat veszedelembé ejteni? mert egy bűnös ember által az egész nép megferteztetik, miképpen egy rühes juh által az egész nyáj megrühesedik. Ezerötszáz kilencvenkilencz³⁾ esztendőben három iszonyú gyilkosság történt Rómában, három fő nemes nemzet között: egy Cencius az attyát, egy Sanctacrucius az anyyát, egy Maximus az attyafiát ölte meg:

¹⁾ Prov. 11, 26.

²⁾ Jer. 48, 10.

³⁾ T. i.: az 1599-ik. Ma is gyakran élünk tőszámmokkal sorszámmok helyett, péld. 1848-ban v. 49-ben stb.

Cencius az atyára azért haragudt, hogy fősvényűl tartotta háznépét; Sanctacrucius az anyához gyanakodott, mintha özvegy állapattyanak tisztán meg nem felelt volna; Maximus az atyafiával az örökségen nem alkodhatott. Ezt megértvén a Nyólczadik Kelemen pápa, azt mondotta: Ha Cenciust hamarébb megbüntettük volna, hogy az atyát megölte: sem Sanctacrucius az anyát, sem Maximus az atyafiát meg nem ölte volna. Jól mondotta azért Seneca: A vétkeket a következőzandőkre bocháttya, a ki a jelenvalókat megengedi. A jóknak árt, valaki a gonoszoknak kedvez.

Harmadik oka az, hogy a kit a vétékért meg nem dorgálnak és büntetnek, bátorságosb és vakmerőbb lészen a bűnre; a mint Aranyszájú Sz. János jelenti, mondván: Valamikor a bűnöket el nem vágjuk, mindenkor nevednek: mert a kit meg nem büntetnek, bátorságosban vétkeznek. Így, mivelhogy Absalom meg nem büntettetett, azért hogy az ötsét megölette árúlatással, azután az atyára is támadott, és mind országától, s mind életétől meg akarta fosztani. Igazán mondotta az olaszországi mantuai herczegnek egy paraszt kertésze, hogy a három gyilkosság közül, melyeket egy vitéz nemes ember chelekedett vólt, kettőnek a herczeg vólt oka: mert ha az elsőért megbüntette volna, a másikat és a harmadikát meg nem próbálta volna. Nem szintén ok nélkül mondotta azért Timon, hogy ő mind a jókat, s mind a gonoszokat gyűlöli: a gonoszokat azért, hogy gonoszok; a jókat pedig azért, hogy a gonoszokat nem gyűlölik és nem büntetik.¹⁾

Kérdené mégis valaki: Mint kell embernek e dologban magát viselni? Felelet. A mi a dorgálót illeti, annak nem kevés mesteriség kell: és, mindeneknek előtte és fölötte, tudni kell, michoda feltótt czéllya légyen e dologban, a melyhez arányozni kell, ahoz tudniillik, a mihez képest Urünk parancsolta, mondván: *Ha téged meghallgat, (tudniillik a megdorgáltatott atyádfia) megnyerted az atyádfiát.*²⁾ Melyből nyilván kitetszik, hogy az atyafiu dorgálásnak vége és oka felebarátunknak üdvössége és a veszedelemből való kiszabadítása. Nem jól chelekesznek tehát azok, kik felebaráttyokat azért dorgállják, hogy rajtok tött bosszúságért bosszút állyanak, vagy hogy ötet kárba vagy gyalázatba hozzák: hanem azon kell igyekezniek, hogy az elveszett attyokfiát megnyerjék és

¹⁾ Molière is mondja:

«... Je hais tous les hommes:
Les uns, parce qu'ils sont méchants et malfaisants,
Et les autres, pour être aux méchants complaisants,
Et n'avoir pas pour eux ces haines vigoureuses
Que doit donner le vice aux âmes vertueuses.»

Le Misanthrope, I. 1.

²⁾ Matt. 18, 15.

a lelki nyavalyából meggyógyítták. Innét vagy on, hogy ha különben nem lehet a dorgálás, hanem atyánkfának kárával, el kell hallasztani; hogy valamiképpen, meg akarván égetni a tövist, meg ne emésztsük a vetést is; vagy, a mint Urunk mondotta, a konkolyokat szedvén, ki ne gyomláljuk a búzát is. Nagy gongya volt erre Urúknak: és azért kívánta, hogy az ítés elsőben csak titkon legyen; és ha úgy foganatos, abban maradjon: ha az nem elégséges, úgy vegyen valakit bizonságul melléje. Kívánnya ugyan az Isten és igen ajánlya a felebarátunk üdvösségét: de azt is akarja, hogy azt úgy nyerjük meg, hogy, a mennyire lehet, hírében-nevében is kártól mególtalmazzuk. Az egyházi törvényben is azt paranchollyák, hogy a titkonvaló vétket titkon fedgyék meg és ki ne jelentsék: mivelhogy: *Jobb a jó név sok gazdagságnál.*¹⁾ Az orvosoknak törvénye is azt kívánnya, hogy a betegnek egészségét és életét, mentől kevesebb kúrral és fájdalommal lehet, óltalmazzák: úgy hogy, ha a kelést vagy kelevént eloszlattathatni, meg ne vígják, se tüzet ne fogjanak hozzája: ha a tűz is szükséges, és elégséges a süfögetés, tiltatik a tagnak elmettszése: de ha különben az életét meg nem tarthatni, hanem a megveszett tagnak elmettszésével, megengedtetik a chonkítás is: mert jobb embernek chonkún élni, hogysen tagja megmaradván, meghalni. Ezt a törvényt kell követnünk a lelki orvoslásban is: elsőben csak magunk között megfeddvén, azaz hírének minden sérelme nélkül; ha az nem elég, és nem lehet valami szégyenvallás nélkül, az legkisebb legyen; a sokaság előtt ki ne tudógyék vétke, hanem csak egy vagy kettő előtt: de ha az sem elég, elébbmehetni. Így chelekedett Urunk Péterrel, ki noha sokaknak hallattára tagadta meg édes Mesterét és Urát, mindazáltal Urunk nem nyilván feddote meg, hanem csak reá tekintett: mellyet eszébe vevén Péter, *kiment, és kesercessen sírt.*²⁾

Erről magyarázza Petrus Damiánus, a mit Isaiás jövendölt az anyaszentegyháznak békeséges állapotja felől, mondván: *Az ó szabályjokból szántórasakat, és dárdaikból sarlókat csinálnak,*³⁾ és nem ok nélkül; mert azt mondotta volt a Messiásról azelőtt a próféta: *Megítéli a poyányokat, és megfedd sok népeket*⁴⁾ Mert miképpen hogy a dorgálás mind közléről, s mind messziről megsérti az embert, ha gonosz akaratból származik, mint a kard és dárda: azonképpen ha a szeretetből származik, szántóvassá és sarlóvá változik; azaz olly eszközökké, mellyek a földet tisztítyák és gyümölcshözövé tészik. Reá kell azért vigyázni, hogy az ördög chalárdsága által úgy ne járjunk, mint az Israel fiai a filisteusok ilnoksága által, *hogy kováts nem találtatott közöttök:* és azért *megettompúlt az éle a szántórasaknak, kapáknak, háromágú villák-*

1) Prov. 22, 1.

2) Luc. 22, 62.

3) Isai. 2, 4.

4) Ibid.

nak, fejszéknek és ösztönölnék; ¹⁾ mely szerszámok és eszközök példázzák az atyafiúi dorgálásnak minden módgyát és formáját. A kapával egy ember munkálkodik, és az első módot jelenti: *Pedd meg teköztöd és ömaga között*; ²⁾ a szántóvasat az ekében ketten vonnyák, és a másik módot jelenti: *Végy egyget melléd, vagy keltőt*; ³⁾ kiket, magaddal együtt, a háromágú villa példáz; a fejsze pedig és ösztön a harmadik módot jelenti, mely az egyházi bíráké, kik a bűnös embert megbűntetik és mint valami ösztönrel serkengetik: mellyel ha nem gondol, végre, mint valami fejszével, kivágják az excommunicátzióval vagy kiátkozással; melly után *ollyan léssen mint a pogány és a publikánus*.⁴⁾ Holott vedd eszedbe, hogy nem mindenkor szükség ezt a rendet megtartani, akkor tudniillik, mikor felebarátunknak vétke közönséges veszedelmet szerezhetne, vagy sok ártatlanokat elveszthetne, vagy megnyomoríthatna: minémű vétek az árúltatás, tolvajlás, égetés, pénznek és leveleknek meghamisítása, eretnekség és egyéb efféle: mert az ilyen dolgokban nagyobb gondot kell viselnünk a közönséges jóra és az ártatlanoknak megmaradására, hogysesem egy felebarátunknak hírére-nevére.

Ezt a felebarátunk előmenetelét előttünk viselvén, és ahoz, mint czélhez arányozván, a keresztyéni okosság a dorgálásnak minden illendő módgyára megtanít, úgy hogy se felebarátunkat meg ne sértsük, se mi ne vétkezzünk. Ez azt chelekedtetni velünk, hogy külömb-külobm módon visellyük magunkat, annak állaptyáához szabván chelekedetünket, a kinek javát keressük. Dániel próféta minekelötte megmondotta Nabukodonosornak a következő nyomorúságot, szép chendesen beszéllett véle és, a többi között, azt mondotta: *Az Isten . . . megjelentette néked . . . a mik jövendők az utolsó időkben*.⁵⁾ Sz. János apostolról azt írják, hogy lóra ült, és úgy kergetett egy ifiat, míg elérte: egy a régi sz. atyák közzül . . . ment, hogy egy gonosz személyt megtérítene: a mi Sz. Ignatiusunk egy világi fő emberrel olly játékot jádzott, melyhez semmit nem tudott, hogy valami jóra vihetné: egy szóval, a keresztyéni szeretet és okosság azt chelekedtetni, a mit Sz. Pál mondott maga felöl: *Mindeneknek mindenné löttem, hogy mindeket üdvözitenék*.⁶⁾ Ez megmutattya,

Elsőben, az alkotmatos időt: hogy ne dorgállya ember akkor atyafiát, mikor búsúlt elmével vagyon, és ne szöllyon keze alá, hanem megvárja a míg lechendesedik. Mert a dorgálás ollyan mint a világosság, melly a fájdalmas szemet megsérti: ollyan mint a hideg víz, mellyet ha akkor adnak embernek, mikor a forróság rajta vagyon, ártalmas: ollyan mint az olaj, melly a tüzet

¹⁾ I. Reg. 13, 19. 21.

³⁾ Vers. 16.

⁵⁾ Dan. 2, 28.

²⁾ Matt. 18, 15.

⁴⁾ Vers. 17.

⁶⁾ I. Cor. 9, 22.

inkább felgyulasztja : olyan mint a jó flastrom vagy íres ruha,¹⁾ melyet ha kemény kézzel tésznek a búsult sebre, többet árt hogyszem használ : olyan mint a tisztító szél, mely ha valami tüzes edénybe akad, tellyességgel megemésztí. Időt kell azért várni a dorgulásra, és nem kell hevenyében belékapni. A ruha ha megsárosodik, meg kell várni, hogy megszáradgyon ; és ha úgy dörgölik meg, szépen és könnyen megtisztúl : de ha az előtt nyúlnak hozzá, inkább megrútúl. Nátán Dávidot nem mingyárt feddette meg, hanem chaknem esztendeig váraozott ; és igen foganatos vólt beszéde : egy szóval, akkor használ az orvosság, mikor idejét várják.

Másodszor, szükség, hogy a helyt is megtekintsük : mert Urünk is, a mint mondtam, a hol sokan vóltak, nem akarta Pétert nyilván megfeddeni. Jósef pedig, midőn magát a bátyyainak meg akarta jelenteni, kik eladták és sok bosszúsággal illették vólt, a szolgálát kiküldötte, hogy *senki idegen jelen ne lenne az egymás megismerésében.*²⁾ Saul is nehéz néven vótte Sámueltól, hogy a fejedelmek előtt dorgálta meg, és azt mondotta néki : *Böchüllý meg engem a népem vénei előtt és az Israel előtt.*³⁾

Harmadszor, nagy gondunknak kell lenni a személyekre is, kiket megdorgálunk ; mert nem minnyájan egyenlő állapotúak : az arany és ezüst edényeket kemény kézzel is dörgölhettyük, mert vastagok és helyt állanak ; de a kristálüvegekkel ha gyengén nem bánunk, elpattannak. A nemes ló, úgymond Seneca, csak a veszszőnek suhogására is megindúl : a paraszt ló pedig a sarkantyút is megvárja és állálya. Az erős étek az öreg embereknek egészes, a gyenge gyermekeknek kész nyavalya és halál.

Azoktól is, a kik megdorgáltatnak, egynehány dolgok kívánatnak :

Elsőben az, hogy a dorgálást gonosz néven ne vegyék, hanem köszönnyék ; és azokat tartsák igaz baráttýoknak, a kik szeretetből megdorgállják : mert, a mint Salomon mongya, *a ki szereti az oktatást, szereti a tudományt ; a ki pedig gyűllöli a dorgálásokat, eszelen.*⁴⁾ És : *Életnek úta az oktatást megörizőnek ;*⁵⁾ *a ki pedig a dorgálásokat elhadgya, tévelyeg :*⁶⁾ azaz, ha szintén vétékbe esik is az ember, ha a dorgálást jó néven vészi, jó reménség lehet felőle, hogy jó útbá igazodik : de a ki azt nem kedvelli, semmi reménség ninch felőle ; szintén úgy, mint a ki az útat elvétí és nem akarja hallani, hogy nem igaz úton jár. Másutt pedig azt írja Salomon, hogy *az emberre, a ki a dorgálót kemény nyakkal meg-*

¹⁾ Így magyarosítja a «flastrom» szót.

²⁾ Gen. 45, 1.

³⁾ I. Reg. 15, 30.

⁴⁾ Prov. 12, 1.

⁵⁾ A Vulg.-ban : Via vitæ, custodienti disciplinam. Károlyi : A bölcsesség megörizőinek útjok életre vagyón.

⁶⁾ Prov. 10, 17.

*veti, hirtelen veszedelem jó, és őtet nem követi az egészség.*¹⁾ Mert, a mint Aranyaszájú Sz. János mongya, a dorgálás olyan a bűnösnek, mint az orvosság a betegnek: azokáért miképpen hogy a beteg, ha megveti az orvosságot, nemcsak bolondúl chelekeszik, hanem halálának is oka: azonképpen a bűnös ember, megvetvén a dorgálást, veszedelmet hoz fejére. Jól értette ezt Sz. Agoston doktor, ki Sz. Jerónymusnak imígyen írt: Szűntelen kérlek, hogy bátorságosan megdorgály engem, valahol azt szükségesnek látod énnékem: mert noha, a tiszteknék nevezete szerént, az anyaszent-egyháznak szokásából, nagyobb a püspökség a papságnál: mindazáltal sok dolgokban kisebb az Agoston Jerónymusnál, jóllehet a kisebbtől sem kell megvetni a dorgálást. Bizony, még a pogány bölcehek is nagyraböchüllötték a dorgálást: mert Plátó, midőn egyet baráttyává fogadott volna, és az azt kérlette volna Plátótól, minémű dologban kedvoskedhetnék néki leginkább? azt felelte Plátó: Ha megíntesz azokról, a miket nem jól chelekeszem. Nagy Sándor egy szolgáját udvarából kiküldötte, azért, hogy tizenkét esztendeig szolgálván, semmiről meg nem dorgálta. Az attyáról pedig, Filep királyról, azt írja Plutarchus, hogy egykor a hadban fogott rabokat kótyavetyére hánták a király jelenlétében; kinek a köntöse nem illendőképpen állott: mellyet egy rab eszébe vévén, felszóval azt mondotta: Kegyelmezz meg nékem király, mert atyádról rokonod vagyok. Hallván azt a király, megkérde, honnét eredett volna az a rokonság? Kinek monda a rab: Megmondom titkon, ha közelebb mehetek hozzád: és mikor hozzája ment volna, titok gyanánt azt mondotta néki: Erezd alább a köntösödet, mert nem szépen ülsz. És legottan azt mondotta a király: Bochássátok el ezt, mert ezelőtt nem tudtam hogy rokonom és barátom légyen. Melyből kitetszik, úgymond Plutarchus, hogy Filep király, mint eszes ember, azt ítélte rokonának és baráttyának, a ki fogyatkozásáról megíntette. Ha azért azt chelekedte olyan fejedelem egy rabbal: mit kell nékünk chelekednünk a minket megdorgáló atyánkfiaival? Melly példából két jeles dolgot tanulhatunk: I. Azt, hogy a dorgálást ne csak azoktól vegyük jó néven, a kik előttünkjárók; hanem egyebektől is: mert ha csak az előttünkjáróké volna a dorgálás, őket kichoda ínthetné meg, holott ninchen előttükjárójok? II. Azt, hogy ha jó néven vésszszük szolgálántól, hogy megmongyák, hogy a köntös nem jól áll rajtunk: sokkal jobb néven kell vennünk, ha valami vétkünet megjelentik, hogy abból kimenekedgyünk.

Másodsor, az kívántatik attól, a ki megdorgáltatik, hogy minden dorgálást jó néven vegyen: mert ha szintén ok nélkül dorgáltatik is meg, a jó akaratot és igyekezetet kell megtekinteni

¹⁾ Ibid. 29, 1.

és barátságunknak kell alítani: mert ha nem szeretne és jót nem kívánna, meg nem dorgálna. Továbbá, ha a dorgálás keményben és súlyosban ¹⁾ esik is, hogysen mint vélte vagy várta volna, jó néven vegye és örömet elszenvedgye; a mint hogy a testi nyavalya ellen a keserű és nehéz orvosságot is bévészszük és eltűrjük. Annakfölötte, hogy akárkitől is jó néven vegye a dorgálást, ha szintén tudja is, hogy a dorgáló hasonló vétkekben legyen, avagy nagyobbban is: mert az ő vétké nekünk nem árt; a dorgálása pedig, ha jó néven vészszük, sokat használ. Vallyon a részeges orvos nem jól tanátsollya-e a józanságot? avagy a beteg nem mondhat-e jó orvosságot? Nem élhet-e az Isten akármi eszközzel is? nem feddheti-e meg a prófétát is a balgatag számár által? ²⁾ Végezetre, midőn dorgáltatuk, ne mentse magát, se szépítse, mert azzal gyakorta vétkét öregbíti: se ne mongya, hogy jó igyekezetből chelekedte ezt vagy amazt; mert a dorgáló nem tudja az igyekezetet, hanem a külső chelekedetet láttya, és azt dorgállya. Ezeket ha megchelekeszik, kétség nélkül a dorgálásnak nagy hasznát veszik; azt, tudniillik, hogy el ne vesszenek, hanem, bűnök-ből ³⁾ kitérvén, az örök boldogságban részesüllyenek: melyet engedgyen minnyájunknak a kegyes Atyaisten, az ő megfeddhetetlen szent Fiának érdemiért. Amen.

¹⁾ T. i.: keményebben és súlyosabban.

²⁾ T. i.: Bálám számára megszólalt. V. ö. Num. 22, 28—30.

³⁾ T. i.: bűnükből.

HÚSVÉTNAPI ÖTÖDIK BESZÉD.

(I. Korinth. 5, 7—8.)

Ezekben a napokban az anyaszentegyház köszönti a máj szent innepet, mondván: *Salve festa dies, toto venerabilis ævo, Qua Deus infernum vicit et astra tenet*: azaz üdvözlégy, vagy örvendezz, te szent és minden időben böchülletes nap, mellyen az Isten a poklot meggyőzte és mennyországot megnyerte. Melly köszöntéssel két hasznát jelenti a Kristus feltámadásának, mellyeken méltó a keresztyéneknek tellyes szívből örvendezni: első az, hogy a poklot meggyőzte és megfosztotta, kiszabadítván abból a foglyokat; és valami a pokolhoz való vólt, lába alá tapodta, a bínt megrontván, az ördögöt megzabolásván, a halált megerőtelenítvén. Másik az, hogy a mennyországra útát nyitott és minden akadályokat eltisztított, az ő mennyei szent Attyának eleget tévén és őtet megengesztelvén: nekünk pedig erőt adván és módot mutatván a boldogságra való bémenetelre. Mind a két dolgot azzal példázta Kristus Úrunk, hogy, a mint Sz. Máté írja, *a koporsók feltámadtak: és sok szentek testei, kik elaludtak vólt, feltámadtak. És kimenvén a koporsókból az ő feltámadása után, a szent városba mentek és sokaknak megjelentek.*¹⁾ Mert ha feltámadtak, a mint a testek a koporsókból: úgy a lelkek a limbusból kijöttek, sőt a lelkek előbb jöttek ki a limbusból, és a testekbe menvén azokat megelevenítették, hogy a koporsókból kijöhetnének; és így, mind a poklot s mind a halált meggyőzték. Hogy pedig a szent városba mentek: azt példázták, hogy a mennyei szent város nekik megnyílt; mivelhogy igen hihető, a mint másutt mondottam, hogy többé azok meg nem hóltak, hanem a Kristussal testestől-lelkestől mennyországba mentek. E két dolgon méltó örvendeznünk. És hogy hasznoson örvendezhessünk, az anyaszentegyház a Sz. Pál mondását adgya előnkbe eszközül, a máj sz. epistolában: mellyről most szóllok.

¹⁾ Matt. 27, 52. 53.

I. Megmutatom, hogy főképpen ebben az időben ¹⁾ az igasságnak mind a két része kívántatik mitőlünk.

II. E két résznek rendit megmagyarázom.

III. Megmondom, mi okért mondatik a Kristus mi húsvétünknek.

I. RÉSZE.

A mint hogy Kristus Urunk az ő feltámadásával két dolgot chelekedett, a gonoszt elkergette és a jót megnyerte: azonképpen Sz. Pál is ²⁾ a hívektől két dolgot kíván, tudniillik az igasságnak két részét, melyekről Dávid kétszer is emlékezik, mondván: *Térj el a gonosztól, vagy távozzál el, és chelekedgyél jót,*³⁾ mert egyik a másik nélkül nem elégséges. A ki a gonosztól eltér, de jót nem chelekeszik, hasonló a rest szolgálóhoz, ki el nem tékozolta ugyan Urának giráját, de nem is többítette, nem kereskedvén véle: és azért nemcsak elvették tőle a girát, hanem magát is a *külső setétségre* ⁴⁾ vetették. A ki pedig jót chelekeszik, de a gonosztól el nem távozik, hasonló a fariseushoz, ki kétszer bőjtölt ugyan egy hétben, és mindenekből dézsmát adott, de minthogy meg nem tartóztatta magát a vakmerő ítélettől, meg nem igazítottatott, hanem megaláztatott. Ezt a két dolgot kívánja Sz. Pál is: a gonosznak eltávoztatását, a régi kovásznak kitisztításával, és a jónak gyakorlását, az új tésztává lételével. Melly két dolgot azután több szóval magyarázott meg: és az elsőt gonosság és álnokság kovászáának nevezte, a másikat pedig tisztaság és igasság kovásztalan kenyérének.

Noha pedig mindenkor szükséges az igasságnak két részét egybefoglalnunk, és mindenikben magunkat gyakorlanunk: mindazáltal az főképpen e mostani időben kívántatik. Mert némellyek azt alíttják, hogy megérik véle, ha a gonoszt eltávoztatták és régi bűnöket⁵⁾ a gyónás által lerakják, a mellett pedig semmi jóban nem foglalják magokat, semmi aitatosságnak jelét nem mutatták; kik igen meghalatoznak. Némellyek pedig azt vélik, hogy elég nékik, ha valami jót chelekesznek, bőjtölnek, az egyházba jövéni imádkoznak és valami alamizsnát is osztogatnak; de azonban a gonoszt el nem távoztatták, a régi gonosz társaságot, a hamis marhagyűjtést el nem hadgyák; és ezek is meghalatoznak: mert mind a kettő szükséges; a mint mind az írás, s mind a sz. atyák nyilván taníttják.

Az elsőkről, kik, hogy Sz. Pállal szóllyak, mind a gonosságnak és álnokságnak kovászával, s mind a tisztaságnak és az igasságnak

¹⁾ T. i.: a húsvéti időben.

²⁾ T. i.: a húsvétvasárnapi sz. leczkében.

³⁾ Ps. 33, 15., 36, 27.

⁴⁾ Matt. 25, 30.

⁵⁾ T. i.: bűnöket, bűneiket.

kenyerével lakoznak, azt alítván, hogy az igasságnak egyik részével, a mellyet chelekesznek, béalástolhatták a másik részt, mellyet általhágnak, halljad mit beszéll a Bölch: *A hamissak ajándékát nem javaltja a Fölséges, se nem tekint a hamissak áldozatira, sem az ő áldozattjoknak sokaságával meg nem enyeszteltetik a bünökért. A ki áldozatot térszen (ez jó) a szegények marháijából (ez gonosz), mint a ki atyának színe előtt öli meg a fiát.¹⁾ Salomon pedig: *Az istentelenek áldozati²⁾ útálatosok az Úrnál.³⁾ Azokáért ha az ilyen ember, bizakodván némelly jó chelekedetiben, azt mondaná: Uram, Uram! nem a te nevedben profétáltam-e? vagy bőjtöltem, imádkoztam, alamizsnálkodtam: azt hallja Urúntól: *Távozzatok el tőlem, kik hamisságot chelekesztek.⁴⁾ Ezeknek mongya az Úr Isaiásnál: *Ne tegyetek többé áldozatokat hedba; a jó illattétel útálatosság énelőttem. Az újhóld innepét és a szombatot és az egyéb innepeteket nem szenvedem, . . . a ti újhóldotokat és a ti innepiteket gyűlöli a lelkem; megúntam, megfáradtam azoknak eltürésében. És mikor kiterjesztitek kezeiteket, elfordítom szemeimet rólatok; és mikor megsokasítottok az imádságot, meg nem hallgatlak.⁵⁾ Hová lehetnek főbb jó chelekedetek ezeknél: áldozat, innep megszentelése, imádság? Miért nem kedvelli tehát azokat, holott mindenik az ő kiváltképpen való tiszteletire vágyon, és mindenikét ő parancholta? Azért, hogy a hamisságot a mellett el nem hadták; a mint ugyanottan jelenti, mondván: *Mert a ti kezeitek rakvák vérrel,⁶⁾ és: Hamissak a ti gyűléközetitek.⁷⁾ És utánna veti: *Mosdgyatok meg, tiszták legyetek, vegyétek el a ti gondolatitoknak gonosságát szemeim elől; szünnyetek meg gonoszúl chelekedni!⁸⁾ a hol nyilván látod, hogy mind a a kettőt kívánja.******

A mi a másikat illeti, az is azon mondásból megbizonyúl, melyről Sz. Ágoston imígyen beszéll: Az igasság nem egyéb, hanem nem vétkezni:⁹⁾ nem vétkezni pedig nem egyéb, hanem a törvénynek parancholattyát megtartani: a parancholatoknak megtartása pedig két dologban foglaltatik: hogy semmit azokban ne chelekedgyél, a miket megtiltottak; és mindeneket igyekezzél bétellyesíteni, a miket megparancholtak: mert az,¹⁰⁾ a mit a zsoltár mond: *Távozzál el a gonosztól, és chelekedgyél jót;¹¹⁾ ha a gonosztól eltávozol, és jót nem chelekeszel, a törvénynek által-*

¹⁾ Eccli. 34. 23. 24.

²⁾ T. i.: áldozatai.

³⁾ Prov. 15, 8.

⁴⁾ Matt. 7, 23.

⁵⁾ Isai. 1, 13—15.

⁶⁾ Vers. 15.

⁷⁾ Vers. 12.

⁸⁾ Vers. 16.

⁹⁾ A pogány költő meg így:

«Virtus est vitium fugere.»

Hor. Ep. lib. I. ep. I. v. 41.

¹⁰⁾ T. i.: az az, v. ez az.

¹¹⁾ Ps. 36, 27.

hígója vagy: melly nemcsak a gonoszoknak megútálásával teljesítetik bé, hanem a jóknak megchelekedésével is. És nemcsak az parancholtatik néked, hogy a ruhást meg ne foszszad ruháitól, hanem hogy a ruhátalant is befödözzed ruháiddal. Hasonlóképpen beszéll Aranyszáju Sz. János is: Nemcsak a latorságnak chelekedése, hanem a jószágos chelekedetektől való megszűúés is megbüntetett bennünket: mert a kik az éhezöket nem táplálták és a szomjuhozókat nem itatták és a mezítelent meg nem ruházták, nem azért hogy loptak, vagy hogy fősvények voltak, vagy hogy másnak jószágába kaptak, hanem hogy alamizsnát nem adtak, azokáért meghalhatatlan büntetésnek és véghetetlen gyötremnek adattanak. Melyből megérthettyük, hogy nem elég az üdvösségre a gonosztól eltávozni, ha azzal együtt nem léssen a jó chelekedés is. Hasonlóképpen beszéll másutt is, és szép példákkal megbizonyította mondását: A jót nem chelekedni a gonosságnak némelly része, mert az restség és tunyaság: a restség pedig a gonosságnak része, sőt nem része, hanem minden gonosságnak oka és gyökere, mert *sok gonosságot tanított a hívolkodás.*¹⁾ Azokáért őrizkednünk kell, hogy bolondúl ne kérdezkedgyünk arról, minémű helye léssen annak, a ki semmi jót nem chelekedett: mert semmi jót nem chelekedni, annyi mint gonoszt chelekedni. Kérlek, mondd meg nékem, ha olly szolgáló volna, a ki se nem lopna, se nem szitkozódna, sem ellened nem szállana, se nem részegeskednék; de mindazáltal mindenkor hívolkodnék, és semmit azokban nem chelekednék, a melyekkel tartozik a szolgáló az ő Urának: nem vernéd-e meg? nem úgy büntetnéd-e, mint gonosz szolgálót? De lám semmi gonoszt nem chelekedett? Úgy vagyon, de azzal tött kiirt, hogy hivatalyában el nem járt, és a mivel tartozott, azt meg nem chelekedte, hanem elhenyélte és elmúlatta.

II. RÉSZE.

De azt is vedd eszedbe, hogy Sz. Pál az ő mondásával e két rész között azoknak rendit is megjelentí: és elsöben azt kívánnya, hogy kitisztíttuk az ő kovászt, azután pedig, hogy új tészták legyünk: elsöben, hogy ne lakozzunk a régi gonosságnak és álnokságnak kovászával, azután, hogy lakozzunk a tisztaságnak és igazságnak kovásztalan kenyereivel. Hasonló rendet szabott Dávid is, mind a két helyen,²⁾ és elsöben azt kívánnya, hogy a gonosztól távozzunk el, azután pedig, hogy jót chelekedgyünk. Ilyen módon száll az írás sok egyéb helyeken is. És hogy a többiről ne emlékezsem, együtt Sz. Pál igen szépen beszéll: *Vessük el, úgymond, a setétség chelekedetét, és öltözzünk fel a világosságnak fegyveribe;*

¹⁾ Eccli. 33, 29.

²⁾ A melyeket e beszéd első részének elején idézett.

*mint nappal tisztességesen járjunk; nem tobzódásokban és részegségekben, nem az ágyasházakban és szemtelenségekben, nem a visszavonulásban és irégységben: hanem öltözzünk fel az Úr Jézus Kristusban.*¹⁾ Melly mondás, adná Isten, hogy olyan gyümölcshöt termene mibennünk, a mint valaha Sz. Agostonban termett: kiben, midőn a testnek és léleknek, a tisztátalanságnak és tisztaságnak nagy pöre és harcza volna, és őmaga elégséges nem volna azoknak ügyét megítélni, minden pörpatvarnak szépen végét szakasztotta; a mint őmaga megírta:²⁾ úgy hogy, mihelyen azt megolvasta, minden testi kívánságoknak bűlhüt adott; és az Istennek segítő malasztyával a tiszta életben nagy gyönyörűségessen végig megmaradott; mellyet azelőtt igen nehéznek, sőt lehetetlennek tartott.

Melly Sz. Pál mondása, hogy mibennünk is fogatos legyen, abban két ígét kell jól eszünkbe vennünk, mellyeknek nagy ereje vagyon. Mert, midőn a gonosznak eltávoztatásáról szól Sz. Pál, nemcsak azt kívánja, hogy a setétségnek chelekedetit imígyamúgy letegyük, mintha ismég fel akarnók venni, hanem ugyan elvessük, úgy hogy soha többé azokra ne térjünk: midőn pedig a jónak chelekedését ajánlja, nemcsak azt kívánja, hogy a világozágnak chelekedetit és a Kristust akármiképpen illessük vagy kezünkbe vegyük, mintha ismég akármely könnyen le kellene tennünk, hanem hogy, mint a jól hozzánk szabott ruhát, reánk vegyük és azokba öltözzünk. A Kristusba pedig az öltözik, a mint Sz. Tamás magyarázza, a ki a Kristust követi. Mert: I. Miképpen hogy az embert az öltözet környűlvészi és befoglallya, és annak színe alatt vagyon és láttatik az ember: azonképpen abban, a ki a Kristust követi, csak a Kristus és az ő öltözetinek színe, azaz az ő szentsége és magaviselése láttatik. A Kristusba öltözni, úgymond Aranyaszájú Sz. János, semmi nem egyéb, hanem az, hogy a Kristus mibennünk a szentség és kegyesség által mindenfelől tetetes legyen. Mert a felöltözött ember annak láttatik, a mibe öltözött. Azokáért láttassék és tessék mibennünk a Kristus. II. Miképpen hogy az öltözet az egész testünket befödi: azonképpen a Kristus jószágos chelekedetinek minden mi chelekedetinkre el kell érniök, hogy azokat felékesíttsek, és mi a Kristust mind beszédünkben, s mind egyéb magunkviselésében kiabrázollyuk. III. A ki a ruhába felöltözik, nem annyira érzi annak terhét, mint a ki, egybekötve, ölében vagy a vállán hordozza: azonképpen, a ki a Kristust nemcsak elméjében, mintha békötözve volna, hordozza, hanem ugyan chelekedetivel és követésével magához kapchollya és övedzi, semmi nehességét nem érzi a Kristus jószágos chelekedetinek. IV. Miképpen hogy a szép ruha nemcsak befödi az embert,

¹⁾ Rom. 13, 12—14.

²⁾ T. i.: «Confessiones» című művében.

hanem ékesfti is: azonképpen a Kristusnak jószágos chelekedeti fölötté igen ékesftik az embert, és mind Istennél, s mind embe-
reknél kedvessé teszik.

Kérdené valaki: Mi okért kell elsőben a gonosztól eltérnünk, és azután a jót chelekednünk? Felelet: Azért, hogy két ellenkező dolog együtt nem lehet; és, a mint Salomon mongya, *a gonosz-akaró lélekbe a bölcheség bé nem megyen, sem nem lakik a bünök alá vettetett testben; mert a fégyelemnek szent lelke futtya a tetetöt, és megronsza magát az értelem nélküül való gondolatoktól.*¹⁾ Sz. Pál szépen szóll e dologról, ki magáról is tanulhatott: mert Urünk elsőben azt mondotta néki: *Saule, Saule, miért üldözz engem?*²⁾ Mintha azt mondotta volna: Szűnyél meg az istentelen üldözéstől, és annak engedvén Saulus, úgy mondotta: *Uram, mit akarsz, hogy chelekedgyem?*³⁾ És úgy küldetett Ananiáshoz, hogy az életnek parancholattyát megtanulná tőle. Így tanulván azért magáról Sz. Pál, azután mondotta: *Michoda részesülése vagyon az igazságnak a hamissággal? Avagy michoda társasága a világosságnak a setétséggel? Michoda alkovása vagyon pedig Krisztusnak a Béliállal?*⁴⁾ azaz valamíg a hamisság ki nem irtatik, addig az igazság bé nem plántáltatik: valamíg a setétség el nem távozik, addig a világosság nem fényeskedik: valamíg a Béliál ki nem ütettetik, addig a Kristus bé nem fogadtatik. Mert miképpen hogy új házat nem építhetni, mígnem a régít elrontyák; sem új fát nem plántálhatni, mígnem a régít kivágják; sem új ruhába nem öltözhetünk, mígnem a régi rongyot levettyük: azonképpen a jószágos chelekedetben senki részes nem lehet, míg a gonoszágnak búlchút nem úd és abból ki nem tisztúl.

Más oka is lehet: mert a gonosznak kigyomlálása nehezebb, hogysen a jónak béplántálása: azokáért a ki a nehezbet véghez viszi, a könnyebbet hamar szerét teheti. Egy fő lantos afféle tanítványoktól, a kik azelőtt más mesternél tanúltak, két annyi fizetést kívánt; és okát is adta: mert több munkája vólt abban, hogy arról elszoctatná a mit nem jól tanúltak, hogysen abban, hogy újonnan jól megtanítaná. És talám ez az oka, hogy midőn az Isten Jeremiást a nép tanítására küldötte, nemcsak a meg-

¹⁾ A Vulg.-ban: In malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus disciplinae effugiet fictum, et auferet se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu. Sap. 1, 4, 5.

²⁾ Act. 9, 4.

³⁾ Vers. 6.

⁴⁾ A Vulg.-ban: Quæ... parti-

cipatio justitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conventio Christi ad Belial? II. Cor. 6, 14—15. Károlyi: Micsoda társasága vagyon az igazságnak a hamissággal? És micsoda egyesülése vagyon a világosságnak a setétséggel? És micsoda egyessége vagyon a Krisztusnak a Béliállal?

mondott rendet adta eleibe, hanem az elsőnek¹⁾ nagyobb nehességét is mutatta, többet kívánván arra, hogysem a másokra,²⁾ mondván: *Ímé, az én ígémet a te szádba adtam; ímé, ma téged a pogányokon rendeltelek és az országokon, hogy gyomlálly és romts és vesszess és hányv és építs és plántálly;*³⁾ az elsőre négyet kívánván, a másokra kettőt,⁴⁾ és jelentvén, hogy az elsőhöz több munka kell, hogysem a másikhöz; a mint szépen magyarázza Cassianus, és igaz okát is jelenti: tudniillik, hogy a vétek többen vannak; mert minden jószágos chelekedet ellen két vétek harezol, és mivel-hogy a jószágos chelekedet középúton jár, egyik vétek jobbkezfelől ostromollya, a másik balkézfelől, úgymint: a reménységet a vakmerő bizakodás és a kétségbeesés, az adakozást a tékozlás és a fősvénység.

III. RÉSZE.

A megmondott két dolgot pedig mi okért kívánta legyen Sz. Pál, őmaga megjelentette, mondván: *Mert a mi húsvétünk a Kristus megáldoztatott:*⁵⁾ azaz, minthogy a Kristus miérettünk, mint a húsvéti bárány, megáldoztatott, és úgy váltott meg minket, a húsvétnek inneplését ajánlotta nekünk. Azokéért mint a zsidók, az ő húsvétyeknek megáldozása után, hét nap éltek kovásztalan kenyérről: mi is a Kristusnak áldozása után, lélek szerént, a kovásztalan kenyerek innepét megtartsuk, és kovász nélkül legyünk, azaz tiszták; és kovásztalan kenyérről éllyünk, tiszta életben maradván hét napig, azaz a mi tellyes napjainkban; mert hét nap között forog el tellyes életünk: abban pedig mindenkor hálaadással megemlekezzünk a mi Húsvéti Bárányunknak velünk tölt irgalmasságáról, akaratunkat akaratyáéhoz szabván; mert az ő drága szent vérével váltattunk meg, a mint Sz. Péter ínt bennünket, mondván: *Félelemmel forgolódgyatok a ti életeteknek idején; tudván, hogy nem megveszendő aranyon vagy ezüstön váltattatok meg, . . . hanem a Kristusnak, úgy mint makula nélkül való és ferteztetetlen báránynak drágalátos vérén.*⁶⁾

Nem ok nélkül nevezi pedig Sz. Pál a Kristust mi húsvéti bárányunknak, hanem sok jeles hasonlatosságokért, mellyek azok között találhatnak: I. A zsidók az ő húsvétyeket közönségesképpen az első hólnapban, nisánban, áldozták; melly a mi bűjtűnshavunk: ugyanazon hólnapban áldoztatott meg a Kristus is.

¹⁾ T. i.: «a gonoszoknak kigyomlálása», a mint fennebb említette, értendő alatta.

²⁾ T. i.: «a jónak beplántálása», mint fennebb mondta, értendő.

³⁾ Jer. 1, 9, 10.

⁴⁾ T. i.: hogy építsen és plántáljon.

⁵⁾ I. Cor. 5, 7.

⁶⁾ I. Pet. 1, 17—19.

II. A húsvétet a hónap tizedik napján szerzették meg, a tizennegedikén megáldozták: Urunk is azon hónap tizedik napján ment Jerusálembé, tudniillik virágvasárnapon, nagy örömmel és pompával; negyed nap azután, a végvachorán, áldozta magát az óltáriszentségben; és azon nap fogták meg, hogy halálra adták; és úgy másnap áldozta magát a keresztfán. III. A báránynak makula nélkül valónak, hímnnek és esztendősnak kellett lenni: a Kristus is makula nélkül való volt, a mint Sz. Péterből hallók, *ki bünt nem chelekedett, sem álnokság nem találtatott szájában.*¹⁾ Hím volt, az ő bátorságáért és erősségéért; és vas vesszővel rontya meg az ellene tusakodókat. Esztendő volt, mert idejének legjobb korában áldoztatott meg érettünk. IV. A húsvétet az Israel fainak minden sokasága áldozta, estvefelé: a Kristus halálát is minnyájan kívánták a zsidók, kik azt kiáltották, hogy felfeszítse Pilátus, és estvefelé holt meg, s az időnek utolsó részében vagy a világnak²⁾ utolsó idejében, és, minthogy az ő halála volt a mi megszabadulásunknak oka, estve sok betegeket gyógyított meg. V. A húsvétet hőldtöltére áldozták a tavaszi æquinoctium után, midőn a nap az étszaktól meg kezdi haladni és a világosság nevekedik: a Kristus az ő halálával az egész anyaszentegyházat, melly a hőldhoz hasonlítatik szépségeért, megvilágosította; és az ő halála után kezdette az igazságnak világossága meghaladni a bűnnök setétségét, és az új-testamentomnak fényessége az ó-testamentomnak homályos árnyékát.

De lássuk már azt is, mi végre áldozták a zsidók húsvétet; és mit parancholt arról nekik az Isten?

Először: *Vegyenek*, úgymond az Isten, *annak véréből, és tegyenek mind a két ajtómellyekire és a felső küszöbire a házaknak, a mellyekben azt megészik.*³⁾ A Kristus véréből mind a két ajtómellyekére tészünk, midőn a Kristus szenvedését szívünkben forgattuk a hit által, és szájunkban a vallástétel által, *mert szívvel hiszünk az igazságra, szájjal léssen pedig a vallástétel az üdvösségre.*⁴⁾ A felső küszöbre pedig, mikor szívünket felemeljük a mennyei dolgok remétségére a Kristus szenvedésének érdeme által. Az a vér jel volt, hogy a melly házon azt látná a pusztító angyal, azt ne büntaná; a többiben pedig az elsőszülötteket megölné: azonképpen valakin nincz a Kristus vérenek érdeme, el kell annak veszni; a kiken pedig vagyon, üdvözülnek. Nem szítkölködött ugyan az angyal afféle külső jel nélkül, mert tudta és látta, melly házakban ették a zsidók a húsvétet: de azt akarta az Isten, hogy a megszabadulást a jel által vírnák és vennék a zsidók; az ártatlan báránynak példázásáért, ki az ő vérevel szabadít meg mindeneket az Isten haragjától és az örök haláltól. Az-

¹⁾ I. Pet. 2, 22. ²⁾ T. i.: a világosságnak. ³⁾ Exod. 12, 7. ⁴⁾ Rom. 10, 10.

okáért azzal a jellel, homályosan, azt vallották a zsidók, hogy őket a Messiás vére szabadította meg: és azért kellett megkenni vagy hinteni az ajtó mellyékit a felső küszöbbel,¹⁾ mert azok a keresztet példázták, a mint Sz. Cypriánus írja. Ezekielnél is azt olvassuk, hogy az Isten azt parancholta az angyalnak, hogy mindeneket megöljön azokon kívül, a kiken a «*thau*» bötűnek jele volt; melly formájával is a keresztet példázza.²⁾

Másodsor: Azt parancholta az Isten, hogy a báránynak tűznél sült húsát megegyék és kovásztalan kenyereket vadsalátával; és hogy se nyersen, se vízbe főttet abból ne ennének: a fejét, lábaival és bélével megennék; és semmi abban reggelig ne maradna; ha pedig megmaradna valami, tűzzel égetnék meg. Ezek mind példában történtek; mert: I. A Kristus szenvedéséről nem kell az emberi okosságnak világosságával elmélkedni; hanem a hitnek homályosságában kell hinni, hogy a megfeszítettet Kristus *botránkozás* ne légyen nálunk, mint a zsidóknál; vagy *bolondság*, mint a pogányoknál.³⁾ II. Nyersen észli a Kristus szenvedését, a ki a Kristust csak embernek véli; vízzel főzi, a ki emberi ítélettel fontolja: és ezeknek nem használ. Tűznél süti pedig, a ki Kristusnak lángoló szeretetét szemléli, mellyel magát áldozta éretünk a keresztfán: mert a báránt is kereszt módra sütötték, a mint Sz. Justinus mongya; mert hosszattában általnyársolták és a lapoczkáin más nyársat vontak által rajta. A Kristusnak a keresztben semmi vize, azaz semmi nyugodalma, vagy hívesítése nem volt, sem vigasztalása a kínokban: hanem a fájdalom és a szeretet tellyességgel megsütötte és megszáraztotta. Azokáért a zsidók, a kik tagadták a Kristus istenségét, és nyersen, vagy bötű szerint értvén a mit az írás jelent a Messiás országáról és dichőségéről, neminémüképpen nyersen észik a Kristust: az eretnekek pedig, a kik minden fitkait emberi elmével akarják fontolni és vizsgálni, vízbe főzik, mivelhogy minden emberi okosság és tudomány állhatatlan mint a víz. A kereszténynek pedig, józanon és aitatossan elmélkedvén azokról, és azoknak elmélkedésével a hitet és szeretetet gerjesztvén magokban, és a Kristusnak szorgalmatosan szolgálván, sütve észik a Kristust; a mint Sz. Gergely magyarázza. Továbbá, a fejét, lábaival és bélével együtt kellett a báránynak megenni: mert az egész Kristust, és valamit az anyaszentegyház tanít felőle, hinni kell; és a hitnek csak egy ágazattját vagy cikelyét sem kell megvetni: és azért is egészen kellett a bárány-

¹⁾ T. i.: együtt.

²⁾ A «*tau*», a héber ábécze utolsó betűje, keresztformájú; a kereszt jele a régi egyiptomiaknál és egyéb régi népeknél az életet példázta.

A pün írásban is a «*tau*» olyan, mint a kereszt. V. ö. Ezech. 9, 4. 6.

³⁾ I. Cor. 1, 23.

nak maradni; mert főképpen azok a tagok sülték meg, azaz szenvedtek a Krisztusban, tudniillik a feje a töviskoronától, a lábai a szegektől, a belső részei, vagy a szíve, a bánattól, szánakodástól és hozzánk való szeretettől. Végezetre, ha mi megmaradtott a bírányban, azt tűzzel meg kellett égetni: mert a mit a Krisztusnak szentséges titkaiban nem érthetünk, azt a Szentlélek hatalmának aláztatossan megtartjuk; a mint Sz. Gergely írja.

Harmadszor: Azt parancholta az Isten, hogy kiváltképpen-való ezeremóniákkal ennék meg a bíránt, mondván: *Azt pedig ekképpen egyétek meg: A ti reséiteket felöredzétek, és sarutok lábátokban légyen, pálcázatokat kezeleken tartrán, és sietre egyétek.*¹⁾ Ezek is mind példában történtek: mert a ki hasznoson akar a Krisztus szenvedéséről elmélkedni, a testi gyönyörűségtől, és főképpen a bujaságtól megtartóztassa magát, sőt testét sanyargassa; és ezért eleitől fogva a keresztyének hívét tájban testöket inkább sanyargatták, hogysen egyéb időkben, főképpen a negyvennapai böjttel, és Sz. Bernárd azt írja, hogy a nagyhétben minden keresztyének, egyébhaj szokás kívül, gyakorlyák az aitatosságot, követik meg az aláztatosságot és magokviselésében a megért erkölclöt megmutattják, hogy a szenvedő Kristussal láttassanak együtt szenvedni avagy őrajta szánakodni. Mert kichoda olly aitatatlan, a ki töredelmességet ne érezzen? Kichoda olly kevély, hogy magát meg ne alázza? Kichoda olly haragos, hogy meg ne bochásson? Kichoda olly kinyos, hogy ne böjttölyön? Kichoda olly gonosz, a ki penitentziát ne tartson e napokban? Aranyiszájú Sz. János is hasonlóképpen beszéll, és azt mongya, hogy a hívek azok által tisztelik azt a szent hetet. Akkor sarut kell lábunkon viselnünk, hogy valami vétékben meg ne ütközzünk; a pálcázat kezünkben kell tartanunk, hogy a gonosz társaságot és az ördög kísértetit elkergezzük, és magunkat azoktól mególtalmazzuk; és sietnünk kell, futván az Úr parancholatának után²⁾ és a mennyei hazánkat ohajtván, melyre nekünk útát nyitott a Jésus.

Végezetre, mintha mind ezeknek okát akarta volna adni az Isten, azzal fejezte bé: *Mert ez az Úr fázéja*³⁾ (azaz általmenetele). *Es általmenygek Egyiptus földén azon éjjel.*⁴⁾ Általment a zsidók házán, megkímélvén öket; általment az egyiptyusok házán is, megölvén minden elsőszülötteket. Ezen kívül más két általmenetel is volt, a Verestengeren és a Jordánon, és azután jutottak a zsidók az ígélet földébe: azonképpen a Krisztus halála által mentünk elsőben által az Isten haragjából az ő kegyelmébe, mert ő eleget tévén az Attyának, megengesztelte ötet nekünk; másodsor, a bűnnek állapattyából általköltöztünk az igasságnak állapattyára a keresztségnek vize által és a penitentzia által, melyek-

¹⁾ Exod. 12. 11. ²⁾ T. i.: útján. ³⁾ Kár.: páschája. ⁴⁾ Exod. 12, 11. 12.

nek erejök a Kristus szenvedésétől származik; mellyek után a nyomoruság völgyéről általmegyünk, mellyet Egyiptus példázott, az örök boldogságnak nyugodalmára, mellyet az ígélet földje példázott, és ezt is a Kristus szenvedése szerzette. De azt sem kell elhallgatnunk, hogy a húsvéti báránynak chontyait meg nem kellett törni. Mellyet Sz. János arra magyarázott, hogy a Kristus szárait meg nem törték a keresztfán, noha a véle felfeszítettett tolvajokét megtörték. Az pedig azt jelentette, hogy a Kristusnak ereje és méltósága meg nem romlott a szenvedés által, hanem csak a teste: sőt az ő szenvedése által mindenütt kihirhedett az ő nagy ereje és bölchesége: mert a megfeszítettett Kristus *a hivatalos zsidóknak és a görögöknek* az Isten ereje és az Isten bölchesége.¹⁾

Mondám nem régen, hogy Sz. Pál azért kívánja, hogy kitisztítsuk az ó kovászt és új tészták legyünk, mert a mi húsvéti báránynk, a Kristus, megáldoztatott; és miképpen hogy a zsidók az ő húsvétyöket kovász nélkül való kenyérral ölték: azonképpen illik, hogy mi is előttünk hordozván és elménkben forgatván a Kristus áldozatját, mellyel minket a bűnből kitisztított, tiszta életet viseljük és a bűnnek kovászába ne egyeledgyünk. De ugyanazon mondásban más okot is találunk, tudniillik, hogy a húsvéti báránynak vétele és étele után, azaz az óltáriszentség után is, tiszta életben foglaljuk magunkat. Mert noha a húsvéti bárány, azért hogy az áldozatra megöletett, a Kristus áldozatját példázta, midőn a keresztfán vérét ontotta és lelkét kiadta: mindazáltal, a kovásztalan kenyérhez képest, és hogy a húsvéti bárányt meg kellett enni, az óltáriszentségben való áldozatot példázta; melly vérontás nélkül léssen és eledelül vétetik. Azokéért midőn Sz. Pál a húsvéti bárányról emlekezik, az óltáriszentséget is érti rajta; a mint a sz. atyák magyarázzák, Sz. Cypriánus, Sz. Gregórius Nazianzénus, Aranyszájú Sz. János és többen is. Azért mondotta Sz. András apostol is Aegás tisztartónak, a mint az ő életében olvassuk: Én mindennap áldozom a makula nélkül való bárányt, kinek húsát minekutánna az egész nép eszi, mégis a megáldoztatott bárány egészen és elevenen marad. Az anyaszentegyház is azért olvastatta ezt az epistolát a máj szent húsvét napján, mellyen minden hívektől kívánja, hogy egyenek a húsvéti bárányban, melyben az első hívek minden nap öttek, a mint Sz. Pál jelenti, és azért mongya, hogy a híveknek tiszta életet kell viselni, kik olyan tiszta eledellel élnek.

Sok jeles hasonlatosság is vagyon a húsvéti bárány és az óltáriszentség között, melyből könnyű megérteni, hogy arról emlekezett Sz. Pál; főképpen minthogy az eledelről szól, és azt

¹⁾ I. Cor. 1, 24.

kívánnya, hogy a tisztaságnak és igasságnak kovásztalan kenyérével éljünk.

Első hasonlatosság az, hogy, a mint azelőtt is jelentém, a mely nap a húsvétet tartották a zsidók, azon nap szerzette Urunk az óltáriszentséget. II. A húsvétet este vagy éjjel ötték meg: ¹⁾ a Kristust testi szemecinkkel nem láttuk az óltáriszentségben, hanem a hitnek homályosságával megelégszünk. III. A húsvétet csak a környűlmetélt zsidóknak volt szabad megenni: az óltáriszentséggel csak a megkoresztelt hívőknek szabad élni, és a ki a bűnök bőrét a penitentiának késével elmettszi. IV. A húsvéti báránt kovásztalan kenyérral és vadsalátával ötték: az óltáriszentséghez töredelmes szívvel és tiszta lelkiismerettel kell járulni. V. A húsvéti báránnak minden részeit megötték: az óltáriszentségben az egész Kristus vétetik, testével, vérével, lelkével és istenségével együtt. VI. A húsvétet sok házakban ötték: a Kristus az óltáriszentségben sok helyeken áldoztatik és vétetik. VII. Nem volt szabad a húsvéti bárányból valami részt a házból kivinni: az óltáriszentséget nem illik azokkal közleni, a kik az anyaszentgyűlés kivül vannak, tudniillik a pogányokkal, zsidókkal, eretnekekkel. VIII. A ki a húsvéti báránt ötte, veséit felövezette: a ki a Kristust az óltáriszentségben vérszi, a fajtalan testi gyönyörűséget megbabolizza, testét sanyargatván; a mint Sz. Gergely mongya. IX. A ki a húsvéti báránt ötte, pálcáját kezében tartotta és saruit lábaiban, jelentvén, hogy útra készült: a ki az óltáriszentséggel él, megdondolja, hogy az a szarándokoknak és a más világra menőknek úti eleségök, azokéért a botot kezében tartsa és saruit lábaiban, azaz munkálkodgyék és minden fáradságot felvegyen, hogy az örök boldogságba juthasson. Így írja Sz. Paulinus, hogy Sz. Ambrús, halálához közelgetvén, a vercellai Honorátus püspöktől az óltáriszentséget magához vötte, mint úti eleséget. Aranyszíju Sz. János pedig azt írja, hogy ha a világból kimúló ember az óltáriszentségben tiszta lelkiismerettel részesül, a lelkét az angyalok, mint drabantok, az égbe viszik. Ezért nevezik a sz. atyák a halhatatlanság orvosságának: mert annak ereje által nemcsak a lélek üdvözül, hanem a test is a halálból dichőségre támad fel. X. A húsvéti báránt sietve ötték: az óltáriszentségben nem annyira kell a gyönyörűséget keresni, mint a táplálást és az Isten parancolatának után ²⁾ való járáshoz szükséges erőt, hogy a mennyei hazánkba siethessünk. XI. Mivel-hogy az egyiptziusoknak elsőszülöttei nem öttek a húsvéti bárányban, meghóltak: a ki az óltáriszentséggel nem él, élete nem lézen, hanem örök halállal hal meg, a mint Urunk mondotta. Ezek így lévén, megdondold keresztyén ember, hogy az ártatlan bárány-

¹⁾ Exod. 12, 6. 8.

²⁾ T. i.: útján.

nak vérével váltattál meg, és annak testével és vérével tápláltatol, és nem inémüképpen ¹⁾ azon ²⁾ testté és vérré léssesz, melynél nem tudom mi lehetne böchfülletesb és méltóságosb dolog. Gondold meg azt is, minémü háladással tartozol ilyen nagy jótéteményért, hogy annak minden időben és minden helyen megfelelhess; tudván, hogy ha azt chelekeszed, napról-napra több és nagyobb mallasztnak elvételére alkalmaztatod magadat és nagy sok lelki kinchet gyűjthetsz. Úgy viseled azért életedet, hogy azon báránt, míg ez árnyék világon élsz, szelídségében, ártatlanságában, hasznos vóltában kövessed; a más világon pedig díchérhesd örökké, mondván: *A Báránynak áldás és tisztelet és díchőség és hatalom mind örökkön örökké.*³⁾ Amen.

¹⁾ T. i.: vele.

²⁾ T. i.: ugyanazon.

³⁾ Apoc. 5, 13.

SZÓTÁR.

A

ábrázat: arcz, forma, természet, testalkat. A Vulg. «habitus» szavát (Philipp. 2, 7.) is fordítja vele. V. ö. Nyelvőr, II. 534. XVI. 394—96. V. ö.:

«Cserélt ábrázatot magunról letennék.»

Gyöngy. Mur. V. II. 176.

«Sovány is, halvány is volt az ábrázatja.»

Ar. Toldi, VII. 9.

Abulensis: így hívja Alphonsus Tostatus középkori jeles tudóst, ki Spanyolországban Avila (lat. Abula) nevű városában püspök volt. Nem tudni biztosan sem születésének, sem halálának idejét; körülbelül 1454-ben halt meg. Sokat írt; munkái közül kivált bibliamagyarázatai voltak híresek. V. ö. Ch. G. Jöcher, Compendiöses Gelehrten-Lexikon, Leipzig, 3. kiad. II. 1558.

administrator: a szász fejedelem v. herceg, egyike a hét választónak és interregnum idejében a császár egyik helytartója.

adni magát emihez: esatlakozni, szegődni. V. ö.:

«Adá magát annak a tartománynak egy lakosához.»

Kár. bibliaford. (Luk. ev. 15, 15.)

Adrianus Barlaamius: t. i. Hadrianus, németalföldi tudós és író, megh. 1542-ben. V. ö. Ch. G. Jöcher, Comp. Gel.-Lexikon, 3. kiad. I. 330.

ágyasház: hálószoba, házasok ágya.

ájtatatlán: áhitat v. ájtatosság nélkül való, áhitatlan, nem ájtatos.

akadéik: akadály, e szóval is él. V. ö. Nyelvőr, V. 148—50.

akármelyfelé: akármerre. Sz. Moln.

alacsony: alacsonyabb, csekélyebb. Ma is mondják: kevésbé, kevésbít, különb, öregbít, öregbülés stb.

alattam-, alattad-, alattaróló stb.: alattvaló; subditus. V. ö. Simonyi Zs. A m. ny. II. 82—83.

alattomban: hallgatagon, szótlanul; tacite, tecte. Sz. Moln.

alávalóság: alacsonyság, kisebbség, alárendeltség.

alázatosan: humiliter, modeste. A Királyhágón túl ma is úgy mondják. V. ö. Nyelvőr, I. 152. IX. 162.

alcyon: írja huleyon-nak is; a közönséges jégmadár, alcedo hispida. Ím. A csend és nyugalom képe, mert mikor fészket rakja, a tenger nem háborog.

áldomás: áldás. V. ö. hallomás, kéremés; e két szóval is él. V. ö. Nyelvőr, III. 233. 451. V. ö.:

«Az erősség sem utolsó áldomása,
Kivel Tholdi Miklóst régen ő megáldotta.»

Ilosv. Tholdi, 7—8.

«Mihelyest György úrnak halomása hullók.»

Ar. Toldi szer. III. 13.

alítani v. alítani: a régieknél így is: alajtani, alejtani, alojtani; t. i. gyanítani, sejteni, vélekedni, vélni. V. ö. Kriza, Vadr. 491. Nyelvőr. VIII. 435—36. — «Ézt a régi s ma már az irodalomból is kivészó igét még hallottam gyermekkoromban a köznép ajkáról», mondja Arany, Hátrahagyott iratai s levelezése, II. k. (Prózaí dolg.) 399. V. ö.:

«Testvér a testvért ellenségének alajtá.»

Vörösm. A két szomszédv. II. 373.

«Hol nem is alitnád, egyszer előbukkan.»

Ar. Toldi szer. X. 89.

alkalmatos: alkalmas, e szóval is él; ezélnak megfelelő, elégséges, illő. *alkolni*: egyezkedni, megegyezni. V. ö. Nehezen alkuszik meg két kuvasz egy csonton. Km.

alkalmatlan: alkalmatlan, illetlen, kellemetlen, nem arra való, terhes. V. ö. Nyelvőr, III. 11. IV. 18. V. 16. VII. 271. VIII. 320—1. 483. 486. IX. 161—2. 266. 482—3. 540. X. 267. 312. XIV. 26. Simonyi Zs. A m. ny. I. 19.

alkalmatosság: alkalmatosság, alkalom, arravalóság, egyebek közt teszi azt is, a mit ma «kényelem»-nek mondunk.

alkalmaztatni magát vmire: alkalmassá tenni magát vmire, alkalmazkodni.

alkotmány: a mi egybe van alkotva, a mi meg van alkotva; épület, mű. V. ö.:

«Vala nehézkes ennek alkotmánya.»

Ar. Toldi szer. IX. 77.

«Félt, hogy összetörik az egész alkotmány.»

U. a. n. o. IX. 80.

alkorás: egyezkedés, megegyezés, egyesség. A Vulg. «conventio» szavát (II. Kor. 6, 15.) fordítja vele.

állapot: állapot, állás, helyzet, rang, sors, vagyon. V. ö. Nyelvőr, II. 373. 517. IV. 18. 316. V. 17. VI. 474. VII. 225. 272. 332. IX. 484. 540. X. 21. 312. Simonyi Zs. A m. ny. I. 19. V. ö.:

«A ki Európának akkori állapotját nem ismeri, nem ítélhet helyesen.»

Virág, M. századok, 12—3.

állat: creatura, ens, essentia, materia, persona, res, substantia. V. ö. Kriza, Vadr. 491. Simonyi Zs. A m. ny. II. 143. V. ö.:

«Miképpen a test a lélek nélkül megholt állat:

azonképpen a cselekedetek nélkül való hit megholt állat.»

Kár. Bibliaford. (Jak. 2, 26.)

«Micsoda együgyű állat!»

Bess. A phil. I. 1.

«Minden élőállat barátom, minden ember testvérem.»

Kárm. F. h. XLII.

állatni: az «állni» igének tétető alakja; állítani. V. ö. Nyelvőr, IV. 269. V. ö.:

«Egy kúton tevéit estve mind megállatá.»

Batizi A. László pátr. házasságáról, 44.
(Szilády, R. M. K. T., II. k.)

«Több népet az törésre állattanak.»

Tinódi, Egervár viadaljáról, II. 837.
(Szilády, R. M. K. T., III. k.)

«Állata őrzeni négy alabárdost.»

Ar. Tetemrehív s.

állókép: szobor, mind a két szó megvan Sz. Moln. Szót.-ban.

átlathatni vmit: átjárni vmit, e kifejezéssel is él.

átlatható: átható, foganatos, meggyőző. Sz. Moln.

átlaltatni: a lat. «perspicere» fordítása; ma a német «einsehen» fordítása dívik.

amnyéra: amnyira. V. ö. Nyelvőr, II. 87. 240. IV. 18. V. 81—82. 85. 330. VI. 323. VIII. 90. 117. 179—80. 381.

aranyas: aranyos. Lásd e szótárnak «állapot» szavát. V. ö.:

«Féket, nyereget aranyast hozának.»

Én. Pann. megv. 66.

(Szilády, R. M. K. T., I. k.)

arányozni vmihez: törekedni vmi célra, gondolni, vélni. Sz. Moln. V. ö. Nyelvőr, XVII. 87.

ár: ár, pretium.

árultatás: árulás. V. ö. «Komédia Balassi Menyhárt árultatásáról», címre egy XVI. századbéli magy. szindarabunknak.

asszonyállat: asszonyszemélynek is mondják a régiek; asszony, nő. Lásd e szótárnak «állat» szavát.

«Czímere a tündér, csuda asszonyállat.»

Ar. Toldi szer. VII. 38.

ártani magát vmibe: ártani magát, v. avatkozni vmibe. V. ö. Simonyi Zs. A magy. nyelv, I. 193. II. 179.

atyafi v. atyafia: fitestvér, testvér, rokon, ez utóbbi szóval is él. V. ö.:

«Mért feni agyarát jó atyjafiára?»

Ar. Toldi, V. 12.

«Tudd meg: a legyilkolt atyafinak vére

Bosszuért kiált fel az egék egére.»

U. a. u. o. 15.

«Megszünt a rokonság, nincs testvér, atyafi.»

U. a. Sz. László füve, I. 11.

«A virág s az erény

Két atyafi-gyermek.»

Pet. Az árva lány.

avatni: az «avik» ige tétető alakja; bevezet, fel- v. megszentel. V. ö. Nyelvőr, XVIII. 87—88. 133—34. 273. V. ö.:

«A patríciusok rendébe avatta be hőstét.»

Czuczor, Botond, III. 74.

azokáért: annakokáért, azért; e szókkal is él. V. ö.:

«Azokáért jó tereád veszedelem.»

Kár. bibliaford. (Izsaiás, 47, 11.

azóltától fogva: azóta. V. ö. Nyelvőr, IX. 205. XVIII. 505.

azon: ugyanaz; ragozva: azont stb. V. ö. Nyelvőr, IV. 75—76. V. 546. XV. 12—16. V. ö.:

«Egy dolgot kértem az Úrtól, most is azont kérem.»
Kár. bibliaford. (Zsolt. 27. 4.)

«Adjatok a jónak tágas helyet ép szívetekben,
Sőt úgy töltsétek meg azont e mennyei kincsesel,
Hogy minden szilaj érzések kiszoruljanak onnan.»
Förösm. Volt tanítv.

«Megfejtvén darabokra szelé a vére-veszett húst,
Mint puszták hollója magát táplálni azonból.»
U. a. A két szomszédv. I. 206—7.

azonegy: ugyanaz.

azon félek: attól tartok, attól félek.

B

bajt víni: harcolni, küzdeni, viaskodni, vívni. V. ö.:

«Vitéz, vitéz! ne vívj bajt.»
Kisf. K. Zuárd.

«De ki vina bajt az égi háborúval,
Szélveszes, zímankós, viharos borúval?»
Ar. Toldi, I. 12.

«Oh mikép vihatnék holnap én avval bajt?»
U. a. u. o. IX. 15.

bajvívás: harcolás, küzdelem, viaskodás, vívás. V. ö.:

«Iegott a bajvívás helyére
Más nép gyülenegez, más had ére.»
Ar. Katalin, 13.

«Torna-bajvívásnak, hallom, kedvelője.»
U. a. Toldi szer. I. 27.

bánatos: bús, szomorú. V. ö. Bú-bánat.

«Atyám e bánatos állapot alatt összeroskadott; béke nem derült élte alko-
ny ra, — és nem adhatta áldását reám; — csak sírját lelém!»
Koss. Felelet Széchenyinek, 54.

«Ne irigyeljétek e kettős bánatot.»
Ar. Ráchel síralma.

barackfa: barackfa. V. ö. Nyelvőr, VI. 507.

bátorság: biztosság; securitas. V. ö.:

«Iászlóvárrott a magyarság
Vala bátorságban.»
Ar. Rozgonyiné.

bátorságos: biztos; securus.

békeségstűrés: békétűrés, türelem, tűrés; patientia, tolerantia, Sz. Moln.

béköltözenni: köteleződni, kötelődni, kötözködni; implicari.

beneficiom: egyházi hivatal- v. tisztért járó jövedelem.

beszélgetni: beszélni, szólni.

birni: parancsolni, rendelkezni, uralkodni. V. ö.: Szegény ember szán-
dékát boldog Isten bírja. Km. V. ö. Nyelvőr, IV. 402. XVI. 343—44.
V. ö.:

«Sándor kisebb haddal bírja meg világot.»
Zr. Szig. v. II. 51.

bizodalom: bírás, felsőség, hatalom, jog, uralkodás, uraság. V. ö. Nyelvőr, XIV. 394.

bizony: bizonyos, igaz. V. ö.:

«Bizonyt nem írhatok, mi volt annak oka.»

Hossz. Tholdi, 306.

bizonygal: bizonyosan, bizonyossággal.

bizonyosan: bizonyosan, biztosan. Lásd e szótárnak «alázatosan» szavát.

bizvást: bízza, bizodalommal. V. ö. folyvást, szemlátomást stb. V. ö.:

«Jó reménységgel van, s bizvást kezd dolgához.»

Gyöny. Mur. V. III. 248.

«Bizvást kárhoztathatnak engem, ha úgy tetszik: csak ti javaljátok.»

Kaz. Guzmicsnak, (1824. júl. 14.)

«Oh nekem bizvást megmondhatja, én titoktartó vagyok.»

Kisf. K. Csaldóások, III. 12.

«Szólj bizvást, felel a győző seregek fejedelmé.»

Förösm. Zal. futása, I. 260.

«Visszamenőre nyá kiürtét, és vitte tömérdek

Díjait a hureznak, s Polydorát vitte sietvést.»

Czuczor, Botond, I. 26—27.

bolognai: bolognai, Bologna városából való.

bosszú: bosszúság, bosszúállás.

bosszúbeszéd: bosszantás, gyalázás. V. ö. Nyelvőr, IV. 366.

bosszúságot tenni vkín: bosszút állni vkín, bosszúságot szerezni vkinek.

bechü: más régi írók becsü-nek írják. Sz. Moln. Szót.-ban: becsü.

Hívelyes voteményekből készült ededel, főzelék; a jó v. finom étkek ellenkezőjéül éltek ama szóval. A Vulg. «legumen» szavát fordítja vele. (Dán. I, 12.) V. ö.:

«Becsüje sem léssen mostan marháknak.»

Hossz. N. Sándor hist. IV. 1919.

(Szilády, R. M. K. T. IV. k.)

böchülletes: becsült, becsülésre- v. tiszteltreméltő, becses, becsülendő, méltóságos. V. ö.:

«Minde eket híven megtartották böcsületes kapitányai.»

Virág, M. századok, 13.

böchülletlen: az előbbi szó ellenkezője.

Böckh: Salamont és Sirák lát érti alatta.

bötü: littera, textus.

bő: bő, nagy. V. ö. Simonyi. A m. ny. I. 106. II. 215—16.

böcköltésű: bőven költő, költekező; profusus. Sz. Moln.

bőséges: bőséges, bő, felesleges. V. ö.:

«A haza kíván, nem vért, nem határtalan feláldozást; csak bővségünkben kíván valamit.»

Köcs. Magy. játékszín.

bővségessen: a kettős «s»-re nézve v. ö. Nyelvőr, I. 36—38, 152, 199, 247, 296, VI. 156, 485—86, IX. 97—102, 302—3, 371—372.

Brysonius: nápolyi jogtudós és író a XVI. sz.-ban. V. ö. Ch. G. Jöcher, Comp. Gel.-Lexik. 3. kiad. I. 547.

bülcü: büesu, elbüesuzás. Magyar családnev is.

bülcüü abui: elbüesuzni, megválni, elhagyni.

burítani: borítani. V. ö. Nyelvőr, IV. 18—19. VIII. 481—84. V. ö.:

«Kit nyers bőrökkel béburítanak.»

Timódi, *Egri históriána* summája. 318.
(Szilády, R. M. K. T., III. k.)

búsult seb: fájó v. sajtó seb.

bűn taplója: fomes peccati; a bűnre való hajlandóságot hívják így a hittudósok.

bűszötni: büzleni, büdösíteni, büzheszteni, büzlödtté tenni.

C

Cantipratanus v. *Cantipratensis*: lásd e szótárnak «Thomas Cantipr.» szavát.

Catana: Catania, város Siciliában.

ceramnia: Sz. Moln. Szót. szerint «fejér drágakő»; pyrit, Schwefelkies, Eisenkies.

cháchogni: csacsogni, fecsegni. V. ö.:

«Akkor is mestere volt a csácsogásnak.»

Gyöngy. Mur. V. III. 106.

«Szárnyára kél a hír azomban s felröpül,

Csácsogó szájával sok földet bekerül.»

U. a. u. o. 390.

«Öreg ember csácsog, hamar ad tanácsot,

S ha beszédnek indul, nem tudja, mi már sok.»

Ar Buda h. III. 39.

chaponni: megcsappanni, megsoványodni. V. ö. Nyelvőr, II. 117. III. 233. 309. VI. 163.

chelchapó: ma is mondják: csélesap, t. i. állhatatlan, bolondos, fecsegő, hebelhurgya, kicsapongó, szeleburdi. V. ö. csapodár, csapondár. V. ö. Nyelvőr, II. 117. V. ö.:

«Hogy lehettek ti oly csélesap állatok?»

Bess. A philosophus, I. 4.

chelédes ember: családos ember, családátya; pater familias. V. ö. Nyelvőr, III. 232. IV. 43. VI. 315. VII. 474.

chergető: gyermekjáték; a Királyhágón túl: csergettyű.

chintalan: csín v. szépség nélkül való, rendetlen, tisztátalan. V. ö. Nyelvőr, XIX. 47.

chitkő: csikó. V. ö. Nyelvőr, IV. 62. XIII. 259—60.

choda: esodálatos. V. ö. Nyelvőr, II. 117. V. ö.:

«Csuda dolgairól irtak krónikákat.»

Ar. Toldi, XII. 19.

«Czímere a tündér, csuda asszonyállat.»

U. a. Toldi szer. VII. 38.

chodálatosképpen: esodálatosan, esodálatos módon.

choportos: éktelen, göröngyös, kúszált. V. ö. Ha útnak indultál, törd a hol csoportos. Km. Erdélyi, Magy. Köz. k. 1514. sz. V. ö.:

«Ennek mindkettőnek csoportos az útja.»

Gyöngy. Mur. V. III. 16.

«Ugy nis a jónak csoportos az útja.»

U. a. u. o. 193.

- chüchögötni*: kényeztetni. A Vulg. «lacta» szavát ford. vele, (Jéz. Sir. fia. 30, 9.)
- chüpü*: gyertyának v. mécsnek bole, len, szösz. A Vulg. «linum» szavát ford. vele. (Izsai. 42, 3. Máté, 12, 20.)
- conciliom*: a lat. concilium (œcumenicum); egyetemes zsinat.
- csaprag*: csafrang, lótakaró, a ném. Schabracke, a török csaprag-ból. V. ö. Nyelvőr, VI. 509. XVI. 18.
- csapragos*: czifra, mesterséges. — A vasárnapokra való prédikációknak első r. ezimű kötetben (Előljáró beszéd, IX. lap.) így ír: «Az emberi bölcheségnek csapragos ígéiben stb.» Alkalmassint a Vulg. e szavainak hatását alatt: «In persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis.» (I. Kor. 2, 4.) És: «Non in doctis humanæ sapientiæ verbis.» (U. o. 2, 13.)
- czeremónia*: szertartás. V. ö.:

«Mégjött az ítélet
És pedig halálra,
Készülnek is már a
Czeremóniára.»

Tóth K. Az aradi tizenh.

- czifra*: czifraság, pompa. V. ö.:

«Nyálakúságot, czifrát gyakran elfelejtett.»

Gyöngy. Mur. V. III. 319.

«Gyémánttal, rubinttal a czifrája ökes.»

Ar. Toldi szer. VIII. 4.

- czipellős*: czipő. V. ö. Nyelvőr, IV. 411. XIII. 364.

D

- dedk*: a görögöhlől származó lat. diaconus-ból; latin, római, tanuló. V. ö. Nyelvőr, VIII. 17.
- delfinhal*: a közönséges delfin, delphinus delphis. Linn.
- derék*: erős, fő, jeles, ügyes. V. ö. Kriza, Vadr. 495. Nyelvőr, XII. 100.
- derékképpen*: főképpen, kiváltképpen, kivált. Ma csak a «főleg» dívik.
- diadalmat venni*: diadalmaskodni, győzni.
- diadalom*: diadal, győzelem. V. ö. Nyelvőr, VIII. 532. V. ö.:
- «A nagy diadalom ut' in visszatért Budára.»
Virág. M. Századok, 26.
- «S kikkel már régen diadalmat ígére magának.»
Vörösm. Zal. futása, I. 131.
- «A diadalnak örült márnora.»
Tóth K. Kik voltak a honvédek?
- doktor*: egyházi író; tudós, orvos. V. ö.:
- «Az ispány koesisa ment lovon, szekeren,
Hogy hirtelen doktort s orvosságot vigyen.»
Tompa. A keresztútról.
- dolog*: munka, baj, fáradság; labor, negotium, opus, res. Sz. Moln. V. ö.:
- «Ez a Miklós dolga! ezt más nem tehetta!»
Ar. Toldi VI. 19.
- duskás ital*: nagy v. sok ivás, áldomás, elköszöntése a pohárnak. V. ö. Nyelvőr, VI. 106—8. XV. 78.

E

ebélleni: ebédelni.

ecclesia: latinosan írja; ma is mondják eklézsia, t. i. egyház.

eddegelni: eddegelni, az «enni» ige gyakorítója. V. ö. várdogalmi, (Nyelvőr, V. 85.)

egészséges: gyógyító- v. jótékonyhatású; salubris, salutaris. Sz. Moh. *égetés*: gyújtogatás.

égi háboru: fergeteg, szélvész, villám, zivatar. V. ö.:

«De ki vína bajt az égi háborúval,
Szélveszes, zimankós, viharos borúval?»

Ar. Toldi, I. 12.

«S már, mint szele égi tüzes háborúnak,
Zúg jötte felől hír a haragos lúttuak.»

U. a. Buda h. XII. 51.

Egnatius: keresztnéve Joann. Bapt. Latinosított neve Egnazio velencei tudosnak. Születésének évét nem tudni, megh. 1553-ban, V. ö. Ch.

G. Jöcher, Compendiöses Gelehrten-Lexikon. Leipzig, 3. kiad. I. 963.

egybecenni: egybe- v. összehasonlítani.

egyébaránt: egyébként, másként, máskülönben.

egyébha: egyébkor, máskor. V. ö. mindenha, néha, soha, valaha.

egyébhai: egyébkori, máskori, más időből való.

egyélelni: elegyedni, keveredni. — Hangátvetés (metathesis).

egyéltetni: elegyíteni, vegyíteni. V. ö. Simonyi Zs. A magy. ny. I. 21. V. ö.:

«Az két lábfeje egyéltett vala,
Félg sárból vala, félig vasból vala.»

Bati: i A. Meglött és megleendő dolgoknak stb. 185—186.
(Szilády, R. M. K. T., II. k.)

egyétlenegyszülött: egyszülött; unigenitus.

egyfelől: egyrészt, részint. Ellenkezője a «másfelől».

egyfékppen: egyféleképpen, egyenlőképpen; a «másképpen» ellenkezőjével is él vele. V. ö.:

«S kéken terül a tiszta ég
A vár s kunyhó felett,
Egyképpen mintha áldana
Urát s szegényeket.»

Eötv. A vár és kunyhó.

egynéhányfékppen: egynéhányféleképpen, többféleképpen.

egygyűgű: egyszerű. gyermekded, jámbor, őszinte, szelid. V. ö.:

«Mert udvarunknak nagy szüksége volt
Tapasztalatlan egygyű szívekre.»

Kat. Bánk b. I. 9.

«Elmosolyodék az egygyű beszédem.»

Ar. Toldi szer. III. 23.

egygyütt: egyhelyütt, egyhelyen.

egygyütt is-másutt is: itt-ott.

éh: éhség, éhes. V. ö. Simonyi Zs. A magy. ny. II. 196—9. V. ö.:

«Tarka tojással éhét elaltatta.»

Ar. Toldi, IV. 6.

«Mikor aztán Miklós az élet elverte,
Bencez a kulcsnak nyakát kitékerzte.»

U. a. n. o. IV. 12.

«Hy éh gyomorral?»

U. a. Pázm. lovag.

éhhel: éhen, éhség miatt. V. ö. halkkal, nappal, reggel, ősszel, tavaszszal stb. V. ö.:

«Éhhel az ő népe oly igen nyomorog.»

Tin di, Erdéli história, III. 1107.

(Szilády, R. M. K. T., III. k.)

éjfélnyelvi: éjfélnyelvi, éjféli, éjjeli.

ekkédig: eddig. V. ö. Nyelvör, III. 7—8. IV. 553. V. 213. Simonyi Zs. A m. ny. II. 213. V. ö.:

«Ha ekkédig fel nem érkezett is.»

Bethlen G. Iev. 37.

«A magyar ekkédig harezok vérszáradt élé.»

Czaczor, Hunyad Pusztaszeren.

éktelen: a mi rendkívüli, ha szép is; rút, utálatos. V. ö. Kriza, Vadr. 496. Nyelvör, I. 121—22. V. ö.:

«Éktelenül kormos bőrrel hamar elfut előlök.»

Vörösm. Zal. f. VI. 4.

«Éktelenül megszerette.»

Ar. A tudós maeskája.

elállani emít: kiállani, elbirni, elszenvedni.

elanyyra: amnyira.

el- v. megcsuszamodni: el- v. megcsúszni, botlani, tévedni. V. ö.:

«A pogány két kézzel emeli föl kardját,
Lehoesátva, éri Deli Vid sisakját,
Onnan csuszamodván megsérti oldalát.»

Zr. Szig. vesz. XIV. 107.

«Mert úgy csuszamodék a völgyek mélyére,
Hogy történik vala élte veszélyére.»

Gyöngy. Mur. V. III. 294.

előbb-előbb: előbb-előbb, előbbre, mindinkább előre. V. ö. Nyelvör, I. 153—9.

előbbremenni: előbbremenni, haladni; progredi. Sz. Moln.

előfánttetém: előfántesont. I. e szótárnak «tetem» szavát.

előibe: elé, eléje.

előit venni: elejét venni, megakadályozni.

előlni: megélni.

elésés: elgyengülés, ellankadás; bántortalanán v. félénkké levés. V. ö.:

«Szavain elesett szívöket táplálák.»

Gyöngy. Mur. V. III. 183.

életét foglalni vmiben: életét szentelni vminek, foglalkozni vmivel.

életét kiadni: meghalni. Ma is mondják: kiadta lelkét.

életét viselni: élni, életet élni, viselkedni.

előre: eleve, előre, jókor, korán. V. ö.:

«Mión az anyai szeretet melege
Szópet, jót ki nem fejt benne jóleve.»

Tompá, A félkezű köld.

elfakadván nevetre: ma is mondják: sirva fakadni, haragra fakadni stb. V. ö.:

«Szomorús gokban elfakadtak sirva »

P. t. János vitéz, XX. 16.

«Hallgatott sokáig s majd elfakadt sirva.»

Ar. Toldi, IV. 17.

elfogni vmit: áthatni, átjárni, elfoglalni, ellepni vmit. V. ö.:

«Elfogja elménket a mély csudálkozás és szomorú hallgatás »

Bess. A phil. III. 1.

elforogni: az életről mondja; elfolyni, elmúlni.

elfutni vmi előtt: elfutni vmi elől, menekülni.

elhagyni magát: elfogyatkozni, elhanyagolni, ellustulni; deficere.

elhajolni: a lat. «declinare» fordítása; elhajolni a jótól, a. t. m. elhagyni a jót.

elhaladni: sokáig tartani, későre teljesülni. A Vulg. «differre» szavát fordítja vele, (Példab. 13, 12.) Ma is mondják: A mi halad, el nem marad. Km. V. ö.:

«De a mi elhaladt, nem mult el végképen.»

Ar. Toldi, VIII. 5.

elhalni: el- v. megijedni, el- v. megrettenni; exanimari. Sz. Moln. V. ö.:

«A táblánál ülők elhottak; de elholt maga a biztos is, s elsüggalt képpel lépe széke felé.»

Köz. Guzmicsnak, (1823. aug. 22.)

«S arca majd ég, majd szívében elhal.»

Vörösm Szép Honka, III

elhatalmazni: elhatalmasodni, gyarapodni, öregbülni, szaporodni.

elhinni magát: elbizakodni. V. ö.:

«A gondviselés nem szokott a gyarló halandórol megfeledekzni, s mindnyájunkra küld bajt, hogy magunkat öröminken el ne higgyük »

Köz. Guzmicsnak, (1829. ápr. 2.)

elhítteti: elánítani, megcsalni.

elhőltülni: elpártolni, elszakadni; deficere. V. ö. Nyelvőr, III. 361. IX. 307.

elköszönteni (pohárt): áldomást inni, egészségére inni vkinek, felköszönteni vkit. V. ö.:

«Bor elköszönésben azon tanácskoztok »

Dézsi A. Az ifjú Tóbiásnak házasságáról, 297. (Szilády, R. M. K. T., V. k)

«Én így köszöntöttem el egy poharat: Tis ta lélek, tis ta szándék, — akár siker, akár nem!»

Széch. (Naplóiban).

elközelgetés: közeledés, közelítés.

elközelgetni: közeledni, közelíteni. V. ö.:

«. . . De közelgete Küldör.»

Vörösm. A két szomszédv. III. 225.

«Nos, hogy elközelge piros pünkösöd napja,
Gondját a király is leveté egy napra »

Ar. Toldi szer. II. 6.

ellátás: perspectio, aspectus. Sz. Moln. — A Vulg. «aspectus» szavát fordítja vele, (Dán. 4, 8.) Nyelvőr, V. 40. V. ö.:

- «Mert ellátta, hogy őt csak testvére marja.»
Ar. Toldi, IV. 8.
- «Nem is gyógyítja meg senki, — elláttam azt.»
U. a. A Jóka örd. VI.
- ellenére jární ekinck*: ellenkezni. V. ö.:
 «En kegyosem, szép hitvesem,
 Ellenemre jársz-e?»
Ar. Rozgonyiné.
- ellentartani*: ellenkezni. Sz. Moln. V. ö.:
 «Én sem vagyok ellentartó.»
Bethlen G. Lev. 34.
- «Ellent nem tartok alámeneteliben s ha hadat kelletik expediálnom, öre i bízom.»
U. a. u. o. 305.
- ellegni*: meglepni.
elmének bujdosása: szószakozottság.
elmúlatni: a «múlni» igeinek tétető alakja; elmulasztani. V. ö.:
 «Semmit halála órijág a háznál való rendben el nem múlatott»
Mikes, CXII. lev.
- «S mindezek úgy legyenek rajtam s átkomra betelve,
 Mint én elmúlatom megt. rani házam elését.»
Vörösm. A két szomszédv. I. 100—101.
- elorozkodni*: elosonni, elrejtőzni, elszökni. — Sz. Moln. Szót.-ban:
 orozkodni, abscondi, clam agere quidpiam; or, orozó, orzó, orv, fur,
 furax. Ma is élnek e szókkal: orgazda, orgyilkos, orozva stb.
- előállat*: ennek ellenkezője az állati étellel nem bíró teremtmény.
 Lásd e szótárnak «állat» szavát.
- előkelhető*: a ki előkelhet, t. i. mást vmiben megelőzhet; előkelő. V. ö.
 Nyelvtör, I. 153—9. IV. 403—4. V. ö.:
 «A népnek . . . előkel etői.»
Geleji Kat. Váltáság Titka, I. 1229.
- «Legvégső kele Gergely elő.»
Vörösm. Eger, I. 250.
- előljáró*: hírmondó, követ; praecursor, prodromus. Sz. Moln.
előltalálni: találkozni. A Vulg. «obviare» szavát fordítja vele, (Zsolt.
 84, 11.)
- előmenetel*: haladás, növekedés.
előtte, előttiünk: maga előtt, magunk előtt.
előttojári: előljáró, feljebbvaló; ellenkezője az «alattavaló», t. i. alatt-
 való.
- előlérvő*: előlérő, e szóval is él; mind a kettő megv. Sz. Moln. Szót.-
 ban is; t. i. koránérő. Ellenkezője az «utólráérő», t. i. későnérvő.
- elrejtelkedni*: elrejtőzni.
elrekkenteni: elfojtani, elnyomni, elrekesztteni, elrejtteni, megsemmi-
 síteni. Sz. Moln. V. ö. rekkelt, rekesz, rekkenő hőség stb. V. ö.
 Nyelvtör, VI. 163. V. ö.:
 «Inkább magát ott elrekkenté.»
 Én. Pann. megvételésről 149.
 (Szilády, R. M. K. T., I. k.)
- «Jászokat egy boltban rekkentötte volt.»
Tinódi, Judit assz. list. 179.
 (Szilády, R. M. K. T., III. k.)

«Asszonyainknak, lám, szerzek időtöltést,
Lengő sátor alatt, hűs Mátra berekben,
Valamíg a hév nap nyári tüze rekken.»

Ar. Buda h. V. 29.

elsülyedni: elsülyedni. V. ö. Nyelvőr, III. 12. IV. 19. VI. 122.

elsőben: először.

éltig (való): az élet végéig (való). V. ö. mindéltig. V. ö.:

«Hogy ő nékik az Kanaán éltig szolgálna.»

Tinódi, Sokféle részögről, 42.

(Szilády, R. M. K. T., III. k.)

elvesztetni: elveszteni, elemésztetni, elpusztítani, eltenni láb alól, megölni, tönkretenni. V. ö.:

«Elfusson-e hát most, kerülve a esatát?

Vagy ezél s haszon nél' ül elveszesse hadát?»

Ar. Mur. ostr. I. 96.

elvérszi: elveszi. V. ö. Nyelvőr, IV. 186. V. 63—4. IX. 3—5. X. 21.

elvetett: a lat. abjectus; alávaló, megvetett, megvetendő.

emberkedni: megerősödni, embernek lenni. Sz. Moln. Ma így: férfi- v. férfiasnak lenni. A Vulg. «comfortare» szavát fordítja vele. (Kír. III. k. 2, 2.) V. ö.:

«Az terek emberkednek az felől.»

Tinódi, Egervár viadaljáról v. é. n. III. 1117.

(Szilády, R. M. K. T., III. k.)

ember kívül: emberen kívül; ma is mondják: kétségkívül. V. ö. Simonyi Zs. A magy. ny. I. 7—8. V. ö.:

«A nagy világon e kívül

Ninesen számodra hely.»

Vörösm. Szózat.

emlekezet: emlékezet, emlékezés, emlékező tehetség, említés. V. ö.:

«Csendes Omár egyebet látszik vizsgálni, merengő

Két szeméin bús emlekezet holdfénye ragyogván.»

Vörösm. Eger, I. 75—6.

emlekezni: emlékezni, említeni.

engedelni: engedelmessé válni, szótfogadni.

enni emben: t. i. vmit. V. ö. Nyelvőr, VI. 162—3. V. ö.:

«Kerestek engemet, nem hogy láttatok a jeleket, hanem hogy ettetek ama kenyerekben.»

Kár. bibliaford. (Ján. 6, 26.)

«Pallások kivonták, mert jól ittak borban.»

Gvad. Egy falusi nótáriusnak bud. ut. II. 3.

éppen: épen, teljesen.

éppen égő áldozat: a Vulg. «holocaustum» szavát fordítja vele. (Kír. II. k. 24, 22. és egyebütt.) Égő áldozat, a melyben az állatok minden részét teljesen megégették a beleken kívül.

eradni: menni, indulni. Ma is mondják: futásnak eradni. V. ö.:

«Mihály után legtöbb ered.»

Kisf. S. Dobozi M. és hitv.

«. . . Notarasra feszíti dzsidáját,

És sebet üt ezombján, szúr újra, leökkléi fényes

Érezezetü sisakát, szaladásnak látja eradni.»

Czuczor, Botond, II. 105—7.

«Subájuról Janesi lerázta a vizet
Mután lerázta, újra utnak eredt.»

Pet. Ján. vit. V. 14.

«Búcsúzza, Budúra ered útazásának.»

Ar. Toldi szer. III. 35.

érkezni: érni, elérni.

érni vmivel: felérni vmivel, méltónak lenni vmíhez.

erőtlen testtel lenni: gyengének lenni.

érték: birtok, telhettség, vagyon. V. ő:

«El nem fogyhat soha az én sok értékem.»

Zr. Szig. vesz. III. 38.

«Vendégség volt Hagymásinál,
Kinek nagy volt értéke.»

Kisf. S. Tátika, I.

«Sokkal nagyobb érdekünkben állana, magunkat maradvány kincsekkel
gazdagítani, szellemi értékünket nevelni.»

Tompa, «Alázatosság» cz. besz..

értekezni: értesülést szerezni, kérdezősködni, tudakozódni. V. ő. Nyelvör,
II. 117. V. ő.:

«Ninesen nyugalma zajdült elméjének,
Járóktól nines vége értekezésének.»

Gyűjngy. Mur. V. III. 268.

értelom nélkül való: értelmetlen, esztelen.

érzékenység: érzék (sensus), érzékiség (sensualitas), érzés.

eset: esés, bukás, (lelki értelemben, pl. bűnbe.)

esni: történni. V. ő.:

«Miklós húsz esztendőös vala hogy ez esék.»

Ilosv. Tholdi, 26.

«Elhiszem, mert éppen rosszkor esett jövetelem.»

Kisf. K. Csalódások, III. 11.

«S hogy eshetett, hogy nem, de úgy esett.»

Czuczor, Mátyás kir.

«Benczének azonban hogy' esett eleste?»

Ar. Toldi szer. XI. 69.

esni vminek: mohón rohanni vmire; ma is mondják: neki esni.

észbe venni: észrevenni, megérteni, megfigyelni, megtudni. V. ő.:

«Ródd a füled mellé, s vedd jól az eszedbe.»

Ar. A Jókai örd. IV.

észbe venni magát: u. a. V. ő.:

«Hogy eszében vegye magát, hogy a békeséget akarjuk minden felől helyére
állatni.»

Bethlen G. Lev. 193.

eszem, eszik: eszem, eszik, L. e szótárnak «elvérszi» szavát.

eszterag: gólya.

eszterga: esztergályos műhely. V. ő. Simonyi Zs. A magy. ny. I. 22.
V. ő.:

«Abban a gyengőségben is esztergájában dolgozott.»

Mikes, CXII. lev.

étel: étel. Sz. Moln.

étel: evés.

éjszaka: ebben az alakban is megvan Sz. Moln. Szót.-ban; éjszaka, éjjel. Más régi írónál éjtszaka. V. ö. Nyelvőr, V. 29. IX. 369—70. XV. 80.

e világ szerint: e világon, itt a földön, a világ v. az emberek ítélete szerint. Ellenkezője a «másvilág».

éz: íz, gustus. Lásd e szótárnak «annyóra» szavát.

ézelíteni: izelíteni, kóstolni, így is írja; megízlelni.

ezen: ugyanezen; ragozva: ezent stb. Lásd e szótárban az «azon» szót.

ezzel: mindjárt, tüstént. Nyelvőr, XIX. 48.

ezérvőszázkilenczvenkilencz esztendőben: 1599-ik esztendőben; olykor, mint más régi író is, tőszámot ír sorszám helyett. Ma is mondják pl. 1848 és 1848-ban stb.

F

fegyelem: fegyelem. A Vulg. «disciplina» szavát fordítja vele, (Zsolt. 118, 66. Példab. 22, 15. Böles. k. 1, 5. Izsai 53, 5. stb.)

feir: fejér, fehér.

félek rajta: attól félek v. tartok. V. ö.:

«Félek rajta, fánton fátra juttok.»

Czuczor, Remete Pét.

félérni (elmével): elérni, megérteni. V. ö.:

«Mert megigéréd, hogy mihelyest nagyságra fölérem
Bárdod markolatát, kötsz akkor kardot övemhez.»

Czuczor, Botond, IV. 180—1.

«Mert fölérni könnyű, könnyű nemcsak észszel,
Hanem ököllel is, és megfogni kézzel.»

Ar. Toldi, III. 4.

«De, kivel nem ér föl egész világ ökre,
Dieső híre-neve fennmaradt örökre.»

U. a. u. ö. XII. 20.

felcsen: fölcs számmal, fölcslegesen. V. ö.:

«De te, te hol jársz itt? — Bencze fölcs szóval
Elkezd, miért jött, hogy' jött Anikóval.»

Ar. Toldi szer. XII. 17.

félfelé: félre, el. Sz. Moln. V. ö.:

«Jobb volna, hogy ez had innét kiszállana,
Ez szép nyereséggel félfelé állana.»

Tinódi, Szegedi veszedelem, 130—1.
(Szilády, R. M. K. T., III. k.)

felnevelni: megnagyobbítani, öregbíteni.

felgyül- v. felgyülhaladni: felülhaladni, felülmulni, megelőzni, meghaladni. Nincs tehát semmi szükség a ném. «überflügeln» fordítására.

felsőzóval: fennszóval, így is írja. V. ö.:

«Nagy felszóval öklelő társot kér vala.»

Hosv. Tholdi, 329.

«Fennszóval könyörge: Én uram Istenem!»

Ar. Sz. László füve, II. 2.

feltámadás: felkelés; a nap feltámadása a. t. m. felkelte.

feltámadni: felkelni. V. ö.:

«Mikor pedig a nap feltámadott volna.»

Kár. bibliaford. (Márk. 4, 6.)

«Feltámad lelkének szeunyos indulatja.»

Ar. Toldi, III. 2.

feltartani: felnevelni (e szóval is él), nevelni, eltartani, táplálni.

feltartás: felnevelés, nevelés, eltartás, táplálás.

feltisztelni: fölmagasztalni, tiszteltté tenni; a Vulg. «honostare» szavát fordítja vele, (Jéz. Sir. f. 11, 23.) V. ö. *Nyelvör.*, III. 412.

felvállalni: szószerint való értelemben él vele; vállra venni, felvenni. V. ö. *Nyelvör.*, XIV. 41.

felváltani: megváltani.

fene: irgalmatlan, kegyetlen, kemény, vad. V. ö. *Nyelvör.*, XV. 177. V. ö.:

«S bár fene ütközetek megszegjék életemet.»

Vörösm. Zal. futása, I. 242.

«Béla belép; láng esapja meg a fene gyilkosok arezát.»

U. a. András és Béla

fenékkel felfordulni: fenekestől felfordulni.

fennmértetni: felfuvalkodni, kevélykedni. A Vulg. «altum sapere» kifejezését fordítja vele, (Róm. 11, 20.)

fenn hazni: fennhéjázni, felfuvalkodni, kevélykedni. V. ö.:

«Akkor vette magát a moesarak népe

— Hol ma úgy fennhéjáz — vízi Velencezébe.»

Ar. Toldi szer. VII. 15.

fenn repülő: gögös, kevély.

fenyíték: fegyelem, fenyegetés, fenyítés, büntetés. V. ö.:

«Hívatja és térszen izeneteket is,

Ad ahoz némelykor fenyítékeket is.»

Gy. nyg. Mur. V. III. 376.

«Azonban a mértékletesbek itthon szükségesnek látták a jó rendet és fenyítéket.»

Virág. M. századok, 33

férni vmibe: illeni.

fitogatni: fitogtatni. Sz. Moln.

fitőmester: a ném. Zahlmeister; a mit ma «pénztárnok»-nak mondunk.

foglaltosnak tenni vmiben: foglalkozni vmivel.

fogni vmit: ma is mondják, pl. fog v. nem fog rajta a szó stb.

fogni vmire vkit: ráerőltetni, rászoritani, tanítani vmire vkit.

fogyatni: a «fogyini» igének tétető alakja; fogyasztani, elveszteni, pusztítani, felemészteni. V. ö.:

«Népfogyató harezát.»

Vörösm. A két szomszédv. I. 69.

«Elszánás nélkül fogyató kinokban evődött.»

U. a. u. o. II. 418.

fogyható: a mi elfogyhat, mulandó, mulékony; a fogyatlan v. fogyhatatlan ellenkezője.

folyamlani: folyamodni.

folyamni: u. a. V. ö.:

«Isten a jámborokat, kik hozzá bízva folyamnak,
Hordja szüvén, s bizodalombokban nem hagyja csalódní.»
Czuczor, Hunyad imája.

fondálni: a lat. fundare igének némileg magyarított alakja.
fondorló: fondorkodó. Sz. Moln. Szót. szer. delator, susurro.
fontolni: mérni. Ma is mondják átvitt értelemben: megfontolni.
forgódní: forgolódni. V. ö.:

«Tholdi Miklós ott köztök forgódik vala.»
Hoss. Tholdi, 39.

forogní: lenni. Számos kifejezésünkben fordul elő ma is, pl. a fennforgó ügy v. dolog, szóban v. veszedelemben forog stb. Káldi pl. ezt írja: «Istennek tisztelete forog elől, a szülőknek tisztelete hátramarad stb.» T. i. az Isten iránt való tisztelet előbbreváló a szülék iránt való tiszteletnél, v. Istennek inkább kell engedelmelkedni, hogysen a szülőknek. A német az «in Vorder- és Hintergrund treten» szavakkal is kifejezheti. V. ö. Nyelvőr, V. 464. V. ö.:

«Félénk, sőt gyáva az, ki önszemélyét félti, midőn hazájának sorsa forog kérdésben.»

Deák, (1861. máj. 13. besz.).

fő: előkelő, főnök, jeles, jó, nagy. V. ö.:

«Árpád virágzó magva te, fő magyar!»
Berzs. Eszt. Miklóshoz.

«Mert fő nemből volt, s kedves szépségű személye.»
Förösm. Zal. futása, II. 494.

fő-fő: feje, vezére vminek; legelső, legkiválóbb. V. ö.:

«A fő-fő magyarok s kumok ültek hosszú tanácsban.»
Czuczor, Hunyad Pusztaszere.

főképpen: kiváltképpen, kivált. L. e. szót. «derékképpen» szavát.
frís v. friss: gazdag, jó, szép, új.

futás: Sz. Moln. is úgy írja Szót.-ban; t. i. fúvás. V. ö. Nyelvőr, II. 22. 3. III. 13—4. IV. 20. V. 18. 535. VII. 372. IX. 489—90. X. 312. Simonyi Zs. A magy. ny. II. 51.

futni vmi előtt: t. i. elől; menekedni, menekülni.

futosás: futkosás, futkározás. V. ö.:

«A megijedt népek vannak futosásban.»
Gyöngy. Mur. V. III. 330.

«Hosszú heves futosásában.»
Czuczor, Botond, II. 195.

futosni: futkosni, futkározni, futározni; mindez alakok megvannak Sz. Moln. Szót.-ban. V. ö. Nyelvőr, V. 380. 566. IX. 530. V. ö.:

«Hasztalanul futos ez.»
Czuczor, Botond, II. 191.

«Itt terem, ott terem, futosó menyökként.»
Ar. Toldi szer. IV. 61.

függni vmben: ma «függni vmitől», ebben v. abban állani. Nemcsak Káldi, hanem számos más régi író is él ama kifejezéssel, a mely latin eredetű; a Vulg. pl. egy verse így szól: In his duobus mandatis universa lex pendet. (Máté, 22, 40.)

- fülfüggő*: fülbenfüggő. Sz. Moln. T. i. fülbevaló.
füstbe menni: meghusulni. «A füstbement terv», Petőfi egy költeményének címe.
fűszerszám: orvosság; aroma. Sz. Moln.

G

- gazdagsággal szeretni*: gazdagsággal megáldani, megajándékozni.
gíra: pénzüem, v. ö. Luk. ev. 19, 12—26. Kriza, Vadr. 500.
gondolatlanul: meggondolatlanul. Sz. Moln. V. ö.:
 «Gondolatlan szándék.»
Gyöngy. Mur. V. I. 72.
 «Mielőtt nyilvános politikai pályára léptem volna, a tapasztalás-által még nem szilárdult ifjuság tűzmelegével s gondolatlanságával . . . rohantam én is a megyei élet viszonyaiiba.»
Koss. Felelet Széch.-nek, 214.
gondviseletlenség: gondatlanság. V. ö.:
 «Nem lehet eléggé kárhozható azon hanyag és vótkes gondviseletlenséget, melylyel lelki életünk körül eljárunk.»
Tompa, «Alázatosság» című besz.
gondviseletlenül: gondatlanul.
gonosz: gonoszság, baj, kár, rossz, szerencsétlenség. V. ö.: «Szabadíts meg a gonosztól.» Az Úr imáds. V. ö.:
 «Annál gonoszabb, ha máshoz erőltetnek.»
Ar. Toldi szer. V. 61.
gömbölyeg: gömbölyű; globosus, rotundus. Sz. Moln. V. ö. Nyelvőr, I. 375. IX. 57. V. ö.:
 «Gömbölyeg képpel, piros orezával, kék szemmel, élesen hangzó szóval.»
Kaz. Pály. eml. II. k. V. sz. MDCCXCI.
 «Ázott orezámat nem szünt simogatni fehérlő
 Gömbölyeg újjáival, kérlelt, lecsatolta kezéről
 Gyöngyös arany pereczét s nékem nyujtotta.»
Czuczor, Bofond, I. 84—6.
göngya: öltözet, ruha. V. ö.:
 «Gondoltam testvérek, lévén egy gúnyába.»
Gvad. Egy falusi nótáriusnak bud. ut. VI. 10.
 «Lachányja magáról nehezebb gúnyáit.»
Ar. Toldi szer. II. 39.
gyakdosás: szúrás, szurkálás. V. ö. Nyelvőr, IV. 189. 392—3. V. ö.:
 «Vas szegekkel meggyakdostak.»
 Sz. Bern. hymn. a felf. Krisztfashoz, II. 55.
 (Szilády, R. M. K. T., I. k.)
gyakor: gyakori, gyakorta való, gyakran. V. ö.:
 «Hasonlatosképpen ő is serénykedik,
 Gyakor figyelemre füle ereszkedik.»
Gyöngy. Mur. V. III. 266.
 «Mint fejedelemek gyakor izben vetnek.»
Ar. Toldi szer. XII. 44.
gyakorta: gyakran. V. ö.:
 «Gyakorta álmódott felőle.»
Pet. Az apostol, IX. 1.

«Lovat és lovagját levágja gyakorta.»

Ar. Buda h. X. 86.

gyanóság: gyanúság, gyanakodás.

gyarapítás: nagyobbitás, öregbítés, szaporítás.

gyarapodás: erősödés, hízás, nagyobbodás, növekedés, öregbedés. V. ö.:

«Sőt gyarapodásra szikráját terjeszti.»

Gyöngy. Mur. V. I. 87.

gyarapodni: v. ö.:

«Gyarapodjék a magyar
Számra, mint erőben.»

Ar. Alkalmi vers.

«Szárnyad alatt békén gyarapodva élnek.»

U. a. Buda h. II. 16.

gyenge: finom, gyengéd, kényes, kicsiny, lágy. V. ö.:

«Jó szerencse, hogy megváltja
Gyöngye négy ujjáért.»

Ar. Zács Kl.

«Mint harmat gyenge fűvön.»

U. a. Pázm. lov. I.

gyengéltetés: kényessé tevés, kényeztetés.

gyengéltetni: kényessé tenni, kényeztetni.

gyermekke: kis gyermek. V. ö. *Nyelvőr.* III. 449.

gyermekszülő: gyermeket szülő. V. ö. *Nyelvőr.* IV. 53. 74—5. 293—8.
341—2.

«Víz' diésémi, bor' fecselni.»

Vörösm. A szegény assz. könyve.

«S gólya-várni néha elballagtam egész
A szomszéd határba.»

Pet. A gólya.

«El az egész kerületbe

Ló-keresni, szedtevette!»

U. a. Kinn a ménes, kinn a pusztán.

gyönyörűség: kéj, élvezet.

győzedelmes anyaszentegyház: ecclesia triumphans, t. i. a mennyei boldogságban levő angyalok, szentek és üdvözültek; a világon élő hívek a küzdő v. harczoló a.-sz.-egyház, ecclesia militans, Káldi vitézkedő a.-nak hívja, (lásd e szótárnak «vitézkedő a. sz. e.» szavát). A tisztító tűzben levő hívek a szenvedő a.-sz.-egyház, ecclesia patiens.

győzedelmét venni: győzni, diadalmaszkodni.

gyűrű: gyűrű. V. ö. *Nyelvőr.* II. 288. III. 184. IX. 540. X. 312.

H

hagyás: meghagyás, parancsolat. V. ö.:

«Ura hagyásából az házba belépék.»

Zr. Szig. vész. III. 30.

«Mi, kik a lármás multságokban s a kártyaasztal mellett a takarékoság hagyásait olykor-olykor elfelejtjük.»

Kötes. M. játéksz.

hagymász: hagymáz, typhlus.

hagyni: meghagyni, parancsolni. V. ö.:

«Toldi vitéz! vedd le szőresuha-foszlányod —
Szólt köszönés nélkül — ezt küldi királyod,
S hagyja neked: holnap légy ott jelen ebben.»

Ar. Toldi szer. XII. 54.

hajtogatni: hajtdogálni; a «hajtani» gyakorítója.

hajts meg: hajtsd meg; így is írja.

ha ki: a ki, ha valaki; si quis. V. ö.:

«Ha ki sokat várma, ép úgy megesalutkoznék várakozásában, mint a nemes
gróf a Hírlapra nézve megesalutkozott.»

Koss. Felelet Széch.-nek, Előszó.

halcyon: lásd e szótárnak «alcyon» szavát.

halladni: haladni. V. ö. Nyelvőr, III. 99. 183.

hallasztani: halasztani.

hallatlanná tenni: úgy tenni, mintha nem hallaná az ember; szándékosan nem hallani.

hamarsággal: gyorsan. Sz. Moln.

ha mi: ha valami; si quid.

hamisítani: hamissá tenni, valinek hamisságát kimutatni, ezáfolni.
V. ö. Nyelvőr, VI. 362.

hanemha: ha nem; ni, nisi. V. ö.:

«Soha egy nép sem ragyogott a nagy nemzetek sorában, hanemha fegyvereinek szerencséjét a szépmesterségekkel és tudományokkal összekötötte.»

Költcs. M. játéksz

hányni-vetni magát: dicselkedni, kérkedni, kevélykedni.

hasznát venni valinek: a ném. «etwas gebrauchen»-nek fordítása csaknem teljesen kiszorította irodalmunk nyelvéből. V. ö.:

«Ha van valami tudásig irataim három kötetében elszórva, a nemzet —
ha úgy akarja — hasznát veheti.»

Koss. Irataim, III. 740.

«Itt a világ vége: nosza, vegyük hasznát.»

Ar. Toldi szer. XII. 27.

hasznítani: hasonlítóvá tenni.

hatalmason: hatalmasan. Lásd e szót. «alázatosan» szavát.

hatható: hathatós. V. ö.:

«Hatható beszédekkel inti vala.»

Kár. bibliaford. (Ap. cs. 18, 4.)

hátrahagyni: elhagyni, mellőzni.

hatta: hagyta. V. ö. Nyelvőr, X. 312.

Hayno: nevét különféleképen írják, angolszász eredetű szerzetes Fuldában, Alcuin tanítványa, utóbb halberstadti püspök. Születésének évét nem tudjuk, megl. 853 ban. Szentírás-magyarázatai híresek. V. ö. Ch. G. Jöcher, Comp. Gel.-Lexikon, 3. kiad. I. 1427.

háznépe: házaun-, házaud-, házaunépe; család, családség, rokonság. Domestici, familia, Sz. Moln. V. ö.:

«Mindent a mit lángoló szerelemmel fűztél magadhoz, javaidat, kincseidet, házaudnépét és saját éltedet naponként és pillantatonként érte fel kell szentelned.»

Költcs. Parancsis.

«Elég, ha mint megannyi jó magyar
Háznépnek ők lehetnek törzsoái.»

Kat. Bánk b. I. 1.

«Már nem sérti szemét a szomszéd sámsoni háznép»

Vörösm. A két szomszédv. I. 48.

haszártos: a fr. hasard-ból, játékos. V. ö. Nyelvőr, XI. 449. 568—9.
XIV. 364. V. ö.:

«Jöjjenek hozzám házártos borivók.»

Baranyai P. Az tékozló fiúról, 131.

(Szilády, R. M. K. T., II. k.)

«Kincsét elveszté házártos.»

U. a. u. o. 168.

hédba: hiába.

hédban: u. a.

helyén hagyni: helybenhagyni, helyeselni, javalni.

helyére hozni v. vinni: helyrehozni, pótolni.

helyetlen: helytelen, hibás, rossz.

helyeztetni: helyezni.

helytállani: megállani helyét, megállani v. elbirni vmit.

Hetvenkét Magyarászok: Ptolemæus Philadelphus uralkodásának (283—246) idejében az ó-szövetség könyveit héber nyelvből görögre fordította hetven vagy hetvenkét zsidó tudós. E fordításnak neve Septuaginta, olykor csak e számokkal jelölik: LXX. Ez volt a biblia-nak első fordítása, a melyre azért volt szükség, mert az Egyiptom-ban lakó zsidók közül sokan nem tudtak már héberül. V. ö. Kaulen, Einl. in die h. Schr. A. u. N. Testaments, Freiburg im Breisgau, 1884. I. 76—80.

hevenyében: gyorsan, hamarjában. V. ö.:

«Fogta hevenyében, és a hegytetőre
Ágyukat rajzola, szájukkal előre.»

Ar. A n.-idai czig. II. 25.

«Fülön fogta Jókát mingyárt, hevenyébe.»

U. a. A Jóka örd. V.

hirdetni vmire: hirdetni vmit, hívni vmire.

hírek nélkül: hírok v. tudtok nélkül; v. ö. Se híre, se hamva. Isten hírével. V. ö.:

«És, hogy öcsését bíró hírével megrontsa,
El kell fogni nyomban, az kemény parancsa.»

Ar. Toldi, III. 9.

hírével lenni: tudtával lenni, tudni. V. ö.:

«Bátyjának az dolog mind hírével vala.»

Hoss. Tholdi, 43.

hírré tenni: hirdetni, hírül adni, kihirdetni. V. ö.:

«A vár megvételeét hírré kelle tenni.»

Gyöngy. Mur. V. III. 337.

hírt tenni: hírt adni.

história: történet, történettudomány. V. ö.:

«Nem ismerek senkit históriánkban, kiről el ne mondhatnók, hogy szá-
zados hatásra számított lépései sem korán, sem későn nem érkeztek.»

Koss. Felület Szécs.-nek, 17.

«Évvél tartoztam a historianak.»

Ar. B. Istók, I. 9.

historicus: történetíró. V. ö.:

«Nem ő az első, kinek érdemét a
Hisztórikus eszmúlja, vagy poéta.»

Ar. B. Istók, I. 7.

hitetni: elhíttetni, meggyőzni, rábeszélni, csábítani, csalni. V. ö.:

«Emberi bölcseségnek hitető beszédiben.»

Kár. bibliaford. (I. Kor. 2, 4.)

«Te pedig elmenj, és sem ezentúl visszakerülvén,
Sem most itt késvén, ne mulass várásban Egernek;
Mert hitető szód lesz még egyszer jöve haláloed.»

Vörösm. Eger, I. 142—4.

hívtatal: hívás, hivatás.

hívalkodás: hívalkodás, dologtalanság, henyélés, munkátlanság, restség, tunyaság.

hívalkodni: hívalkodni, henyélni. V. ö.:

«Akkor te seregély, te babuk a sűrű liget
Árnyékai alatt édesen hívalkodál.»

Virág, Szüretelő.

hízni: a lélekről is mondja; gazdagodni, gyarapodni, öregbedni.

«Az emlékezet pedig meghízik az ételen, mit a multak táplálékául vetének.»

Kúthy, Cill. Borb. IV.

«Csak úgy hízik tőlök a képzelet.»

Pet. Kedves vendégek.

hoggy: mert, hogyan, mikor.

hóldoltatni: a hóldolni, hóldolni tétető alakja; hóldoltá tenni, meghóldítani. Lásd e szótárnak «elhóldolni» szavát.

holott: ott hol, hol, a hol, ámbár, noha, pedig, mert. V. ö.:

«Holott kikeletkor
A sok szép madár szól.»

Balassa, Egy katonaének.

«Füleki főtisztet az akkor visele,
Holott vitésége szép szárnyat nevele.»

Gyöngy. Mur. V. I. 16.

«Holott fejrlik ama ház.»

Vörösm. A holdhoz.

hópénz: havi bér. V. ö.:

«Király azért ötet fejéhez választá,
És tizenkét lóra néki hópénzt adata.»

Uosv. Tholdi, 159—60.

«Hópénz a vitézek közzé is osztatik.»

Gyöngy. Mur. V. III. 357.

«S mán kezdve tizenkét lóra jár hópénzed.»

Ar. Toldi, XII. 14.

hosszattában: hosszában.

hora v. horá: mentől, minél.

hosszája fogad: magához fogad; recipit.

huszogatni: uszítani, uszítgatni.

I

idején-korán: jókor, korán; ma is mondják: ideje-korán. Sz. Moln.

Szót.-ban: ideinkorán, opportuna, tempestive.

időnek előtte: nem annak idején, korán.

idő szerént: egyideig, e világon, itt a földön.

időszeréntvaló: egyideig való, ideig való, ideig örüg való, mulandó, véges, az örökkévalónak ellenkezője. Sz. Moln. Szót.-ban: temporarins.

igasság: igazság; így is írja. Nemesak justitia, hanem jus is.

igaz: igazságos, jó, őszinte, valódi, valóságos. Így fokozza: igazb, igazbna, igazbat stb. V. ö.:

«Inkább szeretem a tüzes embert, mint a nem igazat.»

Kaz. Guzmicsnak (1830. júl. 23.).

«S ez az igaz költő.»

Pet. Ar. Jánoshoz.

«Majd olvas belőle egykor unokátok
Dicsőségekről egy-két igaz lapot.»

Ar. Koldusének.

igazán: igazságosan, igaz módon, helyesen, őszintén, valósággal.

igazítani: igazzá v. igazulttá tenni, üdvözíteni.

Ige: a Szentháromságnak második személye. V. ö. Ján. 1, 1. V. ö.

«Nappaid számítvá, megifjult az idő,
És, kitől rettegsz, nem féli fegyverid ő,
Az Ige, az eszme!»

Ar. Ráchel síralma.

ige: szó. V. ö.:

«Átok és hazudság minden ige szádban.»

Ar. Toldi, II. 10

iggyenes: egyenes, igaz, őszinte. V. ö. Kriza Vadr. 503. Nyelvőr, II. 373. V. 576. IX. 483—4. 502. V. ö.:

«Nagyfalu helysége nem iggyenest délen —
Fekszik, hol a rest nap legutóbb kel télen.»

Ar. Toldi szer. III. 9.

iktatni: juttatni, vezetni, vinni. Előfordul a H. B.-ben is. V. ö. Nyelvőr, III. 195. V. ö.:

«A villám ura ott iktata Parthenon
Felsőbb pítvariba.»

Berzs. A balatoni nympa Teleki L.-hoz.

«Károly eliktatta
Még a harez elején.»

Ar. Toldi szer. XI. 117.

ímé: ime. Más régi íróinknál is ékezeve fordul elő.

impériom: t. i. imperium, birodalom; a német császárságot érti.

indulat: felindulás, harag. V. ö.:

«Ah, ha lúthadnád józan indulatainak nemes tüzét.»

Bcss. A phil. I. 2.

«Hallgatnak; de az indulatok sokféle csatáit
És a terhes időt sziveik dobogása jelenti.»

L'arósm. Andr. és Béla.

«Összetette kezét, hogy reszketett belé,
És nagy indulattal az égre emelé.»

Ar. Sz. László füve, II. 21.

ingyen sem : nem is.

írás : a sz. írás.

irigy : irigy. Mindakét formája megvan Sz. M. Szót.-ban. Lásd e szótárnak «annyéra» szavát.

írás ruha : gyógyító írel megkent ruha; a «flastrom» szót magyaráítja vele. V. ö. Nyelvőr, VI. 358.

írni : festeni, rajzolni. V. ö. Nyelvőr, III. 2. V. ö. :

«Képiró falra szelhet nem írhatna.»

Zr. Szig. v. II. 32.

«A képiró, ha kedve tartja, fest.»

Pet. Egressy G.-hoz.

«Ézüst liliommal tele írva selyme.»

Ar. Toldi szer. III. 4.

«Leírta előtte, mint egy frott képet.»

U. a. u. o. 36.

«A képirót süker nem biztatja.»

U. a. u. o. VII. 31.

ismég : ismét. V. ö. Kriza, Vadr. 498. Nyelvőr, II. 87. III. 265. V. ö. :

«Történék, hogy ismég esék gyilkosságba.»

Hosv. Tholdi, 65.

«Most ismég dsidát vett kártevő kezébe.»

Zr. Szig. vesz. VII. 85.

«Szóla magában, s ím kis felhő leple boritá

A hív nyári napot, de hamar kisugárola ismég.»

Üszor, Botond, III. 174—5.

«De viszont megbánván siet oda ismég.»

Ar. Buda h. IX. 26.

ismérni : ismerni. Lásd e szótárnak «elvérszi» szavát. V. ö. :

«Oly barátodnak ismérj, ki minden időben boldogságának fogja vérségedet ismérni.»

Besa. A phil. V. 9.

«Még van szív kebelben, és erekben van vér,

Mit az öldöd büszkén sajátjának ismér.»

Ar. A rostói temető.

istenes : istenfélő, jámbor.

istenesség : istenfélőség, jámborság; az istentelenség ellenkezője.

Isten után : Isten segítségével v. kegyelméből. Ma is mondják: A két keze után él. V. ö. Nyelvőr, VI. 66. V. ö. :

«Többet váj ég után.»

Vörösm. Az árvizi hajós.

«Bízd az Isten után mi reánk ügyedet.»

Pet. Ján. vit. XII. 5.

«Isten után vitte sokra.»

Ar. Szibinyáni Jank.

ítél : ívás.

ítélni : gondolni, vélni, vélekedni. V. ö. :

«S mert az erős bolgárt nyájánál jobbnak itélé.»

Vörösm. Zal. futása, I. 135.

«Etelén győzelmét semminek itéli.»

Ar. Buda h. XI. 87.

ítélet: vélekedés.

ítéletet tenni: ítélni, ítéletet mondani.

íz: nem, nemzetség, tag; és a mit ma «nemzedék»-nek mondunk. V. ö.:

«Zúcsot ezért örök ott helybe' levágák —
Aztán negyed ízig minden rokonságát.»

Ar. Toldi szer. VII. 29.

J

játságdozni: játszadozni.

javalni v. *javallani*: helyeselni. V. ö.:

«A javallás nekem is kedves, és a kinek nem az, vessen követ rám.»

Kaz. Guzmicsnak, (1824. márcz. 25.)

«Ezt javalva, álmélkodva, borzadva hallám.»

U. a. u. o.

«Maga a királyné javallta, dicsérte.»

Ar. Toldi szer. VIII. 32.

jeggyruha: menyasszonyi ruha, hozomány, jegyajándék. V. ö.:

«Az jó királ ő fogadását megállá,

Jeggyruháját az asszonnak mind megadá.»

Tinódi, Erd. hist. V. 1609—10.

(Szilády, R. M. K. T., III. k.)

jóakarát: kedv, szabad akarat, szabad elhatározás, készség.

jóakaratóból: jószántából, önként, szándékosan.

jó idején: jókor, korán.

jókedv: jóakarát, kegyesség, szabad akarat v. elhatározás. V. ö.:

«Jókedve s kereke egyaránt jár:

Forgandó, változó.»

Faludi, Forgandó szerencse.

jólakás: lakmározás, vendégség. Ma is mondják: jólakás, jólakni.

jól lenni: jó dolgának lenni.

jóltehetetlen: jótéhetetlen, így is írja; tehetetlen, éllhetetlen, nyomorult, szíkölködő. V. ö. *Nyelvőr*, IV. 329.

jó módgyával: módosan, illedelmesen, szépen.

jómra, jódra, jónkra: javamra, javadra, javunkra.

jó reggel: kora v. korán reggel. V. ö.:

«Hasonló a mennyeknek országa a gazdához,
ki jó reggel kimegyen miveseket fogadni szőlőjébe.»

Kár. bibliaford. (Máté, 20. 1.)

jószágos cselekedet: jó cselekedet, virtus. V. ö.:

«A virtusnak . . . azaz . . . jószágos cselekedetnek.»

Gel. Kat. V. T. I. 938,

jószerenche: a szerencse szó a. t. m. sors, viszontagság; van bal, gonosz, jó, rossz stb. szerencse.

«Jószerenchével gyerekek.»

Bess. A phil. I. 9.

«Bal szerencse tekintetét nyugodtan tűrni.»

Kölcs. Parain.

jószerenché: szerencsés, e szóval is élnek a régiek. Sz. Mohu.

jótermő: jól termő, termékeny.

K

kalastrom : klastrom, kolostor, szerzet. V. ö. Nyelvőr, IV. 62. V. 32. 182. VII. 78. VIII. 443. IX. 163. 360.

kalauz : tör. szó, útmutató, vezér, vezető. V. ö. :

«Az érzelem lett kalauz.»

Tompa, Forr a világ.

«Vezet egy-egy falkát jártas kalauzza.»

Ar. Toldi szer. IV. 56.

kápás : a kinek kápája van, esuhában v. hosszú köntösben járó. A kápát és esuklyát sokan egynek veszik, mint Sz. Moln. és az Akad. n. szótára is, pedig különbözik egyik a másiktól. A nyakban lógdogáló esuklya (cucullus) a feje húzható része a barát ruhának, a derékon rengdegélő kápa pedig maga a ruha, a mint az régi íróinknak műveiből kitetszik. V. ö. Szilády, R. M. K. T., IV. 373—374. V. ö. :

«Nyakában esuklyája úgy lógdogál vala,
Derekán kápája hogy rengdegél vala.»

Hosv. Tholdi, 326—7.

kapdosni vmit : vágyani vmire, mohón kívánni vmit. V. ö. :

«Nem! méltó uokátoknak most mondani én nem
Merném nemzetemet; mert a kard súlya keserves
Már neki, s mellékes gondokra vetődve, mohón a
Béke futó örömét kapdossa (nem őrzi) bolondúl.»

Vörösm. Zal. futása, III. 330—3.

«Villám csapja meg a jobbot, mely kapdoz utána.»

U. a. Andr. és Béla.

«Ezt arany ingerli; kapdos amaz újon.»

Ar. Buda h. XI. 47.

kapni vmit : u. a. V. ö. :

«Nálam nélkül nem kap a páros világon.»

Gyöngy. Kem. Ján. II. IV. 25.

«Micsodás a világ, és micsoda gorombaság azon kapni! de mégis kapnak.»

Mikes. CLVII. lev.

kardoskodni : kardoskodni; így ma is mondják. T. i. védelmezni vmit, védelmére kelni vminek. V. ö. :

«Nines legkissebb ok is a kardoskodásra.»

Gyöngy. Mur. V. III. 305.

kárt tenni : kárt szerezni, károsítani. Jobb a «kárt csinálni» kifejezésnél. V. ö. :

«Puska mindenkinek kártevő kezében.»

Zr. Szig. vesz. VII. 19.

kárt vallani : megkárosodni, károsulni, kárának lenni. A vallani nem «confiteri», hanem «habere». A ném. «Schaden leiden» fordítása vált helyette divatossá. V. ö. Nyelvőr, VIII. 171. 217—S. IX. 23. XVI. 37. 72. V. ö. Búsul (fohászcodik, sóhajt), mint a kárvallott czigány. Km. V. ö. :

«Kárt és szégyent valla.»

Zr. Szig. v. II. 26.

«Ha tehát a haladás ügye kárát nem vallaná, ki vallhatná kárát azon szellemnek, melyet a nemes gróf büszsava előidézhet?»

Köss. Fel. Széch.-nek, 224—2.

«Lovait kereste, mint szegény kárvalott »

Ar. Toldi szer. I. 5.

kártyát hányni: kártyázni.

kedv: akarat, önkény, öröm, tetszés, kegyelem. V. ö.:

«Kedvében vala Álmosnak s a hős seregeknek.»

Vörösm. Zal. futása, II. 493.

kedvet találni: kegyelmet, tetszést nyerni; tetszeni.

kedvét szegni: a ném. «die Freude verderben»-nek fordítása csaknem teljesen kiszorította irodalmi nyelvünkől. V. ö.:

«Megyeri elbusúl; kedvét szegi

Neki

A folt.»

Pet. A tintásüveg.

kékség: ütés helye; livor. Sz. Moln.

kél: kel, ered, támad. V. ö. Nyelvőr, III. 198—9. V. ö.:

«Éljen hát a hős vezér magzatja,

Addig éljen, míg a honnak él!

De szakadjon élete pillanata,

Melyben attól elpártolni kél.»

Vörösm. Szép Ilonka, II.

«A nyárfa-lomb is gúnyos tapsra kél »

Tompa, Divatos költő.

«Mért nem kél föl, hogy lánczát letépje?»

Pet. Dalaim.

kelevén: kelevény, kelés. V. ö.:

«Nagy mérges kelevény szívére szökeltet.»

Ar. Toldi szer. III. 61.

kelletik: kell, szükséges. V. ö.:

«Ha hadat kelletik expediálnom, őreá bizom.»

Bethlen G. Lev. 305.

«Mivel az ő felsége birodalmában kelletik menni az mi híveinknek.»

U. a. u. o. 386.

«Majd veszélyt rettegnünk, majd oltalmat keresnünk kelletik.»

Kölc. M. játéksz.

kelletlenül: nem kellve, mikor nem kell. V. ö.:

«Mint a lelketlen mostoha a kelletlen árvát ápolni szokta.»

Kölc. M. ját. ksz.

kelni: felkelni, eredni, támadni. V. ö. Nyelvőr, III. 198—9. IV. 403—4. V. ö.:

«Mint a fű, mely a sziklán kel.»

Kisf. K. Szülőföldem szép hat.

«Mikor a völgyből már mind sik földre kelének.»

Vörösm. Zal. futása, III. 20.

«Keljetek és a durva pogányt zabolázza esatítok.»

U. a. Eger, I. 201.

kelni vmire: V. ö.:

«Más világra kele lelke a testéből.»

Gyöngy. Mur. V. I. 17.

«Vaj nem zengesz-e dalt, melytől vendégim örömmre

Keljenek, és melytől eloszoljon gondja uradnak?»

Czuczor, Botond, I. 45—6.

«A haladási rész egyik vezére, a helyett hogy tanácsával éltetné, vezetné, ölethalálos harezna kel azon résznek egyik organuma ellen.»

Koss. Fel. Széch.-nek, 49—50.

«Holnap idejében megin' útra kelhet.»

Ar. Toldi szer. I. 8.

kény: akarat, gyönyörűség, kedv, önkény. V. ö. *Nyelvör, XIV. 532. V. ö.:*

«Törvényt török kény szabott.»

Kisf. S. Dobozi M. és hitv.

«Vak kénye szerint esal, játszik az álom eszünkkel.»

Vörösm. Zul. futása, II. 5.

«Nem sujt a hatalom hajdani kénye.»

Czuczor, Korunk ócsarlóihoz.

«Gazdag nemzetem nem puczúzhatni kény és kedv szerint.»

Koss. Fel. Széch.-nek, 23.

«Kénye ellen volt a párna?»

Ar. Pázm. lovag.

kényesgetés: kényeztetés.

kép: facies, figura, species, symbolum, typus.

képében: képviselőjeként, nevében, személye helyett. V. ö. *Nyelvör,*

I. 439—40, XV. 465—7.

képes: arravaló, helyes, illő; ellenkezője a képtelen. V. ö. *Nyelvör,*

I. 494. II. 462—3, VI. 49—53.

képest (vnihez): vmire nézve, tekintve, szerint. V. ö.:

«Új sisakot, pucszélt, ragyogót, ékest,
S egész lovag-öltöt mást is, ahozképest.»

Ar. Toldi szer. XII. 54.

képet írni: Lásd e szótárnak «írni» szavát.

képtelen: a képes ellenkezője.

kérlelni: kérdezni. V. ö.:

«Uram király, László, azt kérdem.»

Ar. László füve, II. 9.

«Verseimben van-e érdem,

«Sohse' bánom, sohse' kérdem.»

U. a. A vigasztaló.

kérdezködni: kérdezősködni. V. ö. *Nyelvör, III. 405. V. ö.:*

«Ott állván a kegyes, tőlök kérdezkedik.»

Gyöngy. Mur. V. III. 292.

kerekedett: kerekded. V. ö. *Nyelvör, II. 70.*

kerekedni: eredni, kelni, támadni. Ma is mondják: szél kerekedett stb.
V. ö.:

«Ha ki azt felelné, hogy emberi kéz nélkül, az közel való hegyeknek törté-
netből lött szakadásából és az ő részeinek széltül egybenhordásából kere-
kedett ki az szép palota: nem azt itélnéd-é, hogy megelőzne minden
goromba esztelenséget oktalan felelet?»

Pázm. Kalauz, I. k. I. r.

«S belőle oly király kerekedett,

Kinél külömb grófbul sem telhetett.»

Czuczor, Mátyás kir.

«Erre a magyarság lóra kerekedett.»

Pet. János vit. XII. 6.

«Hogy kerekedtek fel öreg Ázsiából.»

Ar. Buda h. V. 52.

kéremés: kérés. Lásd e szótár «áldomás» szavát.

keresztény: a régi írók, sőt a maiak közül is némelyek, úgy írják; az etymologia szerint helyesen. — Az Akad. n. szótárának szerkesztői így szólnak: «Nektünk úgy tetszik, hogy keresztény kellemebben hangzik a keresztényénél.» Salamon F. ezt írja: «Valóban ez sohasem is lehet theologiai kérdés, minővé némelyek akarják tenni, hanem egyenesen az orthographia kérdése. Semmi köze a hitnek e kérdéshez, csupán csak a tudás tárgya.» (Kisebb tört. dolgozatai, 30. lap, a II. kiad. szer.) V. ö. Nyelvőr, X. 560. Simonyi Zs. A magy. ny. II. 70.

keresztényi: keresztény (adjectivum). V. ö.:

«Az az igazi nevelés, úgy itélem, ha a szülék nemesen, keresztényi módon viselik magokat.»

Bess. A phil. IV. 6.

kérkedékeny: kérkedő, dicsekedő. V. ö. fázékony, feledékeny, félékeny.

kérkedékenységy: a Vulg. «jactantia» szavát (Böles. 5, 8) fordítja vele.

kérni vmit: t. i. vmit.

késlelni: a Vulg. «tardare» szavát (Sz. Pét. II. lev. 3, 9.) fordítja vele; késleltetni, késlekedni, halasztani. Sz. Moh. Szót.-ban: tardare, retardare, morari. V. ö.:

«Nem is késleljük, hanem mentől hamarabb expediáljuk.»

Bethlen G. Lev. 386.

készület: apparatus, paratus. Sz. Moh.

készületlen: adv., t. i. készületlenül.

képteleníteni: kényteleníteni, kényszeríteni. V. ö. Kriza, Vadr. 505.

Nyelvőr, II. 23. III. 13. IV. 20. V. 18. IX. 164. 542.

képtelenség: kénytelenség.

kétképpen: kétféleképpen.

kezébe bízni vmit vkinek: kezére bízni.

keze alá szólni: akkor szólni, mikor éppen tesz vmit; t. i. félbeszakítani, megakadályozni.

kezekben szakadott: nem sikerült nekik, rajtavesztettek, felsültek.

kézről-kézre kel: lelki értelemben él vele, t. i. jut, kerül, száll, terjed. V. ö.:

«Adta kézről kézre, hadd ismerje minden.»

Ar. Sz. László füve, III. 10.

«Szájról szájra terjed híre a csodának.»

U. a. n. o.

«Száll a madár, ágrul ágra,
Száll az ének, szájrul szájra.»

U. a. Buda h. VI. 1.

ki: mi, mely. A régi nyelv és a nép ma is a «ki» névmással él, akár személyről, akár dologról legyen szó; azonban a «mi» és «mely» sohasem jelöl személyt.

kietlen: magyar neve a pusztának, mely szó szláv eredetű. V. ö. Simonyi Zs. A magy. ny. I. 121. V. ö.:

«Kiknek hosszú életökből a homak talán egy perez sem jutott, míg a hon nekik oly sokat adott, kiknek a hon egy utált kietlen, hol még csak fényleni sem tartják érdemesnek.» Koss. P. II. 1842. 143. sz.

«Ennél virít e lét kietlene.»

Pet. Gazdálkodási nézeteim.

kém: kém. V. ö. Nyelvőr, IV. 18. 182. VII. 123. 272. VIII. 83. 90—1. 185—6. 360. 512. IX. 162. 264. 266. 359. 540. X. 264—7. V. ö.:

«Sábán vajda szőlla: Sok ideje vagyok,
Kímöm hogy énnéköm az Lévéában vagyok.»

Tinódi, Az Szalkai mezőn való viadalról, 53—4.
(Szilády, R. M. K. T., III. k.)

kimenetel: a lat. exitus; vég, halál.

kímlelés: kémlelés.

kinyilatkozni: kitetszeni, kitűnni.

kivétközni: kivetközni, levetközni, levetni a ruhát.

királytáncza: sceptrum; Pázmány is él ama szóval, megvan Sz. Moln. Szót.-ban is. Nem volt tehát szükséges a helytelenül alkotott «jogar» szó.

kirekeszteni: ma csak a «kizárni» járja.

kitetszeni: e szavunkkal is alig él az irodalom nyelve, csak a kilát-
szani s kitűnni dívik. V. ö. Nyelvőr, XVIII. 122—4.

kitévelyedni: eltévelyedni.

kívánta jók: a kívánt javak, v. ö. Istenadta stb.

kíván: kivive, kivezete. A Vulg. «eduxit» szavát (Zsolt. 39, 3.) fordítja
igy. V. ö.:

«Gábricnek mikoron te hül.»

Ének a Szűz Máriához, 15.
(Szilády, R. M. K. T., I. k.)

«Ételének is vün hírt Hilda futára

Mikor a kard eltűnt, s hova tűnt: Budára.»

Ar. Buda h. XII. 48.

«Most Benezéhez térek, a ki otthon maradt:

Mi emlékezetest vün véghez azalatt.»

U. a. Toldi est. VI. 1.

koholni: költeni, színelni; koholt a. t. m. ál, csalfa, hazug, költött,
színelte, tettette, utánozott. E szavaink helyett irodalmi nyelvünk
csaknem mindig a ném. «falsch» szó fordításával él. V. ö.:

«Erős Murány felé elmémmel hágtatok,
S annak dolgairól verset koholgotok.»

Gyöngy. Mur. V. Előlj. besz. 8.

«Édes atyám örökké új meg új plánumot kohol.»

Kisf. K. Csalódások, II. 4.

«Haditervet kohol.»

Ar. A bajusz.

kolóniái: kölni. Köln város lat. neve: Colonia Agrippina.

komédia: színjáték, színdarab.

konyhalév: moslék.

korehoma: koresma. V. ö. Nyelvőr, III. 183. VII. 283.

kormány: a hajó kormányrúdjá. V. ö. Nyelvőr, III. 274.

kótaryatyje: auctio, licitatio. V. ö. Nyelvőr, VIII. 16. V. ö.:

«Kótaryatyén eloszták mindazokat.»

Tinódi, Egervár viadaljáról v. én. IV. 1643.

(Szilády, R. M. K. T., III. k.)

kőösső: jégeső. A kettős «s»-re nézve lásd e szót. «bővségessen» szavát.

költés: elköltésre való pénz.

könyveket hullatni: sírni. V. ö.:

«Hullassatok könyveket sorsomon, vagy nevessetek rajtam, nem bánom.»
Bess. A phil. Aj. lev.

könyhullatás: sírás. V. ö.:

«Az intéskor a szemeiből könyhullatások folytának.»
Mikes, CXII. lev.

«A királylány arczát mosta könyhullatás.»

Pet. Ján vit. XV. 1.

«Lón keserű könyhullatás.»

Ar. Rachel.

könyörögni emín: t. i. vmiért.

könyv: köny; laeryma. V. ö. Nyelvőr, II. 229. V. ö.:

«Hullassuk bölcséggel könyveinket.»

Mikes, CXII. lev.

könyvezni: könyezni, sírni.

környülálló dolog: circumstantia. V. ö.:

«Az a környülállás kedvezett nekik.»

Virág, M. századok, 27.

«S mostani környülállásinkban mit hagyhatunk mást, mit hagyhatunk jobbat, mint éppen ezt, a mire pestvármegyei rokonink bennünket figyelmeztetnek?»

Köles. M. játéksz.

község: község, közönség, nép. V. ö.:

«Melyeket a német nagy község visszafordult izléssel bámul, s melyek a magyar férfias lélekkel oly elhatározólag ellenkeznek.»

Köles. M. játéksz.

követközendőképpen: következőképpen, következőleg.

követközendőül: u. a.

követközni: következni.

köz: közönséges, közös. V. ö.:

«Mi vonjuk-e be markainkat a nemzetiség köz oltára előtt?»

Köles. M. játéksz.

«Csak bámulást nyerhetett a késő maradéktól, nem köz tiszteletet.»

Deák, A lengyelek ügyében.

közbevetés: közbeeső idő, megszakítás. V. ö.:

«A bölcső gyakran koporsójává lesz a gyermeknek; a közbevetés alig néhány óra, néhány nap.»

Székiacs, Bölcső és koporsó. Karácsoni besz.

középaránt: középen, a közepén át, keresztül, a közepe felé; per medium. Sz. Moln. V. ö.:

«Közép aránt Sardonikhen neve, ki fen áll.»

Biai Gásp. Dávid és Bethzabea, 285.

(Szilády, R. M. K. T., II. k.)

közepett: középen, közepén; in medio. Sz. Moln.

közibe, közinkbe: közé, közénk, miközénk.

közönséges: általános, egyetemes, nyilvánvaló.

közönséges jó: közjó; bonum commune.

közönségesképpen: közönségesen, általánosan, rendszeren.

közze, közül: közé, közül. V. ö. Nyelvőr, VI. 155. V. ö.:

«Nem egy azok közül látogatta Pécsot.»

Ar. Toldi est. V. 12.

kuvasz: kuvasz. V. ö. Nyelvőr, IX. 69.

küldülni: koldulni. V. ö. Nyelvőr, III. 183. VI. 37. VIII. 95.

kütfő: helyette ma a kütforrás dívik. V. ö.:

«Nem kutatom e bánásmód kütfőjét.»

Koss. Fel. Szécl.-nek, 73.

«Reményünk nem fog megszégyesíteni, mert Isten van felettünk, a szeretet, a bölcsesség, az áldás kütfője.»

Székhács. Árvíz besz.

«Meggzüntünk áldozni buzgó kütfőjeknél.»

Ar. Sz. László füve, II. 14.

külömb: jobb, más. V. ö.:

«Legyen minden magyar utód
Külömb ember, mint apja volt.»

Vörösm. Jósolat.

külömben: jobban, másképpen.

külömb-külömb: más, más-más, különböző; diversus. V. ö.:

«Külömb-külömb erőm vagyon mindenekben.»

Gyöngy. Mur. V. I. 157.

«Külömb-külömb ezimert s jelt adtak mindennek.»

U. a. u. o. III. 231.

külömb-külömbféle: a Debreczeni Grammatika azt írja, hogy jobb így megkettőztetve; v. ö. 314. lap. *Simonyi Zs.* A m. ny. I. 283.—5. V. ö.:

«Külömb-külömbféle muzsika hallatik.»

Gyöngy. Mur. V. I. 136.

«Külömb-külömbféle vélekedést mondanak.»

U. a. u. o. III. 176.

külömböztetés: variatio, varietas; «változtatás»-nak is mondják; a mit ma változatosságnak mondanak.

L

lakás: evés, lakmározás, vendégség. Lásd e szótárnak «jólakás» szavát. V. ö.:

«Kövérbik barmot öljék meg lakásban.»

Baranyai Pál. Az tékozló fiúról, 279.

(*Szilády, R. M. K. T.*, II. k.)

lakni: enni, lakmározni. Lásd e szót. «jólakás» szavát.

«Vigan lakom, vigan élek.»

Vörösm. A kérő.

«Ságon azért vigan laknak rontóid.»

U. a. A két szomszédv. I. 43.

«Ott a sereg három napig

Áldoz, toroz, vigan lakik.»

Ar. Keveháza, 38.

lakodalom: lakmározás, vendégség. V. ö.:

«Hasonlatos a menyeknek országa a királyhoz, ki az ő fijának menyekzői lakodalmat szerze.»

Kár. bibliaford. (Máté ev. 22, 2.)

«A fejedelem és az ő nemesi nagy lakodalmakat tartának.»

Virág, M. századok, 26.

«És völgyön és hegyen

lakodalom.»

Vörösm. Az özvegy.

lakozni : lakmározni. V. ö. :

«Mindennap nagy örömek közt lakoznak vala.»
Virág, M. századok, 24.

«Igy lakozék Tihamér, szomorú vendége magának ;
És a mint lakozék, és a bort itta, koronként
A könyűk orczáin hervaszta eláradozának.»
Vörösm. A két szomszédv. I. 223—5.

«S végig lakoztanak már.»
Garay, Máty. kir. Gömörben.

«Asztal utóján már kedvökre lakoznak.»
Ar. Toldi szer. V. 99.

laodiceiai püspök : v. ö. Ján. Titk. jel. 1, 11. és 3, 14—22.

látás : látomány, jelenés; visio. V. ö. :

«Még soká könyörge, mert mozgott a szája,
Nézvén a magas ég domború holtjára :
Megnyitá azt Isten és látást mutatott.»
Ar. Sz. László füve, II. 24.

«Gyöngé szolgáljának mert látást mutatott.»
U. a. u. o. III. 4.

látogatásnak napja : bibl. kifejezés, v. ö. Izsai. 10, 3. Jerem. 6, 15.
Luk. ev. 1, 68. stb. V. ö. :

«S jaj annak a népek, vétkezett az sokat,
Kit a boszuálló Isten meglátogat!»
Ar. Sz. László füve, I. 7.

láttatik : lat. videtur; látszik. V. ö. :

«Ezt láttatik nekünk kiáltani : Ne légy hitetlen, hanem hívő!»
Tompa, «Tudás, hit» című besz.

látatlanná tenni : úgy tenni, mint ha nem látná az ember; szándékosan nem látni.

legelsőben is : legelőször is.

legnagyobb és kedvesb : legnagyobb és legkedvesebb. V. ö.

«A sok udvari
Szívek között — bocsáss meg — a tied volt
Legegyügyűbb, ártatlamabb, Melinda!»
Kat. Bánk b. I. 9.

legottan : azonnal, mindjárt.

legrövidebbnek és tekkétesnek : legrövidebbnek és legtekkétesebbek.

léleken : látásban, látományban, lelkileg; in visione, in spiritu, spiritualiter. V. ö. Dán. 7, 1—2. Ján. ev. 4, 23. Titk. jel. 1, 10., 4, 2., 21, 10. stb. V. ö. :

«Léleken látta.»
Vörösm. A két szomszédv. III. 7.

léleken jár : lelkiismeretbe vág, a mitől a lélek üdvössége függ. Ma is mondják: léleken járó dolog.

lélek szerint : lelkileg; spiritualiter, secundum spiritum.

lépik : lép. V. ö. Nyelvőr, III. 350. Simonyi Zs. A m. ny. II. 245.
Ma is ik-esen mondják a Királyhágón túl. V. ö. :

«Ura hagyásából az házba belépék.»
Zr. Szig. vesz. III. 30.

lepni: meglepni; ugyanébben az értelemben az «ellepni» szóval is él. V. ö.:

«Jön Pontyi, gyerünk el hamar, majd itt lep.»

Bess. A phil. III. 4.

«Szídvá, fenyítve lépék a nyugvók tábora rendét.»

Vörösm. Zal. futása, II. 293.

lév: lé, leve vminek, leves. V. ö. Nyelvőr, X. 349.

levegőég: levegő. V. ö.:

«A darvak útmutatója hol van a levegő égben.»

Tompa, «Mit találunk a természetben?» cz. besz.

«A levegőget daruk hasították.»

Pet. Ján, vit. IV. 13.

lévelnek: vannak; lével a. t. m. van, a mi léttel bír. V. ö. Nyelvőr, XII. 461—2. 518—9. 560—1. XIV. 28.

limbus: Abrahám kebele, az ó-szövetség szentjeinek lelke volt ott a megváltás előtt. Luk. ev. 16. 22.

lopó: a ki lop; fur. Sz. Moln. A régi nyelvben «tolvaj» rablót tett.

V. ö. Simonyi Zs. A m. ny. I. 106. V. ö.:

«Az Úrnak ama napja, mint a lopó éjszakán, azonképpen jő el.»

Kár. bibliaford. (I. Thess. 5. 2.)

lött, löttek: lett, lettek. V. ö. Nyelvőr, III. 11. 274. VIII. 511. IX. 357. 481—2. 541. X. 21. 312. 520. V. ö.:

«Melynek erős tüze valakit környülvött,
Bár, mint adamáskő, szívben oly erős lött,
De, hajló vinszként, abból szelidet tött,
Sok idegenséget ismértségre vött.»

Gyöngy. Mur. V. I. 106.

Ludovicus Granáta: lat. Granatensis, azaz Granadai Lajos; egyházi ígéhirdető s író, szül. 1504-ben, megh. 1588-ban.

M

maga: e szóval ép oly kevéssé él irodalmi nyelvünk, mint a vele synonymim «tulajdon»-nal; hanem majd mindig csak a «saját»-tal.

maga: ámbár, de, noha, pedig. V. ö.:

«Keveset olvasok róla krónikában,
Maga méltó volna írni ezt is abban.»

Hose. Tholdi, 10—11.

maga-, magok-gondolatlanul: meggondolatlanul. Sz. Moln.

magán: maga, magában, magánosan, magában véve, külön, csak.

magánvaló: külön, különös.

magaszeretet, *magunkszeretne*: önszeretet.

május: e szó, mely a keletieknél — egyebek között — bölcslet, tudóst és jóvendőmondót teszen, a perzsa nyelvből került a görögbe, onnan a latinba s onnan a mienkbe. V. ö. Máté ev. 2. 1.

magyarán: majorána; *origanum majorana*. Linn.

mái: mai. V. ö. Kriza, Vadr. 508.

makula: a lat. macula; mocok, szenny, szeplő.

Marbodaeus Rhetonensis: élt a XI. században, Franciaországban, egybek közt versekben írt a drágakövek- és gyöngyökről. V. ö. Ch. G. Jöcher, Comp. Gel.-Lexikon, 3. kiad. II. 58.

marha: dolog, drágaság, jószág, kincs, vagyon. V. ö. Simonyi Zs. A m. ny. II. 144. V. ö.:

«Sok beceses marhája.»

Ar. Toldi, II. 4.

«Nem hagyott sok marhát.»

U. a. u. o. XII. 20.

másfelől: másrészt, különben. Lásd e szótárnak «egyfelől» szavát.

másodnap: másnap.

másua v. *másud*: máshova. V. ö. Nyelvőr, II. 23. III. 13—4. IV. 20. V. 18. 535. VII. 372.

mediolanumi: milánói.

megáldani: megátkozni, káromolni, szidalmazni. A Vulg. «benedicere» szavát (Jób, 1, 5. 11. Kir. III. k. 21, 10.) ford. vele. V. ö. Nyelvőr, VIII. 433—5. XVI. 78—9. 260—1.

megbékéltetni: helyette a ném. «aussöhnen» fordítása dívik irodalmi ny.-ben.

megejtteni: ledönteni, leütni, törbe csalni. V. ö. Nyelvőr, XV. 462—3. 508—9.

megelőzni: meghaladni, felülmulni. Lásd e szótárnak «fellyülhaladni» szavát.

megengedés: elengedés, megbocsátás.

megengedni: elengedni, megbocsátani. Ma is mondják: engedjen meg stb.

megépíteni: a ném. auf- és ausbauen ford. divatozik helyette.

megérinteni: megérinteni. Sz. Moln. V. ö. Nyelvőr, III. 12. IV. 18. VII. 272. VIII. 360. IX. 484.

megérni vmivel: beérni v. megelégedni vmivel.

megért: érett. Sz. Bern. «tempestivus» szavát (310. Lev.) is ford. vele.

megértetni vmit: értesülni vmiről, megtudni vmit.

megesni: bűnbe esni; bűnt, vétket elkövetni.

megeszmélni magát: meggondolni magát, magába szállni, magához térni. V. ö.:

«Az ország is megeszmeélvén magát.»

Bothen G. Lev. 245.

«Eszméljétek meg magatokat.»

Geleji Kat. Váltáság Titka, I. 920.

meggondolhatatlan: eléggé meg nem fogható, a mit elgondolni sem lehet, megfoghatatlan.

meggörbedni: meggörnyedni, meghajlani. V. ö.:

«Nincs most markában ijesztő

Bárdja, nyomán viszi azt fegyvernőke s görbed alatta.»

Czuczor, Botond, IV. 101—2.

meghalhatatlan: a ki meg nem halhat, halhatatlan.

megharcolni: megküzdeni, megvíni, viaskodni, vívni; decertare, depugnare, praeliari. Sz. Moln.

meghívni vkit: megbízni vkiben. V. ö. Nyelvőr, VI. 362.

meghízni: a Vulg. «impinguare» szavát (Példab. 11, 25.) fordítja vele. Lásd e szótárnak «hízni» szavát.

meghóldoltatni: meghóldoltatni, meghóldítani. Lásd e szótárnak «elhóldulni» szavát.

megindulni: felindulni, felháborodni, megharagudni, haragra lobbanni.

megkérni: elkérni, visszakérni, visszakíválni, követelni; postulare, repetere, repositere, reflagitare. Sz. Moln. — A Vulg. «repetere»

szavát (Luk. ev. 12, 20.) fordítja vele. Ma is mondják: megkérni a leányt, t. i. elkérni szüleitől stb.

meglátani: megnézni, vigyázni. V. ö. Meglásd kinek higgy. Km. V. ö.:

«Látná meg, miképp csak a kormány kezére dolgozik.»

Koss. Felelet Széch.-nek, 99.

«Lássu meg az érdemes olvasó, mikint képes e dologgal tisztába jöni.»

U. a. u. o. 226.

megmarasztani: marasztalni, meg- v. visszatartani.

megmértékleni: mérsékelni.

megnevetni vkit: ma csak a ném. «auslachen» fordítása járja.

megoltani: eloltani. V. ö.:

«Az Istennek Lelkét meg ne oltsátok.»

Kár. bibliaford. (I. Thess. 5, 19.)

megötte: megette; comedít. Lásd e szótárnak «lött» szavát.

megszerzeni: hozzáadni, megtoldani, megtenni, megülni (pl. ünnepet), tenni, készíteni, rendezni, továbbá a mit ma az alapítani, csinálni s létesíteni szókkal fejeznek ki. V. ö.:

«Hamar azt felszerzé erős kősziklára.»

Fekete I. Az erős stb. Sámsonról, 64.

(Szilády, R. M. K. T., II. k.)

«Egy számár hátán testét felszerzé.»

Décsi A. Az Levitáról, 71.

(Szilády, R. M. K. T., V. k.)

«Hasonlatos a menyeknek országa a királyhoz, ki az ő fíjának menyekzői lakodalmat szerze.»

Kár. bibliaford. (Máté ev. 22, 2.)

megszűkölködni: szűkölködővé válni, megszorulni.

megtapasztalni: megtapintani, megtapogatni, tapintani; él vele a «tapasztalni» s «észrevenni» fogalmak kifejezésére is. V. ö. Simonyi Zs. A m. ny. II. 171. A régi írók az «*experientia*» szót többnyire a kísértés, próba, próbálás szókkal fejezik ki.

megválasztás: megkülönböztetés. A Vulg. «*discretio*» szavát (I. Kor. 12, 10.) is ama szóval fordítja.

megválva mitől: kivéve, kívül. Sz. Moln.

megvastagítani: megerősíteni.

megvénhedni: megvétni.

megveszett: megromlott. V. ö.:

«Így minden ország támasza, talpköve

A tiszta erkölcs, mely ha megvész,

Róma ledől s rabigába görbed.»

Berzs. A magyarokhoz.

megvonszani magát: meg- v. elvonni magát, el- v. visszavonulni, távolmaradni.

méltában: a méltán (ma: méltóan) középfoka, t. i. méltóbban. V. ö.:

«Noha erről méltóbban lehet talám vádolni stb.»

Virág, M. századok, 12.

méltatlan: adv., méltatlanul.

mely: mily, a mily. V. ö.:

«Mely csend ez?»

Vörösm. Andr. és B.

«Mely vad az, mely zordon, a ki
Szép virágot nem szeret?»

U. a. A szép virág.

menyektező: ez alakja is megvan Sz. Moln. Szót.-ban; *menyektező*. V. ö.
Nyelvőr. XIV. 201. XV. 36—7. V. ö.:

«De ha ti bégyültek az menyektezőben.»

Dézi A. Az ifjú Tóbiásnak házasságáról, 289.
(Szilády, R. M. K. T., V. k.)

«Gabellus angvállal menyektezőbe juta.»

U. a. u. o. 321.

mérészelni v. mérészelni: mérészelni, merni. A «é»-re nézve lásd e
szótárnak «elvérszi» szavát.

mérni: u. a.

mértékelní v. mértékleni: mérsékelni; temperare.

mérthogy v. miérthogy: mert, minthogy, mivel, mivelhogy. Emaz okot
jelölő kötőszóknak mindegyikével él, és sohasem téveszti őket össze
az időt jelölő «miután»-nal. V. ö. Nyelvőr, IV. 54—5. V. ö.:

«Isten miérthogy néked ezeket mutatta,
Nincs ilyen böles ember széles ez világon.»

Nagybánkai M. Hist. Józsefről, 306—7.
(Szilády, R. M. K. T., IV. k.)

mesterség: művészet. V. ö.:

«Mindent találni benn,
Mít a mesterség adhata.»

Pet. Bold. pestiek.

mesterséges: művészi.

mező: csatasík, had, harcmező. V. ö.:

«Tahát ennyi keresztényt egy török gyermek
Megfutamtat mezőben?»

Zr. Szig. vesz. III. 72.

«Jönél csak előmbe, porrá zúzva hagyna
Dárdám a mezőben.»

Vörösm. Tündérvölgy, 9.

«A tengeri rézkapu alján
Én kirohanni fogok, szabadon harcolni mezőben.»

Czuczor, Botond, II. 93—4.

míg: meddig.

mihelyen: mihelyt. V. ö.:

«Ézt az zsidónépek lám mihelen meghallák.»

Sztárai M. Holofernes és Judit hist. 17.
(Szilády, R. M. K. T., V. k.)

minden: mindenki, valamennyi. Többese: mindenek. V. ö.:

«Szánakozásra méltó romladékokban senyved az közöttünk, s magán viseli
az átkot, melynél fogva minden, a ki határaiba lépni mert, szerencsétlen
sorsában részt veszen.»

Kölc. M. játéksz.

«Adta kézről kézre, hadd ismerje minden.»

Ar. Sz. László füve, III. 10.

mindeneknek előtte: a lat. ante omnia; legelőször, e szóval is él.

mindeneknek fölötté: a lat. super omnia; minden fölött.

mindenha: a soha ellenkezője; mindenkor, e szóval is él. Lásd e
szótárnak «egyébha» szavát. V. ö.:

«Honnan mindenha sujthatott,
Fel ott fogá a buzogányt.»

Czuczor, Kinizsi.

«Szent keze védend beünket mindenha.»

Székács, Árvizi besz.

mindkétféleppén: mindkétféleppén, mind a kétféleppén.

minélántalan: gyakran, szüntelenül. Sz. Moln.

minémű: milyen, minő. V. ö.:

«Ki, mikor, minémű alkalommal indul?»

Ar. Toldi szer. VIII. 20.

mióltától fogva: mióta.

míves: műves, munkás, mesterember. V. ö. Nyelvőr, III. 12. V. ö.:

«Ki paraszt, ki műves.»

Ar. Toldi szer. VIII. 93.

mivólta vminek: res, negotium, qualitas rei. Sz. Moln. — Mibenléte vminek; essentia, substantia. V. ö. Nyelvőr. VII. 357—60. Lásd e szótárnak «állat» szavát.

mód nélkül: mérték nélkül, mértéktelenül, nagyon.

módos: Sz. Moln. Szót. szerint: moderatus, modestus; továbbá: a ki tudja vminek a módját, ügyes.

moquntiai: mainzi. Mainz város lat. neve: Moguntia.

mondogatni: a «mondani» ige gyakorítója; dictito. Sz. Moln.

mord: csipős, harapó, maró, mogorva, zordon; mordax. Sz. Moln. V. ö. Nyelvőr, VI. 363. V. ö.:

«Nem hervasztanak itten soha a mord telek.»

Gyöngy. Mur. V. I. 140.

«Beülni Szalonta mord falai közzé.»

Ar. Toldi szer. V. 89.

mozdítani magát: a lat. se movere; mozdulni, mozogni.

múlatni: lásd e szótárnak «elmúlatni» szavát.

N

nagy: adv., nagyon, igen. Ma is mondják: nagy bölcsen, nagy nehezen, Nagyboldog Asszony (t. i. a Boldogságos Szűz). V. ö. Nyelvőr, IV. 442. IX. 314—9. V. ö.:

«Az örök Istennek nagy sok ajándéka.»

Ilosv. Tholdi, 5.

«Nagy vígan vendéglé ott az királyokat.»

U. a. u. o. 302.

«Nagy szívszakadva kérte vissza kisedét.»

Virág, Róka és sas.

«Gúnyolta nagy kevélyen a nádszál.»

U. a. Cserfa és nádszál.

«Miről apám nagy búsan szólt.»

Kisf. K. Rákosi szántó a tör. a.

«Toldi meg nagy búsan haza felé ballag.»

Ar. Toldi, I. 14.

«Osztottak, lakoztak, nagy vígan valának.»

U. a. Sz. László füve, I. 4.

nagyravágás: nagyravágás.

nagyravágó: nagyravágó.

nagy- v. nagyobbbrézt: nagy- v. nagyobbbrézt.

napi munkás: napszámos.

napi pénz: napibér.

nehesség: nehézség. Sz. Moln.

nehézben: nehezebben.

nehézteni: nehéznék vélni. V. ö. keveselni, sokalni.

nehéz néven venni: rossz néven venni.

némely: bizonyos, egy, valamely. Sz. Moln. V. ö.

«A hogyüregbe vonúlt némely; sok bolyga az erdőn.»

Vörösm. Zal. futása, V. 19.

«Megölő némely nap szerető szolgámat.»

Ar. Toldi, VIII. 6.

«Levelét némely nap megírta előre.»

U. a. Toldi szer. IV. 6.

«Teszi magát némely, nyomorék- s bányúnak.»

U. a. u. o. IV. 62.

néminemű: némi, bizonyos, valami. V. ö.:

«Környékezi már néminemű kétség.»

Ar. A n.-idai ezig. IV. 92.

«Rege szállott, régi, néminemű Tarról.»

U. a. Toldi szer. II. 30.

némineműképpen: némiképpen, valamennyire, ez utóbbi szóval is él.

Ma ezek helyett a «némileg» divatos.

nem sok idő múlva: nemsokára, hamar, rövid időn, rövid idő múlva, darab idő múlva, rövid idő alatt, rövid időben, rövidnap; e két utóbbi kifejezéssel is él.

nem szintén: nem is. V. ö.:

«Mi? kik nem szintén húsz esztendő alatt saját mag: nkból kivetkeztünk.»

Kölc. M. játéksz.

nemzet: nem, nemzetség, család.

nemzetség: nemzet és a mit ma «nemzedék»-nek mondunk.

né-talám: netalán, véletlenül. V. ö. Nyelvőr, XVII. 405—6.

nevedékség: növekedés, növekvés, növés.

nevelni: növelni, növesztetni, gyarapítani, öregbíteni. V. ö.:

«Neveled óránkint gyönyörűségemet.»

Zr. Szig. vesz. III. 34.

«Holott vitézsége szép szárnyat nevele.»

Gyöngy. Mur. V. I. 16.

«Hírét-nevét emberek nevelik.»

U. a. u. o. I. 79.

«Sőt tán még nevelte az előbbi gondot.»

Ar. Toldi est. I. 15.

név viselő: nevet viselő, nevű. Lásd e szótárnak «gyermekszülő» szavát.

nézélni: nézdegélni, nézégélni, nézgelni, nézegetni, szemlélni.

nézni mire: a lat. «spectare» fordítása; tartozni vmihez, a mi ezt

v. azt illeti, erre v. arra nézve. Ezek helyett a ném. «sich beziehen» fordítása terjedt el. V. ö.:

«Jól tudom, rám nézne földi öröksége.»

Ar. Toldi, VIII. 10.

«A mi bátyád ügyebaját nézi.»

U. a. Toldi szer. VIII. 87.

nyárban: nyáron. V. ö.:

«Mind télen, mind nyárban ez a ruházatok.»

Grad. Egy falusi nót. bud. ut. VI. 14.

«Péter és Pál (tudjuk) nyárban

Összeférnek a naptárban.»

Ar. A fülemile.

nyaralogni: bajban v. betegnek lenni. V. ö. Simonyi Zs. A m. ny. I. 121. II. 180.

nyér: nyer. Lásd e szótárnak «elvérszi» szavát. V. ö.:

«Gondolám, hát így van? hát a ki világít,

Hyen jutalmat nyér?»

Pet. A gólya.

«Melyben, kovásztól szellemet ha nyér,

Feltűnad a rozs, mint élő kenyér.»

Ar. B. Istók, I. 23.

nyeregkápa: nyeregfej, t. i. a nyereg elejének felhajló része, a melyen rendszeren eszt van, hogy szegre lehessen akasztani. Az Ak. n. szót. V. ö.:

«Nyergem zsufa fakó lovamnak hátára

Feltettem, s kulacsom az első kápára.»

Grad. Egy falusi-nót. bud. ut. I. 8

«Megakadt valahogy a nyeregkápába.»

Ar. A n.-id. czig. III. 96.

nyilvánban: nyíltabban, érthetőbben. V. ö. Nyelvőr, IV. 70. V. ö.:

«De meglátod rövid időn nyilvánban haragját.»

Székárosi Horc. Andr. Az átokról, 152.

(Szilády, R. M. K. T., II. k.)

«Előbb az erkölcsöt nyilvánbba kell venni.»

Gyöngy. Mur. V. II. 41.

«Ez a Locke is csak a sok kétséget csinálja, nagy philosophus, de sokkal nyilvánban beszél nála Robinet.»

Boss. A phil. III. 6.

nyilván: nyilvánosan, nyíltan, bizonyára; ma a «világosan», a mely latin és német eredetű, csaknem teljesen kiszorította irod. nyelvünkéből. V. ö.:

«Nagy bővséggel ugyan nyilván jargal a hamisság.»

Székárosi Horc. Andr. Az átokról, 141.

(Szilády, R. M. K. T., II. k.)

«S szóla magában, mert nyilván heve szólani tiltá.»

Vörösm. Eger, I. 242.

«Mión tehát a néma jelek is ily nyilván szólnak.»

Deák. A lengyelek ügyében.

«Toldinak ezt nyilván hirdeti kalandja.»

Ar. Toldi szer. V. 69.

nyilvánvaló: helyette is a «világos» járja. V. ö.:

«De az a jus nyilvánvaló.»

Bess. A phil. IV. 6.

nyírő: nyíró. V. ö. *Nyelvör.* IX. 366. V. ö.:

«A kiknek szokása szerint elnyírvén hajókat.»

Virág. M. Századok, 27.

nyírten-nyírni: egyfolytában, folyvást, gyorsan, sietve nyírni. V. ö.

Nyelvör. I. 127—8. III. 387—8. VII. 83. X. 123. 469. V. ö.:

«Azonban szólton szól Ali Kurt ágyúja.»

Zr. Szig. vesz. IX. 14.

«És napról napra nőttön nőtt ez ür.»

Pet. Tündéralom, 8.

«Haragja lohadton meglöhada.»

Ar. Buda h. III. 41.

nyoszolya: ágy. V. ö. *Nyelvör.* I. 300. V. ö.:

«Megjön az éj, szomorún feketednek az ormok, az élet

Elynguszik, s a fél föld lesz nyoszolyája.»

Vörösm. Zal. futása, I. 24—25.

«Csendesen elalszom csendes nyoszolyámon.»

Tompa. Falusi órák.

«Van a tündéreknek virágnyszolyája.»

Pet. Jún. vit. XXVI. 6.

nyúgatni v. nyúgotni: nyugtatni, ápolni, enyhíteni. V. ö. *Nyelvör.* XIV.

27. *Simonyi Zs.* A m. ny. I. 19. V. ö.:

«Habozó elméjét még nem nyugthatja.»

Gyógyg. Mur. V. II. 65.

○

odafel: odafenn, ott fenn, feljebb.

odaveszni: elveszni.

okoskodás: okosodás, okulás.

okosság: ész, józan ész, értelem.

olly: olyan.

ollyatén: u. a.

ollykor: olyankor. V. ö.:

«Olykor vevém azt, mikor lehetetlen vala megolvashnom.»

Kaz. Guzmicsnak, (1824. szept. 18.)

óltár: oltár. V. ö. *Simonyi Zs.* A m. ny. II. 30—3.

óni: óvni, őrizni; ótta a. t. m. óvta. V. ö.:

«A fejedelmi magyar még gondosan óva körülnéz.»

Vörösm. Zal. futása, I. 171.

«Multakról perelünk, nem ügyekszünk óni jövendőt.»

U. a. *Eger*, I. 288.

«Sátrában alusztok, a széltül is ó.»

Ar. Szondi k. apr.

«Nem óhatta magát egy szörnyü kaezajtól.»

U. a. *Toldi szer.* IV. 34.

«Elvész óhatlanul.»

Tompa. Isten akaratja.

orátor: a régi írók így fordítják: ékesenbeszélő, ékesenszóló, szószólló, ez utóbbi szóval Káldi is él; az «orator sacer»-t meg így: prédikáló, prédikátor, Isten igéjének hirdetője, tanító. Kazinczy s Kölesey még élnek az «orator» szóval, azonban Kazinczy olykor «szóló»-nak mondja (Guzmicsnak írt lev. 1825. okt. 27.), Kölesey meg «szónok»-nak (Parain.). Kaz. egyik levelében (Guzm.-nak, 1828. máj. 16.) «templomi beszélő»-t is mond, bizonyára a ném. «Kirchenredner» példájára.

orcázni: gyalázní, megszegyeníteni. Sz. Moln. V. ö.:

«Orcáznak idegen barátink.»

Batizi A. XLIV. Psalm. 51.
(Szilády, R. M. K. T., II. k.)

orrolni: bosszankodni, rossz néven venni; Sz. Moln. V. ö.:

«Fejeket csóvúlják, orrolnak.»

Batizi A. XLIV. Psalm. 47.
(Szilády, R. M. K. T., II. k.)

«Vendég útonjárót igen orroljátok.»

Décsi A. Az ifjú Tóbiásnak házasságáról, 240.
(Szilády, R. M. K. T., V. k.)

ottan: legott, tüstént legalább. V. ö.:

«Cseh vitéz hogý látá, ottan elijede.»

Hosv. Tholdi, 147.

Ö

öreg: nagy, érett, meglett, felnőtt. V. ö. örege-apraja, öreg templom, öregbíteni stb. V. ö. Simonyi Zs. A m. ny II. 173. V. ö.:

«Magánál öregebb s hosszabb folyamokkal.»

Ar. Toldi szer. XI. 5.

«Szemmel a porfelhőt s nyomokat kíséri
Sziútlén öreg estig.»

U. a. u. o. XI. 20.

«Tud ő olvasni, de csak öreg írást.»

U. a. u. o. XII. 75.

öregbülés: gyatapodás, mindkét szóval él.

örömesben: adv., örömeztébb v. örömeztébben.

örv: ürügy, szín. Sz. Moln.

ösztvér: sovány, vékony. V. ö.

«Ösztvér kutágas, hórihorgas gémmel.»

Ar. Toldi, I. 2.

«Más a vékonypéúzü nyúlat szalonnázza,
Hogy csöpögjön zsirtól ösztvér esontváza.»

U. a. u. o. II. 2.

«S én rutabb vagyok, mint ösztvér esontváza?»

U. a. Mur. ostr. IV. 11.

öszvetürni: összegyűmni, göngyölgetni, csavarni; complicare, Sz. Moln.

A «feltürni» igével ma is élnek.

ött: más régi írónál és a Királyhágón túl még ma is «ett», t. i. evett, comedit. Lásd e szótárnak «lött» szavát.

P

Panormum: Palermo sicíliai vár. régi lat. neve.

paraszt: adj., egyszerű, durva, goromba, vad; a jónak és finomnak ellenkezője; egyebek közt «idiota» s «laicus» is, t. i. a ki vmiben járatlan. V. ö. öregre v. parasztra örleni. V. ö. Nyelvőr, V. 209.

pártos: pártitű, e szóval is él; mind a két szó kivesszőben van. V. ö.:

«Vele mind a többi hitesegett pártos.»

Ar. Buda h. X. 32.

«Pártos Eteléhez vágytok igen menni.»

U. a. u. o. X. 33.

«Az olasz pártos urak.»

U. a. Toldi szer. IX. 24.

pártját fogni vkinék: pártfogolni, védelmezni vkit. Ma a «pártolni» ige járja helyettök, mely a régi ny.-ben a. t. m. pártot ütni, zendülni.

pátvaros: árulkodó, csalárd, csalfa, csufoló, hazug, rágalmazó, viszálykodó. Sz. Moln. Ma is mondják: per-patvar. V. ö.:

«Pátvarosoknak ellenök te vagy émékem gyámolom.»

Sztári M. XCIV. Psalm. 67.

(Szilády, R. M. K. T., V. k.)

patyolatos: patyolat finom fehér gyölesot teszen, tehát a ki finom fehér gyölesruhában jár, az a patyolatos. A régiek a «patyolatos török» kifejezéssel «turbán»-os törököt akartak értetni. V. ö. Nyelvőr, X. 385—9. V. ö.:

«Lőn halála egy fő patyolatosnak.»

Tinódi, Egervár viadaljáról, III. 1209.

(Szilády, R. M. K. T., III. k.)

«Fehér vékony patyolat vagyon fejében.»

Zr. Szig. vesz. II. 36.

péllda: példázat, kép; allegoria, figura, symbolum, typus.

penyész: penészes. Lásd e szótárnak «kím» szavát.

perém: prém, szegély, széle vminek. V. ö.:

«Visszapillant a nap a föld pereméről.»

Pet. A puszta télen.

«Óeska mentéjéről perém és puszomját
Csüng előre-hátra.»

Ar. Toldi est. III. 15.

«Emberből van ottan perémje az utnak.»

U. a. u. o. IV. 23.

peszér: inas, szolgál. Sz. Moln. V. ö.:

«Mindén inas, csatlós, peczérje, lovásza.»

Ar. Toldi szer. IV. 25.

pipeskedni: kevélykedni. — Pázm. és Sz. Moln. «püposkodni»-nak írják.

piromság: gyalázat, megszegyentülés, szégyen. Sz. Moln. V. ö.:

«Nekem a kakasszó nem hozza piromságot.»

Kaz. Guzmicsnak, (1827. okt. 24.)

«Piromságos éltet halállal cserélni.»

Ar. Mur. ostr. I. 37.

«Szégyen és piromság vni olyan várat.»

U. a. u. o. I. 85.

pompára vágni: t. i. vágni.

póráz: gyeplő, kötél, szál, zsineg. V. ö.:

«Nem oly népesordónak vagyunk tagjai, mely eszméletlenül indult, eszméletlenül jár láthatlan hatalmak pórázán.»

Koss. Fel. Széch.-nek, 49.

«Nem is jöttem ide, pórázon vezetve.»

Ar. Toldi est. II. 7.

prebendár: a lat. prebendarius-nak némileg magyarított alakja, a ném. Pfründner, t. i. a kinek egyházi hivatal- v. tisztért járó jövedelme van.

préda: a lat. praeda; martalék, ragadomány, zsákmány. Sz. Moln. V. ö.:

«E derék tréfának díja gazdag préda.»

Pet. Ján. vit. VI. 12.

«S mint szemé a prédán megáll fenevadnak.»

Ar. Toldi szer. V. 103.

prédikáltószek: szószék.

prédikációt tenni: prédikálni, egyházi beszédet mondani; ma, csaknem mindig, a ném. «Predigt v. Rede halten» fordításával élnek. V. ö.:

«Mikor megholt Tázár, oly böcsülletes volt Isten előtt halála, hogy anyagiakat küldött, kik az ő lelkét dücsőséggel Ábrahám kebelébe vitték: Christus temető prédikációt tett néki.»

Pázm. (Miért sanyargattya Isten híveit stb. című besz.)

privilegium: a lat. privilegium-nak némileg magyarított alakja; tulajdon törvény, valamire való szabadság, mondja Sz. Moln. V. ö.:

«A sértő privilegium jó sikerrel többé nem vihat a természet törvényei ellen.»

Széch. Stadium (az első előj. besz.-ben).

próbatás: kísértés, megkísértés. A Vulg. «probatio» szavát (Róm. 5, 4.) fordítja vele.

R

ragya: a fünek a nap hevétől való égése v. száradása; astrobolismus, rubigo, uredo. Sz. Moln. V. ö. Nyelvőr, XIV. 394. V. ö.:

«Nem volt ártalmas annak
Tillaírom haj!
Sem a ragya, sem a nap.»

Ar. Irószobám.

rend: szláv eredetű szó; állás, helyzet osztály, rang, sor. V. ö. Karok és rendek. V. ö. Nyelvőr, VII. 387—8. XVI. 393—4. Simonyi Zs. A m. ny. I. 121. V. ö.:

«Káldor, mint a ki kaszával
Vágni akar rendet, s a kaszát nagy súlylyal az ingó
Fünek cresszi, mohón úgy vágya ledönteni Sámsont.»

Vörösm. A két szomszédv. IV. 135—7.

«A király lejött és sok nagy úri rendek.»

Ar. Toldi, XI. 13.

részszereint: részint, egyrészt.

repesni: repesni, repdesni. V. ö.:

«Murányi fecskékkel én is ott repesnék.»

Gyöngy. Mur. V. II. 168.

«Akkor anyám lelke repes a beszéden.»

Ar. Toldi, IV. 22.

rövid időben: Lásd e szótárnak «nem sok idő múlva» szavát.

rövidnap: Lásd u. o. V. ö.:

«Meglátják rövidnap mi következik.»

Bethlen G. Lev. 290.

rugódozni v. rugóldozni: rugdalódnizni, ellenállni, ellenkezni, ellenszegülni. A Vulg. «recalcitrare» (Móz. V. k. 32, 15.) és «calcitrare» (Ap. cs. 9, 5.) szavait fordítja vele.

rusnyaság: piszkosság, szennyesség. Sz. Moln. V. ö.:

«Az igazak pedig rusnya s apró hajlékoeskákban nyomorognak.»

Pázm. (Miért sanyargattya Isten híveit stb. című besz.)

S

sáfár: a ném. «Schaffner» szóból; gazda, gondviselő, majoros; v. ö. Nyelvőr, VII. 105. XIV. 320. V. ö.

«Vala egy gazdag ember, kinek vala egy sáfára.»

Kár. bibliaford. (Luk. ev. 16, 1.)

sápolódnizni: panaszolkodni, sopánkodni. V. ö.:

«Csuda sápolódása az jó asszonnak.»

Tinódi, Erd. hist. V. 1593.

(Szilády, R. M. K. T., III. k.)

«Jgen sápolkodnak álomnak értelmén.»

Nagybánkai M. Hist. Józsefről, 163.

(Szilády, R. M. K. T., IV. k.)

«Nagyon csodálkozik és sápolódik ő magában.»

Sztárai M. Com. lep. de sac. Prolog.

(Szilády, R. M. K. T., V. k.)

savóniai: szászországi.

sebes: a kinek sebe van, sebesült.

segítség: segítség. Lásd e szótárnak «annyéra» szavát.

sententzia: a lat. sententia; ítélet. V. ö.:

«Halálos sententiát hoz.»

Virág, Abd. szam.

semmi okon: semmi okért, semmi ok miatt, semmiképpen. V. ö.:

«De hát mi okon kerülöd társaságokat, és miért nem adsz soha egy kérödnek is jó választ?»

Bess. A phil. III. 5.

«Semmi okon, csuda háborúság.»

Ar. Buda h. VIII. 58.

«Indulása előtt ez okon mindennap

Foly vala nagy vígság.»

U. a. u. o. X. 94.

Sénási Sz. Bernardinus: lat. Bernhardinus Senensis, mert Sienában lakott.

serénykedni: iparkodni, szorgalmatoskodni. Sz. Moln. V. ö.:

«Serénykedik hivatalában.»

Ar. B. Istók, I. 26.

serkegetni v. serkenygetni: serkentgetni, buzdítgatni, ösztönözni. V. ö.

«Serkegeti Tóbiás Sára asszont.»

Székely B. Tóbiásnak eg. hist. 157.
(Szilády, R. M. K. T., II. k.)

sohorá: sehová. Sz. Moln.

sohált: sehol. Sz. Moln. V. ö. *Križa*. Vadr. 516.

sokadalom: vásár. V. ö. *Nyelvör*, III. 398—401. V. ö.:

«Az szentegyházakban sokadalmat győjte.»

Batizi A. Meglőtt és megleendő dolg. stb. 525.
(Szilády, R. M. K. T., II. k.)

sokaságos: sok, nagyszámú.

sokképpen: sokféleképpen, sokféle módon. V. ö.:

«A közkatonák is sokképpen zsbongnak.»

Gyöngy. Mur. V. III. 176.

sontoly: alja, gazza, söpreje vminek. V. ö. *Nyelvör*, VII. 244.

sömörögös: ráncz, ránczolás, ránczosodás. Sz. Moln. V. ö. *Nyelvör*, IX. 57. 516. V. ö.:

«Sömörögössé tevéd az én testemet.»

Kár. bibliaford. (Jób, 16, 8.)

superior: lat. szó; előjáró, fölfebbvaló.

suporlát: kárpi, szönyeg; Pázm. superlát-nak írja. V. ö.:

«Csimáj suporlátot is kék sclyemből.»

Kár. bibliaford. (Móz. II. k. 26, 31.)

«Ne menjen mindenkor a szent helyre a suporláton belől.»

U. a. u. o. (Móz. III. k. 16, 2.)

supplikáció: lat. szó; folyamodás, kérés, könyörgés.

szabadgyában hagyni: szabadon v. szabadjára hagyni, magára hagyni, nem törődni vmivel.

szabados: szabad, ment, mentes. V. ö.:

«De mi szükség keménykedésre, erőszakra, nem szabados játékokra?»

Kaz. Guzmicsnak, (1823. jún. 14.)

«Szüntelen a szabados vígságnak zenge zajától.»

Vörösm. Zal. futása. I. 41

«Életnek és halálnak szabados Ura!»

Székács. Halotti besz. Balassa J. fel.

szabgyára hánni: kardra hányni, felkoncsolni. A szablya szóra nézve v. ö. *Nyelvör*, VII. 151. XII. 101.

szájra bocsátani: szabadjára v. szabadon hagyni, tetszése szerint cselekedni hagyni vkit. Ellenkezője a «szájon tartani» s a «zabolán hordozni v. tartani» kifejezéseknek, amelyekkel gyakorta él irataiban.

szájon tartani: féken tartani, fékezni, szigorúan bánni, megzabolázní.

szállott vár: megszállott, ostromlott vár; ma csak ez utóbbi, ném. eredetű kifejezéssel él irodalmunk.

szánni: sajnálni.

szár: lábszár. V. ö.:

«Az ő két száru kemén vasból vala.»

Batizi A. Meglőtt és megleendő dolgoknak stb. 184.
(Szilády, R. M. K. T., II. k.)

«Nem szárában szállott eszü.»

Geleji Kat. Váltásig Titk. I. 1226.

«Karesú száraidat s a rajtad ülőnek alakját
Nem fogják harezjátékon megnézni.»

Vörösm. A két szomszédv. I. 167—8.

«Lábainak szárán.»

U. a. Volt tanítv.

szarándok: zarándok. Sz. Moln. V. ö. Nyelvőr, XIX. 385—9. 471—4.
szárnyra kelni: a szülői hatalom alól felszabadulni. Lásd e szótárnak
«kél» és «kelni» szavát. V. ö.:

«Mint a sebes sólyom, mikor kél szárnyára.»

Zr. Szíg. v. II. 35.

szégyenkedni: pudere, ignominia affici. Sz. Moln. A ném. «sich
schämen» ford. járja ma helyette.

szégyenség: szégyen, szégyenlés. Sz. Moln. V. ö.:

«Nagy szégyenségben fejedelmek vagytok.»

Szklárosi Horv. A. Az fejedelemségről, 81.
(Szilády, R. M. K. T., II. k.)

«Nagy szégyenséggel pártosok járnak.»

Sztárai M. Hist. Athanasii, II. 861.
(Szilády, R. M. K. T., V. k.)

szégyent vallani: lásd e szótárnak «kárt vallani» szavát.

szégyencallás: szégyen, megszégyenülés, gyalázatl.

székér: hintó.

széles világ: nagy v. egész világ. V. ö.:

«A hadat indítá

Mind ez széles világra.»

Sztárai M. Holofernes és Judit, 7—8.
(Szilády, R. M. K. T., V. k.)

«Vitézek mi lehet

E széles föld felett

Szebb dolog a végeknél?»

Balassa, Egy katonáéneke.

«Hát ki volna úr más széles e határban?»

Ar. Toldi, I. 9.

«Széles e világon nincsen árva b nála.»

U. a. u. o. IV. 3.

«Elzakkatott bátyám a széles világba.»

U. a. u. o. XII. 5.

«Egy árva szó sem beszél

Zsigmond győzedelmét;

Mind a világ, széles világ

Rozgonyi Cziczellét.»

U. a. Rozgonyiné.

szelűség: humilitas, mansuetudo, modestia.

személy szerént: Sz. Moln. is így írja Szót.-ban; in persona, t. i.
személyesen.

személyt viselni: a mit ma a «szerep» szóval fejeznek ki.

szemérmes: szemérmes (o rövidült alakja is megvan a régi nyelvben),

szégyenlős, és olykor a «modestus»-t is ama szóval fejezi ki.

szemlélni: megtekinteni, nézni, vizsgálni. Sz. Moln. V. ö.:

«Alkid tetemét szemlélni tolongnak.»

Czuczor, Botond, IV. 12.

«Némán szemléltém a szárnyokat próbáló
Kis gólyafiakat.»

Pet. A gólya.

«Mit körében lát, szemlél.»

Ar. A fülemile.

szempillantásigvaló: pillanatnyi.

szenvédhetetlen: a ki nem szenvedhet, szenvedést nem érző; impassibilis.

szenvédhetetlenség: impassibilitas.

szerechen: a középk. lat. «saracenus» szóból; keleti Arábia lakosa, a ker. háborúk ideje óta minden mohamedán, Aethiopia lakosa, Közép-Afrika fekete bőrű lakosa. Az Akad. n. szót. V. ö.:

«Jó szereceson lovak
Alattok ugrálnak.»

Balassa, Egy katonaének.

«Jó, hogy akkor azon a vidéken jára
Szerecesonországnak jószívű királya.»

Pet. Ján. v. VIII. 3.

szereelmes: szerető, szeretett, a ki szeret és az is a kít szeretnek. V. ö.

«Éz az én szereelmes Fiam.»

Kár. bibliaford. (Máté ev. 17, 5.)

«Kincs leszen életed, azt híven őrizni, szereelmes
Foglaltosságom s kedvessé tenni, szerencsém.»

Förösm. A két szomszédv. IV. 219—20.

szereuche: lásd e szótárnak «jószerencse» szavát.

szereuchére: történetből (e szóval is él), történet szerint; casu, fortuito. Sz. Moln.

szereuchésíteni: szerencsésé tenni. Sz. Moln.

szerečni emérel: lásd e szótárnak «gazdagsággal szeretni» szavát.

szerezeni: lásd e szótárnak «megszerzeni» szavát.

szerteszerét: Sz. Moln. Szót.-ban: szerénszerte, szerintszerte, szerülszerte. T. i. szerteszét, szertesztét, imitt-amott, elszórva, elszórtan, köröskörül. V. ö.:

«De végre megkérdeék, hogy mi oka légyen,
Hogy minden ez földén szerteszorint égjen?»

Kákonyi P. Az erős vitéz Sáms. 158—9.
(Szilády, R. M. K. T., II. k.)

«Menj el az országba szerénszerte a vizek forrásaihoz.»

Kár. bibliaford. (Kir. I. k. 18, 5.)

«Az igaz fő bölcsesség kinn szerülszerte kiált.»

U. a. u. o. (Példab. 1, 20.)

«Kiknek e világon
Szerteszerént vagyon
Mindeneknél jó neve.»

Balassa, Egy katonaének.

szérű: Sz. Moln. Szót.-ban «szérő», area; v. ö. Nyelvőr, VI. 39. IX. 400.

szín: ábrázat, arczulat, forma, ürügy. V. ö. Isten színe előtt, Urunk színe változása, két szín alatt (sub utraque specie) áldozni, semmi szín alatt stb.

szintén: is, teljesen. Lásd e szótárnak «nem szintén» szavát.

szíta: scytha (nép).

szöbészél: beszéd, beszélés, beszélgetés; sermo, sermocinatio. Sz. Moln. V. ö.:

«Sok szóbeszéddel így az alku meglett.»

Ar. B. Istók, I. 123.

szolozsma: a görögből származó «celeusma» lat. szóból; szolozsma, t. i. egyházi énekek és imádságok, melyeket az egyháziak bizonyos megszabott időben mondanak. V. ö. *Nyelvőr. XIV. 260. V. ö.:*

«A szent népnek zeng ajka szolozmát.»

Ar. T. szer. IX. 51.

szózat: szó, hang; de az íróknak olykor alkalmasabbnak tetszik a csakugyan hathatósabban hangzó «szózat» szó. V. ö.:

«Leszállana a Szentlélek testi ábrázatban, mint egy galamb, öreá, és szózat lenne mennyből.»

Kár. bibliaford. (Iuk. ev. 3, 22.)

«Noha Pilátosnak és Kaifásnak megfelele Krisztus némely kérdésekre: de mivel Heródes a pusztaban kiáltó szózatot mögölette vala, csak egy szó-zattyát sem érdemlé tőle.»

Pázm. «A Krisztus szenvedésének egész rendiről» cz. besz.

«Most ura szózatján fölkél.»

Förösm. Zal. f. I. 87.

«Nyomorenyhító intézet javára emelem szózatomat.»

Koss. Fel. Szécl.-nek, 178.

szűkölködni emi nélkül: szűkölködni, szűköksnek lenni, szűkölni, szűkülni, szűkölödni; mind e szókkal éltek a régiek, megvannak Sz. Moln. Szót.-ban is, sőt a nép ma is él velök. V. ö. *Nyelvőr. V. 243—4. XV. 75.*

szűkség: egestas, inopia, necessitas. Sz. Moln.

születtetni: a lat. nasci; születni.

T

tábla: a lat. tabula; kép.

tahát: tehát. Sz. Moln. V. ö. *Nyelvőr. III. 6—8. VI. 9—10. V. ö.:*

«Tahát vedd fel te es hitemet,
És imágyad Istenemet.»

*Alex. Sz. Kat. leg. 2160—1.
(Szilády, R. M. K. T., I. k.)*

«Futsz, Radivoj, tőlem s én szívenitül tahát?»

Zr. Szig. v. IX. 20.

takaráni: eltemni, gyűjteni, takarítani. Sz. Moln. Ma is mondják: megtakarítani, takarékos, takarmány. V. ö.:

«Oh mely nagy kárt tesznek az udvarbírák,
Mert titkon magoknak sokat takarnak.»

*Tinódi, Az udvarbírák- és kulesárokról, 25—6.
(Szilády, R. M. K. T., III. k.)*

«Csudálkozik Sz. Basilius az hangyáknak eselekedetin . . . hogy hőldtöltekor, éjjel-nappal egyaránt takarnak.»

Pázm. Kal. I. k. 2. r. 4. cz.

«Más kaszálja réjtét, földjét más takarja.»

Ar. Az első lopás.

találmány: feltalálás, leleményesség, találékonyaság, koholt v. költött dolog. V. ö.:

«Az ördögnek mesterséges találmányából ezeknél szörnyűbb kínokat is gondolának.»

Pázm. Kal. II. k. IV. r.

találni: érni.

talám: talán. Sz. Moln. V. ö. Nyelvőr, V. 535. VIII. 566. V. ö.:

«Azonközben talám házából kimenne.»

Gyöngy. Mur. V. II. 174.

«Talám nem, ok nélkül tartok én attól.»

Mikes, VII. lev.

«Noha erről méltábban lehet talám vádolni stb.»

Firág, M. száz. 12.

talp: basis, fundamentum. V. ö.:

«Minden ország támasza, talpköve

A tiszta erkölcs.»

Berzs. A magyarokhoz.

támadni: eredni, kelni. Lásd e szótárnak «feltámadni» szavát.

tanács: tanácsadó, tanácsos, szándék. V. ö. Nyelvőr, VI. 294. VII. 150. V. ö.:

«Az élő Istennek sem természetiben, sem tanácsában, sem akarattjában nem lehet változás és újulás.»

Pázm. Kal. I. k. VI. r.

«Ki volt tanácsa Istennek, hogy tudhassa titkát?»

U. a. «Miért lett Isten emberré?» című besz.

tanácsot tartani: tanácskozni, tanakodni. V. ö.:

«Tanácsot tartának, chez mint kezdjenek.»

Gyöngy. Mur. V. III. 80.

tanulni emiben: t. i. vmit.

tanúság: tanulás, tanulság, tanítás, tudomány. V. ö. Nyelvőr, X. 188. V. ö.:

«Vegyünk az megmondott dologból két hasznos tanúságot.»

Pázm. Kal. I. k. I. r.

tapasztalni: tapintani, tapogatni. Sz. Moln. L. e szótárban a «megtapasztalni» szót.

tárház: éléskamara, kincsesház, pénzesház. Sz. Moln. V. ö. Nyelvőr, VI. 511—2. X. 162—3. V. ö.:

«Talám az isteni titoknak és bölcseségnek tebenned, mint gazdag tárházban, letett kincseit akarod, hogy tanúlyuk tölled?»

Pázm. «Az alázatosságról» című besz.

«A nélkül nem szükös tárházam.»

Zr. Szig. vesz. III. 95.

tavaszbán: tavaszkor, tavaszszal. Lásd e szótárnak «nyárban» szavát.

tekintetes: becses, dicső, fényes, híres, kiváló, nemes, nevezetes, tekintetre v. tiszteletreméltó; a mienk v. a kinek auctoritása van. Ma is élnek vele, de csak a «spectabilis» szó kifejezésére. V. ö. nagytekintetű. V. ö.:

«A sólyom szép és tekintetes madár.»

Pázm. «Miért sanyargattya Isten híveit stb.» ez. besz.

télben: télen. Lásd e szótárnak «nyárban» és «tavaszban» szavát.

tellyes életében: helyette csaknem mindig az «egész életében» lat. és ném. eredetű kifejezéssel élnek.

tellyességgel: teljesen; a ném. «ganz» és «gänzlich» fordítása van helyettök divatban.

temérdek: nagy, sok, szertelen, vaskos, vastag. V. ö.:

«Szertelen temérdek agya-koponyája.»

Ilosv. Tholdi, 394.

«Kis hajlékom temérdeksége ritkul.»

Kárm. F. h. XVII.

«Fáradtságos kézzel hurezolja temérdek Buzgányát.»

Förösm. Zal. f. I. 348—9.

«Tömérdek nép tolong hozzája.»

Ar. Sz. László füve, II. 3.

«Lakatja temérdek.»

U. a. T. szer. IV. 65.

tengetni magát: táplálkozni; se sustentare. Sz. Moln.

ténta: a régi írók úgy írják és a nép ma is úgy mondja; magyarosabb a «tintá»-nál. V. ö. *Nyelvör.* X. 561. XIV. 118—9.

teremtett-állat: teremtmény. Sz. Moln. Lásd e szótárnak «állat» szavát. V. ö.:

«Azután ne féljen, mert abba a várba,
Nincs olyan teremtett-állat, ki behágna.»

Tompá. A keresztútról.

terh: teher. V. ö. *Nyelvör.* VII. 344. V. ö.:

«Vállán lévő terhtől igen iszonyodik.»

Gyöngy. Mur. V. I. 76.

«Nehéz terh az gyenge vállainak.»

U. a. u. o. III. 43.

termeni: teremni.

természet fölötti: a mi nem a term. törvényei szerint való, természetfölötti.

természetserént: a term. törv. szerint, természeti tulajdonságnál fogva, természetesen, ösztön szerint.

természetserintvaló: naturalis; ellenkezője a természetfölöttivaló, supra-naturalis.

testszerént: testileg; corporaliter, materialiter.

testszerintvaló: állatias, testi; animalis, corporalis, materialis.

tészi: teszi, cselekszi. Lásd e szótárnak «elvéski» szavát. V. ö.:

«Egész hazám ifjainak tészek ajánlást.»

Bess. A phil. Aj. lev.

«Letészem a lantot.»

Ar. Letészem a lantot.

«Dússá tészi azt.»

U. a. Kat. 2.

tetem v. tetém: csont, tag, test. G. Kat. az «ossarium»-ot «tetémház»-nak hívja. V. T. II. 446. Ma is mondják: hült v. holt tetem, tetemes stb.

«Ne hagyjanak abban semmit reggelig és tetemét annak meg ne törjék.»

Kár. bibliaford. (Móz. IV. k. 9, 12.)

«Minden tetemimben.»

Kárm. F. h. XXV.

«Hogy e tetem fagyos stb.»

Kat. Bánk b. I. 14.

«Nyomvím nagy teteme a tért.»

Iörösm. A két szomszédv. II. 254.

«Toldi pedig kezdte, mélylő torony alján,
Ocsúdni sajongó tetemi fájdalomán.»

Ar. T. szer. V. 26.

tetétől fogva talpig: a fej tetejétől v. főtől fogva talpig. V. ö. Kriza,
Vadr. 520. Nyelvőr, II. 277. V. ö.:

«Talpától tetéig ötet hogy vizsgáltam,
Maskara köntösét felette csodáltam.»

Gvad. Egy fal. nót. bud. ut. VII. 1.

tetszeni: helyette a lat. eredetű «látszani» van divatban. Lásd e szó-
tárnak «kítetszeni» szavát. V. ö.:

«Úgy tetszett nekem, — még akkor a fájdalom első lázrohamában is úgy
tetszett nekem, mintha az ég csillagainak fényszikrázatából, könyeim
fátyolán keresztül egy sugár lövellene felém.»

Koss. Irataim, I. VI.

tettes: jeles, képmutató, kiváló, külső, látszó, látszólagos, szép, tettetett,
tettelő. V. ö.:

«Tettesek vattok, gyalkosok és hazugok.»

Brd. Sylv. Sz. Máté ír. szer. v. ev. stb. 46.

(Sziklady, R. M. K. T., II. k.)

«Senki titölletek a pálmát el ne esalja a tetetes alázatosság által.»

Kár. bibliaford. (Koloss. 2, 18.)

tettetett: ál, látszólagos, színlelt, színlett; egyebek közt a «valóságos»
ellenkezőjéül is él vele. V. ö. Nyelvőr, XIX. 76. V. ö.:

«Tettetett nyugalomban menék a gyermek felé.»

Kaz. Pály. eml. III. k. I. sz. MDCCXCV. 3.

«Csak ne tetesse magát.»

Kisf. K. Csal. III. 12.

«Tettet erős bátorságot.»

Czuczor, Botond, II. 168.

«Nem tettetett bútól fakadt sírva halmán.»

Pet. Ján. v. XIV. 16.

Thomas Cantipratanus v. Cantipratensis: németalföldi tudós; sem
születésének, sem halálának idejét nem tudni biztosan, némelyek
szerint 1186-ban, mások szerint 1201-ben született, nemes családból.
Előbb ágostonrendi szerzetes a Cambray-hoz közel levő Cantimpré
nevű helység kolostorában, — ezért hívják latinul Cantipratensisnek, —
utóbb domonkosrendi szerzetes. V. ö. Ch. G. Jöcher, Comp. Gelehr-
ten-Lexikon, 3. kiad. II. 1495.

tibolyodás: tébolyodás, a Vulg. «error» szavát (Préd. 10, 5.) fordítja
vele. Sz. Moln. Szót.-bau: tébolygok és tibolygok, dubito, erro,
fluctuo, h: sito, hallucinor. Lásd e szótárnak «kím» szavát V. ö.:

«Szeme csak tébolygott.»

Ar. T. est. IV. 13.

tük: tyúk.

tiszt: hivatal, kötelesség.

tiszteletes: magyarabb a «tisztelenlő», «tiszteletet érdemlő»-nél és «tiszteletre méltó»-nál. V. ö.:

«Tiszteletes képén méltóság, harezi komolyság
Hosszas idők tudományával vala szépen egyítve.»
Vörösm. Zal. f. I. 226—7.

«Tiszteletes nekem, ó császár, kívánatod.»
Czuczor, Botond, III. 34.

«Tiszteletes homályban.»
Ar. B. Istók, I. 39.

titkonraló: titkos, rejtett, láthatatlan. Sz. Moln.

tolvaj: rabló. Lásd e szótárnak «lopó» szavát.

tombolni: exultare, tripudiare. Sz. Moln. V. ö.

«Szilaj kedv- s tombolásban
Nincs sem mérték, sem határ.»
Kösf. K. Karácsonj.

«Tombolt és tüzskölt; végtére megáll a közöttök.»
Vörösm. Zal. f. II. 412.

«Ti egykoron a porba omlott
Európa homlokán tomboltatok.»
Pet. A hazáról.

«Kedve szakadtából, mondom, ivott, tombolt.»
Ar. T. szer. III. 7.

tompor v. tempora: Sz. Moln. Szót.-ban: tompor; femur. Az Ak. n. szót. szerint: az ember csipeje s fara között két oldalt kidomborodó rész. V. ö.:

«Ruháján és tomporán meg vala írva az ő neve.»
Kár. bibliaford. (Titk. j. 19, 16.)

«Ruhájára, sőt a tomporájára is íratott.»
G. Kat. V. T. II. 296.

több: többi.

többíteni: gyarapítani, szaporítani. Sz. Moln. V. ö.:

«Udvari gyalogunk számát akarván többíteni.»
Bethlen G. Lev. 303.

«Bús elmémnek többited sebeit.»
Gyöngy. Mur. V. II. 85.

többülés: gyarapodás, szaporodás; az «apadás» ellenkezőjéül él vele. V. ö.:

«Egy marékkal többül a föld.»
Erdélyi J. Cseke felé.

törköly: Sz. Moln. Szót.-ban: brisa, floeces. Az Ak. n. szót. szerint: bizonyos gyümölcsök vagy magvak kisajtolt héja, szára stb. V. ö. *Nyelvör, X. 532.*

törődni emiben: t. i. vmivel, aggódní. V. ö.:

«Csak azon törődik, hogy ő ágyon hal meg.»
Zr. Szig. v. VII. 29.

történetből: történet szerint, szerencsére; e szókkal is él. Casu, fortuito. Sz. Moln. V. ö. *Nyelvör, I. 164 - 5, 405—6. V. 545. V. ö.:*

«Hegyeknek történetből lőtt szakadásából.»
Pázm. Kal. I. k. I. v.

«Homman vezet a nyújas történet karjaim közé?»
Bess. A phil. I. 2.

«Történetből ajtóm felé pillantott.»

Kaz. Pály. eml. III. k. I. sz. MDCCXCV. 3.

törvényadó: legislator. Sz. Moln.

tött: tett. Lásd e szótárnak «lött» szavát.

tűzni: tüzni. Lásd e szótárnak «gyűrő» szavát. V. ö.:

«Egy ily keszeg, sovány fiút az izmos
Bánk bán — bajusza egy végére tűz.»

Kat. Bánk b. Előversengés.

tréhelés: csacsogás, csevegés, fecsegés.

trevirisi: trieri; Trier városnak lat. neve Trevisis.

tudákoson: tudósan, ügyesen, szépen.

tudakozni: tudakozódni, kutatni, kérdezősködni. Sz. Moln. V. ö.:

«Lakóheleden megtudakoznom.»

Ének Pann. megv. 47.

(Szilády, R. M. K. T., I. k.)

«A keze felől is tudakozták váltig.»

Tomp., A félk. kold.

«Miért sír? tőle tudakozá.»

Ar. Toldi, VII. 6.

tűtor: lat. szó; Sz. Moln. Szót.-ban: gondviselő, gyámol, oltalmazó, védelemező.

U

udvari: udvaros-nak is mondták a régiek; czifra finom, mesterséges, nyájias és a mit ma udvariasnak mondunk.

udvarnépe: eselédség, háznép, kíséret. V. ö.:

«Kiráj udvarnépe az után vala.»

Ilosv. N. Sánd. VI. 2391.

(Szilády, R. M. K. T., IV. k.)

«Tested köré az udvarnép begyűlt.»

Vachott S. György úr halálakor.

ugyan: certe, etiam, profecto, sane. V. ö. Sándor I. Sokféle, XI. 191.

Simonyi Zs. Magy. kötésszók, I. 233—4. 260.

ugyanazon: ugyanaz; idem. Ragozva: ugyanazonban (t. i. ugyanabban), ugyanazont (t. i. ugyanazt) stb. Lásd e szótárnak «azon» szavát.

újjobban: újabban, újolag, újonnan, újra. Lásd e szótárnak «alkolmatlan» szavát. Ma a lat., fr. és ném. izű «újból» szokásos.

Ulysses Aldrovandus: bolognai születésű tudós, kivált mint természet-tudós volt híres. Születésének évét nem tudjuk, megh. 1605-ben.

V. ö. Ch. G. Jöcher, Comp. Gel.-Lexikon, 3. kiad. I. 103.

únakozni: amatkozni, el- v. megenni vmit, elkedvetlenedni.

úntalan: megunás nélkül, szüntelen. Sz. Moln. Ma is mondják: mind-untalan.

úta, útaból, után, útát stb.: útja, útjából, útján, útját stb. V. ö.:

«Véletlenül útát elvesztette vala.»

Ilosv. Tholdi, 58.

«E fölrel nyomorú lélkének nyissa meg útát?»

Vörösm. A két szomszédv. III. 119.

«Hová török s tatár erő

Nem lelheté útát.»

Eötv. A vár és a kunyhó.

«A bolondok útát jobbra-balra futja.»

Ar. Toldi, VI. 20.

utána vonni: maga után vonni.

útonjáró: utas, utazó. Sz. Moln. — Pázm. «jövő-járó»-nak is mondja.

Ma is mondják: utonállás, utonálló. V. ö.:

«Negyedik irgalmasság: az útonjárók befogadása . . . Ennek oly nagy jutalmát mondja Sz. Pál, hogy a kik jókedvvel fogadták a jövőjárókat, angyalokat küldött Isten hozzájuk, hogy őket veszedelmektől óltalmazzák.»

Pázm. «Az irgalmasságról és alamizsnáról» cz. besz.

«Útonjáróknak is megszűnt most menések.»

Gyöngy. Mur. V. I. 163.

Ü

ügy: baj, pör. Ma is mondják: ügyes-bajos, ügygyel-bajjal. V. ö.:

«Midőn vissza fűtt az szél, és félelmes igyekben estek véletlenül, az természetnek kisztetéséből felindítatván, Istenhez fohászkoztak.»

Pázm. Kal. I. k. I. r.

üldögelni: üldögelni.

üszök: titio, torris. Sz. Moln. Üszök, izzó tüzzel égő test; nem kész

v. rendezetlen dolgot is teszen az ő s Pázm. műveiben. V. ö.:

«Hull rá a magosbul üszög és sziporka.»

Ar. T. szer. V. 51.

ütőkő: tüzkő, tűzütkő, kova. — Sz. Moln. Szótárában és más r. írók

műveiben a «fulmen» mennyütőkő. V. ö.:

«Nagy villámásokkal, mennyütőkőekkel.»

Zr. Szig. v. XIV. 14.

üzni vmire: törekedni v. vágyni vmire.

V

vágyni: vágyni.

vagy inde, vagy unde: vagy innen, vagy onnan.

vaj: utinan. «Vaj» és «vajh» indulatszók, a melyek nyomatékosabb

óhajtást fejeznek ki; különbözik ezektől a «vajha» s «vallyon». V. ö. Simonyi Zs. Magy. kötésszók, I. 118—9. V. ö.:

«Vajh ki ő, és merre van hazája?»

Vörösm. Szép Ilonka. II.

«Vaj nem zengesz-e dalt.»

Czuczor, Botond, I. 45.

«Vaj támad-e hős, Oly bátor erős»

U. a. Szondi.

«De vajh-hogy elámult, a midőn olvasta.»

Ar. T. szer. XII. 4.

vákálni: a lat. «vacare» némileg magyarított formája; be nem töltött v. üresedésben levő egyházi hivatalról v. tisztről mondja.

valamennyire: egy kevéssé, kissé, némiképpen.

valami: a mi.

valami részből: némi részben, némileg, valami módon.

vallástétel: vallást tevés, megvallás; confessio. Sz. Moln. V. ö.:

«Itt egy vallástételem hibámról.»

Kárm. F. b. XXXIX.

vallástévedő: a ki vallást tesz, valló.

vallyon s: megvan Sz. Moln. Szót.-ban is; olyan mint a «nos», mely a «no» és «s»-ből van összetéve. V. ö. Simonyi Zs. Magy. kötőszók, I. 5—6. V. ö.:

«Vallyon s nem bánod-é, ha néked ellenkező beszédet szólunk?»

Kár. bibliaford. (Jób, 4, 2.)

«Vallyon s, ha ki azt felelné, hogy emberi kéz nélkül, az közel való hegyeknek történetből lőtt szakadásából stb.»

Pázm. Kal. I. k. I. r.

valóságosképpen: valóságosan, valóban, igazán.

változtatás: lásd e szótárnak «külömböztetés» szavát.

város: város. Lásd e szótárnak «állapot» szavát. V. ö.:

«Néha nem igaz történeteket danolt, mint p. o. Botondról, hogy Konstantinápoly városának arany kapuját bevágta volna.»

Virág, M. száz. 22.

varasbéka: így van Sz. Moln. Szót.-ban is; varancsos béka, buffo cinereus.

várni ekitől: hallgatni vkire. V. ö.:

«Mertlen azt kívánni, hogy Isten mitőlünk várjon és a mi akarattunk után járjon.»

Pázm. «Minden dolgainkat Isten akarattyaéhoz kell alkalmaztatniunk» című besz.

vasmachka: «hajótartóztató»-nak is mondták a régiek; anchora. Sz. Moln. V. ö.:

«Minden ácsszerszámok, nagy erős kötelek, Deszkák és vasnaeskák, kikből hídak vernek.»

Zr. Szig. v. II. 41.

«Ott lebeg a zászlón Drágfi vasmaeskája.»

Ar. T. szer. VII. 38.

vásodzkodni: vásottnak lenni, pajkoskodni, pajzánkodni.

vastag: erős, izmos, kemény. Sz. Moln. V. ö.:

«Erős, vastag gyermek Tholdi kiesin korában.»

Hosv. Tholdi, 20.

«Meggöték a bikát vastag gerendához.»

Ar. Toldi, IX. 11.

vász: váz, madárijesztő. Sz. Moln. V. ö.:

«Összezszott váz testével nyög.»

Vörösm. Volt tanítv.

«Hidegen állt meg a váz.»

Ar. B. Istók, I. 43.

vég: czél. Ma is mondják: Mi végre?

végberünni: véghez vinni, befejezni, elvégezni; ezekkel a kif. is él.

E helyes magyar kif. helyett ma a ném. «enden» és «beenden» fordítása van divatban. A «végezni» a régi ny.-ben a. t. m. határozni, rendelni; a «bevégezni» szó pedig nem tett semmit. V. ö.:

«Ézekkel, gondolja, visz végbe nagy dolgot.»

Zr. Szig. v. III. 41.

«Magam nagy dolgot vihetnék végbe.»

U. a. u. o. IX. 18.

«A pénz, gazdagság is sokat végben vihet.»

Gyönyg. Mur. V. II. 20.

«Magát minden üdözoat- s munkától mentnek hiszi, mert már ősei vitték végebe valaha sok szépet és halhatatlant.»

Széch. Hitel, 204.

végbevitel: véghezvitel, befejezés, elvégzés.

véget vetni vmiben: t. i. vminek.

végezet: vég.

vélem, véled, véle: velem stb. Lásd e szótárnak «elvérszi» szavát.

véletlen: adj. és adv., véletlenül, nem véelve, váratlanul, a mit nem sejt v. vár v. vél az ember; improvisus, inopinatus. Sz. Moln.

vér: ver, sujt; castigat, verberat. Lásd e szótárnak «elvérszi» szavát.

vereség: verés, baj, csapás, ütés. Ma is mondják: vereséget szenvedni.

V. ö.:

«Kinek a csonka kéz láttán szíve vérzett,
Mely kéztől szenvedett kínos vereséget.»

Tompa, A félk. kold.

verő: kalapács, pöröly. Sz. Moln.

vészen, vészi, vésznek: veszen, veszí, vesznek. J. e szót. «elvérszi» szavát.

vét: vet. Lásd e szótárnak «elvérszi» szavát. A «vetni» szó számtalan kifejezésünkben fordul elő. Káldinál: átkot vét, határt vet stb. V. ö. ágyat, keresztet, számot, véget vetni; szemét rávetni, magadra vess (t. i. magadat okold), vedd el magad, Istenbe vetett bizodalom stb. V. ö.:

«Vess példabeszédet az engedetlen ház ellen.»

Kár. bibliaford. (Ezék. 24, 3.)

«Az egész keresztény hitnek és üdvösséges tudományuk felbonthatatlan fundamentomává kell ezt vetnünk, hogy egy igaz Isten legyen.»

Pázm. Kal. I. k. I. r.

«Sz. Carolus Borromæus históriájában találom, hogy ő különben nem olvasta a sz. írást, hanem süvegvetve és térden állva. Most is sokan vannak, kik, valamikor kezekbe vészik, megcsókollják a sz. bibliát, és ezt süvegvetve olvassák.»

U. a. «Az Isten igéje igaz világoossága az emberi tudatlanságnak» cz. besz.

«Fényt a késő századokra vét?»

Kölc. Zrínyi dala.

«Pegazusom még most szépen leszállít,
De, ha tovább sarkantyuzom, le-vét.»

Ar. B. Istók, I. 15.

«Mindent tengerbe vét.»

Pet. De mért is gondolok rá?

vígáság: vígság. Sz. Moln. Úgy írja Pázm. és sok más r. író is. Ilyen: bölcsesség, sokaság stb.

vigyázni: virrasztani, őrt állani. Sz. Moln.

világ: világoosság. E szó czime Széch. egyik híres művének. V. ö.:

«Vond ki, lelkem, most magad
Azon setét ködből, mely elragadta
Előled a világot.»

Kat. Bánk b. I. 14.

«Világtalan, bús éjszaka.»

Ar. Kat. 9.

villámás: villámlás. V. ö.:

- «Nagy mennydörgéssel, villámással záporessőt látván.»
Szótári M. XXIX. Psalm. 2.
 (Szilády, R. M. K. T., V. k.)
- «Mindenütt villámnak csak nyilak és szabályák.»
Zr. Szig. v. I. 91.
- «Villámásokkal, mennyütőkövekkel.»
 U. a. u. o. XIV. 14.
- «Sok villámás között esnek majd kétségben.»
Gyöngy. Mur. V. II. 199.
- víni*: vívni, harezolni, küzdeni. V. ö. Nyelvőr, XIV. 397. V. ö.:
 «Mint a sasok víni szálltak.»
Kisf. K. Rákosi sz. a tör. a.
- «Kard ada bölgyet, hírt; a kard megvíja, ha szükség,
 A koronát.»
Förösm. Andr. és B.
- «A kormány mind azon engedélyeket, miket a nép javára indítványozott,
 egyenesen az úgynevezett oppositio segedelme által vitta ki.»
Koss. Fel. Széchn.-nek, 99.
- «Mint vitanak, mint estek el
 Szabadság harezain.»
Bajza, Apoth.
- «Hogy vitt ezerekkel! hogy vitt egyedül.»
Ar. Szondi k. apr.
- visszafordítani*: el- v. megfordítani, clrontani. V. ö.:
 «Melyeket a német nagy község viss' afordult izléssel bámul.»
Kölcsh. M. játéksz.
- viszontag*: viszont, ismét, újra. Sz. Moln. V. ö.:
 «Miképpen azért Isten a fiakat gyakran attyokért sanjargattya: úgy viszont-
 tag számtalanszor a gonosz fiakat, érdemek szerint, nem bünteti, jámbor
 elejekre nézve.»
Pázm. «Miért sanjargattya Isten híveit e földön stb.» cz. besz.
- «A mely kéz felemelt, az ver most porba viszontag.»
Börzs. Napoleonra.
- «A komoly Und kividámulván, így szóla viszontag.»
Vörösm. Zal. f. I. 238.
- vítatni*: a «víni» ige tétető alakja; harezolni, megszállani, ostromolni,
 támadni, víni, vítatni, vívtatni. Sz. Moln. V. ö.:
 «A törököket vítatja a perzsákkal»
Bess. A phil. III. 3.
- «Apám azt vítatta holtig.»
Ar. T. szer. I. 18.
- vitéz*: vitézlőnek is mondták a régiek, t. i. bajnok, hadi ember, katona;
 ez utóbbi szó a r. ny.-ben a. t. m. eques, satelles, satrapes. Sz. Moln.
- vitézkedni*: harezolni, küzdeni.
- vitézkedő anyaszentegyház*: ecclesia militans. Lásd e szótárnak «győze-
 delmes a.-sz.-egyh.» szavát. V. ö.:
 «Ő'e földön bujdosó és vitézkedő anyaszentegyháznak is feje.»
G. Kat. V. T. II. 297.
- vólta-szerént*: valóban, valóságosan, voltaképpen; essentialiter, realiter,
 revera. Sz. Moln.

vonszani: vonítani, vonni, vonyni, e szókkal is él; megvannak Sz. Moln. Szót.-ban is. Ma: vonni s vonzani, de ma is mondják vonszolni. V. ö. Simonyi Zs. A m. ny. II. 79. V. ö.:

«Megvonszod a te ívedet őellenek.»

Kár. bibliaford. (Zs. 21, 13.)

«Sokan az emberek közöttül vagy mindenestül, avagy nagyrészből megvonszák magokat ez világi gyönyörűségektől.»

Pázm. Kal. I. k. I. r.

«A kisdéd vétkek nagy bűnökre vonszanak.»

U. a. «A gyilkosság- és haragrúl» cz. besz.

«Mely kibeszélhetetlen vonszó gerjedelem mély sóhajtásaiban.»

Kárm. F. h. XXXI.

vontarany: a mi arannyal át van szövve, vert arany. V. ö. Kriza, Vadr. 538. Nyelvőr, IV. 567. Szilády, R. M. K. T., III. 397. V. ö.:

«Egy vont aran fosztánt levelével küldé.»

Tinódi, Erd. hist. II. 519.

(Szilády, R. M. K. T., III. k.)

«Kire ma vontaranyt, holnap szűrt rak.»

Faludi, Forg. szer.

vött, vöttek: vett, vettek; lásd e szótárnak «lött» szavát.

vün: vive, portabat; lásd e szótárnak «kivün» szavát.

Z

zabolán hordozni v. tartani: lásd e szótárnak «szájon tartani» szavát. V. ö.:

«Ha fenyegetésem zabolán nem tartja.»

Pet. Ján. v. XIV. 13.

zúrzavar: más r. írók is úgy írják; chaos, confusio, intemperies, tempestas, tumultus, turba. Sz. Moln. Ma: zúrzavar.

